

Intensive Bulgarian audio tapes and CDs

Audio tapes and CDs that complement this textbook are available from the University of California-Berkeley Language Center. These tapes and CDs---one per volume---contain recordings of all the dialogues (both volumes), most of the sample sentences (volume 1 only), and certain readings (both volumes), as well as brief excerpts of Bulgarian folk music (both volumes).

To order, contact:

The University of California
Berkeley Language Center
Media Duplication Services
B-40 Dwinelle Hall #2640
Berkeley, CA 94720-2640

email: LL-dup@socrates.berkeley.edu

phone: (510) 642-0767, ext. 29

<http://www.ITP.berkeley.edu/blc/mediaduplication.htm>

DEDICATION

To the memory of two friends and colleagues who left us far too soon

Maksim Slavchev MLADENOV (1930-1992)

Mihaila Petkova STAINOVA (1940-1987)

CONTENTS

INTRODUCTION

xv

ACKNOWLEDGEMENTS

xvii

LESSON 16

Dialogue: Куче ли си ни купил, татко?	3
Basic Grammar	
16.1. The past indefinite tense: formation of the L-participle	5
16.2. Agreement in the past indefinite	6
16.3. Word order in the past indefinite	7
16.4. Usage of the past indefinite tense	7
16.5. Imperfective imperatives	9
16.6. Additional imperative forms	10
Exercises	11
Additional grammar notes	
16.3a. Word order rules for the past indefinite tense	12
16.6a. Недей and стига with the truncated infinitive	14
16.7. Motion verbs: the past tense of the verb идвам	14
16.8. Impersonal verbs, continued	15
16.9. Alternating consonant/vowel sequences	16
Sample Sentences	18
Sentences for Translation	19
Reading selection: Кореспонденция - (12)	20
Glossary	22
Cultural Commentary	
City life: street names	24
Folklore: music, dance, costumes; Koprivshtitsa festival	24
Geography: place names	24

LESSON 17

Dialogue: Тежко е човек да е сам	25
Basic grammar	
17.1. Passive participles: formation	27
17.2. Passive participles: usage	28
* 17.3. Relative pronouns: който	29
* 17.4. Other relative conjunctions	31
чий "whose?" / чийто "whose"	31
какъв "what [kind of]?" / какъвто "[such] as", колко "how much?"	
how many?" / колкото "as many as, as much as"	32
това, което	33
кога "when?" / когато "when", къде "where?" / където "where" and others	33
17.5. Compound conjunctions	34
* 17.6. Aspect differentiation in subordinate clauses	34
17.7. Imperfect tense and perfective aspect	36
Exercises	38
Additional grammar notes	
17.3a. The possessive relative pronoun	39
17.3b. Relative pronouns in indefinite expressions	39
17.4a. Indefinite usage of other relative conjunctions	40
17.4b. The conjunction дето	41
17.5a. The conjunction като	41
17.8. Derivation: verbs in -в-, nouns in -ение and -ост	42
The suffix -в-	42
The suffix -ение-	43
The suffix -ост	43

Sample sentences	44
Sentences for translation	45
Reading selections: Кореспонденция - (13)	46
Автобиография	47
Glossary	48
Cultural commentary	
Families: in-laws	51
City life: telephone numbers	51
Literature: Hristo Botev, Tărnovo school	52
Schooling and education: university and academic degrees	52
Academic life: the Bulgarian Academy of Sciences; ethnography as a discipline	52
Work requirements	52

LESSON 18

Dialogue: Ангеле, ти баща, ти майка	53
Basic grammar	
18.1. Verbal aspect: review	55
18.2. Formation of aspect pairs: basic vs. derived	55
Basic pairs: possible correlations between imperfective and perfective forms	56
Simplex imperfectives, and derived pairs	57
18.3. Meaning of derived imperfective	59
18.4. Indirect object pronouns: review	61
18.5. Indirect object of "affect"	61
Exercises	63
Additional grammar notes	
18.2a. Derivation in aspect pairs: derived perfectives	64
18.2b. Verbal derivation: the prefixes по- and за-	65
18.3a. Meaning of derived imperfectives: "holes in the system"?	65
18.4a. Indirect object pronouns and word order	66
18.5a. Idiomatic uses of the indirect object pronoun	69
18.6. Derivation of diminutives, continued	69
Sample sentences	72
Sentences for translation	73
Reading selections: Елисавета Багряна, поетеса	74
Стихии (поем)	75
Glossary	76
Cultural commentary	
City life: landmarks, room rental, public transportation	79
Food and drink: mekhana; grills, salads, sandwiches, wine	79
Home life: repairs	79
Families: children	80
History: Tsar Samuil	80
Literature: Elisaveta Bagryana	80

LESSON 19

Dialogue: Разходка из София	81
Basic grammar	
19.1. The past anterior tense	83
19.2. Word order in the past anterior	85
19.3. Passive participles, continued	85
19.4. Passive constructions with passive participles	88
Exercises	91
Additional grammar notes	
19.2a. Word order in the past anterior	92
19.3a. Complex constructions with passive participles	93
19.4a. Passive agentive constructions	93
19.5. Derivation of agentive nouns and family group names	94
Agentive nouns in -ач	94
Agentive nouns in -тел	94

Agentive nouns in -ap	94
Borrowed agentive nouns	95
Family-group possessives	95
Sample sentences	96
Sentences for translation	97
Reading selections: Кореспонденция - (14)	98
Молба	99
Glossary	100
Cultural commentary	102
Sofia: major streets, yellow tiles; NDK; dogs	103
Official and semi-official life: connections, official requests	103
Forms of address: surnames	103
Academic life: publications by BAN	103
LESSON 20	
Dialogue: Ти знаеш ли как се дресират кучета?	104
Basic grammar	106
20.1. Verbal nouns	108
20.2. Review of ce-constructions	108
Reflexivity	108
Reciprocity	108
Intransitivity	109
Idiomatic	109
20.3. Passive constructions with ce	112
20.4. Impersonal constructions with ce	115
Exercises	
Additional grammar notes	
20.5. Derivation: the suffixes -ство, -ина, etc.	116
The suffix -ство	116
The suffix -ина	117
Non-productive suffixes	118
Sample sentences	119
Sentences for translation	120
Reading selection: Кореспонденция - (15)	122
Glossary	
Cultural commentary	125
Food and drink: soft drinks, kachamak, the making of rakia	125
Geography: the Black Sea	126
Geography: the Balkans	126
City life: books	126
History: general	126
Literature: Zahari Stoyanov	126
Folk customs: săbor	126
LESSON 21	
Dialogue: Не ме ли помните?	127
Basic grammar	129
21.1. The past indefinite tense, continued	129
21.2. The past indefinite as expression of focus on present result	130
21.3. The past indefinite as expression of point of view	132
21.4. The past indefinite as expression of inference or assumption	132
21.5. The past indefinite as expression of indirect discourse	133
21.6. Summary: contrast between aorist/imperfect and past indefinite	134
21.7. Conditional usage of the particle ли;	135
use of the perfective aspect with habitual meaning	
Exercises	

<i>Additional grammar notes</i>	
21.8. Derivation: causative and stative verbs	
Causative verbs	136
Stative verbs	136
21.9. Derivation: substance adjectives	137
Sample sentences	139
Sentences for translation	140
Reading selection: Старобългарските азбуки	141
Glossary	143
Cultural commentary	
City life: beards, professional unions	145
Language: Bulgarian tense system; history of Slavic writing systems	146
Literature: medieval period	146
Philanthropy	146
LESSON 22	
Dialogue: Нали щяхте да дойдете заедно?	147
Basic grammar	
22.1. The future anterior tense	149
22.2. The future in the past tense: introduction and formation	150
22.3. The future in the past tense: basic usage	151
22.4. The future in the past as an expression of surprise or disappointment	153
22.5. The future in the past in conditional constructions	154
Exercises	156
Additional grammar notes	
22.6. Kinship terminology, continued	157
Sample sentences	158
Sentences for translation	159
Reading selection: Алеко Константинов, "Братя славяни в далечна Америка"	160
Glossary	162
Cultural commentary	
City life: outdoor cafes	165
Food and drink: wine	165
Literature: Aleko Konstantinov	165
Geography: Banat	165
History	165
LESSON 23	
Dialogue: Под сияещото слънце на летния следобед	166
Basic grammar	
23.1. Review of participles	168
Past passive participle	168
Past active participle	168
23.2. The present active participle: formation and usage	169
23.3. The verbal adverb	171
23.4. The future anterior in the past tense	172
23.5. Conditional constructions, continued	173
23.6. Review of the Bulgarian tense system	176
BULGARIAN VERBAL TENSES (INDICATIVE MOOD)	176
Exercises	178
Additional grammar notes	
23.7. Derivation of nationality names	179
Sample sentences	181
Sentences for translation	182
Reading selection: Тракийското съкровище от Рогозен	183
Glossary	185
Cultural commentary	
History: Patriarch Euthymius	189

Archaeology: Thracian civilizations	189
Customs: sunburns	189
Geography: Balchik	189
Bureaucracy	189
LESSON 24	
Dialogue: Там имало интересен обект	190
Grammar	
24.1. The renarrated mood: introduction	192
24.2. Formation of the renarrated mood: general principles	192
24.3. Renarrated mood: present and imperfect tenses	194
24.4. Renarrated mood: future and future in the past tenses	195
24.5. Renarrated mood: aorist tense	196
24.6. Use of the renarrated mood in narrative context	197
24.7. Summary: use of the renarrated mood	201
Exercises	202
Sample sentences	203
Sentences for translation	204
Reading selection: За вампирите	205
Glossary	207
Cultural commentary	
Religion: mosques and churches	209
History: Georgi Dimitrov	209
Archaeology: recent excavations	209
Geography: citation of place names; local food and drink	209
Folk belief	210
LESSON 25	
Dialogue: Ти си бил голям кавалер!	211
Grammar	
25.1. The renarrated mood, continued	213
25.2. Renarrated mood in 1 st and 2 nd person	213
25.3. Renarrated mood of the past indefinite and past anterior tense	214
25.4. Renarrated mood of the future anterior and future anterior in the past tenses	215
25.5. The "admirative" and "dubitative" moods	218
25.6. Forms expressing "stronger renarration"	219
25.7. Review of the renarrated mood: the general concept of "distancing"	221
TENSE VS. MOOD IN BULGARIAN: TEMPORAL DISTANCE	222
VS. "INVOLVEMENT DISTANCE"	223
Exercises	223
Sample sentences	223
Sentences for translation	224
Reading selection: Хитър Петър и ламята	225
Glossary	227
Cultural commentary	
Geography: Vitosha	229
Names	229
Political history: socialist government (and jokes)	229
Folklore	229
LESSON 26	
Dialogue: Чудя се аз какъв подарък да му направя	230
Grammar	
26.1. Verbal prefixation, review	232
26.2. Aktionsarten and the Bulgarian verb: general principles	232
The prefix в-	232
Aktionsart derivation: в-	233
The prefix из-	234

Aktionsart derivation: из- (meaning 1)	234
Aktionsart derivation: из- (meaning 2)	235
26.3. The system of Aktionsarten in Bulgarian	236
AKTIONSARTEN (Prefixal and prepositional meanings in Bulgarian)	237
26.4. The usefulness of a classification phrased in terms of Aktionsarten	238
The prefix по-	238
Aktionsart derivation: по- (meaning 1)	238
The prefixes от- and раз-	238
Aktionsart derivation: от- (meaning 1)	239
Aktionsart derivation: раз- (meaning 1)	239
26.5. Degrees of predictability within the system of Aktionsarten	240
The prefix над-	240
The prefix до-	240
The prefixes по- and на-	241
26.6. Word order in certain fixed phrases	241
Exercises	242
Sample sentences	243
Sentences for translation	244
Reading selection: Анна Каменова, "Разказвай, Брезице!"	245
Glossary	247
Cultural commentary	
History: Graf Ignatiev and the treaties of 1878	249
City life: on the streets	249
Geography: the Danube	250
Folklore: the walled-in wife	250
Customs: "topping off"	250
Literature: Anna Kamenova	250
LESSON 27	
Dialogue: Без мене не би знаел как да се справиш	251
Grammar	
27.1. The conditional mood: introduction and formation	253
27.2. Word order in the conditional mood	253
27.3. The conditional mood used to describe hypothetical states	254
27.4. The conditional mood used in attenuated commands and statements	255
27.5. The conditional of impersonal and modal constructions	256
27.6. "Non-conditional" би	257
27.7. The conditional mood in conditional constructions	258
27.8. Archaic case forms	260
Exercises	261
Sample sentences	261
Sentences for translation	262
Reading selection: Йордан Йовков, "Сали Яшар, прочутият майстор на каруци"	263
Glossary	265
Cultural commentary	
Forms of address: "Welcome"	267
Folklore: proverbs; folk medicine	267
Literature: Jordan Iovkov	267
LESSON 28	
Dialogue: Кога друг път бихме могли да им го покажем?	268
Grammar	
28.1. Tense, aspect, and mood in the Bulgarian verb	270
28.2. Review of conditional constructions	270
28.3. Tense vs. mood in conditional constructions: general observations	272
28.4. Factive vs. hypothetical conditional constructions	273
28.5. Concrete vs. theoretical conditional constructions	276
28.6. Specific vs. broad interpretation of conditional constructions	277
28.7. Conditional constructions: summary	278

28.8. Modal usage of the future anterior	278
28.9. Factive vs. hypothetical, and the usage of да	279
Exercises	282
Sample sentences	283
Sentences for translation	284
Reading selections: Кореспонденция - (16)	285
Да се завърнеш в бащината къща... (поем)	286
Glossary	287
Cultural commentary	
Geography: Vitosha	289
Literature: Dimcho Debelyanov	289
Guests	290
Food and drink: foreign borrowings	290
History: April uprising	290
LESSON 29	
Dialogue: Увлекли са се в спомени за доброто старо време	291
Grammar	
29.1. Tense, mood, and aspect in Bulgarian: general review	293
29.2. Past narration and the renarrated mood	294
29.3. Renarrated forms of the aorist revisited	295
29.4. Renarrated forms of the imperfect revisited	297
29.5. Towards a solution: transcending tense, aspect, and mood	299
29.6. Usage of the generalized past	300
Exercises	302
Sample sentences	302
Sentences for translation	303
Reading selection: Захари Стоянов, "Христо Ботев в село Задунайка"	304
Glossary	306
Cultural Commentary	
Literature: Hristo Botev	308
Literature: Zahari Stoyanov	308
Geography: Bessarabia	309
Village life	309
LESSON 30	
Dialogue: Ще се видим ли догодина?	310
Postscript	
30.1. Standard and literary languages: the Bulgarian literary standard	312
30.2. Variation within standard languages, and the concept of "norm"	314
30.3. Dialectology and linguistic geography: the study of rural dialects	316
30.4. Dialectology and sociolinguistics: the study of urban dialects	317
30.5. The Bulgarian language: conclusion	318
Reading selections: Стойко Стойков, "Българският книжовен език и българските диалекти"	319
Glossary	321
CUMULATIVE GLOSSARY: Lessons 1-30	325
INDEX	383

INTRODUCTION

Intensive Bulgarian is designed to introduce the English-speaking student to the essentials of Bulgarian grammar. Volume 2 of this book continues the pattern of Volume 1: each lesson begins with a dialogue, which presents a segment of a continuing story told in contemporary colloquial spoken Bulgarian. These dialogues, which continue a story begun in Volume 1, focus on the interactions between two visiting American students and several small groups of Bulgarians. Each lesson concludes with a reading selection; certain of the reading selections also continue the narrative begun in Volume 1, which is presented as a series of letters between a Bulgarian family and an American family. Other reading selections are intended to expose the student to different styles of contemporary written Bulgarian. All but the final lesson include drill and translation exercises, sample sentences (examples which illustrate usage to a greater extent possible than in the dialogue story script), and "Cultural commentary", containing brief explanatory notes about Bulgarian culture and society. Bulgarian-English glossaries are given at the end of each lesson, and are repeated in a cumulative glossary at the end of each volume. The Bulgarian-English glossary list in this volume contains all the words which occur in both volumes. Although volume 1 contained a brief English-Bulgarian glossary, it is considered that at this point the student should be using a standard English-Bulgarian dictionary; therefore, no English-Bulgarian glossary is included here.

As in Volume 1, the central focus is on the grammar explanations. The subtitle of *Intensive Bulgarian* indicates the book's dual intent. On the one hand, it is a textbook which gives a graded presentation of Bulgarian grammar that can be used either in the classroom or for self-study. Reflecting the fact that second-Slavic language classes are often a combination of undergraduates with no other exposure to foreign languages and graduates specializing either in Slavic languages or linguistics, the first 23 lessons have been split into "Basic grammar" (designed for the first group) and "Additional grammar notes" (designed for the second group). Readings, sample sentences, substitution drills, and translation exercises complete the pedagogical side of *Intensive Bulgarian*. Audio tapes (also available in CD format), as a supplementary aid in the acquisition of pronunciation, may be purchased separately (see p. vi). The assumption throughout, exemplified in the primary focus on grammar, is that speaking will come on its own with practice (especially in a Bulgarian-speaking environment) once students have acquired a solid knowledge of grammatical structure.

The other intent of *Intensive Bulgarian* is to serve as a reference grammar. To this end, the grammar explanations in Volume 1 were made as thorough as possible while still remaining consistent with the textbook format; additionally, the final lesson in Volume 1 presented a concise synopsis of Bulgarian grammar, a full listing of all verbal paradigms (including those to be explicated in the present volume), a full presentation of all word order rules, and a comprehensive index. The current volume, while still maintaining the textbook format, goes into much further detail on analytic issues of Bulgarian grammar, and concludes with a new interpretation both of the Bulgarian conditional and of the entire Bulgarian tense-mood-aspect system.

Both volumes have been written in layman's language, on the assumption that complex grammatical issues can be made accessible to the intelligent layman if specialized jargon (or recourse to theories requiring special formalism) is avoided. During most of the writing of this book, the only other reference grammar available in English required knowledge of a specialized theory. As this book goes to press, however, other accessibly-written reference grammars have begun to appear. The contribution of *Intensive Bulgarian* to a suddenly enriched field lies in its unique dual focus: it is thorough enough to give the student and scholar not only linguistically sophisticated analyses accompanied by extensive examples and furnished with a full index, but it also offers the clarity and fullness of the pedagogical approach which includes lively speech, cultural notes, extensive glossaries and concise, accessible explanations, many of which make explicit reference to structural similarities and differences between Bulgarian and English.

Intensive Bulgarian, therefore, provides a self-contained description of the Bulgarian language, written in textbook format but with a thoroughness approaching that of a reference grammar.

As a textbook, *Intensive Bulgarian* is intended to aid students in acquiring communicative skills (via practice of the conversational phrases embedded in the dialogues, the letters, and included in certain of the sample sentences), structural comprehension (via study of the grammar explanations and the sample sentences), and ability in reading and writing. Language teachers and learners will find all the fundamental points of Bulgarian grammar in the "Basic" section of each lesson. Individual teachers (or self-study students) may choose to include some, all, or none of the more detailed information in the "Additional" notes which follow each "Basic" section. Most students, even those who know Russian and/or who are highly motivated and able to work intensively, will probably need three semesters to finish the book; others may require four semesters. Self-study is possible but (as in all language learning) success is more assured when the text is used in the classroom by an experienced teacher. The extent to which one (or more) of the several language skills are to be emphasized is at the discretion of the instructor. Students and instructors should both note that the glossary lists for each lesson are quite long, since they include all words encountered in all sections of each lesson, and that it is not expected that students attain active mastery of each lesson's vocabulary list before going on to the next lesson. It is suggested that each instructor select from the lists the words that are to be actively memorized for each lesson.

As a reference grammar, *Intensive Bulgarian* offers a thorough account of Bulgarian morphology and syntax according to traditional models, while also introducing several innovations to descriptive Bulgarian grammar. These include:

- a new analysis of clitic ordering rules together with a new descriptive notation (this presentation began in Lesson 5, and continued throughout Volume 1 to Lesson 13. It was summarized in schematic form in Lesson 15, and is repeated in abbreviated form in Lesson 16 of the present volume);
- a newly clarified schematic overview of the verbal system highlighting both the relationship between present and aorist forms (Lesson 12, volume 1) and that between simplex and compound verb forms (Lesson 23 in this volume) and between tense and mood (Lesson 25 in this volume);
- new contributions to ongoing discussions of tense, mood and aspect (Lessons 28 and 29 in this volume); and, most notably,
- the addition of the "generalized past" to the roster of Bulgarian verbal paradigms (Lesson 29 in this volume). Indeed, the major contribution of the present volume as a reference grammar is to demonstrate how a conventional description of the Bulgarian system of tense, aspect and mood leads naturally and inexorably to this innovative re-interpretation.

* * * * *

In writing this textbook, I have taken as authoritative sources the following standard dictionaries and grammars:

Т. Атанасова и др., Българо-английски речник
П. Пашов и Хр. Първев, Правоговорен речник на българския език
Л. Андрейчин, Граматика на българския език
Ю. Маслов, Грамматика болгарского языка

Additionally, in an attempt to describe more accurately the language spoken by educated Bulgarians, I have introduced certain interpretations of my own. The data underlying all such interpretations have been checked extensively with university-educated native speakers of Bulgarian.

ACKNOWLEDGMENTS

The division of labor in the writing of this textbook has been as follows. The conception and organization of the book, and the grammatical interpretations, are my own. I have also written all the grammar sections, all the "Cultural Commentary" sections, dialogues 1-14, and dialogues 15-18 in collaboration with Olga Mladenova. The remaining dialogues (19-30), all the reading selections not otherwise identified, all the exercises, and all the sample sentences were composed by Olga Mladenova, who has also checked the earlier dialogues and all the example sentences in the text for accuracy, and has rendered me invaluable service as an informant, both in linguistic and cultural terms. Vladimir Zhobov has also contributed many hours as an informant, and has written the reading selections in Lessons 4, 8, 12 and 14. William S. Nickell gave invaluable help and moral support throughout earlier stages of work on this textbook, and especially in first-round compilations of the glossary lists. Milena Savova (together with Eve Sweetser) and Jonathan Barnes were also of great help in the earlier and later stages, respectively, of this project.

Several classes of students have given helpful feedback on the earlier versions of this textbook. I am grateful to them, and especially to their teachers, who include (in addition to myself) Jonathan Barnes, Grace Fielder, Robert Greenberg, Christina Kramer, John Leafgren, William Nickell, and Catherine Rudin. Others who have rendered aid of various sorts are Lauren Brody, Donald Dyer, Michael Holman, Katia McClain, Yves Moreau, Valentin Paunov, Maksim Stamenov, Andrei Stoevsky, and Maria Todorova. Photos which illustrate the text either were taken by me or were donated by Robin Brooks, Robert Greenberg, Michael Kuharski, Alex Madonick, Olga Mladenova, Dirk Morr, Milena Savova, Eve Sweetser, and Orna Weinroth, to whom I extend my gratitude collectively. Their photos appear on the following pages of this second volume:

Robin Brooks: pp. 80, 97, 250
Robert Greenberg/Orna Weinroth: p. ii
Michael Kuharski: pp. 21, 288
Alex Madonick: p. 45
Olga Mladenova: pp. 90, 117, 138, 146, 290, 305
Dirk Morr: pp. 177, 210, 395
Milena Savova: p. 182
Eve Sweetser: p. 260

The University of Wisconsin Press has produced a beautiful volume, and Steve Salemsen has been an ideal editor, without whose efforts the book would not have come to light in its present elegant manner (and with whom it has been a great pleasure to work). Cynthia Ramsey was of great assistance in the final stages of text output.

For having been allowed entry into the world of Koprivshtitsa, the inspiration of which is seen throughout both volumes of the book, I am indebted to Petăr and Vasil Petrov (and most of all to the late Mihaila Stainova); I likewise extend my gratitude to the many Bulgarian friends through whom I came to love this beautiful country and its language, especially my linguist colleagues and friends among whom stand out Tanja Behar, Todor Boyadzhiev, Georgi Kolev, Darina Mladenova, Olga Mladenova, Sabina Pavlova, Vasil Vasilev, Boryana Velcheva, Vladimir Zhobov, and most of all the late Maksim Mladenov. Finally, I am grateful to family members and friends in California for their patience and unflagging support through the years it took for this work to come to fruition.

LESSON 16

DIALOGUE

Куче ли си ни купил, татко?

// Пётър, Таня и децата пристигат вкъщи. Пётър отключва вратата. Някъде лае куче. //

Петър: Добре дошли, ето ни най-накрая вкъщи.

Надка: А къде е изненадата?

Петър: Не я ли чуваш?

Таня: Ама това куче у дома ли лае?

Камен: Куче ли си ни купил, татко?

Надка: Къде е?

Петър: Затворил съм го в банята, то е още много малко.

// Децата изтичват до банята и намират едно малко пухкаво черно кученце. //

Надка: Татко, как се казва?

Петър: Не съм му измислил име. Измислете вие!

Таня: Ти акъл имаш ли? В тази къща за нас няма място, а ти куче си донесъл!

Камен: Мамо, ама виж колко е сладко! Името му е Боби. Боби, Боби, ела! Виж, мамо, знае, че името му е Боби.

Таня: Какъв Боби! Детински работи!

Петър: Купил съм един учебник. Ще го дресираме всички заедно.

Надка: Виж го, колко умно гледа! Всичко разбира.

Таня: Пётре, избирай! Или Боби или аз!

Петър: Боби тебе най-много те харесва. Сигурно ще те слуша много.

Таня: Хém живóтно, пѣк и тó знае когó да слѹша. Нѣ като нѣкои...

Камен: Нѣка да изведѣм кѹчето на разхóдка.

Петър: Добрѣ, врѣме му е. Не сѣм го извѣждал от сутринтá.

Таня: Хáйде, излízайте всíчки, áз ще пригóтвя нѣщо за вечѣря.

Камен: Нíе с Бóби íскаме пѣржóла, налí Бóби?

Таня: Тí налí до сутринтá нѣмаше нíщо да ядѣш?

Камен: Пáк огладнѣх.

Надка: И áз.

Таня: Не знáм далí íма пѣржóли в хладíлника...

Петър: Нѣма. Íма сáмо хлѣб, яйцá, домáти и кíсело млѣко. Áз нѣмах врѣме да íда на пазáр.

Таня: Но íмаше врѣме за Бóби, налí?

Камен: Мáмо, нíе с Бóби и пѣржени яйцá ядѣм.

Таня: Вíж тí, каквá новинá. И откогá ядѣте пѣржени яйцá? До вчѣра не мóжех да ви накарáм да ги опíтате.

Надка: От днѣс.

Таня: То мáй не é мнóго ясно кóй когó дресíра: вíе кѹчето или тó вás. Хáйде, трѣгвайте. Не гó ли вíждате, че нѣма тѣрпѣние да излѣзе навѣн.

Петър: Недѣй да бѣрзаш с вечѣрята. Нíе сíгурно цѣл чás ще се разхóждаме.

BASIC GRAMMAR**16.1. The past indefinite tense: formation of the L-participle**

The past indefinite tense (минало неопределено време) designates a past action within some broader context, usually with reference to the present state of the speaker. It is formed by combining the copula with the past active participle, also called the "L-participle". These participles were presented in Lesson 9 as adjectives made from verbs like *оста́на* (оста́нал), *мина́* (мина́л), or *свър́ша* (свър́шил).

The L-participle endings, composed of -л plus adjective endings, are added to the aorist stem. This stem is found by dropping the -х from the 1sg. aorist form. When the final vowel of the stem is an alternating vowel, the -е- form of the alternant appears in the plural L-participle (and the -а-/-я- form in all others).

L-PARTICIPLE

<i>1sg.aor</i>	<i>stem</i>	<i>masculine</i>	<i>feminine</i>	<i>neuter</i>	<i>plural</i>
срѣщна-х	срещна-	срѣщна-л	срѣщна-ла	срѣщна-ло	срѣщна-ли
гледа-х	гледа-	гледа-л	гледа-ла	гледа-ло	гледа-ли
ходи-х	ходи-	ходи-л	ходи-ла	ходи-ло	ходи-ли
пи́-х	пи-	пи́-л	пи́-ла	пи́-ло	пи́-ли
пи́са-х	писа-	пи́са-л	пи́са-ла	пи́са-ло	пи́са-ли
бра́-х	бра-	бра́-л	бра́-ла	бра́-ло	бра́-ли
взе́-х	взе-	взе́-л	взе́-ла	взе́-ло	взе́-ли
живя́-х	живя-	живя́-л	живя́-ла	живя́-ло	живе́-ли
видя́-х	видя-	видя́-л	видя́-ла	видя́-ло	виде́-ли
вървя́-х	вървя-	вървя́-л	вървя́-ла	вървя́-ло	върве́-ли

Note: Refer to the present-aorist chart of verb types in Lesson 12.

For verbs of type 5, however, special rules must be learned. To find the stem, drop both the 1sg. aorist ending -х and the preceding theme vowel. Then add the L-participle endings directly to the stem (except for the masculine form, where it is necessary to insert the "fleeting" vowel -ъ-).

If the stem vowel is an alternating one (as in *обл-е-ка́* vs. *обл-я́-кох*), the -е- alternant appears in the plural L-participle. Remember that the stem vowel -е- does not necessarily alternate (as, for instance, in *пекá*).

If the final consonant of a type 5 verb stem is -т or -д, drop this consonant before adding the L-participle ending. In this case, there is no fleeting vowel in the masculine form.

L-PARTICIPLE

<i>1sg.aor</i>	<i>stem</i>	<i>masculine</i>	<i>feminine</i>	<i>neuter</i>	<i>plural</i>
обляк-ох	обляк-	обляк-ъ-л	обляк-ла	обляк-ло	облѣк-ли
вляз-ох	вляз-	вляз-ъ-л	вляз-ла	вляз-ло	влѣз-ли
пѣк-ох	пѣк-	пѣк-ъ-л	пѣк-ла	пѣк-ло	пѣк-ли
чѣт-ох	че-	чѣ-л	чѣ-ла	чѣ-ло	чѣ-ли
дад-ох	да-	да-л	да-ла	да-ло	да-ли

The verb **мѡра** can form the L-participle from the aorist stem. Usually, however, it forms it from the present stem. Both variants are possible.

The verbs **отѣда** and **дѡйда** form the L-participle with a stem ending in **-ш**, and the verb **сѡм** forms the L-participle from the stem **би-**.

L-PARTICIPLE

<i>1sg.aor</i>	<i>stem</i>	<i>masculine</i>	<i>feminine</i>	<i>neuter</i>	<i>plural</i>
мож-ах	мож-	мож-а-л	мож-а-ла	мож-а-ло	можѣ-ли
[мѡра]	мог-	* мог-ъ-л	мог-ла	мог-лѡ	мог-ли
[отѣдох]	отиш-	* отиш-ъ-л	отиш-ла	отиш-ло	отиш-ли
[дѡйдѡх]	дош-	* дош-ъ-л	дош-ла	дош-лѡ	дош-ли
[сѡм]	би-	* би-л	би-ла	би-лѡ	би-ли

* The L-participles of **сѡм**, **дѡйда** and the less preferred variant of **мѡра** (**могѣл**) are accented on the final syllable; **отѣда** also has optional final stress (**отишѣл** and **отишѣл**). All others have the accent of the aorist.

Optional stress shifts in the aorist (for instance, **хѡдих** or **ходѣх**) are equally possible in the L-participle (for instance, **хѡдил** or **ходѣл**).

16.2. Agreement in the past indefinite

The past indefinite tense consists of the L-participle plus the appropriate present tense form of **сѡм**, acting as verbal auxiliary. Both must agree with the subject of the verb. The auxiliary **сѡм** agrees in person and number (**аѣ сѡм**, **тѣ си**, etc.), and the L-participle agrees in number and (in the singular only) gender.

If the subject is plural, therefore, one need only make sure that the L-participle is plural as well. But if the subject is singular, the L-participle must indicate the gender of the subject. In other words, even though it is part of a verbal tense, it follows the agreement rules of an adjective. Thus:

spoken to or by a woman

Купила ли си нѡва рѡкля?
Вчѣра сѡм бил-а с нѣго.

Have you bought a new dress?
I was with him yesterday.

spoken by or to a man

Ти бѣл ли си у тях?

Have you been at their house?

Дошѣл съм навре́ме, ама ви нѣма.

I came on time, but you're not here.

16.3. Word order in the past indefinite

When a verb in the past indefinite has one or more short form pronoun objects, these objects must occur adjacent to the verbal auxiliary. Pronoun objects precede the 3rd singular auxiliary, but follow all other auxiliary forms. The L-participle must stand immediately before (or immediately after) the chain of clitics.

Купил съм им го.

I bought it for them.

Аз съм им го купил.

(same)

Купил си им го.

You (sg.) bought it for them.

Купили сме им го.

We bought it for them.

Купили сте им го.

You (pl.) bought it for them.

Купили са им го.

They bought it for them.

Купил им го е.

He bought it for them.

Татко им го е купил.

Dad bought it for them.

In an affirmative question, the interrogative particle follows the L-participle directly. In a negative question it follows the first clitic in the string. For example:

Купил ли си им го?

Did you buy it for them?

Не си ли им го купил?

Didn't you buy it for them?

16.4. Usage of the past indefinite tense

The past indefinite tense makes reference, within the scope of the present, to an action which occurred at some point in the past. It has a number of different meanings. The most simple is that defined by its form: an adjective derived from a verb. In this meaning, the past indefinite describes the state which results from a particular verbal action. For example:

Па́к си закъснѣл.

You're late again.

Тя е вече заминала за Ва́рна.

She's already left for Varna.

Те са седнали на пейката.

They're sitting on the bench.

The past indefinite refers not only to a present state, however, but to the result of any verbal action. Like the aorist and imperfect, it is a past tense, recounting an action which happened in the past. Unlike the aorist and imperfect, each of which focuses exclusively on the past (either on the fact of the action itself or on the period of time the action lasted), the past indefinite brings the scope of the action into the

Шестнайсети урок / Lesson 16

moment of speaking. Thus, it refers not only to the action itself but to some aspect of it which is relevant to the present. Consider the following examples:

Татко ни е купил куче.
Куче ли си ни купил, татко?

Daddy [has] bought us a dog.
Daddy, have you bought us a *dog*?
Daddy, did you buy us a *dog*?

Купил съм един учебник. Ще го
дресираме заедно.

[I've] bought a manual. We'll train him
together.

All the above examples refer to the past action of a purchase, but were spoken in a context which directs attention more to the result of the purchase than to the act itself. The English present perfect ("have bought") is similar in its focus on the present result of past action, and renders the sense of these Bulgarian sentences well. But the scope of the Bulgarian past indefinite is broader, and can often be rendered by the English simple past as well, as seen in the translations given above.

In general, the English speaker learning Bulgarian has a certain advantage, since the verbal systems of the two languages are roughly parallel in a number of ways. When it concerns narration of past action, for instance, speakers of both languages have a choice whether to focus more on the fact of past action or on its result in the present. Thus:

	<i>Fact of past action</i>		<i>Scope of action extended to present moment</i>	
English	<i>past</i>	I did	<i>present perfect</i>	I have done
Bulgarian	<i>aorist</i>	(на)правих	<i>past indefinite</i>	(на)правил съм

This parallel must not be taken as a given, however, because the choices made by a Bulgarian speaker will often not be those made by an English speaker. The concept "scope of action extended to the present moment" is quite broad and flexible, and choice of tense in both languages is determined simply by the speaker's focus.

Generalizations and examples given in this lesson and subsequent ones are intended to help the student gain a feel for Bulgarian past tense usage, but (as in all language learning) such generalizations can only lay the groundwork for practice and experience. Sometimes the English present perfect is the best translation for the Bulgarian past indefinite. At other times, the English present perfect will be the best translation for the Bulgarian aorist, and the English simple past will be used to translate the Bulgarian past indefinite.

One context in which the past indefinite occurs particularly frequently (and which does parallel English usage fairly consistently) is that of negation, especially when the speaker wishes to indicate that an action has not been performed yet.

Не съм му измислил име.	I haven't thought up a name for him [yet].
Не съм го извеждал от сутринта.	I haven't taken him out since this morning.
В живота си не съм виждала такива планини.	In my whole life I haven't seen mountains like these.
От четирийсет години не е ходил в Париж.	He hasn't been to Paris in 40 years.

16.5. Imperfective imperatives

In general, affirmative commands are given in the perfective aspect and negative commands in the imperfective aspect. The imperfective aspect can also be used when the desired action is a habitual or repeated one. For example:

affirmative single action: perfective

Когато излезеш, затвори вратата! Close the door when you go out!

affirmative repeated action: imperfective

Когато излизаш, затваряй вратата! Close the door when[ever] you go out!

negative: imperfective

Не затваряй вратата! Don't close the door!

Bulgarians may also use the imperfective imperative for a single affirmative action. This choice of aspect expresses a certain amount of insistence or impatience.

Пётре, избирай! Или Боби, или аз!	OK, Peter, choose! Either Bobby or me!
Хайде, излизайте всички.	All right -- out, all of you!

The neutral command is centered on the desire that an action be carried out: the action is perceived in its bounded terms and the perfective aspect is therefore chosen. In a more insistent or impatient command, however, the focus is more on the fact of the action itself, and the speaker's desire that it be initiated. This absence of boundedness prompts the choice of the imperfective aspect.

The sense of impatience need not be as strong as in the above examples. Depending on the context, the imperfective imperative can convey different degrees of focus on the immediacy of the action. For example:

affirmative single action: perfective

Избери едно от тях! Choose one of these!

affirmative single action: imperfective

-- Все ми е едно.

-- Няма значение, избирай!

"It doesn't make any difference."

"Never mind, choose anyway."

16.6. Additional imperative forms

Negative commands can be formed either with **не** and the imperative form of an imperfective verb, as in the example above, or with the aid of various particles.

The particle **недѐй(те)**, which is followed by a **да**-phrase, conveys a slightly lesser sense of urgency than "**не** + imperative". The phrase "**стига** + past indefinite" is used when the speaker wishes an action to stop. Both **стига** and **недѐй** can be used alone if the action is understood from the context.

Недѐй да бързаш!

Недѐйте да се притеснявате!

Недѐй!

Стига си я гледал!

Стига си повтарял едно и също!

Стига!

Don't hurry!

Don't worry!

Don't!

Stop looking at her!

Stop repeating the same thing!

Stop! Enough!

A command can be issued to a third person by means of the particle **нека**, sometimes followed directly by a perfective verb and sometimes by a **да**-phrase, with no difference in meaning. **Да**-phrases are also sometimes used alone in this meaning.

Да влезе ли?

Нека влезе.

Нека да влезе.

Да влезе.

Да видим дали ще стане.

Should he come in?

Have him come in.

(same)

(same)

Let's see if it happens or not.

When used in the 1pl. present, **нека** is similar to **хайде**, but not identical. **Нека** conveys more of a request or a desire on the part of the speaker, and **хайде** conveys a somewhat stronger sense of command. In both cases, the sense of command can be attenuated by adding the interrogative particle **а** at the end.

Нека да изведем кучето на
разходка.

Хайде да изведем кучето на
разходка!

Нека / Хайде да изведем кучето
на разходка, а?

Let's take the dog out for a walk.

Come on, let's take the dog out
for a walk!

What about we take the dog out
for a walk?

EXERCISES

I. Rewrite these sentences in the past indefinite:

1. Той ще прочетѣ книгата тази сѣдмица.
2. Ще видиш ли някого на улицата?
3. Деца̀та ще са мно̀го уморѣни от то̀лкова игра.
4. Та̀ня ще оти́де на ки́но, а не́ на ра̀бота.
5. Тя̀ няма да мо́же да наме́ри беле́жката.
6. Ле́ля Ва́ня живѣе в та̀зи кѣща.
7. Ви́е ще даде́те по една́ би́ра на всѣ́чки го́сти.

II. Rewrite in the past indefinite:

1. Бра́т ти вче́ра има́ше изпит, взѣ ли го?
2. Вре́мето е то̀пло, а ти́ си с палто́! Защо́ си го обле́че?
3. Не ви́ждам кљу́ча от по́щенската ку́тия. Ко́й ли го изгу́би?
4. Дне́с не я ви́дях в библиоте́ката.
5. Не ги́ ли но́си ве́че на попра́вка?
6. То́зи фи́лм го гле́дах два́ пъ́ти.
7. За ро́ждѣния де́н му ку́пиха вратовръ́зка.

III. Transform these sentences to the negative form, using either **неде́й** or **сти́га**.

Extra credit: give two possible forms for each.

1. Отвори́ си очите́, аз запáлих свещта́!
2. Огледа́й се в огледа́лото!
3. Разкажи́ ми то́зи фи́лм!
4. Помогни́ ми с та̀зи крѣстосло́вица!
5. Разходѣ́те се из па́рка!
6. Приберѣ́те пранѣ́то на су́хо!
7. Стани́ пра́ва!

ADDITIONAL GRAMMAR NOTES**16.3a. Word order rules for the past indefinite**

When the past indefinite takes pronoun objects, a number of clitic forms occur together. Since the ordering of clitic forms both with respect to each other and to other words in the sentence is very rigid, it is important to review the rules which govern this ordering. The basic components of these rules were studied in detail in Volume 1, and are summarized here briefly:

- (1) If two object pronouns are present, the indirect object must precede the direct object.
- (2) The verbal copula (**сѣм**), which in the past indefinite functions as verbal auxiliary, precedes any object pronoun(s), unless it is the 3rd singular, in which case it follows any object pronoun(s).

Definition of clitic string: "the entire complex of pronoun(s) and copula"

- (3) The clitic string must occur immediately after the negative particle, the L-participle, or another stressed word.
- (4) If some other word than the L-participle precedes the clitic string, then the L-participle must occur immediately after the clitic string.
- (5) The interrogative particle follows the verb directly and precedes any object pronoun(s).
- (6) The negative and interrogative particles surround the first clitic in the string.

Examples will be given below, with segments in each case identified according to a notation developed for this purpose. Within this notation, all clitics are identified in upper-case letters, all fully stressed words in lower case letters, and words which belong to neither category, such as the negative particle, are identified by a capitalized abbreviation. Abbreviations relevant to the past indefinite are:

<i>DIR</i>	direct object pronouns, including the reflexive се
<i>IND</i>	indirect object pronouns, including the reflexive си
<i>COP</i>	plural verbal auxiliaries (сме, сте, са) and 1-2sg. (сѣм, си)
<i>3rdCOP</i>	3sg. verbal auxiliary (е)
<i>INT</i>	the interrogative particle (ли)
<i>Neg.</i>	the negative particle (не)
<i>part</i>	the L-participle

Examples (1) - (4) illustrate basic ordering within the clitic string, and with respect to the L-participle. The sentences are kept simple in order to focus on the elements of word order. Other words may be added, of course, but they may not break up the sequences of elements noted above.

- (1)

Купил	си	им	го.
<i>part</i>	<i>COP</i>	<i>IND</i>	<i>DIR</i>

- (2)

Тй	си	им	го	купил.
<i>subject</i>	<i>COP</i>	<i>IND</i>	<i>DIR</i>	<i>part</i>

You bought it for them.

- (3)

Купил	им	го	е.
<i>part</i>	<i>IND</i>	<i>DIR</i>	<i>3^dCOP</i>

- (4)

Той	им	го	е	купил.
<i>subject</i>	<i>IND</i>	<i>DIR</i>	<i>3^dCOP</i>	<i>part</i>

He bought it for them.

Examples (5) through (10) repeat the above sentences, transformed first into interrogative, then negative, then negative-interrogative. Note that while the ordering of the L-participle is flexible in affirmative sentences (it may either stand either before or after the clitic string), it is fixed in non-affirmative sentences.

- (5)

Купил	ли	си	им	го?
<i>part</i>	<i>INT</i>	<i>COP</i>	<i>IND</i>	<i>DIR</i>

Did you buy it for them?

- (6)

Купил	ли	им	го	е?
<i>part</i>	<i>INT</i>	<i>IND</i>	<i>DIR</i>	<i>3^dCOP</i>

Did he buy it for them?

- (7)

Не	си	им	го	купил.
<i>Neg.</i>	<i>COP</i>	<i>IND</i>	<i>DIR</i>	<i>part</i>

You didn't buy it for them.

- (8)

Не	им	го	е	купил.
<i>Neg.</i>	<i>IND</i>	<i>DIR</i>	<i>3^dCOP</i>	<i>part</i>

He didn't buy it for them.

- (9)

Не	си	ли	им	го	купил?
<i>Neg.</i>	<i>COP</i>	<i>INT</i>	<i>IND</i>	<i>DIR</i>	<i>part</i>

Didn't you buy it for them?

- (10)

Не	им	ли	го	е	купил?
<i>Neg.</i>	<i>IND</i>	<i>INT</i>	<i>DIR</i>	<i>3^dCOP</i>	<i>part</i>

Didn't he buy it for them?

16.6a. Недей and стига with the truncated infinitive

Недей is usually followed by a да-phrase, and стига is usually followed by the past indefinite. Both, however, can also be followed by the so-called “truncated infinitive”, which is identical with the 3sg. aorist of an imperfective verb. This usage is common with some speakers and rare with others. For example:

Недей писа! Стига писа!
Недей чете! Стига чете!

Don't write! Stop writing!
Don't read! Stop reading!

16.7. Motion verbs: the past tense of the verb идвам

The verb идвам is an imperfective verb meaning “come” (and sometimes “go”). Although it is listed in dictionaries as a simple imperfective, most Bulgarians feel that the perfective verb дойда is its de facto partner. In the present and imperfect tenses, идвам has the meaning of a regular imperfective verb. For example:

present

Той идва редовно у нас.
Към нея идва един висок човек.

He comes to see us regularly.
A tall man is coming towards her.

imperfect

Той идваше редовно у нас.
Към нея идваше един висок
човек.

He used to come to see us regularly.
A tall man was coming towards her.

In the past indefinite, идвам can also be used in the meaning “go” with the unbounded meaning of the imperfective aspect. For example:

Той идвал ли е в България?
Тя е идвала в Англия.

Has he [ever] been to Bulgaria?
She has been to England.

In the aorist, however, and in most instances of the past indefinite, идвам has a different meaning. Namely, it refers to a single, completed trip: someone came and then went away again. This meaning is perfective in its boundedness; nevertheless it is still broader than the perfective meaning of дойда (which refers to a bounded trip in one direction only). Here are examples of идвам in this meaning:

-- Идва ли пощаджията?
-- Не е идвал, още е рано.

“Has the postman come?”
“He hasn't come yet, it's early.”

Не разбрах защо той идва в
канцеларията ми.

I didn't understand why he came to
my office.

Помниш ли братовчедка ми? Тя
ти идва на гости.

Do you remember my cousin? She
came to visit you.

Тя идва ли да ви се обади?
Веднага щом се върна в
България, първата ѝ работа
беше да дойде на гости.

Has she been to see you? The first
thing she did when she returned
to Bulgaria was to come over
[to your house].

Аз съм идвал у вас на гости, но
не помня кога беше.

I came to your house [once], but I don't
remember when it was.

As is the case with all a-conjugation verbs, the 3sg. aorist and 3sg. present are identical. Without context, then, the form *идва* can mean either "is coming" (present) or "came and went" (aorist). All the instances of *идва* above have been interpreted as aorist; in the appropriate context, however, they could also have present tense meaning.

Speakers also have the option to shift the accent to the theme vowel of the aorist (see vol. 1, p. 180) to emphasize the distinction. In fact, however, for most speakers context is sufficient to indicate which of the two meanings is intended.

16.8. Impersonal verbs, continued

Each of the four major impersonal verbs, *има*, *няма*, *трябва*, and *може*, conveys a particular condition or situation:

<i>verb</i>	<i>present condition</i>	<i>verb</i>	<i>present condition</i>
<i>има</i>	there is	<i>трябва</i>	it's necessary
<i>няма</i>	there isn't	<i>може</i>	it's possible

When impersonal verbs are followed by *да*-phrases, each of these situations becomes relevant to a particular verbal action or state, as follows:

<i>verb</i>	<i>action</i>	<i>state</i>
<i>има да ...</i>	one will...	...will happen
<i>няма да ...</i>	one will not...	...will not happen
<i>трябва да ...</i>	one must...	...is supposed to happen
<i>може да ...</i>	one may...	...might happen

The past tense of each of these impersonal verbs is equivalent to the 3sg. imperfect of the relevant conjugated verb. In the simple form, the past tense meaning of each of these verbs refers to a situational condition, as follows:

verb   past condition

има́ше	there was
ня́маше	there wasn't

verb   past condition

тря́бваше	it was necessary
мо́жеше	it was possible

When followed by a да-phrase, however, the past tense of these verbs is more difficult to translate. This is because each projects a certain potential situation (either an action or a state of affairs) into the past. Depending on the context, therefore, several different meanings are possible. Here is a schematic presentation of the meanings, followed by examples.

verb

projected action

projected state

има́ше да ...
ня́маше да ...
тря́бваше да ...
мо́жеше да ...

one would have...
one would not have...
one ought to have...
one could have...

...would have happened
...would not have happened
...was supposed to have happened
...might have happened

Тя́ има́ше да изми́е съдо́вете
и да изметé по́да.

She [still] had to wash the dishes
and sweep the floor.

Ти́ нали́ ня́маше ни́що да яде́ш?

Weren't you going to not eat anything?

Вла́кът тря́бваше да присти́гне
досега́.

The train ought to have been here by
now.

Ти́ мо́жеше поне́ да пи́таш.

You could at least have asked.

The English translation of such constructions, particularly those with **ня́маше да...**, is at times awkward. The main thing to remember is that a particular situation is being projected into the past. In the case of **ня́маше да** constructions, the situation is that of not intending ("not going") to do something. This particular construction will be studied in more detail in Lesson 22. The point here is to realize that the idea is a straightforward one; it is the expression of it in English which is difficult.

16.9. Alternating consonant / vowel sequences

Sometimes the sequence **-ър-** (or **-ъл-**) within a word can alternate with the sequence **-ръ-** (or **-лъ-**) in other forms of the same word. This alternation has been seen already in the first syllable of each of the verbs in the aspect pair **връщам / върна**.

This alternation occurs more frequently in monosyllabic nouns or in derivation. Among the words where this alternation occurs are:

ръ alternates with ър			
<i>singular indefinite</i>	<i>singular definite</i>	<i>plural</i>	<i>(meaning)</i>
врѣх	върх-ѣт	върх-ове	summit
грѣб	гърб-ѣт	гърб-ове	back
грѣк	гърк-ѣт	гърц-и	Greek
грѣм	гърм-ѣт	гърм-ове*	thunder
прѣв	първ-ият		first
		*[and гърм-ове]	

ъл, ър	alternates with	лъ, рѣ	
<i>adjective</i>	<i>(meaning)</i>	<i>derived form</i>	<i>(meaning)</i>
пѣлен	full	плѣн-ка	filling
дѣлг	debt	длѣж-ен	obliged
зѣрн-о	grain	зрѣн-цѣ	granule

It is important to note that this alternation does not occur in all possible instances where it might. The word **прѣст**, for example, might be expected to participate in this alternation, but it does not. For example:

ръ retained in all forms			
<i>singular indefinite</i>	<i>singular definite</i>	<i>plural</i>	<i>(meaning)</i>
прѣст	прѣст-ѣт	прѣст-и	finger

SAMPLE SENTENCES

1. Той никога не е прал, как можá да го накараш да перé на ръка?
2. Така́ както хубавичко сме седнали, сегá да има и по едно́ вино.
3. Вече са построили къщата, остава да се обзаведé.
4. Тря́бва да провериш о́ще веднъж адрéса, да не са смени́ли име́то на у́лицата.
5. Не съм лежал в болница, отка́кто ме оперираха.
6. Тя е завършила средно образование, но не́ и ви́ше.
7. Недéй пла́ка, няма ни́що стра́шно.
8. Недéй да правиш грéшки и никой няма да ти се ка́ра.
9. Сти́га сте се сме́ли, ни́що сме́шно не съм ка́зала.
10. Сти́га сте хо́дили по чужби́на, посто́йте ма́лко ту́ка за разнообра́ние.
11. Сти́га са ни учи́ли с ко́й кра́к да стъ́пим.
12. Сти́га вече, че не мо́га да издър́жам по́вече.
13. Не́ка веднъж и тво́ят мъж да посто́й с деца́та вкѝци. Няма са́мо ти да ги гле́даш.
14. Аз да има́м така́ва къща, пъ́к не́ка ми е зле́.
15. Не́ка да му ка́жем какъ́в подаръ́к ни е донéсъл Дя́до Мра́з.
16. -- А ако те пи́тат, какво́ ще отговори́ш?
-- Не́ка са́мо посме́ят да пи́тат.
17. Не́ка се разби́рате, пъ́к друго́то ще е наред.
18. Ляга́й си вече, коé вре́ме ста́на.
19. Тръ́гвай, че ще закъ́снееш, ще затво́рят магази́ните.
20. Тръ́гни ведна́га, мо́же и да успе́еш.
21. Чу́вай какво́ ще ти ка́жа.
22. Чу́й как пе́ят пти́ците.

SENTENCES FOR TRANSLATION

1. "Won't you try the chops?"
"Thank you, I've already tried them."
"You have not tried them! Try some..."
2. I must admit I have never been to Bulgaria, so I can't tell you much about their folk costumes. Have you ever seen them?
3. I don't have the patience to wait until they pass out the awards. Can't we make them do it now? I can't endure it anymore.
4. We have a lot of work to do. We really should have finished it all yesterday, but we were training the dog all day.
5. Is there really nothing to eat in the refrigerator? You might at least have left me some meat or cheese! I have eaten only fried eggs every day since you arrived!
6. "I haven't taken the dog out, because I am afraid of animals."
"Doesn't he know where the door is? Let him go out by himself!"
7. "Has Angel come by this morning?"
"Yes, he came to ask you some questions about folk dances, because he knows you have been present at many such festivals. He wants to know how to dance a horo."

READING SELECTION

Кореспонденция - (12)

14 април, Сѳия

Драга ми Патриша,

Върнах се вчѳра от Пловдив и намерих на масата писмото ти. Пристигнало е още преди три дни и ме чака. Бързам да ти отговоря, преди да ми загълният времето други задачи.

Дѳже ми е неудобно да си призная, че ние от народна музика много не се интересуваме. Вие на запад май повече знаете за нашата народна музика и за народните ни танци, отколкото младите хора у нас. Докато учат в прогимназията, децата научават някои основни неща за нашата музика и дори учат стѳпките и тактовете на различни хора и рѳченици, но после в живота имат малко поводи да покажат умениято си. Хорѳ играят днес обикновѳно сѳмо на свѳтба. На нашата свѳтба с Бѳйко танцѳрите от класа бѳха все от старото поколение. Бащата на Бѳйко бѳше неумѳрим хоровѳдец. Аз обаче знам сѳмо дѳйчовото хорѳ -- него много го играят по нашия, по Видинския край.

Ти ме питаш за фестивала в Копривщица. Аз случайно знам повече за него, защото една година съм присѳтвувала на него. Ние бѳхме там точно по това време, бѳз да подозираме, че ще има такѳв фестивал. Дѳже ходихме да слушаме как пѳят бѳбите. Казвам бѳбите, тѳй като повечето изпълнители бѳха вѳзрастни жени, дошли в Копривщица специално за целта. Изпълнителите пѳеха на дървен пѳдиум на една поляна край града. Слушателите седѳха на тревата наоколо. След като изслушахме всички певци, на най-добрите раздадоха награди. На твоята плѳча сигурно има запис на такива наградѳни пѳсни. За разлика от повечето народна музика по радиѳто и телевизията, тази бѳше истинска. Пѳеха като моята бѳба, когато бѳх малка, и много ме трѳгнаха. Една от пѳсните дѳже съм чѳвала от нея, --

Дѳто бѳше бѳлката,
чѳрна асма израсла
бѳло грѳзде пѳснала.
Дѳто бѳше младожѳника,
бѳла е асма израсла,
чѳрно грѳзде пѳснала
и си върховѳ заплѳли.

Тази песен има много варианти. Пейт я из цяла България. Ти разбиращ, нали, че става дума за двама разделени влюбени. Те умираат от мъка. Погребват ги. А на гробовете им израстват две лози. Тия две лози се прегръщат и влюбените, разделени приживе, остават завинаги заедно след смъртта си. Много печална история! Моята баба, Бог да я прости, беше от Старозагорско. Колко приказки ми е разказвала, колко песни съм запомнила от нея.

На фестивала слушахме и свирната на гайда на един, както по-късно разбрах, страшно знаменит дядо от Добруджа. После го гледах по телевизията като свиря. Всички певци бяха в различни народни носии. Нашите носии са много разнообразни: всеки край си има своя носия. Сега вече у нас на село рядко ще видиш селяни в народна носия, но повечето си имат по една, скътана в сандъка. Затова певците в Копревщица и намири сваха на нафталин.

И аз имам народна носия от моето родно село във Видинско. Една моя стринка ми я подаря. Изтъка специално за мене фусти и престилка. Ризата ми (също от тъкано на ръка платно и дантели) е стара, от прабаба ми. Само забрадка си нямам. Част от женската носия в планинските райони пък е сукманът -- на моята свекърва ѝ е останал един прекрасен вълнен сукман от майка ѝ. А сребърните ѝ пафти са просто мечта... Но по какъв ли повод човек може да се облече в народна носия в наше време?!

Пиши ми пак. Винаги четя твоите писма с радост. Твоя

Калина

Musicians in folk costume, Koprivshtitsa Festival

GLOSSARY

акъл	mind, brain, sense	измита́м / измета́	sweep, sweep off
асма́	trellis vine	изпълни́тел (ка)	performer; executor
Бо́г да я про́сти	may she rest in peace	изра́ствам /	grow, shoot up
булева́рд	boulevard	изра́сна or израста́	
в живо́та	in the course of life,	изслу́швам /	listen to the end,
	in daily life	изслу́шам	hear out
вариант	variant	изти́чвам /	run [out, over, around]
ви́сш	high, supreme	изти́чам	
ви́сше образо́вание	higher education	изтъ́кавам /	weave to completion
влю́бени	lovers	изтъ́ка (-чеш)	
вре́ме му е	it's time for him [to go/do it, etc.]	кава́л	wooden flute
всё ми е едно́	it doesn't make any difference	канце́лария	office
		кла́са	social class
		коё вре́ме ста́на	[look] what time it's gotten to be
		ку́ченце	puppy
га́йда	bagpipe	лежа́ в бо́лница	be in the hospital
гроб	grave	мечта́	dream, fantasy
грѣм, грѣмѣт (pls.	thunder(bolt)	мина́ло нео́преде-	past indefinite (tense)
грѣмове or грѣмове)		ле́но (вре́ме)	
гѣду́лка	rebec, folk violin	мѣка	pain, suffering, difficulty
да влѣзе ли?	should he come in?	на ръ́ка	by hand, handmade
да́йчово хоро́	[name of folk dance]	на су́хо	in/to a dry place
данте́ла	lace	награжда́вам /	award (a prize)
де́то	where, who, which	награ́дя	
длъ́жен	indebted, obliged	на́й-накра́я	finally
дреси́рам	train, break in	нака́рвам /	make [someone] do,
дру́го	other, rest	нака́рам	induce
дру́гото ще е наред	the rest will be O.K.	намири́свам	smell (slightly) of
дѣлг, -ѣт	debt	наро́дна носия́	folk costume
же́нски	women's, female, feminine	нафтали́н	mothballs
за ра́злика от	as opposed to	неде́й	don't...
за разнообра́зие	for a change	не́ка	let, let's
забра́дка	headscarf	неопреде́лен	indefinite, unspecified
зави́наги	forever	неумо́рим	tireless
зада́ча	task, assignment	но́сия	folk costume
за́пад	west	но́ся на попра́вка	take in for repairs
запа́лвам / запáля	light, turn on	ня́мам търпе́ние	not be able to wait
заплита́м / заплетá	braid, intertwine	ня́маше да	wasn't/weren't going to
запѣлвам / запѣлня	fill, fill up	обзаве́ждам /	equip, furnish
зръ́нцѣ	grain, granule	обзаве́да	
зърно́	grain, cereals		

Шестнайсети урок / Lesson 16

обзавеждам се / обзаведа се	settle in, get installed	разнообразен разнообразие	varied variety, diversity
оперирам	operate	район	district, region
опитвам / опитам	try, taste	руски	Russian
освободител	liberator	ръченица	folk couple dance
основен	basic, fundamental		
остава да	it remains to	сандък	box, chest
от класа	"classy", high-grade	свещ, -та	candle
отключвам / отключа (-иш)	unlock	свиря	play [musical instrument]
откога	since when	свирия	playing, tune
още веднъж	again, once more	селянин	villager, peasant (male)
		селянка	villager, peasant (female)
пазар	market	скътвам / скътам	put by, store away
парк	park	смърт, -та	death
пафта	buckle	специално	especially
пера на ръка	wash out by hand	специално за целта	just for that reason
печален	sad	сребърен	silver (<i>adj.</i>)
планински	mountain (<i>adj.</i>)	средно образование	secondary education
платно	cloth, fabric	става дума за	it's about
плача (-еш)	weep, cry	стига вече	[that's] enough already!
плътка	filling	стига си я гледал!	stop looking at her!
погребвам / погребя	bury	страшно	awfully, terrifically
подиум	platform, dais	стрина, стринка	aunt (father's brother's wife)
поколение	generation	стъпвам / стъпя	step, set foot
поляна	meadow, clearing	стъпка	step
поправка	correction, repair	сукман	(folk) tunic
посмявам / посмeya	dare	сух	dry
постоявам / постоя	stay for a bit	съд	vessel, container
построявам / построя	construct, build	съдове	[the] dishes
прабаба	great-grandmother	такт	beat, rhythm
пране	wash, laundry	тамбура	folk mandolin or lute
прегръщам / прегръна	embrace	танц	dance
прекрасен	magnificent, splendid	танцор	dancer
престилка	apron	трева	grass
приживе	during [one's] lifetime	трoгвам / трoгна	move, touch, affect
признавам / призная	acknowledge, confess	тъка (тъчеш)	weave
присъствам (or присъствам)	be present, attend	тъпан	drum
прогимназия	junior high	тъпение	patience
прот	simple	умение	ability, skill
просто	simply, just	фуста	(folk) skirt
прощавам / простя	forgive		
пръв, първи	first	хорo	folk line dance
пухкав	fluffy	хоровoдец	leader of line dances
пък нека ми e злe	I should have it so bad!	цел, -та	purpose
разделям / разделя	divide, split	часть, -та	part, portion
разлика	difference		

CULTURAL COMMENTARY

City life: street names

Since 1989, the names of many streets in Sofia have been changed. For instance, the main boulevard used to be called Ruski (булевард Руски); now it bears once again its prewar name: Tsar Osvoboditel (Цар Освободител), after Tsar Alexander II.

Folklore: music, dance, costumes; Koprivshitsa festival

Bulgarian folk music is well known in the West, both by folk dance enthusiasts and by fans of "le mystère des voix bulgares". Most urban Bulgarians, however, know this music only through the orchestral arrangements and choreographed performances broadcast on radio and television. With some justification, they regard this predigested version of "folklore" as unworthy of their attention. Practically all Bulgarians will sing together on impromptu occasions, however; and on the occasion of a wedding they will get up and dance either the traditional "horó" (хорó), which is a round dance; or the traditional "răchenitsa" (ръченица), a couple dance (which can also be done as a solo or in line forms with set patterns).

Many different regions have dances particular to that region but it is often the case that only the older people know them. The names of folk dances sometimes reflect the geographical area where they are most often found, such as Yambolsko horó (the round dance from Yambol). Other names have no obvious source: the very common Daichovo horó was probably named after a particular Daicho who either danced it well or first played the music for it.

Along with folk wisdom and folk music and dances, each region also has its characteristic folk costume. In earlier times, everyone wore this costume, and most old people still have their finest costumes packed away. Some keep them in order to be buried in them, but others keep them to give to a favorite younger relative. Each part of the costume has its traditional name, and practically all pieces were made by hand.

The national folk festival of Koprivshitsa is held every five years. For one long weekend in August, folk musicians, singers and lovers of folk music gather in this picturesque mountain town. Singers, musicians and dancers are from the villages and present the actual music of their own areas. Nevertheless, since the performers are conscious of being on stage and competing for prizes, there is a certain artificiality to these performances. The real pleasure of these festivals is in the music that is performed impromptu once the performers are finished with the "staged" version.

The traditional Bulgarian folk instruments are the gaida (гайда) or bagpipe, the gădulka (гăдулка), or double-stringed folk violin, the kaval (кавал), or wooden flute, the tăpan (тăпан) or large drum, and the tambura (тамбура), or mandolin-lute. More modern folk ensembles also add an accordion (акордеон). The most recent innovation in folk music is the genre called "wedding music", a modern, amplified form of music borrowing from various outside genres and styles including Turkish, Serbian, Greek and western jazz. The instruments include accordion, clarinet, saxophone, electric bass and synthesizer; many of the musicians in these ensembles are Rom (Gypsy).

Geography: place names

Bulgaria is divided into a number of smaller administrative regions. These are identified by the name of the largest town. "Vidinsko" (Видинско) is thus the region around Vidin (Видин), and "Starozagorsko" (Старозагорско) is the region around Stara Zagora (Стара Загора). The names of certain regions (e.g. the disputed region of Dobrudzha [Добруджа] in the northeast) have different origins.

LESSON 17

DIALOGUE

Тѣжко е човек да е сам

// Поръчаното такси чака пред гарата. Димитър, Милена и Павлина се качват в него. //

Павлина: Моят адрес е Патриарх Евтимий № 32. Знаете ли къде се намира?

Шофьорът: Разбира се, госпожо.

Павлина: Ще минете по най-прекия път, нали?

Димитър: Знае човекът откъде да мине, не се вълнувай.

Милена: Какво казват лекарите? Как мина операцията?

Павлина: Всеки си е роден с късмета. А пък аз съм си късметлия. Попаднах на един много талантлив хирург. Виртуоз. Ръцете му като на цигулар. Други болни по цели седмици чакат да ги оперира, а аз от къщи -- право в операционната.

Димитър: Значи, сегаш си добре?

Павлина: По-добре съм, но не съм добре.

Милена: Сегаш трябва много да се пазите. Да не вдигате тежко, да не се преуморявате. Добре е, че ние сме с вас. Ще ви помагаме.

Павлина: Ама, Миленче, ние нали сме на ти?

Милена: Да, майко, на ти сме.

Павлина: Браво, така те искам!

// Веселин, Джули, Дейвид и Ангел стигат до блока на Джули, без да замърят подходящ ресторант. Блокът е построен наскоро и наоколо има разхвърляни строителни отпадъци. //

Джули: Вие почакайте долу, докато се кача да поískам от хазайката телефонния номер.

Веселин: Аз ще ви помогна да занесете чантата горе. На кой етаж живеете?

Джули: На четвъртия.

// Джули и Веселин се качват до четвъртия етаж. Стълбището е прясно боядисано и още миреше на боя. //

Джули: Пристигнахме. Много съжалявам, чантата ми е препълнена.
Уморихте ли се?

Веселин: А-ми! Нали видяхте аз колко багаж имам! Вашата чанта не е и наполовина толкова тежка, колкото обикновено тежи моята. С моята работа аз ходя натоварен като магаре. По-рано работехме двамата с един приятел, който ми помагаше да нося апаратурата. Петър се казваше. Той беше човек, с когото много се разбирахме. Можеше по цели седмици да пътуваме заедно из България, но никога не се карахме. Сега съм сам.

Джули: Какво стана с него?

Веселин: Нищо. Ожени се, намери си по-добре платена работа в друг вестник. Женен човек други отговорности има. Но от друга страна и семейният живот си има своите радости. Тежко е човек да е сам.

// Те звънят. Хазайката отваря вратата. //

Джули: Здравей, лельо Ваня!

Иванка: О, добре дошла, Джули! Как изкара на морето? А кой е този господин?

Веселин: Аз съм познат на госпожица Джули. Качих се само да попитам за телефонния ви номер. Госпожица Джули го няма записан.

Иванка: Запиши. Номерът е четирийсет и четири, дванайсет, петдесет и девет.

Веселин: Благодаря, аз тогава ще тръгвам. Довиждане. Джули, до утре.

Джули: Лельо Ваня, ако някой ме потърси по телефона тази вечер, кажи, че ме няма. Много съм уморена, искам рано да си легна.

BASIC GRAMMAR

17.1. Passive participles: formation

Passive participles are adjectives describing the result of an action. They are formed from all transitive verbs, but most commonly from perfective verbs. They can also be formed from certain intransitive verbs. Passive participle endings are added to the aorist stem of the verb.

There are three sets of endings, **-ан**, **-ен**, **-т**. The ending **-т** is used with verbs of types 4 and 6 (refer to the present-aorist chart of verb types in Lesson 12). The other endings are distributed according to the aorist theme vowel. If it is **-а-**, the ending **-ан** is used; otherwise the ending **-ен** is used. By knowing the verb type, one can predict the type of participle ending.

The examples below illustrate the formation of passive participles. The ending **-т** is added directly to the aorist form, after the theme vowel if there is one. Before the endings **-ен** and **-ан**, the aorist theme vowel is dropped. The ending **-ен** looks like the adjective suffix **-ен**, but the vowel is *not* fleeting. The accent in all cases is that of the aorist. Masculine singular and plural forms are given; neuter and feminine forms are made by adding **-а** or **-о**, respectively, to the masculine form.

PASSIVE PARTICIPLE

<i>Verb</i>	<i>3sg. aorist</i>	<i>Type</i>	<i>passive participle</i> <i>(masculine, plural)</i>
participles in -т-			
позна́я	позна́	4	позна́т, -и
взе́ма	взе́	4	взе́т, -и
пу́сна	пу́сна	6	пу́снат, -и
participles in -ан-			
напи́ша	напи́са	8	напи́сан, -и
прегле́дам	прегле́да	1	прегле́дан, -и
разбра́	разбра́	9	разбра́н, -и
participles in -ен-			
же́ня	же́ни	2	же́нен, -и
затво́ря	затво́ри	2	затво́рен, -и
умо́ря	умо́ри	2	умо́рен, -и
облека́	обле́че	5	обле́чен, -и

Exceptions to these rules concern primarily verbs of classes 3 and 7. Some verbs of class 7 use the ending **-т** and some use the ending **-ен**. The **-е-** in this

ending is not a fleeting vowel. If the ending **-ен-** is accented and the following syllable does not contain **-и-**, this ending appears as **-ян-**. In these verbs, therefore, the **-е-** is an alternating vowel.

Verbs of type 3 are almost all intransitive and therefore do not form passive participles. The only exception is the verb **видя**. Its participle is formed like the class 7 verbs which take **-ен/-ян**.

PASSIVE PARTICIPLE

<i>Verb</i>	<i>3sg. aorist</i>	<i>Type</i>	<i>passive participle</i> <i>(masculine, plural)</i>
participles in -ен/-ян-			
живея	живя	7	живян, живени
видя	видя	3	видян, видени
participles in -т-			
изпоя	изпя	7	изпят, изпети

17.2. Passive participles: usage

Many adjectives which have already been learned are in fact passive participles. They refer to the result of the completed verbal action. The relationship in usage between the Bulgarian aorist tense and passive participle is similar to that between the English past tense and past participle. Here are examples of participles used as adjectives. (For their use in passive verbal constructions, see Lesson 19.)

(о)жэня <i>aorist tense</i> <i>passive participle</i>	Ожэних синá си. Сегá то́й е жéнен.	I married off my son. He's a married man now.
облека́ <i>aorist tense</i> <i>passive participle</i>	Бързо се облече. Мно́го елега́нтно е облечена.	She got dressed quickly. She's dressed very elegantly.
затво́ря <i>aorist tense</i> <i>passive participle</i>	Затво́ри ли врата́та? Врата́та е затво́рена.	Did you close the door? The door is closed.
умо́ря <i>aorist tense</i> <i>passive participle</i>	Умо́рих ли те? Мно́го съм умо́рена.	Did I tire you out? I'm very tired.
пу́сна <i>aorist tense</i> <i>passive participle</i>	Пу́сна ли писмо́то? Пу́снато е.	Did you mail the letter? It's mailed.

напи́ша aorist tense passive participle	Напи́са ли писмо́то? Писмо́то е добре напи́сано.	Did you write the letter? The letter is well written.
позна́я aorist tense passive participle	Позна́ ли му и́мето? И́мето (му) е позна́то.	Did you guess his name? It's a [well-]known name.
взе́ма aorist tense passive participle	Откъ́де взе́ примера? Примерът е взе́т от рече́ника.	Where did you get the example? The example is taken from the dictionary.
прегле́дам aorist tense passive participle	Прегле́да ли те ле́карят? Пацие́нтът е ве́че прегле́дан.	Did the doctor examine you? The patient has already been examined.

17.3. Relative pronouns: който

A relative pronoun relates one clause to another. Consider the following English examples, in which each set of two simple sentences is made into a single complex sentence by means of the English relative pronouns "who" or "which". When two identical nouns are related in this way in a complex sentence, one of them is replaced by the relative pronoun.

<i>simplex sentences</i> -- Do you know this woman? -- This woman works with us.	<i>complex sentence</i> Do you know the woman <i>who</i> works with us?
<i>simplex sentences</i> -- This man used to live with us. -- This man moved to Germany.	<i>complex sentence</i> The man <i>who</i> used to live with us moved to Germany.
<i>simplex sentences</i> -- Where is the child? -- The child was here five minutes ago.	<i>complex sentence</i> Where is the child <i>who</i> was here five minutes ago?
<i>simplex sentences</i> -- The students are studying. -- She helped the students.	<i>complex sentence</i> She helped the students <i>who</i> are studying.
<i>simplex sentences</i> -- You brought me flowers yesterday. -- The flowers are beautiful.	<i>complex sentence</i> The flowers <i>which</i> you brought me yesterday are beautiful.

In form, English relative pronouns are exactly like interrogative pronouns; in function, of course, they are different. The Bulgarian system is similar, but far from identical. First, Bulgarian relative pronouns are formally distinguished from interrogative pronouns by the addition of the particle **-то**. Second, while the particle **-то** does not change, the pronoun itself must agree with the noun to which it refers.

The most common relative pronoun in Bulgarian is **който**, which corresponds to both "which" and "what" in English. As in the interrogative pronoun **кой**, care must be taken to distinguish the masculine singular (which ends in the consonant **-й**) from the plural (which ends in the stressed vowel **-и**).

<i>masculine</i>	<i>feminine</i>	<i>neuter</i>	<i>plural</i>
който	която	което	който

According to the rules of Bulgarian grammar, the phrase in which **който** occurs must always be set off by commas, regardless of the rhythm of the spoken sentence. Here are the Bulgarian translations of the above English complex sentences. The relative pronouns are underlined: note that in each case the relative pronoun agrees with the noun to which it refers.

Познаваш ли жената, която работи с нас?
 Човекът, който по-рано живееше у нас, се премести в Германия.
 Къде е детето, което беше тук преди пет минути?
 Тя помагаше на студентите, който се подготвяха за изпита.
 Цветята, който ми донесе, са много хубави.

When the relative pronoun joins two simple sentences, it replaces one of the two instances of the noun it refers to. If that noun occurred in an object position, the relative pronoun replacing it must be in the object form. This rule is relevant in Bulgarian only when the noun in question refers to a person who is either male or of unspecified gender, in which case the object form **кого́то** must be used.

subject

Познавам доб́ре чове́ка,
 който живее́ у ва́с.

I know the man who lives with you well.

direct object

Чове́кът, ко́гото позна́вам доб́ре,
 живее́ у ва́с.

The man I know well lives with you.

indirect object

Чове́кът, на ко́гото пома́гах,
 живее́ у ва́с.

The man I was helping lives with you.

If the noun object refers to a female person (or to a group or a masculine inanimate object), no distinction need be made. The same pronoun is used in both subject and object meaning.

When two simple Bulgarian sentences are joined in this way (by **който**, etc.), the relative pronoun must *always* be present. This is in contrast to English, where the corresponding pronoun can often be omitted. Consider the following examples. In each case, an English speaker can say both (a) and (b), and would probably be more likely to say the shorter version, (b). The correct Bulgarian translation, however, must have the relative pronoun -- that is, it must correspond literally to (a), the longer of the two possible English sentences. For example:

Цветята, които носиш на работа,
са много хубави.

- (a) The flowers which you bring to the office are lovely.
- (b) The flowers you bring to the office are lovely.

Познаваш ли човека, с когото
тя говори?

- (a) Do you know the man to whom she is talking?
- (b) Do you know the man she's talking to?

Идеята, за която ми разказваш,
е много интересна.

- (a) The idea about which you're telling me is a very interesting one.
- (b) The idea you're telling me about is a very interesting one.

17.4. Other relative conjunctions

Other interrogative pronouns can also be made into relative conjunctions by the addition of the particle **-то**. The relative clauses in which they appear are similar to those with **който** in that the element they refer to must be present. The following compares both form and usage of these interrogative pronouns and the relative conjunctions formed from them.

чий "whose?" / **чийто** "whose"

Both **чий** in a question, and **чийто** in a relative clause, must agree with the noun modified. The word to which **чийто** relates precedes it directly.

interrogative

Лиляна, знаеш ли чий са тези
стихове?

Liljana, do you know whose these
verses are [= who is the author
of these verses]?

relative

Уважаеми слушатели, да ви пред-
ставя поета, от чийто стихове
вие отдавна се възхищавате.

Allow me to present to the radio
audience the poet whose verses
it has admired for a long time.

interrogative

Чий са тези деца?

Whose children are these?

relative

Горко на оная женá, чийто деца
умират млади!

Woe to the woman whose children
die young!

interrogative

Чий е този портрет?

Whose portrait is this?

relative

Какъв ти се пада човекът, чийто
портрет виждам на стената?

What relation to you is the man whose
portrait I see on the wall?

КАКЪВ "what [kind of]?" / **КАКЪВТО** "[such] as"

КОЛКО "how much? how many?" / **КОЛКОТО** "as many as, as much as"

The structure of relative clauses with **КАКЪВТО** and **КОЛКОТО** is somewhat different. Sentences in which they appear must be organized around the relationship between two words of parallel shape, as in the following schema:

КАКЪВ ...	КАКЪВТО
ТОЛКОВА ...	КОЛКОТО

Because the corresponding English sentence lacks this structure altogether, sentences with **КАКЪВТО** and **КОЛКОТО** are more difficult to translate. Here are examples:

interrogative

Какви са тези хора?

What are these people like?

relative

И досега ги помня такива, каквито
ги видях за първи път.

Even now I remember them just as
I saw them for the first time.
[= just the way they were when...]

interrogative

Какво е това ядене?

What is this dish?

relative

Сервирам яденето такава, каквото е.

I'm serving you this dish as is.
[= just the way it is]

interrogative

Колко пари имаш със себе си?

How much money do you have
with you?

relative

Харчи толкова пари, колкото имаш.

Spend the money you've got.
[= as much money as you have]

Sentences of the above sort can also occur in a "shortened" version, although this is less common. For example:

Харчи́, ко́лкото́ има́ш.

Spend what [= as much as] you have.

ТОВА, КОЕТО

When a question framed with **какво́** refers to something very general, the answer often contains the relative phrase **това́, коéто**. Here is an example:

interrogative

Какво́ те трево́жи?

What's bothering you?

relative

Това́, коéто ме трево́жи, е, че
напоследък мно́го го мързи́.

What worries me is that lately he's been very lazy.

It worries me that he's been very lazy of late.

The fact that he's been lazy lately worries me.

КОГА "when?" / КОГАТО "when"

КЪДЕ "where?" / КЪДЕТО "where"

and others

The student has already encountered the relative conjunctions **кога́то** "when", **къде́то** "where" and **защо́то** "because". Their relationship to the corresponding interrogative forms is parallel to that between **ко́й** and **ко́йто**. Students must continue to remember that the two different *meanings* of the English words "when", "where" and the like, correspond to two different (though related) *words* in Bulgarian.

interrogative form

meaning

кога́?	When?
къде́?	Where?
защо́?	Why?
ко́й?	Who?
ка́к?	How?

corresponds to

relative conjunction

meaning

кога́то	when...
къде́то	where...
защо́то	because...
ко́йто	who... which...
ка́кто	as...

17.5. Compound conjunctions

The most common compound conjunctions, *преди да* "before", *след като* "after" and *без да* "without", were discussed in Lesson 14. Here are others, with examples of usage.

тъй като inasmuch as

Тъй като си болен, трябва да
вземеш аспирин.

Inasmuch as you are ill, you need to
take some aspirin.

щом като as soon as, since

Щом като се върнеш, обади ми
се.

Call me as soon as you get back.

Щом като сегá имаш пари,
почерпи ме с едно кафе!

Since you've got some money now,
treat me to a cup of coffee!

макар (и) да although, even though

Макар и да ми е братовчед, аз
не го познавам.

Even though he is my cousin, I don't
know him.

макар че although

Ще ти обясня, макар че
обикновено не обяснявам.

I'll explain, although I usually don't
do so.

само че except

Ще дойдем непременно, само че
вероятно ще закъснеем.

We'll come without fail, except we'll
probably be late.

освен че not only

Освен че е хубава, тя е и богата.

She's not only beautiful -- she's rich.

17.6. Aspect differentiation in subordinate clauses

Some conjunctions can be followed by verbs of either aspect, depending on the meaning of the sentence. Certain conjunctions, however, contain within themselves the meaning of "boundedness". After these conjunctions, only perfective verbs may be used.

The most frequent type of boundedness is that which relates to time. The tense of the verb in the subordinate clause depends on the meaning of the sentence. In the following examples all the verbs following the conjunctions are of the perfective aspect.

преди да

Ти заминаваш скоро, нали?
Обади ми се, преди да
заминеш.

You're leaving soon, aren't you?
Call me before you leave.

Трябваше да му се обадя,
преди да тръгна.

I ought to have called him
before I left.

след като

След като свършиш с домашните
си, хайде на разходка.

After you finish your homework,
let's go out.

След като свършиха с домашните
си, излязоха на разходка.

After they finished their homework,
they went out.

когато

Когато го видиш, поздравй го.

When you see him, say hello for me.

Когато го видях, не можах да
повярвам колко е голям.

When I saw him, I couldn't believe
how big he was.

Certain conjunctions have two meanings, one unbounded and the other bounded. In the unbounded meaning, they usually occur followed by imperfective verbs. In the bounded meaning, however, they must be followed by perfective verbs. Although most of these conjunctions are by now familiar, they are given below with both bounded and unbounded meanings for the sake of comparison.

unbounded докато *while*

Докато приказваш по телефона,
водата ври.

While you've been talking on the
phone, the water's been boiling.

bounded докато *until, by the time*

Трябва да свършиш всичко,
докато се облека.

You have to finish everything by the
time I get dressed.

unbounded като *as, when/if*

Като учехме заедно в
университета, всеки ден се
срещяхме.

When we were students together, we
used to meet each day.

Стаята изстива, като постоянно
влизаш и излизаш.

The room gets cold if you keep
going in and out.

bounded като *when*

Ще ти ка́жа, като те ви́дя
дру́гия пъ́т.

I'll tell you next time I see you. [I'll
tell you the next time when...]

unbounded щом *since, if*

Щом те боли́ гърлото, облечи́
се!

If your throat hurts, put something
on.

bounded щом *as soon as, when*

Щом свърша, ще ти се оба́дя.

I'll call you as soon as I finish.

When conjunctions with bounded meaning are used in the narration of habitual, repeated action, the boundedness of the conjunction outweighs, as it were, the unboundedness of the general time frame. Thus, one must use perfective verbs after these conjunctions *even though* the basic narrative context is one which requires imperfective verbs. Examples will be given on the following page.

17.7. Imperfect tense and perfective aspect

In the narration of a habitual, repeated action, the tense depends on the time frame. If the habitual actions are continuing to occur at the general moment of speaking, all verbs are in the present tense. If they used to occur during some time frame in the past but now no longer do, all verbs are in the imperfect tense. What is important is that in each case, the *aspect* of the verb is determined by the frame *within the sentence*: main verbs are imperfective aspect, but those which occur after bounded conjunctions are perfective aspect.

It is in contexts such as these that the complexity of the concept "aspect" in Bulgarian begins to be seen. Unboundedness of past time is conveyed by the imperfect tense, and unboundedness of action is conveyed by the imperfective aspect. It is possible, however, for there to be a subsidiary boundedness embedded within this "doubly unbounded" context, which is marked by the use of perfective verbs after bounded conjunctions.

To see this, consider the following narrative, which relates a series of habitually performed actions. The narrative is given first in the present tense (where the tense conveys the meaning that the speaker still performs this series of actions whenever the conditions are appropriate). It is then repeated in the imperfect tense (where the tense conveys the meaning that the speaker used to perform this set of actions regularly but now no longer does).

The fact of repeated action is conveyed by the main verbs, which are in the imperfective aspect. After the bounded conjunctions within this narrative, however, perfective verbs are used. The *overall* meaning is still of repeated, habitual action, but the specific meaning within each subordinate clause is the boundedness which is here shared by the conjunction and the verb which depends on it.

PRESENT tense

subordinate clause:
Perfective

main clause:
Imperfective

Като се уморя да четá,

отивам на планина.

When I get tired of reading, I [get out and] go to the mountains.

Щом дойда до лифта,

купувам си билет.

As soon as I arrive at the ski-lift, I buy a [lift] ticket.

След като ми дойде редът,

се качвам в кабинката.

When it gets to be my turn, I get into the gondola.

Веднага щом стигна върха,

слагам тъмните очила и сядам да четá.

The minute I get to the top, I put on my dark glasses and sit down to read.

PAST tense

subordinate clause:
Perfective

main clause:
Imperfective

Като се уморях да четá,

отивах на планина.

Whenever I would get tired of reading, I would [get out and] go to the mountains.

Щом дойдох до лифта,

купувах си билет.

As soon as I would arrive/arrived at the ski-lift, I would buy a [lift] ticket.

След като ми дойдеше редът,

се качвах в кабинката.

When it got to be my turn, I would get into the gondola.

Веднага щом стигнах върха,

слагах тъмните очила и сядах да четá.

The minute I got to the top, I would put on my dark glasses and sit down to read.

Note that the English translation is sometimes able to convey this boundedness. The verbs in the main clauses convey the idea of past habitual action by the addition of "would". Certain verbs in subordinate clauses, however, can be rendered either with or without this particular habitual marker.

EXERCISES

I. Fill in the blanks with the correct passive participle of one of the following verbs: слóжа, очарóвам, разбíя, разваля́, сма́чкам, сме́ля, лъсна, изперá, навíя.

1. Тé бяха _____ от нóвата си кола́.
2. На ма́сата са _____ две ва́зи с цветя́ и ку́па с плодове́.
3. Това́ яйце́ е _____ и мири́ше ло́шо.
4. Тарато́р пра́вят от _____ кисело мля́ко.
5. Карто́фите мо́жеш да поръ́сиш със _____ че́рен пипе́р.
6. Сложи́ та́зи _____ харти́я в ко́шчето за боклу́к.
7. Обу́вките му са _____, чора́пите _____ и часо́вникът _____ . То́й няма да закъ́снее у́тре за учи́лище.

II. Fill in the blanks with the correct form of ко́йто.

1. Ни́кога не гле́дам фи́лм, _____ ве́че съ́м гле́дал.
2. Запо́мни ли младе́жа, _____ ни помо́гна с бага́жа?
3. Не се́ доверя́вай на чове́к, _____ не позна́ваш добре́.
4. Потъ́рси ли кни́гата, _____ ти препоръ́чах?
5. Оба́ди ли ти се жена́та, на _____ да́дох телефо́на ти?
6. Има́ о́ще ма́лко от зе́лото, _____ сго́твих вче́ра.
7. Потъ́рсих ду́мата въ́в вси́чки ре́чници, _____ успя́х да наме́ря.

III. Rewrite the passage in the past tense.

Момче́то, с коéто пъту́ваме в едно́ купе́, изгле́жда е ма́лко не́рвно. Непрекъ́снато зада́ва въ́проси. Щом не му́ отговóрят ведна́га, се разсър́два -- ту́ тропне с кра́к, ту́ се объ́рне с гръ́б. Щом набли́жим няко́я га́ра, пита́ дали́ е последна́. Ако вла́кът спре́, не се́ успокоя́ва. Щом тръ́гнем отнóво, й́ска ни биле́тите за провéрка. Не взíма голе́ми гло́би - са́мо по е́дин бонбо́н. Като изле́зем от тунéл, па́к й́ска биле́тите. Ако му ста́не скучно́, па́к проверя́ва. Не зна́м за не́го, но за ме́не това́ пъту́ване не é скучно́.

ADDITIONAL GRAMMAR NOTES

17.3a. The possessive relative pronoun

The idea “whose” can be expressed not only by the relative pronoun **чийто**, but also by the phrase **на когó (-то)**. This phrase is used somewhat more frequently in conversational style than is **чий (то)**. Here are examples.

(For the “indefinite” use of **който**, etc., see the following section.)

Виж каквó намéрих в рáницата. Look what I found in this backpack!
На когó са тéзи сáндвичи? Whose sandwiches are these?

Не пíтай, а яж. Сáндвичите са Don't ask, just eat. The sandwiches
на който ги намéри. belong to whoever finds them.

17.3b. Relative pronouns in indefinite expressions

Most relative pronouns can also occur without specific mention of a word they relate to, a usage which is called “indefinite”. It is usually translated “whoever”, “whichever”, etc., and appears frequently in answers to questions containing the corresponding interrogative pronoun.

interrogative

-- **На когó да кáжа?**

“Who(m) should I tell it to?”

indefinite relative

-- **На когóто íскаш.**

“Whomever you want.”

interrogative

-- **Кóй да учáствува?**

“Who should take part?”

indefinite relative

-- **Кóйто íска.**

“Whoever wants to.”

Related to this is the use of the relative pronoun **който** in proverbial expressions. Sometimes the relative pronoun stands alone as subject of both clauses, and sometimes the masculine pronoun **тóй, тóзи** (or **тóз**, a shortened form of **тóзи**) is there for it to relate to. In the examples below, the relative pronoun **който** is translated “he who” in order to maintain the proverbial tone of the Bulgarian. The translation “whoever” is equally possible.

Кóйто не рабóти, нýма да яде. He who doesn't work won't eat.

Кóйто мнóго знáе, бързо остарýва. He who knows a lot grows old quickly.

Който се учи, той ще сполучи. He who studies will succeed.

Тоз който падне в бой за
свобода, той не умира. He who perishes fighting for freedom
does not die.

(Verse from a poem by Hristo Botev; accentuation according to verse structure.)

The phrase **това, което** can also occur simply as **което**. This meaning is *not* indefinite. Rather, it is simply a shortened version of **това, което**. For example:

Напоследък той е много
мързелив, което ме тревожи. Lately he's been very lazy, [a fact]
which worries me.

Similarly, the phrases **толкова ... колкото** and **такъв ... какъвто** can also occur in shortened variants without taking on the meaning "indefinite".

И досега ги помня, каквито ги
видях за първи път. Even now I remember them just as I
saw them for the first time.

Сервирам яденето, каквото е. I'm serving you this dish just as it is.

Харчи, колкото имаш. Spend what [as much as] you have.

17.4a. Indefinite usage of other relative conjunctions

A similar "indefinite" meaning is present when relative conjunctions occur in a phrase together with **...и да**. In this case the meaning is intensified, as demonstrated by the different possible English translations.

Както и да го молих, не пожела
да дойде. No matter how [much] I pleaded, he
didn't want to come. [= Nothing I
said could make him want to come.]

Каквото и да му кажеш, обижда
се. He gets offended no matter what you
say to him. [= Whatever you say
to him, he will take offense.]

Който и да ме търси по
телефона, кажи, че ме няма. No matter who calls, tell them I'm not
here. [= Tell anyone who calls
that I'm not here.]

Another sort of indefinite meaning is obtained when the "inquisitive" doubling of the interrogative pronoun is combined with the negative marker. Recall that the combination of an interrogative pronoun and the interrogative marker **ли** adds a sense of inquisitiveness, roughly translated by the English "I wonder".

Какъв ли е този човек? What sort of a man is he, I wonder?

When the accented negative marker is added to such a phrase, the meaning is roughly equivalent to the English phrase "all sorts of".

Какви ли не песни паят хората. За него говорят какво ли не.	People sing all sorts of [strange] songs. People say all manner of things about him.
У тях можеш да срещнеш кого ли не.	You meet all kinds of people at their house.

Finally, interrogative pronouns can convey the indefinite meaning usually translated by English "so-and-so" or "such-and-such". In this meaning, the interrogative occurs in a phrase composed of the particles **едѝ** and **си** with an interrogative form intervening. A hyphen always joins **едѝ** and the question word. Here are examples:

Павлина твърди, че прави баница само с едѝ-какво си сирене.	Pavlina claims that she makes banitsa only from such-and-such kind of cheese.
Тя си играе с едно момче на име Пѣтр едѝ-кой си.	She's playing with a boy called Peter something-or-other.
Хайде, да речѣм, ще пристѝгнеш едѝ-кога си, ще му кажеш едѝ-какво си...	Well, let's see. You'll get there at such-and-such a time, you'll tell him such-and-such...

17.4b. The conjunction **деѝто**

The informal conjunction **деѝто** does not change form. In colloquial language, it can be substituted for **къдеѝто** or **койѝто**, in either referential or indefinite meanings.

Иди, деѝто ѝскаш. Еѝто го човека, деѝто те търсеше.	Go wherever you want. There's the man who was looking for you.
--	--

17.5a. The conjunction **като**

The conjunction **като** deserves mention for two reasons. One is that it cannot always be translated simply by the corresponding conjunction in English. Sometimes its meaning of "concurrent activity" can only be translated by an English gerund.

Деца́та тичаха бързо, като
разма́хваха ръце́ да
се сто́пят.

The children ran quickly, waving their
hands about to get warm.

The other is that it can be combined with the conjunction **че** and the interrogative particle **ли**. This compound conjunction has two meanings. One corresponds to English "as if", and the other to English "apparently, it seems". Note that in both cases this compound conjunction carries the accent on the interrogative particle **ли**.

То́й затва́ря очи́, като че ли́
спи́.

He closes his eyes as if in sleep.

Ви́е на за́пад като че ли́ по́вече
зна́ете за това́, отко́лкото
мла́дите хо́ра у на́с.

It appears that you in the West know
more about that than the youth
do here.

17.8. Derivation: verbs in -в-, nouns in -ение and -ост

The suffix -в-

Many verbs are formed with the suffix **-в-**, to which are added endings of the **a-conjugation**. Verbs can be derived in this way either from nouns, or from perfective verbs. In the latter case, an aspect pair is created.

<i>noun</i>	<i>stem</i>	+ в >	<i>derived verb</i>	<i>(meaning)</i>
обя́д	обя́д-	+ в >	обя́дв-ам	eat lunch
съве́т	съве́т-	+ в >	съве́тв-ам	advise
ра́д-ост	ра́д-	+ в >	ра́дв-ам	make happy
<i>verb</i>	<i>stem</i>	+ в >	<i>derived verb</i>	<i>(meaning)</i>
по-ча́к-ам	поча́к-	+ в >	поча́кв-ам	wait
по-зна́-я	позна́-	+ в >	позна́в-ам	know, guess
по-бърз-ам	побърз-	+ в >	побързв-ам	hurry up
пре-ка́р-ам	прека́р-	+ в >	прека́рв-ам	spend
кач-а́	кач-	+ в >	ка́чв-ам	carry up
за-ку́с-я	закус-	+ в >	заку́св-ам	eat breakfast

The suffix -ени-

The suffix **-ени-** (with predictable stress), plus the neuter ending **-е**, is added to a verbal stem to form a noun denoting an abstract concept. Since most nouns of this sort have been borrowed from Russian, the derivation process cannot be said to be a productive one in Bulgarian today.

Because Bulgarian does have many verbs corresponding to the Russian verbs that these nouns were derived from, it is useful to be aware of this derivational relationship.

<i>Bulgarian verb</i>	<i>(meaning)</i>	<i>derived noun *</i>	<i>(meaning)</i>
съжал-я	regret	съжаление	pity
предлож-а	propose	предложение	proposition
съобщ-я	announce	сообщение	announcement
допълн-я	supplement	допълнение	supplement
тек-а, теч-еш	flow	течение	current
знач-а	mean	значение	meaning
не + търп-я	not + endure	нетърпение	impatience
стих + твор-я	verse + create	стихотворение	poem

* (Russian borrowing)

The suffix -ост

Many abstract nouns are formed from adjectives by adding the suffix **-ост** to the adjective stem, which is found by dropping the vocalic ending of a non-masculine form. Nouns with this suffix are always feminine.

<i>adjective</i>	<i>(meaning)</i>	<i>derived noun</i>	<i>(meaning)</i>
благодарн-а	grateful	благодарност	gratitude
важн-а	important	важност	importance
сигурн-а	sure	сигурност	certainty
опасн-а	dangerous	опасност	danger
трудн-а	difficult	трудност	difficulty
млад-а	young	младост	youth
стар-а	old	старост	old age
мил-а	dear	милост	compassion

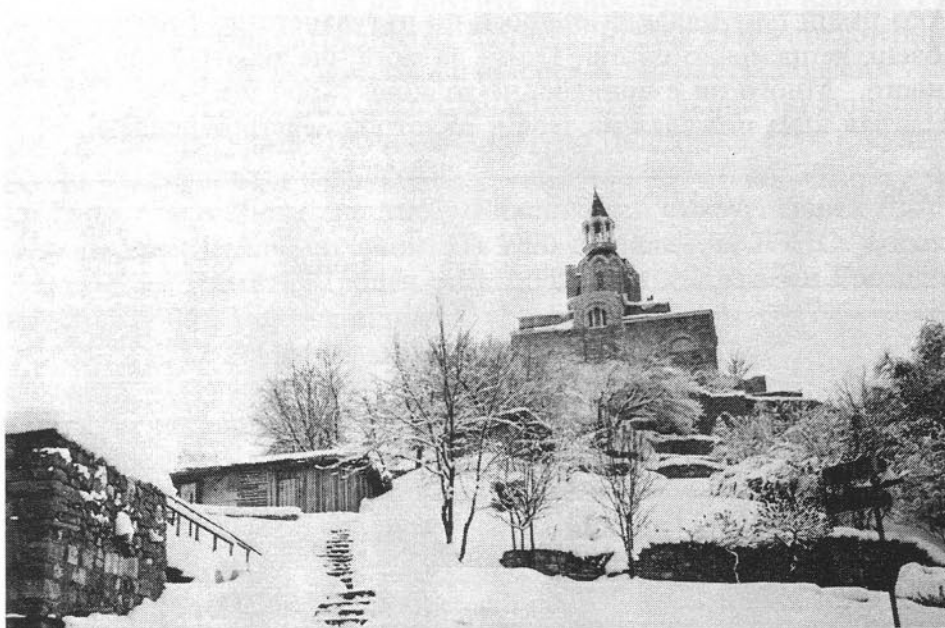
SAMPLE SENTENCES

1. Той не е който и да е. Трябва да го посрещнеш, както подобава.
2. Виж тия чиновници как не си стоят на мястото. Когато и да потърсиш, не можеш да го намериш.
3. Каквото и да стане, не се бой. Нали съм с тебе.
4. Животните са такива, каквито ги създаде природата.
5. Той може да си го позволи. Има толкова пари, колкото звезди има на небето.
6. Върви гордо изправен, като че ли наоколо не стрелят.
7. Ти като че ли от небето падаш!
8. -- Прощавайте, май ви настъпих.
-- Няма нищо.
9. Щом като е в чужбина, няма да плаща данък.
10. Не ми е удобно да му поískам такава услуга, макар че го познавам добре.
11. Макар и да е син на богати родители, той е много работлив.
12. Той не си отваря устата, макар и да знае всички отговори.
13. Много го ценят, макар че е още млад.
14. Само партия, чиито членове са готови на всякаква саможертва, може да разчита на успех.
15. Какви ли не нови машини измислят да облекчат живота на хората.
16. У нас можеш да чуеш какво ли не за живота в Америка.
17. Ти казваш "Гледай хората какво правят и прави като тях." Защо? Ако еди-кой си тръгне гол по улицата, и аз ли да направя като него?
18. Всеки път, когато тя облече нова рокля, той разливаше чашата си върху нея. Никой не знаеше нарочно ли го прави, или без да иска.
19. Лиляна беше приятелка на Мария, докато Мария не ѝ отне мъжа. Сега не си говорят, макар че мъжът ѝ отдавна почина.

SENTENCES FOR TRANSLATION

1. The dinner I promised you is all prepared. You can serve it as it is. Only I need to go to the store to buy some appropriate wine. If we want to eat this dish as is fitting, we need some red wine. If you can wait until I return, we can eat as soon as I get back.
2. They hold all manner of folk festivals here. But I have never been to one. Every time as soon as I would arrive, I would learn that all the tickets were already sold.
3. Don't worry! The house is built, the walls are painted, and the staircase is repaired. We don't have half as much work to do tomorrow as we had today. The man we bought it from will be very surprised.
4. Whoever comes looking for me, tell them I went out to buy cigarettes.
5. What worries me is that I've seen the man standing on that corner several times today. He seems to be everywhere where I am.
6. So it's decided then. We will speak to each other as "ti" even though you are the teacher and I am the student.
7. What a lucky fellow I am! Although I have lots of responsibilities, nonetheless while everyone else is working I will watch television. All last year I would work right up until I went to sleep. But now no matter how much TV I watch it's not enough for me.

Tsarevets Hill, Veliko Tărnovo

READING SELECTION

Кореспонденция - (13)

20 април, Сѳия

Драги Бѳб,

Имам една голяма молба към тебе. Нали не си забравил моята братовчедка Кръстина, която ти идва на гости в Сан Франциско? Както знаеш, тя се занимава със славянски фолклор. Написала е много неща, които специалистите ценят. Аз нищо не разбирам от тези работи, знам само, че тя е свестен човек. Тя има в момента големи трудности. Разведоха се с мъжа ѝ и тя остана сама с две деца на главата. Има слухове, че ще съкращават техния институт. Тя си е наумила да си търси работа в чужбина, но за всички конкурси е нужно да представиш не само нотариално заверени преводи на всички документи, но и автобиография. Ние тук не знаем как пишат на запад автобиографии. Вероятно в различните западноевропейски страни има различни стандарти. Тъй като сигурно от начина, по който е написана автобиографията, зависят до голяма степен шансовете на човека да си намери работа, аз искам да те помоля да съставиш на английски една автобиография на Кръстина, като използваш данните от нейната автобиография, която ти пращам.

Ако имаш още някакви въпроси по пътуването до България, недей да се колебаеш, непременно пиши. Стига да мога, ще ти отговоря с пълни подробности. Много ни е приятно, че толкова скоро ще можем да ви видим.

Накрая нека пожелая на тебе и цялото семейство здраве и бодрост.

Твѳй

Бѳйко

АВТОБИОГРАФИЯ

на Кръстина Петрова Йорданова
живуща в София, ЖК "Дианабад", бл. 28, вх. Б, ап. 107, тел. 52-20-18

Родена съм на 21.XI.1954 г. в г. София в семейство на служещи. Баща ми, Петър Димитров Петров, е роден в Перник на 2.II.1926 г. Той беше счетоводител в Металургичния комбинат "Кремиковци", понастоящем е пенсионер. Майка ми, Грозданка Илиева Петрова, е родена в Смолян на 30.VII.1930 г. и сега е пенсионерка. Тя работеше като медицинска сестра в ХХII поликлиника в София. И двамата са безпартийни. Брат ми, Ивайло Петров Петров, роден на 3.XII.1955 г. загина при автомобилна катастрофа през 1970 г.

Завършила съм средното си образование с пълно отличие през 1972 г. Постъпих същата година в Софийския университет "Климент Охридски" в специалност Немска филология. През следващата година се прехвърлих във Факултета по славянска филология, специалност Славянска филология, и през 1977 г. успешно завърших висшето си образование. Още през студентските си години проявявах интерес към фолклора и старобългарската литература. Участвах във фолклорни експедиции из страната, организирани от Катедрата по българска литература. През 1977-79 г. бях аспирантка на проф. П. Динев в Института по фолклор към БАН. През 1980 г. успешно защитих дисертацията си на тема "Фолклорни мотиви в оригиналните среднобългарски паметници от Търновската школа" и получих степен кандидат на филологическите науки. От 1980 г. и понастоящем работя в Института по фолклор. През 1989 г. се хабилитирах ("Сватбените песни на българите в съпоставка със сватбените песни на другите южнославянските народи") и бях избрана за старши научен сътрудник II степен. Водила съм упражнения по фолклор за студентите от Българска филология в Великотърновския университет. През периода 1983-1986 г. участвах с лекции по фолклор и старобългарска литература в Лятния семинар по български език и култура за чуждестранни българи и слависти.

Разведена съм и имам две деца. Бившият ми съпруг, Павел Димитров Йорданов, е инженер в Кремиковци. От 1990 г. е член на БЗНС "Никола Петков". Синът ми Димитър (роден на 1.II.1981 г.) и дъщеря ми Гроздана (родена на 25.VII.1985 г.) са ученици.

От 1968 до 1982 г. членувах в ДКМС.

В уверение на верността на гореизложеното се подписвам.

20.IV.19--
София

[подпис]

GLOSSARY

автобиография	autobiography, CV	данни	data
автомобилен	automobile (<i>adj.</i>)	данък	tax
автомобилна	auto accident	дисертация	dissertation
катастрофа		до голяма степен	to a great extent
академия	academy	доверявам / доверя	confide, entrust
апаратура	apparatus, equipment	доверявам се на	confide in
аспирант (ка)	graduate student	доктор	doctor
аспирантура	graduate studies	документ	document
		допълвам /	supplement, expand
		допълня	
БАН = Българска академия на науките		еди-как си	in such-and-such way
безпартиен (-ийна)	[someone who is] not a party member	еди-какво си	such and such [a thing]
бивш	ex, former	еди-какъв си	such-and-such sort of
благодарен	grateful	еди-кога си	at such-and-such a time
бодрост	liveliness, cheer	еди-кой си	so-and-so
бой	battle, beating	експедиция	expedition, field trip
болни	sick people, patients		
българист (ка)	specialist in Bulgarian studies	живущ	resident, residing
Българската академия на науките	Bulgarian Academy of Sciences	ЖК = жилищен квартал	
в съпоставка с	compared with	заверявам / заверя	notarize, endorse
в уверение на	in certification of	завършвам /	finish, wind up
верността на		завърша (-иш)	
важност	importance	загибам / загина	perish, die
ваза	vase	задавам / задам	give, assign
верност	truthfulness, veracity	(-дадеш)	
вероятен	probable	задавам въпрос	ask a question
вероятно	probably	западноевропейски	West European
виртуоз	virtuoso	записвам /	write down, record
всякакъв	all sorts of	запиша (-еш)	
възхищавам /	enrapture, fill with	защипавам /	defend
възхитя	admiration	защитя	
вълнувам	excite, agitate	звезда	star
вълнувам се	be agitated, excited	земеделски	agricultural
върху	on, over	знача (-иш)	mean
г. = град		изкарвам /	take out, finish
г. София	the city of Sofia	изкарам	
глоба	fine, penalty	използувам (or	use
гол	naked	използвам)	
големи трудности	big problems	изправен	erect
горд	proud	изправям /	set upright, correct
гореизложен	aforementioned	изправя	
горко	woe	институт	institution, institute
горък	bitter	к.м.н.	M.D. equivalent
		к.ф.н.	Ph.D. equivalent
		кабинка	[ski-lift] gondola

както подобава какъв ти се пада?	in a fitting manner what [relation] is he to you?	наближавам / наближа́ (-иш)	approach, draw near
каквото и да както и да е	no matter what no matter how; never mind	навивам / навия накрая	wind up, roll up finally
какъвто какъвто и да е	such [...as] whatever / however [he is]	намирам се наполовина нарочно	be, be located in half, by half
кандидат картоф катастрофа катедра когото който, който, което, който	candidate potato accident, disaster department whom (<i>conjunction</i>) who, which (<i>conjunction</i>); whoever/whichever	наскоро натоварвам / натоваря наука	recently burden, load down science
който и да колебая се колкото комбинат комунистически конкурс кошче кошче за боклук купа където късметлия	no matter who hesitate, vacillate as much as works (factory) communist (<i>adj.</i>) competition basket wastebasket bowl where (<i>conjunction</i>) fortunate [person]	наумявам си / наумя си научен не ми е удобно не се вълнувай(те) небё (<i>poetic pl.</i> небеса́)	take it into one's head scientific I feel awkward take it easy sky
летен, лятна литература лифт лъскам / лъсна	summer (<i>adj.</i>) literature ski-lift polish, shine	немски непрекъснат непрекъснато нервен нотариален нужен нужно е (да) нула няма нищо	German continuous, unbroken constantly, always nervous notarized necessary you have (to) zero no problem
магаре макар (и) да машина медицинска сестра медицински металургичен милост мирише (<i>3d person</i> only)	donkey even though machine, engine nurse medical, health (<i>adj.</i>) metallurgical mercy, compassion smell of	обиждам / обидя обиждам се / обидя се облекчавам / облекча́ (-иш)	offend, insult take offense lighten, facilitate
младёж младёжки младост молба мотив мързелив мързй (<i>3d person</i> only)	youth, young man youth (<i>adj.</i>) youth request motive, motif lazy be lazy	обръщам се с гръб обядвам обяснявам / обясня опасност операция операционен операционна (зала) оригинален освён че остарявам / остаря́	turn one's back have lunch explain danger operation operating (<i>adj.</i>) operating room original not only grow old
мързй го	he's lazy	отговорност от друга страна откъде да мина отличие отнемам / отнема отпадъци очаровам	responsibility on the other hand which way to go distinction take away, deprive refuse, waste charm, fascinate
на главата	in need of support	падам се / падна се памятник	fall to, go to monument, manuscript

патриарх	patriarch	само че	except (<i>conjunction</i>)
пенсионер (ка)	retired	саможертва	self-sacrifice
период	period (of time)	свѣстен	decent
пипер	pepper (spice)	семинар	seminar
подобавам	befit	сигурност	certainty, security
подпис	signature	славист (ка)	specialist in Slavic studies
подписвам се / подпиша се (-еш)	affix one's signature	славянски	Slavic
подробност	detail	служещ	(state) employee
подходящ	suitable, appropriate	слух, -ът	hearing, ear; rumor
поликлиника	clinic, polyclinic	(pl. слухове)	
понастоящем	at present	слухове	gossip
попадам / попадна	fall, land, happen on	слушател	listener
портрет	portrait	слушатели	audience
поръсвам / поръся	sprinkle	смачкавам / смачкам	crush, crease
постъпвам / постъпя	proceed, act, enter	смилам / смеля	grind, mill
постъпвам в университет	enter university	специалист (ка)	specialist
право	straight, directly	специалност	specialty; univ. major
преки see пряк		сполучвам / сполуча (-иш)	succeed
премествам / премества	move	среднобългарски	medieval Bulgarian
препоръчвам / препоръча	recommend	стандарт	standard
препълнен	overfilled	старобългарски	Old Bulgarian, Old Church Slavic
преуморявам се / преуморя се	be overworked, get overtired	старост	old age
приятно ни е	we're [very] pleased	старши	senior
проверка	control, verification	старши научен сътрудник	senior research associate
прощавайте	excuse me	стена	wall
пряк, преки	direct	степен, -та	degree
пълни подробности	complete details	степен к.ф.н.	Ph.D. degree
пълно отличие	high honors	стига да мога	as/if I can
работа	thing, matter	стих, -ът	verse
работлив	hard-working	стопям се / стопя се	get warm
работник	worker	стоя на място	stay in one place
радвам	make happy	стрелям	shoot
разбивам / разбия	break, beat	студентски	student (<i>adj.</i>)
развалям / разваля	spoil, destroy	стълбище	staircase
разведен	divorced	счетоводител	bookkeeper
развеждам / разведá	take about; divorce	създавам / създам (-дадеш)	create, establish
развеждам се с	get divorced from	съкращавам / съкратя	curtail, lay off
размахвам / размахам	swing, brandish	съпоставка	comparison
размахвам ръце	wave [one's] hands	съставям / съставя	compose, make up
разхвърлям / разхвърля	throw about, scatter	сътрудник	collaborator, associate
раница	backpack, knapsack	талантлив	talented
ред, -ът	row, range, line	творя	create
(pl. редове)		твърдя	assert, claim
редът ми идва	my turn is coming	тежá (-иш)	weigh, be heavy
роден	born	тежко	heavy (things)
роден(а) съм	I was born		

тѣжко е	it's hard	филология	philology
тѣжък	heavy; difficult, serious	филологически	philological
тѣма	subject, theme	фолклѳр	folklore
това, коѣто	what [that which]	фолклѳрен	folklore (<i>adj.</i>)
тревожа (-иш)	bother, worry	хабилитира се	attain academic rank beyond Ph.D.
трѳпам / трѳпна	tap, knock	харча (-иш)	spend
трѳпам с крак	stamp one's foot	хирург	surgeon
трѳдност	difficulty	ценя	esteem, value
тунѣл	tunnel	цигулар	violinist
тѣй като	inasmuch as	чийто, чийто, чийто, чийто	whose (<i>conjunction</i>)
тѣмен	dark	чинѳвник	official, functionary
тѣрновски	of Tărnovo	члѣн	member
тѣрпя	endure	членѳвам	be a member
уважаѣм	honored, esteemed	чорап	sock
уверѣние	assurance	чуждестранен	from foreign countries
упражнѣние	exercise, drill	шанс	chance
услѳга	favor	школа	school
успѣшно	successfully	щѳм като	as soon as, since
успокоявам / успокоя	soothe	южнославянски	South Slavic
успокоявам се / успокоя се	calm down		
ѳча се (-иш)	study, learn		
ѳчаствам	participate		
факултет	faculty, university division		

CULTURAL COMMENTARY

Families: in-laws

The relationship between mother-in-law and daughter-in-law is a traditional one in that the son's new wife becomes as a daughter to her husband's mother. She must obey her wishes and defer to her in all matters.

City life: telephone numbers

Practically all phone numbers in Sofia are six digits long, and are thought of as a series of three two-digit numbers. The zero is called "nula" (нѳла).

Literature: Hristo Botev, Tărnovo school

Hristo Botev (Христо Ботев, 1848-1876) is perhaps Bulgaria's most famous poet. The volume of his verse is small, but all his poems are considered masterpieces. His work inspired the revolutionary movements which led to Bulgaria's liberation from the Turks in 1878.

One of the most famous periods of medieval Bulgarian literature is connected with the capital city of Tărnovo (Търново), now the modern city of Veliko Tărnovo (Велико Търново). Literature and culture flowered there especially during the latter part of the 14th century, under the leadership of Patriarch Euthymius (ca.1317 - ca.1402), the last head of the independent Bulgarian church before the fall to the Ottoman Turks. Among other things, Euthymius reclarified the writing system and promoted new literary forms. After the Ottoman occupation, the fame of the Tărnovo school (and of Bulgarian medieval literature) was spread to Romania, Serbia and especially Russia, by Euthymius's many talented pupils who sought refuge in these countries and who introduced elements of the Tărnovo school into local literary practice.

Schooling and education: university and academic degrees

The university at Veliko Tărnovo is the second best known in the country. The first-place university, of course, is Sofia University.

To complete secondary education (средно образование) in Bulgaria means to finish the course at a gymnasium or a technical school. To complete higher education (висше образование) means to complete the undergraduate university course, or a course at a higher technical college. Graduate studies (аспирантура) lead to the academic degree of "kandidat", equivalent to a Ph.D. in the West, which can be obtained in any of a number of areas. True academic status and rank is only attained with the second degree, however. This carries the same name as, and is parallel to, the German degree of "Habilitation"; it is roughly equivalent to the attainment of tenure in U.S. universities.

The highest academic degree (equivalent to the rank of full professor in universities in the West) is the doctorate, for which one must undergo a formal public defense of his published research. A "kandidat" may place the title к.ф.н. (кандидат на филологическите науки) or к.м.н. (кандидат на медицинските науки) or the like after his name, and a "doktor" the title of д.ф.н. As Bulgaria's ties with the West increase, the title кандидат is tending to be replaced by that of доктор. To differentiate this rank from that which is officially termed доктор, the latter rank is now informally (and unofficially) referred to as "толям доктор".

Academic life: the Bulgarian Academy of Sciences; ethnography as a discipline

The Bulgarian Academy of Sciences (Българската академия на науките) sponsors a large number of research institutes in various academic fields. Research positions in these institutes carry the titles "scientific associate" (научен сътрудник) and "senior scientific associate" (старши научен сътрудник), with several degrees of seniority within each rank.

Bulgarian ethnography is a well-developed science. Researchers are highly conscious of the ethnographic riches in Bulgarian village culture (ranging from folk beliefs to farm implements, weaving patterns, planting customs, and the like). Folklorists are equally conscious of the variety of verbal art in this same village culture. Although the two academic fields belong to separate disciplines in Bulgaria, both are busily at work recording and documenting. Many small groups, both of folklorists and ethnographers, travel into the "field" to record this information from villagers.

Work requirements

During the socialist period, all Bulgarians were required to keep up-to-date copies of their autobiographies on file at their workplace. These documents summarized not only one's own academic and work career, but were also required to specify the relevant statistics for all members of one's immediate family. Such statistics included the social status of one's parents. Within the socialist schema there were only three possible classes: villager/peasant (селянин), worker (работник) or official serving the state (служещ). These statistics also included party memberships. All children, for instance, once belonged to the ДКМС (Димитровски комунистически младежки съюз), and it was necessary to include this information in the biography. A party which is very popular at present is the БЗНС (Български земеделски народен съюз), especially those branches which were outlawed during the socialist period.

LESSON 18

DIALOGUE

Ангеле, тй баша́, тй ма́йка

// Веселин излиза от входа и вижда, че Ангел и Дейвид са седнали на една пейка в градинката от другата страна на улицата. //

Ангел: Аз тъкмо разпитвах Дейвид къде е отседнал, та да потърсим кръчма някъде в тази посока.

Дейвид: Моята квартира е в центъра, на една от уличките зад паметника на Цар Освободител.

Веселин: А-а, на опашката на коня. Там наблизо можете да отидете в Руския клуб.

Дейвид: Ама вие няма ли да дойдете с нас?

Ангел: Ела с нас, бe. Без тебе няма да e така весело. Джули се измъкна, а сега и ти... Пък и не го знам този клуб къде e.

Веселин: За съжаление, аз си спомних току-що, че един приятел обеща да наmine тази вечер към нас.

Ангел: Откъде го извади сега този приятел? Ако не ме лъже паметта, ти днес трябваше по план да си в Габрово. Нали така? Ама както и да e.

// Ангел и Дейвид се сбогуват с Веселин на трамвайната спирка. Веселин се упътва към къщи, а двамата нови познайници решават все пак да вечерят заедно. //

Ангел: Добре че не си и ти вегетерианец като Джули, че къде ще ти търсим постни манджи по това време.

Дейвид: Ама не сервират ли вегетериански ястия в ресторантите?

Ангел: Откъде да знам?! Не съм ги питал. Ти ми кажи на мене кой мъж може да се наяде с трева?

Дейвид: Зеленчуците са много полезни за здравето.

Ангел: По тази работа спор няма. Ама знаеш аз как обичам да си пийна ракийката с мешана салатка. Или с къпоолу... Пръстите да си оближеш. Ама нали знам, че след това ще има и скаричка.

Дейвид: Ти сам ли живееш?

Ангел: Къде ти! Аз живея с нашите. Майка и татко са вече пенсионери. Вечер, като се върна от работа, им помагам из градината. Ако не са ме поканили някъде на гости, де. Аз имам много приятели в Балчик.

Дейвид: Аз разбирам, че Балчик е много хубав град. Жалко, че ние с Джули не знаехме нищо за него и затова не отидохме да го видим.

Ангел: Човек не може да види всичко на един път. Остави си нещо и за догодина. Ти нали ще дойдеш пак в България?

Дейвид: Може и да дойда.

Ангел: Ела непременно. И се отбий и при мене в Балчик. Майка ми има да се радва.

Дейвид: Аз не съм решил още какво ще работя другото лято. Рано ми е да правя планове.

Ангел: Какво толкова ще му мислиш?! Аз, без много да му мисля, станах плочкаджия и хич не съжалявам. Иде ми отръки. Клиентите много ме търсят. Ето и она ден една ми се обади по телефона и направо плаче. "Ангеле, ти баща, ти майка, какво ли не опитвах, падат пустите му плочки и това е. Ела веднага." Ясно ти е каква е работата. Те строи ха къща по-миналата година. Аз им сложих плочките в банята и стана като картинка. За кухнята обаче хубави плочки не можа да намери. То, да ти кажа, не че няма плочки, но нали ги знаеш жените какви са -- искат нито една съседка да няма като техните плочки. Да са уникални. Та, докато тя избере плочките, аз минах на друг обект. Като ме потърси, аз ѝ отказах -- нямам свободно време. Хората чакат по цели месеци. Наложих се тя да извика друг майстор и на. Ама съжалих я, де. Отидох един неделен следобед и на бърза ръка ѝ оправих кухнячката.

Дейвид: Ангеле, виж тази механа отсреща. Да влезем там, а?

Ангел: Дали ще има свободни места?

BASIC GRAMMAR**18.1. Verbal aspect: review**

For practically every verbal meaning in Bulgarian, there exist two different verbs: one perfective and one imperfective. The difference in meaning between them corresponds to the speaker's point of view as to whether there exists, for the specific verbal action in question, some sort of boundedness. Every time a Bulgarian uses a verb, s/he is obliged to choose which of these two aspects, or points of view, s/he wishes to emphasize.

The rules governing these choices are difficult to formulate because there are different sorts of "boundedness" depending on the meaning of the particular verb. The best (and almost only) way is simply to get a feel for it through practice and exposure. By now the student has been exposed to this distinction long enough for such a process to have begun. The examples of usage given in later portions of this lesson are intended simply to bring this process onto a more conscious level.

Once having made the conceptual choice of which aspect to use, students must then produce the proper form, perfective or imperfective. Predicting the imperfective form from the perfective (or vice versa) takes some practice, but fortunately there is a system of sorts. In the discussion below, aspect pairs will be given in the standard format, in which the imperfective is listed first.

18.2. Formation of aspect pairs: basic vs. derived

The essence of the aspect system is that verbs come in pairs. There are two sorts of pairs, basic and derived. To the "basic" type belong many very common verbs. The ones listed below, for instance, happen to occur in the dialogue for this lesson, and should be very familiar to the student by now.

<i>imperfective</i>	<i>perfective</i>	<i>(meaning)</i>
виждам	видя	see
връщам	върна	return
казвам	кажа	say
намирам	намеря	find
отивам	отидя	go
падам	падна	fall
слагам	сложя	put
ставам	стана	stand up, become
сядам	седна	sit down

Because for basic verbs it is impossible to say which is the more fundamental of the two forms, there is no sure way to predict the imperfective form from the perfective, or vice versa. Certain correlations can be noted, however. In each case, the verbs from the above list will be repeated, followed by additional examples.

Basic pairs: possible correlations between imperfective and perfective forms

(1) If a verb ends in **-вам**, it is likely to be imperfective; it is also possible for its perfective partner to have a different form of the stem final consonant. Sometimes the imperfective form will end in **-авам**.

<i>imperfective</i>	<i>perfective</i>	<i>(meaning)</i>
ка́з-вам	ка́ж-а	say
оти́-вам	отид-а	go
да́-вам	да́м (дад-эш)	give
заку́с-вам	заку́с-я	eat breakfast
ка́ч-вам се	кач-а́ се	mount, go up
получ-а́вам	получ-а	receive
реш-а́вам	реш-а́	decide
свърш-вам	свърш-а	finish

(2) If a verb ends in **-на**, it is likely to be perfective. The imperfective partner will usually end in **-ам**; sometimes there is a shift in the shape of the stem as well.

<i>imperfective</i>	<i>perfective</i>	<i>(meaning)</i>
връщ-ам	вър-на	return
па́д-ам	па́д-на	fall
ста́в-ам	ста́-на	stand up, become
ся́д-ам	се́д-на	sit down
пома́г-ам	помо́г-на	help
пу́ск-ам	пу́с-на	drop, mail
сре́щ-ам	сре́щ-на	meet
сти́г-ам	сти́г-на	arrive

(3) Stem-final **-д** or **-т** in the perfective often corresponds to stem-final **-жд** or **-щ**, respectively, in the imperfective.

<i>imperfective</i>	<i>perfective</i>	<i>(meaning)</i>
ви́жд-ам	ви́д-я	see
оба́жд-ам се	оба́д-я се	call, contact
пла́щ-ам	пла́т-я	pay
се́щ-ам се	се́т-я се	think of, recall

(4) There can be a variation in root vowels, according to which the imperfective partner will have -а- or -и- in the root, and the perfective partner will have -е- or -о- (and in one exceptional case, -я-).

<i>imperfective</i>	<i>perfective</i>	<i>(meaning)</i>
нам- и -рам	нам- е -ря	find
сл- а -гам	сл- о -жа	put
вл- и -зам	вл- я -за	enter
дон- а -сям	дон- е -са	bring
обл- и -чам	обл- е -ка	put on, clothe
отв- а -рям	отв- о -ря	open
отгов- а -рям	отгов- о -ря	answer

Simplex imperfectives, and derived pairs

A large number of Bulgarian verbs exist only in the imperfective. These are called “simplex imperfectives”, and they all denote basic, general activities. Examples (again, from the dialogue) are

пѣтам	ask
пѣя	drink
пѣвя	do, make
тѣрся	look for
ям, ядѣш	eat

To make these verbs perfective, one adds a prefix. It is at this point that such verbs become part of the Bulgarian aspect system, in which (as on Noah’s ark) all verbs come in pairs. That is, every perfective verb derived in this way from a simplex imperfective, must then give rise, via derivation, to a corresponding imperfective verb.

The formal relationships between verbs in derived pairs are partly predictable. When one adds a prefix, the meaning and aspect of the verb change, but its conjugation pattern is unaltered.

<i>imperfective</i>	<i>+ prefix ›</i>	<i>perfective</i>	<i>(meaning shift)</i>
берá	+ раз- ›	раз-берá	gather › understand
<i>Conjugation</i>		<i>Conjugation</i>	
1sg. берá		1sg. разберá	
2sg. берѣш		2sg. разберѣш	
3sg. берѣ		3sg. разберѣ	
etc.		etc.	

Other examples which occur in this lesson's dialogue are:

<i>imperfective</i>	<i>+ prefix ›</i>	<i>perfective</i>	<i>(meaning shift)</i>
б́ия	+ от- ›	от-б́ия се	beat › drop in
ва́дя	+ из- ›	из-ва́дя	take out › take out
ли́жа	+ об- ›	об-ли́жа	lick › lick off
пи́там	+ о- ›	о-пи́там	ask › attempt

For each of these new perfectives -- a new verb with a new meaning -- it is then necessary to derive an imperfective partner. This process of derivation is accomplished by suffixation. The meaning of the verb does not change (except for the removal of the sense of "boundedness"), but the form changes considerably. Furthermore, one must know which of the several possible suffixes is the appropriate one for the verb in question. One element is common, however: all derived imperfectives end in **-ам**, and all belong to the **a-conjugation**.

The majority of imperfectivizing suffixes contain **-в-**; indeed, the most frequently occurring one consists solely of **-в-**. In these instances, one forms the imperfective simply by adding **-вам** directly to the stem. The accent is always on the syllable immediately preceding the **-в-**.

Sometimes there is a shift in the stem-final consonant or in the root vowel before the suffix **-в-**. These shifts usually follow the general patterns seen in the "basic" types above. Other verbs expand the suffix to **-ава-/ява-** or (more rarely) **-ува**; this suffix is always accented. Finally, the verb can simply shift to the **a-conjugation**, often with a change in the stem-final consonant as well.

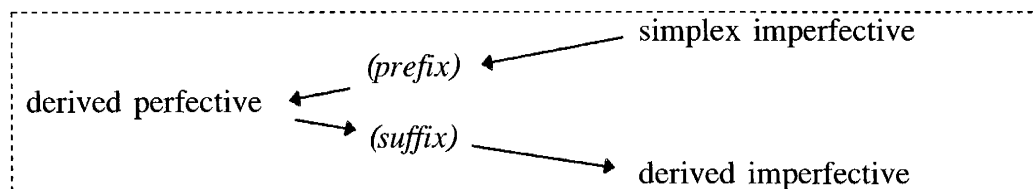
Here are examples of all these patterns.

<i>perfective</i>	<i>derived imperfective</i>	<i>formal marker</i>	<i>(meaning)</i>
запозна́-я	запозна́-вам	-в-	acquaint
опи́т-ам	опи́т-вам	-в-	attempt
отби́-я	отби́-вам	-в-	drop in
пока́н-я	пока́н-вам		invite
наре́ж-а	наря́з-вам	-в-, cons. shift	cut into pieces
обли́ж-а	обли́з-вам	-в-, cons. shift	lick off
препи́ш-а	препи́с-вам	-в-, cons. shift	rewrite
забра́н-я	забра́н-явам	-ава-	forbid
зами́н-а	замин-а́вам	-ава-	depart
ку́п-я	куп-у́вам	-ува-	buy
науч-а	науч-а́вам	-ава-	learn
изва́д-я	изва́жд-ам	cons. shift	take out
изпра́т-я	изпра́щ-ам	cons. shift	send off
разгле́д-ам	разгле́жд-ам	cons. shift	examine
събу́д-я	събу́жд-ам	cons. shift	wake

18.3. Meaning of derived imperfectives

In its general outlines, the Bulgarian aspect system is straightforward. Certain imperfective verbs denote an action which is so general and basic that it is by nature perceived as unbounded: for this reason, these “simplex imperfectives” have no perfective partners. One adds the idea of boundedness to such verbs by placing a prefix on them: in this way a perfective verb is created.

The essence of verbal aspect, however, is that the idea of “boundedness” can only exist in opposition. According to the Bulgarian system, a perfective verb requires an imperfective partner to complete its semantic range. That is, it cannot exist unless it is paired with a corresponding imperfective verb, a verb which itself exists only to express the unbounded point of view of the very same action. Thus, for every perfective verb derived from a simplex imperfective by prefixation, there must be an imperfective verb derived by suffixation. Here is a schematic depiction of this process:

Most simplex imperfectives give rise to at least several perfectives, each of which has a different meaning. The meaning which a particular prefix will impart can only sometimes be predicted (for more on this topic, see Lesson 26). For example:

Aspect imperfective		perfective	(meaning)
пíша			write
надпíс-вам	←	над-пíша	inscribe
напíс-вам	←	на-пíша	write down
опíс-вам	←	о-пíша	describe
подпíс-вам	←	под-пíша	sign
предпíс-вам	←	пред-пíша	prescribe

Thus, even though the aspect system is basically a binary one (imperfective - perfective), in many instances there is in practice a three-fold distinction. Consider the following example, where the derivational process moves from one verb through a second to create a third.

1. *simplex imperfective: basic action*
 Тя пише поезия. She writes poetry.
2. *derived perfective: newly limited meaning, bounded version*
 Миналата година тя написа пет стихотворения. Last year she wrote [= finished] five poems.
3. *derived imperfective: newly limited meaning, unbounded version*
 Тя написва по едно стихотворение преди закуска всеки ден. Every day she writes [and finishes] a poem before breakfast.

The base activity, expressed by the simplex imperfective **пиша**, is writing. The newly limited meaning created by adding the prefix **на-** (**напиша**) is that of a single completed instance of writing a particular text (such as a letter or a poem). The derived meaning created by adding the imperfectivizing suffix **-вам** (**написвам**) retains the idea of writing a text to completion but removes the idea of boundedness.

Unboundedness can take several forms, of course. The correct meaning of aspectual marking usually can be determined only in context. In the above instance, the idea of unboundedness is conveyed in the repeated nature of the action: numerous poems are written (but each one written to completion). The following examples presents another sort of unboundedness, with the meaning of duration.

1. *simplex imperfective: basic action*
 Тоя блок отсреща го строят поне от пет години. They've been building the apartment house across the way for at least five years.
2. *derived perfective: newly limited meaning, bounded version*
 Никого няма да го построят -- They're never going to finish it --
3. *derived imperfective: newly limited meaning, unbounded version*
 -- построяват един етаж за два месеца и изчезват. -- they take two months to put together a single floor and [then] they disappear.

The base activity, expressed by the simplex imperfective **строя**, is that of construction. The newly limited meaning created by adding the prefix **по-** (**построя**) is that of completion of a particular sort of construction activity. The derived meaning added by the imperfectivizing suffix **-avam** (**построявам**) retains the idea of completing this type of construction activity but removes the idea of boundedness. Here the idea of unboundedness is conveyed as one of duration: the speaker focuses upon the fact that it takes the builders two entire months to finish a single floor.

18.4. Indirect object pronouns: review

Constructions with the indirect object are very widespread in Bulgarian, and cover a broad range of meanings. The neutral expression of the indirect object is with the short form pronouns (ми, ти, ѝ, му, etc.). The long form pronouns (мѐне, тѐбе, нѐя, нѐго, etc.) can be used instead for contrastive or emphatic meaning.

The “doubled” form of pronoun objects (на мѐне ми, на тѐбе ти, на нѐя ѝ, на нѐго му, etc.) is very common. Most indirect object constructions can utilize either the short form or the doubled form of the pronoun, with relatively little difference in meaning. Examples of such constructions are indirect object of the verb, experiencer constructions, and relational expressions such as Геóрги ти е брáт (на тѐбе). Pronoun objects in all of these obey the basic word order rules for clitics.

Short form indirect object pronouns can also be used to indicate general possession. Here two points are to be noted. First, pronoun objects used in this meaning cannot appear in the doubled form. Second, they are placed not next to the verb but to the definite article (or, in the case of kinship terms, to the noun). Thus, when the verb of the sentence has a “true” indirect object, there can be a sequence of what looks like two instances of indirect object pronouns. For example:

Нóвата ми кнѝга е на мáсата.
Мáйка ми им дáде сладолѐд на
децáта.

My new book is on the table.
My mother gave ice cream to the
children.

18.5. Indirect object of “affect”

The similarity among all indirect object constructions is that the person denoted by that object pronoun is affected somehow by an action, a state or a relationship. Often this state of “affectedness” is such that it is difficult to find an appropriate English translation for the pronoun. Consider the following examples, in which only the broader context can convey the full meaning.

bare example

Ще ми мѝне.

It'll go away.
[literally: it will pass to me]

context of example

Изведнáж сѝлно ме заболя
корѐмът. Мѝслех отначáло, че
ще ми мѝне; и продължѝх да
гóтвя. Но не отмѝна и
трябвaше да извѝкам бърза
пóмощ.

All of a sudden I got a sharp pain in
my abdomen. I thought at first it
would go away, and resumed
cooking. But it didn't go away,
and I had to call an ambulance.

bare example

Вре́ме ѝ е.

It's high time.

[literally: it's time to her]

context of example

Тя́ е на два́йсет и пѐт годи́ни!

Вре́ме ѝ е́ ве́че да се оже́ни.

She's 25 years old [already]! It's high time she got married.

bare example

Ра́но ми е.

It's still early.

[literally: it's early to me]

context of example

Аз не сѐм реши́л о́ще каквó ще
рабо́тя. Ра́но ми е́ да пра́вя
пла́нове.

I haven't yet decided what I'm going to do. It's still early to be making plans.

bare example

Не́що ми ѝма.

Something's wrong.

[literally: something is to me]

context of example

Зна́ех, че не́що ми ѝма, но не
можáх ни́що да напра́вя
досега́.

I knew something was wrong [with me], but I couldn't do anything about it till now.

bare example

Тя́ ми гле́даше на ка́рти.

She read my fortune. [literally: she looked at the cards to me]

context of example:

(Fortune-telling: the fortune-teller looks at the cards with attention focused on a particular person, who can be said to be "affected" by this action.)

This construction, called here the "indirect object of affect", is similar in both form and meaning to "experiencer" constructions: pronouns can be single or doubled, and the person experiencing or affected by a particular situation is the one denoted by the pronoun object.

Grammatically, however, the two sentence types are often different. In an experiencer construction, there is no grammatical subject (although the person experiencing the state is the logical subject of the sentence, and is expressed as such in the English translation). In an "affect" construction, however, the subject - verb relationship is usually as in other Bulgarian sentences. The English translation of "affect" sentences, though, usually has no subject other than the "dummy *it*".

Experiencer:

Бе́ше ми мно́го студѐно.

I was very cold.

Affect:

Ще ми ми́не.

It'll pass.

EXERCISES

I. Rewrite the following in the present tense, imperfective aspect.

В събота ще отидем на планина. Ще поканим и колегите от службата. Отначало ще тръгнем с коли. Ще преценим колко човека ще бъдем и ще решим колко коли ни трябва. От паркинга ще продължим пеша. Пътят няма да е лек и ще спрем няколко пъти за почивка. Предварително ще си приготвим закуска и ще вземем освежителни напитки. Всеки ще избере най-подходящи дрехи и още по-важно -- обувки. Аз ще обуя специални маратонки. Иначе ще хвана мазоли. Разходката трябва да е удоволствие, а не мъчение.

II. Fill in the blanks with the appropriate form of one of the following verbs: опиша, препиша, напиша, надпиша, подпиша, разпитах, опитах, попитах.

1. Нямам търпение да _____ тортата.
2. Не зная пътя до театъра и трябва да _____ хората по пътя.
3. Баща му е известен в селото, можеш да _____ всеки за него.
4. Трудно е да ти _____ красотата на този курорт.
5. Момчето не си _____ домашното вкъщи и трябваше да го _____ на училище.
6. Господине, трябва да се _____ под молбата.

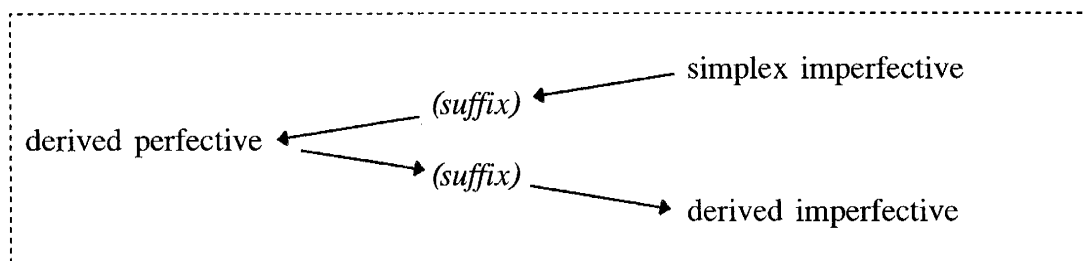
III. Rewrite the sentences using short form indirect object pronouns when possible.

1. На тях помогнахте, а на мене ще помогнете ли?
2. На тебе казвам, не на шапката си.
3. На нея дадох книгата, а тя не я върна.
4. На него не обяснявай, той знае пътя добре.
5. Занесохте ли на него подаръци?
6. Голямата чест се падна на нас.
7. Твоят часовник ме буди всяка сутрин в 6 ч.

ADDITIONAL GRAMMAR NOTES**18.2a. Derivation in aspect pairs: derived perfectives**

Whenever a prefix is added to a simplex imperfective, a new perfective verb is created. Each individual concatenation of “prefix + stem” has a unique lexical meaning which can only be partially predicted (see Lesson 26 for more on this topic). For every new prefixed perfective verb, an imperfective verb is derived via suffixation. Each of these new verbs keeps the unique individual lexical meaning of its prefixed partner. The meaning added by imperfectivization, however, is general to all derived imperfectives: it is the “absence of boundedness”.

It is also possible to derive perfective verbs from simplex imperfectives with the suffix **-н-**, which adds the meaning of one-time instantaneous action. This suffix can also add attenuative meaning (to do something “a little bit”). Only certain simplex verbs can undergo this derivational process, but for those which do, the meaning of the derived form is clear. As do all derived perfectives, these also give rise to a secondarily derived imperfective. Here is the model of derivation, followed by examples both of derivational patterns and of usage.

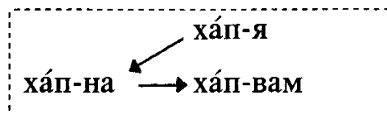
Instantaneous meaning

	<i>perfective</i>	<i>imperfective</i>	<i>(meaning)</i>
<i>simplex</i>		рѣт-ам	kick
<i>derived pair</i>	рѣт-на	рѣт-вам	take a kick
<i>simplex</i>		чѹк-ам	knock
<i>derived pair</i>	чѹк-на	чѹк-вам	give a knock or tap

Attenuated meaning

<i>simplex</i>		пѣя	drink
<i>derived pair</i>	пѣй-на	пѣй-вам	have a quick drink

*simplex**derived pair*

bite

have a bite

Ах, кѡк обѡчам да си пѡйна
ракийката с мѣшана салѡтка!

Oh, how I love to have a shot of rakia
with a bit of mixed salad!

Тѡя вѣчер трѡбва да вѣчерѡме
рѡно, на ѡбед сѡмо хѡпнахме
мѡлко.

We should have dinner early tonight,
we only had a small bit at lunch.

-- Тѡ разбрѡ ли, че Пѣгър е
удѡрил колѡта?

"Did you hear that Peter smashed up
his car?"

-- Аѡ!

"Oh no!"

-- Не сѣ притеснѡвай дѣ, тѡй сѡмо
я е чѡкнал мѡлко.

"Don't worry, he just bumped it a bit."

18.2b. Verbal derivation: the prefixes по- and за-

Certain prefixes impart a particular meaning to a verb. Among these are по-, which adds the meaning "for a little while", and за-, which normally adds the meaning of the beginning of an action. This type of perfectivization will be studied in more detail in Lesson 26.

Седнѣте до мѣне, ще ви почѣтѡ
и ѡт двѣте кнѡги.

Come sit by me, and I'll read you a
bit of both books.

Трѡбва да мѡна нѡкой пѡт да си
поприкѡзваме.

I should come by sometime so we can
chat for a bit.

Хѡйде да се поразхѡдим.

Let's go for a little walk.

Пѡк завалѡ, а ѡз не сѡ нѡся
чадѡр.

It's begun to rain again, and I don't
have an umbrella.

На стѡри годѡни всѡка женѡ
заприлѡчва на мѡйка си.

As she gets on in years, every woman
starts to resemble her mother.

18.3a. Meaning of derived imperfectives: "holes in the system"?

It is a cardinal rule of the Bulgarian aspect system that the addition of a prefix to a simplex (unpaired) imperfective always creates a new verb pair with a new meaning, and such pairs are always listed separately in the dictionary from the original simplex verb. In most instances, this reflects the actual state of the language:

the new, derived meaning is palpably and clearly distinguished from that of the basic simplex verb. For instance, the pairs **разпѣтвам** / **разпѣтам** “interrogate” and **опѣтвам** / **опѣтам** “attempt” are both clearly distinct in meaning from **пѣтам** “ask”.

In the case of some verbs, however, this structural model seems somewhat forced. Certain imperfective verbs have clearly been formed by derivation from a perfective which itself has been derived from a simplex imperfective. The perfective verb which represents the necessary intermediate stage, however, has fallen out of existence. One is left with two imperfective verbs which function essentially as synonyms. Examples of pairs which are completely synonymous are **чакам** -- **очакам** “wait”, **зная** -- **познавам** “know”. Another pair which is almost complete synonymous is **говоря** -- **разговарям** “talk”. In each case, the presumed intermediate verb (**очакам** / **позная**, **разговоря**) is not in existence or is only used very rarely in that meaning.

18.4a. Indirect object pronouns and word order

A number of different constructions utilize short form indirect object pronouns. In most of these, the indirect object pronouns follow the rules learned earlier: they occur adjacent to the verb, immediately before the direct object pronoun, and after all copula forms except 3rd singular. In possessive constructions, however, they must occur immediately after the definite marker of the possessed noun (or in the case of kinship terms, immediately after the noun itself).

Examples are given below of both types of word order patterns. Indirect object pronouns are labeled *IND* wherever they are attached to the verb -- in indirect object constructions, experiencer expressions, relational-possessive expressions, and when used as the indirect object of affect. When used to express possession of a noun, however, they are labeled *POS*. When the verb of such a sentence takes an actual indirect object, there can be a sequence of what looks like two instances of *IND*, but which in fact is a sequence of *POS* - *IND*.

Indirect object of the verb

Дáдох	им	сладолéд.
<i>verb</i>	<i>IND</i>	

I gave them ice cream.

Experiencer expressions

Харéса	ми	фѣлмът.
<i>verb</i>	<i>IND</i>	

I liked the film.

Студéно	ми	е.
	<i>IND</i>	3 rd <i>COP</i>

I'm cold.

Relational possessive expressions

Георги	ти	е	брат.
	IND	3 rd COP	predicate

Georgi is your brother.

Ты	си	ми	приятел.
	COP	IND	predicate

You are my friend.

Indirect object of affect

Ще	ми	мине.
Fut.	IND	verb

It'll pass.

Possessive constructions

Новата	ми	книга	е	на масата.
adj. def.	POS	noun	verb	

My new book is on the table.

Майка	ми	им	даде	сладолед	на децата.
subj	POS	IND	verb	dir. obj.	ind. obj.

My mother gave the children ice cream.

Despite the difference in word order patterns, these short form possessive pronouns share the overall category of “affectedness”. In terms of meaning, they express an idea very similar to that of relational possessives. What is interesting, however, is that in certain instances a possessive pronoun object may appear to move away from its position adjacent to the definite article and take up position next to the verb. In other words, in certain instances it sheds the identity of *POS* and takes on that of *IND*.

In the examples below, *poss. noun* identifies the noun to which the possessive short form pronoun is normally attached. In the first sentence of each pair, the possessive pronoun occurs next to its noun, according to the rules for a short form pronoun in the *POS* function. In the second sentence(s), this same pronoun occurs in the *IND* position, which is next to the verb. The English translation, given between the different versions, cannot usually convey the difference in meaning between them.

possessive rules

Значи,	виртуозът	отряза	апандисита	ти.
	subj.	verb	poss. noun	POS

So this virtuoso took out your appendix.

indirect object rules

Значи,	виртуозът	ти	отряза	апандисита.
	subj.	IND	verb	poss. noun

possessive rules

Смени́ха	име́ната	им.
<i>verb</i>	<i>poss. noun</i>	<i>POS</i>

They changed their names.

indirect object rules

Смени́ха	им	име́ната.
<i>verb</i>	<i>IND</i>	<i>poss. noun</i>

На тях	им	смени́ха	име́ната.
<i>ind. obj.</i>	<i>IND</i>	<i>verb</i>	<i>poss. noun</i>

A similar relationship is seen in the following pairs of sentences, in each of which the indirect object pronoun replaces a prepositional phrase in **на**, once with the meaning of possession and once with the meaning of indirect object of affect.

possessive rules

Ръце́те	на На́дка	са	мръ́сни.
<i>poss. noun</i>		<i>verb</i>	

Nadka's hands are dirty.

Ръце́те	й	са	мръ́сни.
<i>poss. noun</i>	<i>POS</i>	<i>verb</i>	

Her hands are dirty.

indirect object rules

Та́ня	й	мие́	ръце́те.
<i>subj.</i>	<i>IND</i>	<i>verb</i>	<i>poss. noun</i>

Та́ня	й	мие́	ръце́те	на не́я.
<i>subj.</i>	<i>IND</i>	<i>verb</i>	<i>poss. noun</i>	<i>ind. obj.</i>

Tanya washes her [Nadka's] hands.

In all of the above examples, the meaning of “possessiveness” is still present: the appendix belongs to the speaker, the names belong(ed) to the streets, and the hands belong to Nadka. Yet sometimes this possessive appears to be absorbed into the broader meaning of “affectedness”. That is, the attention of the speaker shifts from the more concrete idea of possession to the more subtle idea of affect, and this shift of focus is conveyed by a shift in word order. The fact that the two different meanings -- that of possession and that of indirect object -- can be expressed with the preposition **на** is certainly relevant here.

Two points are significant here: 1) not every instance of a possessive construction can make this shift; and 2) the presence of the shifted word order indicates not so much a change in meaning as a shift in the speaker's range of perception.

18.5a. Idiomatic uses of the indirect object pronoun

All the uses of indirect object pronouns studied in this lesson refer to a person. That person is either the possessor, the experiencer, the recipient, the relative, or is in some way affected by the action. Certain idioms, however, include indirect object pronouns which have no real-world referent (but which still obey the appropriate word order rules).

An example is the use of the 3rd singular masculine indirect object form **му** used with the verb **мисля** (or alone). The meaning added by **му** is simply a highly emotional one (there is no reference to any person or thing of masculine gender).

Какво́ то́лко́ва ще му мислиш!

Why so much thinking?!

Аз, без да му мисля, ста́нах
плочкаджия.

I became a tile-layer without a second
thought.

Па́дат пу́стите му плочки и
това́ е.

Those stupid tiles fall off and there's
nothing I can do about it.

18.6. Derivation of diminutives, continued

As seen in Lesson 13, the suffix **-ч-** is used to form nouns that designate smaller versions of the base noun -- hence the name “diminutive”. Numerous other suffixes also are used to form diminutives. The characteristic mark of all of them is the presence of one or more of the following consonants or consonant groups: **-ч-**, **-ц-**, **-чк-**, **-нц-**. Depending on the degree of diminution speakers wish to convey, they can add more than one of these suffixes to a word.

All of these suffixes can also be used to convey the sense of endearment and affection. This usage of words meaning “little” is not unknown in English. For instance, a speaker of English might refer to a shop she is fond of, regardless of its size, in the following manner:

“There’s this little shop down the street where they have....”

In Bulgarian, such usage is much more widespread than in English. Diminutive suffixes can be added to nouns, adjectives, and even verbs. Depending on the context (and on the noun itself), the same suffixes can signify either smallness or affection (and, of course, sometimes both). Personal names are also often modified by means of these suffixes.

The suffix **-к-** is freely added to many words. In the following instances, where it refers to items of food and drink, it clearly does not indicate smallness of portions. Rather, it expresses the speaker’s fondness for the experience of eating and drinking.

<i>neutral word</i>	<i>root</i>	<i>+ -к- ></i>	<i>derived diminutive</i>	<i>(meaning)</i>
раки́я	ракий-	-к- >	ракий-ка	rakia
сала́та	салат-	-к- >	сала́т-ка	salad
ска́ра	скар-	-ич-к- >	ска́рич-ка	grilled meat

The sequence **-чк-** in **ска́ричка** in fact is a double occurrence of the suffix **-к-**; the first **-к-** shifts to **-ч-** before the second one.

Another diminutive suffix is **-ен-ц-** (always followed by the neuter ending **-е**). It forms nouns signifying both the young of certain animals, and endearing forms of personal names. For example:

<i>base</i>	<i>stem</i>	<i>+ ен-ц-</i>	<i>derived diminutive</i>	<i>(meaning)</i>
ко́т-ка	кот-	-ен-ц-	ко́т-енце	kitten
ку́ч-е	куч-	-ен-ц-	ку́ч-енце	puppy
прас-ё	прас-	-ен-ц-	прас-ёнце	piglet
пи́л-е	пил-	-ен-ц-	пи́л-енце	
На́д-ка	Над-	-ен-ц-	На́д-енце	
Ми́т-ко	Мит-	-ен-ц-	Ми́т-енце	

Words in the first half of the above chart illustrate the “true” diminutive use of this suffix: these are the neutral forms used to refer to small (that is, the young of) animals. Words in the second half of the chart illustrate the “endearing” use of this suffix: all these words refer to humans. In turn, most are derived from a word which already has a diminutive meaning.

The word **пи́ленце**, for instance, which is used in the sense of “sweetheart”, is derived from **пи́ле**. **Пи́ле**, in turn, is the neutral diminutive referring to the young of a chicken. The other two diminutives are nicknames derived from names which themselves are already diminutive forms of the given names **Наде́жда** and **Дими́тър**. This second degree of diminution (with **-енце**) would be used only to a child, or to someone to whom one felt extremely close.

The following examples illustrate the usage of these derived forms. In each case the speaker is a child or is speaking to a child. Translations are of necessity approximate, as much depends on the context.

NOTE: diminutive formations of this sort are not included in glossary lists.

Мáмо, ви́ж това́ ко́тенце ко́лко е ху́бавичко!	Mommy, look at the kitten, how little and cute it is!
И́скаш ли ча́йче, пи́ленцето ми?	Do you want a bit of tea, my little sweetheart?
Ох, на ма́ма зла́тното момиче́нце!	Oh, [see] Mommy's little golden girl!

Diminutives of proper names end in either -o or -e. If the diminutive form of the personal name ends in -e, it takes the definite article when used in any form other than the vocative.

Ве́ско, какво́ пра́виш?	Vesko, what are you doing?
Ни́е с Ве́ско ще хо́дим та́м.	I'm going there with Vesko.
Миле́нче, какво́ пра́виш?	Milenche, what are you doing?
Ни́е с Миле́нчето ще хо́дим та́м.	I'm going there with Milenche.

Another commonly heard example of a diminutive suffix used endearingly is the series of words formed from the rarely used indefinite adjective **го́рък** "bitter, wretched". In the definite form, this adjective is used to convey sympathy. More frequently, the series of diminutive suffixes **-ич-к-** is added in order to achieve a heightened sense of sympathy. For example:

Мно́го му бе́ше тру́дно, горки́ят.	It was hard for him, poor fellow.
Горки́чкият -- прóсто не можа́.	The poor thing -- he just couldn't [manage].

SAMPLE SENTENCES

1. Който търси, намира.
2. Много починах да забравям. Не помня кое къде слагам. Каквото и да потърся, не мога да го намеря.
3. Не можеш да очакваш от него да ти намери книга за превод. Него ще го домързи да търси. Той за себе си не потърсва, ама превежда каквото му попадне.
4. -- Твоите деца френски ли учат в училище, или английски?
-- Моите деца учиха немски шест години, но нищо не научиха.
-- Така не можеш да научиш чужд език. Трябва поне по два часа на ден да учиш, за да има някакъв резултат.
5. Нека да вземем някакво решение най-после. Размишляваме от една седмица и още нищо не сме измислили. Ти идваш всяка сутрин с нови идеи, а вечерта казваш: "Аз размислих, тази идея за нищо не става, трябва да измислим нещо ново."
6. Те и двете плетат много хубаво. Майката обаче е по-бърза и изплита по един чорап на ден. А дъщерята е по-бавна -- на нея ѝ трябва два дена да изплете един чорап.
7. Някой чука на вратата. А аз си седя тихичко в стаята и не отварям.
Чуден човек. Чука веднъж, после -- след дълга пауза -- още веднъж. Точно когато реша, че си е тръгнал, той чука пак. Питам се кой ли е? Дали да не отида да отворя?! Ето, пак чука.
8. След дългата студена зима слънцето грейна и гората изведнъж се разлисти. Слънцето грее сега.
9. Много е странно времето това лято: сутрин слънцето греива за малко, но след обед винаги завалява дъжд.
10. Чудни хора. Те в тяхното семейство гълтат маслините с костилките. Пръв започна да ги глътта бащата. Глътна две. Хареса му. После и другите последваха неговия пример. На децата обаче не разрешават да глътат по много. Те глътват само по три преди закуска. Не повече.
11. Често минавах покрай тази къща. Лампата пред нея винаги светеше. Оня ден обаче пред къщата беше тъмно. После изведнъж лампата светна. Посвети малко и угасна. Оттогава винаги, когато минавам покрай лампата, тя светва. Сигурно ме поздравява.
12. Катеричките са големи къщовници. Каквото намерят, занасят го в хралупата си. Ето, и тази сега носи един орех. Да видим дали пак ще си го занесе в хралупата.

13. Очіте му са отворени.
14. Отворени са му очите.
15. Граничарят ѝ взе паспорта и слезе от влака. Като тръгна влакът, него още го нямаше с паспорта. Тя ужасено се притесни.
16. Деканът връчи дипломата на студента и му стисна ръката.
17. Боже, какво хубаво бебе си ми ти! Какви са тия сини очички! Ами, тия малки ръчички!
18. Камене, щом те боли главичката, трябва да пийнеш топло млечице.
19. -- Мамо, дай ми парички за бонбони.
-- На ти пари!

SENTENCES FOR TRANSLATION

1. This rakia is no good at all. I don't like it. I usually have a little bit of rakia with my salad. I wanted to have a little now, but I have changed my mind.
2. The dentist wants to extract another of my teeth. He always sings as he is pulling them out. I think I'll find myself a new dentist.
3. A month ago it would start raining every day in the afternoon. But it hasn't rained in a long time. Maybe it will start raining now!
4. I used to read the newspaper every morning when I got up. It was always too early for me to do any work, and so every morning I would read at least two newspapers. But then I decided I had to renounce this habit.
5. When people say goodbye to each other, they often shake hands.
6. "What's wrong with you?"
"I don't know. I don't feel well. My stomach just suddenly started hurting."
"Your stomach always starts hurting when you have to sit down and do a bit of work. There's nothing wrong with you!"
7. Let's try to sneak out of here. It's time for me to go to bed.

READING SELECTIONЕлисавета Багряна, поетеса

Елисавета Багряна е псевдонимът, с който поетесата Елисавета Бѐлчева подписва още първата си книга със стихове “Вѐчната и свѐтатa”, излязла през 1927 г. Под това ѝме тя заема бляскаво място в българската литература. Никога преди Багряна на български език не е прозвучавала поезия с такава вътрешна свобода на израза и на духа! При всички български поети преди нея стихът -- дали трóмав, или виртуóзен -- нóси следите на творческата мѝка. Когáто обаче се вслушваме в нейната поезия, ние сякаш забравяме, че това е поезия, тóлкова прилѝча тя на естѐствената човѐшка рѐч. Това не е прóсто индивидуáлно откритие на Багряна, тó е и резултáт от обективния развóй на българското поетѝчно слóво; отначáло отделѐно от обикновѐния гóвор и превѝрнато в “стих”, тó след това достѝга поетѝчно съвършѐнство и се заврѝща -- на друго нивó -- тáм, откъдѐто е трѝгнало -- при човѐшкия глáс.

Характѐрното за Багряна цялостно хармонѝчно съзнáние я отличáва от мнозинството съврѐмenni български творци. Тя твори в хармóния със сѐбе си и със светá и възприѐма живóта пълноцѐнно. Такá тя примирява мечтáта и спóмена, úтрото и нощтá, тѝлото и духá, грехá и светосттá. Нейната поезия не сáмо изразява нáй-ширóката емоционáлна гáма -- от радосттá до скръбтá -- но и нáй-пѝлния биологѝчен цѝкъл на човѐка. В поезията на Багряна нѝма пóзи и метафизѝчески бѐздни, тя нѝма дори нѝкаква осóбена свóя тѐма, в която да изчѐрпва сѐбе си. Творчеството на Багряна е в сѝщото врѐме еднá от първите изяви на нáшето национално и балкáнско самосъзнáние. И нейната човѐшка фигура дори, не пó-мáлко от нейната поезия, излѝчва красотá и благородство, нѝкакво гóрдо достóйństwo. Їма удивѝтелна мѝра и сдѝржаност в поведѐнието ѝ. И не ѐ чýдно, че тѐзи, които я познаваха, пázят в паметтá си свѐтлия ѝ óбраз.

Адаптирано от Светозар Игов, История на българската литература, 1878-1944.

Стихии

Можеш ли да спреш ти вятъра, дѣто идва от могилиите,
префучава през боазите, вдига облак над диканите,
грабва стрѣхите на къщите, на каруците чергилата,
сваля портите, оградите и децата по мегданите --
в рѣдния ми град?

Можеш ли да спреш ти Бистрица, дѣто иде пролет яростна,
разтрошава ледовете си, на мостовете подпорите
и излиза от коритото, и завлича, мѣтна, пакостна --
къщиците и градинките, и добитъка на хората --
в рѣдния ми град?

Можеш ли да спреш ти виното, щом веднѣж е закипяло то
в бѣчвите огромни, взидани, с влага лѣхаща наситени,
на които с букви кирилски пише “черното” и “бялото” --
в рѣдния ми град?

Как ще спреш ти мене -- волната, скитницата, непокорната --
рѣдната сестра на вятъра, на водата и на виното,
за която е примамница непостижното, просторното,
дѣто все сънува пътища -- недостигнати, неминати --
мене как ще спреш?

-- Елисавета Багряна

GLOSSARY

ако не ме лъже паметта апендисит	if memory serves me correctly appendix, appendicitis	домързява ме / домързи ме (3rd ps.) достигам / достигна достойнство дух, -ът (pl. дъхове or духове)	not feel like, be too lazy reach, achieve worth, dignity spirit
балкански бэбе бэз да му мисля бэздна биологичен бия благородство бляскав боаз будя бърза помощ бъчва	Balkan (adj.) baby not a second thought abyss biological beat nobility brilliant, sparkling defile, gorge awaken, arouse first aid, ambulance barrel, cask	емоционален естествен за нищо не става забранявам / забраня завличам / завлека (-чеш)	emotional natural isn't worth anything forbid drag off, wash away
вадя вечен вземам решение взидан виртуозен влага воин волен връчвам / връча (-иш) всё пак вслушвам се / вслушам се възприемам / възприема вътрешен	take out, get issued eternal arrive at a decision "walled-in" masterly dampness, moisture warrior free, independent hand, deliver, present nevertheless listen closely perceive, apprehend internal	завръщам се / завърна се закипявам / закипя заприличвам / заприличам иде ми отръки известен излъчвам / излъча (-иш) измъквам се / измъкна се израз изразявам / изразя изчерпвам / изчерпя изява император индивидуален	turn, return begin to boil; be in full swing begin to resemble be good at, handy at well known, familiar radiate, emanate make off, slip away expression express, manifest exhaust, wear out manifestation emperor individual, personal
гама гледам на карти говор горкият, горката	scale, gamut read [some]one's fortune by cards speech, dialect wretched one, poor thing	каруца катеричка кирилски кирилски букви клиент клуб корито костилка котенце красота кръчма къде	cart, carriage squirrel Cyrillic (adj.) Cyrillic letters client, customer club, clubhouse trough; river bed pit, stone kitten beauty pub, tavern far, infinitely
грабвам / грабна градинка граничар грейвам / грейна грях, грехът (pl. грехове)	snatch up, carry off small garden border guard start to shine (of sun) sin		
декан диканя диплома добитък	dean threshing board diploma cattle, livestock		

кѣдѣ ти къщѣвница къпоолу	how could that be? sterling housewife eggplant caviar	обѣкт обектѣвен облак облизвам / оближа (-еш)	object, project, site objective cloud lick
лампа лѣд, -ѣт (<i>pl.</i> ледовѣ) лижа (-еш) лѣжа (-еш) лѣхаш	lamp, light ice lick tell a lie, deceive smelling of, giving off	образ ограда огромен оправям / оправя освежителен отбѣвам се / отбѣя се	image, form fence huge, enormous settle, put in order refreshing drop in
мазѣл маѣстор	corn, callous, blister master [worker], craftsman	отдѣлям / отдѣля открѣтие откъдѣ да знам откъдѣто	separate, detach discovery how should I know whence, from where (<i>relative conjunction</i>) distinguish
манджа маратѣнка маслина мегдан мери <i>see</i> мяра механа мѣшана салата мнозинство могила му	dish, food training shoe olive [public] square tavern garden salad majority hill, mound (<i>conversational particle; see p. 69</i>)	отличавам / отлича (-иш) отрѣзвам / отрѣжа (-еш) отсрѣща отсядам / отсѣдна оттогава	cut off, cut out across the way put up, stay at from that time
мѣтен мѣченѣе мяра (<i>pl.</i> мѣри)	muddy, dull torment, torture measure, fit	пакостен памѣт, -та паркинг паспорт пауза пийвам / пийна пиле	harmful, pernicious memory parking lot, carpark passport pause, break have a drink/shot chick, chicken; sweetheart
на (<i>emphatic particle</i>) на бѣрза рѣка на ти парѣ надписвам, надпиша (-еш) налагам / наложа (-иш) налагам се / наложа се (-иш) налага се / наложѣ се (<i>3rd ps.</i>) наминавам / намина направо Нарѣдното събрание наръзвам / нарѣжа (-еш) насищам / наситя национален недѣлен недостѣгнат немѣнат непокорен непѣстѣжен ниво	here, there hastily here's [your] money inscribe put, impose, force impose, necessitate be necessary drop in directly, openly Parliament cut into pieces saturate national Sunday (<i>adj.</i>) unattained "untrodden" disobedient, rebellious unattainable level	пита́м се плѣня́вам / плѣня́ плѣта плѣчкаджѣя плѣщад по та́я ра́бота по-миналата годи́на повѣдѣние подпи́свам / подпи́ша (-еш) подпо́ра поѣ́зия поѣ́т поѣ́те́са поѣ́ти́чен по́за поздравя́вам / поздравя́ по́рта	wonder take captive, captivate knit, braid, plait tile-layer [city] square on that score the year before last behavior, conduct sign one's name support, pillar poetry poet poetess poetic posture, attitude greet gateway

посвѣтвам / посвѣтна / посвѣтя	shine for a while	свѣтвам / свѣтна свѣти see свѣт	flash, go on (of a light)
последвам	follow	свѣтост	sanctity
прасѣ	pig	свѣтъл образ	a noble figure
прасѣнце	piglet	свѣтя	shine
превѣждам / преведѣ	translate	свѣт, свѣти	holy, sacred
преврѣщам / преврѣрна	transform	сдѣржаност	reserve, restraint
предварителен	preliminary	скѣра	grill
предварително	in advance	скитница	wanderer
предписвам / предпиша (-еш)	prescribe	скрѣб, -та	grief, sorrow
префучавам / префуча (-иш)	rush past	следа	trace, track
преценявам / преценя	estimate, assess	слово	word, speech
примамвам / примамя	entice, allure	спомен	memory, recollection
примѣр	example	спѣр	argument
примириявам / примирия	reconcile	спѣр нѣма	it goes without saying
прозвучавам / прозвуча (-иш)	sound, ring out	стискам / стисна	squeeze, press
простѣрен	spacious, roomy	стискаме си	shake hands
псевдоним	pseudonym	ръцѣте	
пълноценен	complete, full value	стискам ръката	shake another's hand
		странен	strange, unusual
		стрѣя	build
		стрѣха (pl. стрѣхи)	eaves
		сѣбрание	meeting, gathering
		сѣврѣменен	contemporary
		сѣврѣшенство	perfection
		сѣзнание	consciousness
		сѣкаш	as if
развѣй	development	та	and, even; so that
разлиствам се / разлистя се	burst into leaf	творѣц	creator; artist
размислям / размисля	ponder; change one's mind	творѣчески	creative
размишлявам	speculate	творѣчество	creative work
разпитвам / разпита	inquire, interrogate	ти баща, ти майка	you're my only hope
разрѣшавам / разрѣша (-иш)	allow, permit	тих	quiet
разтрошавам / разтроша (-иш)	break up, crumble	тихо	quietly; quiet!
резултат	result	торта	cake
рѣч, -та	speech	трѣма	clumsy, ungainly
рѣшение	decision, solution	тяло (pl. телѣ)	body
ритам	kick	угасвам / угасна	go out
ритвам / ритна	take a kick	удивителен	amazing
рѣден град	hometown	удѣлствие	pleasure
рѣдна сестра	birth sister (same parents)	удрям / ударя	hit, strike
		ужасявам / ужася	horrify, appall
		уличка	small street
		уникален	unique
		упѣтвам се / упѣтя се	make one's way to
самосѣзнание	self-awareness	фигура	figure
сбогѣвам се	say goodbye, take leave of	формулирам	formulate, phrase
свалям / сваля	remove, throw down	френски	French

ха́пя	bite	чергѝло	awning
характѝрен	characteristic	чѝст, -та	honor
хармонѝчен	harmonious	човѝшки	human; decent
хармѝния	harmony	чѝден	wonderful; strange
хва́щам мазѝли	get blisters	чу́кам	knock
хи́ч	nothing, not at all	я́ростен	furious, fierce
хралѝпа	cavity in a tree	я́стие	dish
цѝкъл	cycle, series		
ця́лостен	entire, total		

CULTURAL COMMENTARY

City life: landmarks; room rental; public transportation

The square in front of the Parliament building in Sofia (площа́д Нарѝдно събра́ние) is often identified by the statue at its center. The statue is of the Russian Tsar Alexander II, known in Bulgaria as Tsar Osvoboditel (the emperor who liberated the serfs). With respect to Bulgaria, he led the armies victorious over the Turks in the Russo-Turkish war of 1877-78 which won Bulgaria her independence from the Ottoman Empire. He is highly revered for this feat; the great cathedral named after Alexander Nevsky (his own patron saint) was built to honor him. Since the statue is of a mounted soldier facing towards the parliament building, the portion of Sofia located behind the statue is often referred to as “behind the tail of the horse”.

One of the best restaurants in Sofia is called Крѝм (“Crimea”). It is colloquially referred to as Ру́ски клуб (“The Russian Club”).

It is common for foreign visitors to rent rooms within Bulgarian households. Use of the bathroom and telephone is assured; use of the kitchen is less usual and must be negotiated. Heating water for tea or coffee in one’s room, and eating take-out food there, is usually the norm. Landladies are friendly and helpful (and often naturally curious about foreign ways).

Public transportation in Sofia is quite good: a combination of trams, trolleys and buses covers the city well. The same tickets work for all public transport. One can buy individual tickets, but most Sofia residents buy long-term tickets at a reduced rate. Tickets are shown only when asked for (but a heavy fine is assessed if one is caught traveling without a ticket).

Food and drink: mekhana; grills, salads, sandwiches, wine

The salad called кѝпоолу is made of eggplant, peppers and garlic. It is known in Yugoslavia as “ajvar” and in some parts of the West as “eggplant caviar”. It is a very popular accompaniment to rakia.

Those smaller restaurants serving grilled meats often advertise themselves as “skara” (скѝра), after the name of the outdoor grill itself. Another popular type of restaurant is that called “mekhana” (мехѝна). Such restaurants usually have traditional decor (colorful folk tablecloths and earthenware cups and dishes), and the servers usually wear folk costume. The food is also simple and traditional.

“Sandwiches” in Bulgaria used to be open-faced -- a slice of bread with cheese or salami on it; now Western-style sandwiches are just as common. Yogurt is purchased in standard sized containers. It is either eaten with a spoon, or the container is shaken and the yogurt then drunk. Traditionally the main meal is still taken at midday; yogurt and bread is a very common supper.

Red wine in Bulgaria is sometimes colloquially referred to as “black” wine, especially in certain western villages. Certain types of very dark grapes are regularly called “black grapes”.

Home life: repairs

Most Bulgarians do as many home repairs (or home improvements) as they can by themselves, since workmen who specialize in these jobs are expensive and in constant demand. A workman who is reliable and good at one of these jobs, such as the laying of tiles in kitchens and bathrooms, is highly sought after.

Families: children

Children are doted upon, and the language reflects this through the extremely expressive means by which one talks to or about children. Children are often not addressed by name at all, but by various terms which translate roughly as “Mommy’s [Daddy’s] dear one”.

History: Tsar Samuil

One of the most famous medieval Bulgarian rulers was Emperor Samuil (Цар Самуил), who ruled from 980-1014. His capital was in Ohrid (Охрид, now part of modern Macedonia). He successfully expanded the Empire through a series of conquests, but then lost a significant battle to forces under the Byzantine emperor Basil in 996. However, it was his final defeat by Basil (in 1014) which gave the latter the nickname of “the Bulgar-slayer”: after taking 14,000 Bulgarian soldiers captive, Basil ordered all of them to be blinded and sent back to Ohrid, sparing only one man in 100 so as to lead them home. When Samuil saw the fate of his army, he died from the shock.

Literature: Elisaveta Bagryana

Elisaveta Bagryana (1893-1990) is Bulgaria’s first great woman poet, and one of its most famous and beloved of all poets. She was the first emancipated woman artist in a very patriarchal society, and was admired both for her literary achievements and her personal courage. Her biographer and critic, the poet Blaga Dimitrova (Блага Димитрова, 1922-), is seen by many as the successor of her feminist artist mantle.

Statue of Tsar Alexander the Liberator, Parliament Square, Sofia

LESSON 19

DIALOGUE

Разходка из Сѳия

// Рано сутринта на другия ден закуската е изядена, кафето изпито и чиниите измити от тримата с общи усилия. Днес Павлина и Димитър искат да разхоят Милена из Сѳия. Павлина взема и голямото си куче. //

Павлина: Милѳче, ти откога не си идвала в Сѳия?

Милена: О-о, отдавна. Сигурно има шѳст-сѳдем години.

Димитър: Оттогава Сѳия много се е променила... Няма да я познаѳеш.

Павлина: Да. Щом толкова отдавна не си идвала в Сѳия, сигурно ще я намѳриш много променѳна.

Милена: Кѳде отиваме?

Димитър: Аз предлагам да мѳнем по Ракѳвски до булевард Руски.

Павлина: Нѳ булевард Руски, а Цар Освободител. Нали му смениха ѳмето.

Димитър: Няма значѳние. На толкова ѳлици имената са ѳм сменѳни. Не мѳга да ѳм свѳкна на тези нѳви именѳ. Та, оттам по жѳлтите павѳта покрай Воѳнния клуб до Нарѳдното събрѳние и Алексѳндър Нѳвски.

Павлина: Мѳлко жѳлти павѳта ѳстанаха... Мѳне не мѳне някоя година и току виѳиш ѳще някоя част заменѳна с асфѳлт.

Димитър: Много правилно. Ще си изпочѳпят хората краката по тѳя хлѳзгави павѳта през зѳмата.

Павлина: Ама пѳк асфѳлтът не ѳ толкова хѳбав. Нали знаѳеш, Милѳче, че никѳде другаде в Бѳлгария няма такива павѳта. Мѳйка, бѳг да я прѳсти, ми бѳше разказвала, че са били внѳсени от Чѳхия в началото на века. В тогавашните вѳстници ѳма карикатури на натѳжѳни софѳйски кокѳтки с вдѳгнати до глѳзена поли. Няма, горките, вѳче пѳвод да си показват краката. Нали няма вѳче кѳл...

Димитър: От Университѳта мѳжем да взѳмем трѳлѳя до Дворѳца на културата. Ти влѳзала ли си в нѳго?

Милена: Не сѳм, макар че тѳй вѳче бѳше построѳн тогава. гмаше веднѳж една учѳтелска конференция там, но аз не мѳжах да влѳза.

Димитър: Не беше ли поканена?

Милена: Разбира се, че ме бяха поканили, но аз си бях забравила поканата в хотела.

Павлина: Аз съм ходила там много пъти, но все с връзки. Бях веднъж на откриването на една изложба, организирана от един мой приятел. И аз бях пропуснала да си взема поканата, но мойт приятел познаваше всички на пропуската...

Милена: А Митко, виж! Онези хора на другия тротоар не са ли нашите вчерашни спътници?

Димитър: Ами да, те са. И те имат куче. Я да пресечем улицата и да им се обадим. Те май не са ни забелязали още. Виж как са унесени в разговор.

Павлина: Чакай да светне зелено!

// След като изчакват светофарът да смени светлините, те пресичат улицата. //

Милена: Камене, Надке, здравейте!

Димитър: Здравейте, Таня!

Таня: А, каква изненада. Здравейте, здравейте.

Милена: Таня, запознайте се. Това е майка.

Таня: Много ми е приятно.

Камен: Мамо, виж какво куче има тази леля.

Надка: Как се казва?

Павлина: Барт. Съкратено от Бартоломей. То е расова порода.

Надка: Лельо, хапе ли породата?

Павлина: Не хапе, миличко. Барт много обича малки деца.

Димитър: И вие сте излезли да се поразходите, нали? Да вървим тогава заедно. Ние сме към Народното събрание.

Таня: Да вървим.

BASIC GRAMMAR

19.1. The past anterior tense

The Bulgarian past anterior tense (*минало предварително време*) designates an action which had been completed prior to another specific action in the past. It is a compound tense, formed by combining the past tense of *съм* with the L-participle. In all three persons of the singular, the form of the L-participle agrees in gender with the subject: the masculine form *отишъл* is given below, but *отшла* or *отшло* (variant forms *отишъл*, *отшла*, *отшло*, *отшли*) would be used with feminine or neuter subjects.

In the third person singular, the auxiliary *бѐ* is also frequently encountered; there is no difference in meaning.

	singular	plural
1 st	бях отишъл	бяхме отишли
2 nd	беше отишъл	бяхте отишли
3 rd	беше отишъл	бяха отишли
	бѐ отишъл	

The student should exploit the similarities between the Bulgarian and English past tense systems (at least at this point). Both languages have a simple past tense (which refers to completed past actions), a resultative past tense (which considers the relevance of past action in the present moment) and a doubly marked past tense (which indicates a time frame specifically located in a more distant past). Thus:

Bulgarian		English	
<i>aorist</i>	аз отидох	<i>simple past</i>	I went
<i>past indefinite</i>	аз съм отишъл	<i>present perfect</i>	I have gone
<i>past anterior</i>	аз бях отишъл	<i>pluperfect</i>	I had gone

The simple past tense is always a single word, while the other two tenses are composed of an auxiliary and a participle. The two compound tenses utilize the same auxiliary; the only difference is in the tense of the auxiliary. When the meaning is "relevance to the present moment", the auxiliary is in the present tense (Bulgarian *съм* / English "have"), but when the meaning is "time frame removed in the past", the auxiliary is in the past tense (Bulgarian *бях* / English "had").

The usage of the Bulgarian past anterior is almost exactly parallel to that of the English pluperfect: each indicates that one of two completed past actions occurred before the other one. In each of the examples below, for instance, two past events are identified. The earlier one is described with the past anterior, and the later one is either described with the aorist or is assumed from the context.

Аз го бях дал вече, когато ти ми
писа, че не можеш да
дойдеш.

I had already submitted it when you
wrote me that you wouldn't be able
to come.

Вашият младеж беше дошъл да
го чака още преди 8.00 и те
излязоха заедно.

Your young man had come before 8:00
to meet him, and [then] they left
together.

For the past anterior to be used, it is always necessary that there be two sequential events in the mind of the speaker, whether or not both are explicitly described. If the later event is not mentioned, it can always be assumed from the context. The verb in the past anterior can be of either aspect, although the perfective is usually used unless the speaker wishes especially to emphasize the durative or repeated nature of the earlier action. For example:

Ние нарочно бяхме отпечатали
повече екземпляри, за да ги
разпространяваме сред
колеги, които не са могли да
присъствуват.

We had purposefully printed a surplus
of copies in order to send them to
colleagues who weren't able to
come.

(It is clear from the context that at the moment of speaking the conference has concluded; the use of the past anterior specifies that the printing of the copies had been completed before the conference had taken place.)

Майка, Бог да я прости, ми беше
разказвала, че са били
внесени от Чехия в началото
на века.

My mother, God rest her soul, had told
me [repeatedly] that they had been
imported from the Czech lands at
the turn of the century.

(The speaker is of course aware of the fact that her mother is no longer alive. Even though there is no real necessity to mark the sequence of the events -- since it is obvious that the mother must have told the tale about the tiles prior to the event of her death -- the speaker chooses to focus on that sequence by using the past anterior. She uses the participle of the imperfective verb (разказвала) to emphasize the repeated nature of the action.)

Не ги бях виждала никога
заедно и мислех, че не се
познават.

I had never seen them together before,
and [therefore] thought that they
didn't know each other.

(This speaker mentions two past actions, both of which occurred prior to another past action which is not mentioned. It must be assumed from the context that the speaker has just seen the pair in question and has realized that they are acquainted. The present moment from which she is speaking encompasses both this more recent event

and the longer period prior to that event. The durative nature of that long period is communicated both by the imperfective aspect of the past anterior [бях виждала] and the imperfect verb describing a state concurrent with that period [мислех]).

19.2. Word order in the past anterior

The past anterior is similar to the past indefinite in that it is composed of an auxiliary and an L-participle. Word order rules are also similar: the auxiliary precedes the object pronouns, the negative particle must precede the auxiliary, the interrogative particle comes after the first element in the string, and the entire string of clitics must be adjacent to the L-participle. For instance:

past indefinite

Не смé му го дáли.

We haven't given it to him.

Не стé ли му го показáли?

Haven't you shown it to him?

past anterior

Не бяхме му го дáли.

We hadn't given it to him.

Не бяхте ли му го показáли?

Hadn't you shown it to him?

There is one major difference between the past indefinite and the past anterior, however. The auxiliary in the past indefinite, **съм**, is a clitic and must obey all the rules for clitics. The auxiliary in the past interior, **бях**, is not a clitic however. Thus it may stand at the beginning of a sentence; indeed, it often occupies this position.

Бяхме ти прáтили по-ра́но
програ́мата, сегá ти пра́щам
за информа́ция материáлите
от конференцията.

We'd sent you the program [some
time] earlier, now I'm sending
for your information materials
from the conference.

Бяха им ка́зали това́, но те́ го
забра́виха.

They'd been told about it, but they
forgot.

Бях напра́вила някои грéшки, а
то́й ги попра́ви.

I'd made several errors, and he
corrected them.

Бéше ли нау́чила уро́ка навре́ме?

Had you [indeed] learned the lesson
on time?

19.3. Passive participles, continued

Passive participles are adjectives which express a completed action, and which consequently retain a great deal of their original verbal meaning. Like all adjectives, they can be used either attributively (to modify nouns) or predicatively (after the verb **съм**). Both these usages are similar to English.

attributive

Оттам ни маха една много
добре облечена дама.

A very well-dressed woman is waving
to us from over there.

Ние ще ядем пържени яйца.

We'll have fried eggs.

predicative

Материалите ще бъдат
публикувани в окончателен
вариант след два месеца.

The papers will be published in their
final version in two months.

Вие сигурно сте уморени от пътя.

You're no doubt tired out from the trip.

Attributive passive participles are used much more frequently in Bulgarian than in English, and most such usages cannot be translated by English passive participles. Instead, English must usually resort to verbal phrases. The closest literal translation, using a related adjective which has no verbal meaning in it, often completely fails to render the sense of Bulgarian. For example:

Сигурно ще я намериш
много променена.

You'll certainly find that it has changed
a lot. [*literally*: You'll certainly
find it very changed.]

Мине не мине някоя година
и току виждиш още някоя
част заменена с асфалт.

A year or so passes, and all of a
sudden you see that they've replaced
yet another part with asphalt.
[*literally*: ...you see yet another
part replaced with asphalt.]

На твоята плоча сигурно има
запис на такива наградени
певци.

On your disk is certainly a recording of
singers who were awarded such a
prize. [*literally*: ...of such
awarded singers.]

Ризата ми (също от тъкано на
ръка платно и дантели)...

My folk costume shift (also made from
fabric and lace which was woven by
hand)... [*literally*: from woven by
hand fabric and lace...]

Predicative passive participles are also used quite frequently. They indicate that a particular action has taken place or will take place. As in English, they can appear after any tense form of the copula. Thus:

present
past
future

Хлябът е нарязан.
Хлябът беше нарязан.
Хлябът ще бъде нарязан.

The bread is/has been sliced.
The bread was sliced.
The bread will be sliced.

The system seems straightforward, but it can cause problems for the speaker of English. This is because only in the future tense is the English translation relatively exact. In these (and certain other) constructions, the Bulgarian present tense covers a much wider range of meaning than the English present tense. For Bulgarians, the fact that an action may already have been accomplished in the past is seen as less important than the fact that its results are still very present. The following sentence, although it does not contain a passive participle, illustrates this:

От снощи не се чувствам добре. I've been feeling bad since last night.

An English speaker must use the present perfect here and in other instances where s/he needs to specify the point in the past at which the state began. For the English speaker, the use of the present perfect (a past tense whose scope extends into the present) is sufficient to indicate that the state is still in effect. A Bulgarian speaker, however, must use the present tense: the fact that the state is still in effect outweighs any other consideration.

Constructions with passive participles are especially tricky in this regard. All of the following examples, for instance, are considered "present tense" in Bulgarian, despite the fact that all the predicative participles refer to events which were completed long before the moment of speech. The reference to the present results of the events allows (and requires) the use of the present tense in Bulgarian. By contrast, only the first example is considered "present tense" in English. In turn, present tense in English is possible in this first sentence only because no time period is specified; compare the second example, which must use the present perfect tense in English:

Развѐдена съм.	I am divorced.
Развѐдена съм вече от три години.	I've been divorced for three years.
Родѐна съм на трѐти април.	I was born on April 3.
Рилският манастир е създаден през X век.	Rila monastery was founded in the 10th century.
Днес той е превърнат в национален музей.	Now it has been transformed into a national museum.

The English speaker learning Bulgarian must pay attention to the broader scope of "present" tense in Bulgarian. One consequence of this broader scope is that the use of past tense in Bulgarian predicative constructions has a pluperfect meaning: it indicates that the action denoted by the participle was completed prior to some other past action. For example:

Не съм влизала в Дворѐца, макар че той вече бѐше построѐн тогава.	I didn't go into the Palace [when I was here before], although the construction had been completed at that point.
---	---

Когато си дойдох, всичко беше
направено.

When I got home, everything had
[already] been done.

Considerable context is often necessary to interpret the tense choice in such sentences. For instance, each of the following two passive sentences could be said about one and the same event, and both have the same English translation:

Ние сме трогнати от вашето
внимание.

We were touched by your
consideration.

Ние бяхме трогнати от вашето
внимание.

(same)

In both cases the speaker refers to an instance in the past when s/he was shown a certain consideration for which s/he now expresses gratitude. The difference between the two sentences concerns not time but rather the speaker's point of view. The first speaker focuses on the emotional state in general (indeed, it is almost as if she is reliving that state in the present). By contrast, the second speaker focuses more upon that state at a particular past moment and the fact that other events have intervened between that moment and the moment of speech -- despite the fact that he still feels the gratitude.

19.4. Passive constructions with passive participles

Many of the above sentences are examples of "passive constructions". Such sentences presume an underlying active one. The relationship between the two in Bulgarian is parallel to that in English: the direct object of the transitive verb in the active sentence becomes the subject of the passive sentence, and the transitive verb of the active sentence is expressed as a passive participle in the passive sentence.

active sentence

Someone	will send	the letter	on time.
Някой	ще изпрати	писмото	навреме.
<i>subject</i>	<i>transitive verb</i>	<i>direct object</i>	

passive transformation of above sentence

The letter	will be	sent	on time.
Писмото	ще бъде	изпратено	навреме.
<i>subject</i>	<i>auxiliary</i>	<i>passive participle</i>	

In the above example, the subject of the active sentence (the "agent" of the action) goes unmentioned in the passive sentence. If the speaker wishes to name the agent in the passive sentence, this is done by a prepositional phrase. Again, the structure is like English; the student need only remember that Bulgarian uses *от* where English uses "by". For example:

active sentence

I	wrote	the letter
Аз	написах	писмѹто.
subject	transitive verb	direct object

passive transformation of above sentence

The letter	was	written	by me.
Писмѹто	е	написано	от мене.
subject	auxiliary	passive participle	agent

In fact, passive constructions are used frequently when it is not necessary (or desirable) to specify the actor (or agent of the action). In the first "active" variant given above, the indefinite form *някой* appears as the subject, but this is simply because an active sentence requires an explicitly identified subject. If the speaker cannot (or does not wish to) specify the agent of the action, s/he will usually choose to express the idea in the passive. Passive constructions are also used when the speaker wishes to focus more on the result of the action than on its actors. For example:

Рано сутринта на другия ден
закуската е изядена, кафето
изпито и чиниите измити.

It's early morning on the next day --
breakfast is done [eaten], the
coffee is all gone [drunk up], and
the dishes all washed.

След като всичкото вино беше
изпито и всичките песни
изпѣти, стана време за сън.

When all the wine had been drunk and
all the songs sung, it was time
to sleep.

If the speaker had wished to specify the subject of the actions in the second sentence, s/he would probably have used an active construction such as

След като бяха изпили виното и
изпѣли песните, гостите се
разотидоха.

After they had drunk [all] the wine and
sung [all] the songs, the guests
went their separate ways.

Similarly, while some sentences are perfectly natural in the passive form, the same sentences sound awkward with an agentive phrase. In principle they can be said, but speakers would normally not say them. Here, too, English usage is parallel:

Масата е слѹжена. Кѹй я е слѹжил?

The table is set. Who set it?

and not

От когѹ е слѹжена?

and not

By whom was it set?

The same idea (of passivity without specific expression of the subject) is often expressed by a verb in the 3rd plural; this usage is also parallel to the English. In this type of construction it is not possible to specify the agent grammatically by a prepositional phrase. If such a phrase occurs, a third-person subject is understood.

-- Добре ли правят омлета?	"Do they make a good omelet?"
-- Тук всичко готвят добре.	"They do [cook] everything here well."

Там го пратиha [някои] от редакцията.	He was sent there by [some people from] the editorial office.
--	--

Although the two types of passives are not interchangeable, their meaning is very similar. This is seen in the frequent substitution of one type for the other in English translations of Bulgarian passive constructions. For instance:

На толкова улици имената са им сменени.	They've changed the names of so many streets. [<i>literally</i> : The names of so many streets have been changed.]
--	---

The idea of "passive" in English can be rendered by one of these two constructions, both of which find nearly exact parallels in Bulgarian. There is also a third way to render passives in Bulgarian, one which has no parallel in English. These constructions, with *се*, are the subject of the next lesson.

Eagle's Bridge, Sofia

EXERCISES

I. Rewrite in the past.

1. Сърдя се, защото ме излъга.
2. Очаква се сняг, въпреки че зимата почти отмина.
3. Плащат му, защото е свършил работа.
4. Всички, които са дошли, слушат внимателно.
5. Сигурен съм, че никои не те е търсил.
6. Търсят кандидати, които са работили повече от две години.
7. Мисля, че всички вече са се събрали.

II. Rewrite as passive.

1. Разделиха тортата на равни парчета.
2. В края на годината ще наградят най-добрите ученици.
3. Вече продават билети за концерта.
4. Изпуснаха и последния срок да подадат молба.
5. Оставиша колата на най-близкия паркинг.
6. В центъра на града ще строят нова театрална сграда.
7. Глобиха шофьора на автобуса за превишена скорост.

III. Rewrite, replacing past tense verbs by passive participles.

1. Прогнозата за времето ги уплаши и те останаха вкъщи.
2. Любимият му отбор го разочарова и той вече не ходи на стадиона.
3. Дъждът го измъкри и той трепереше от студ.
4. Упорството му ме учуди и аз не искам да го виждам.
5. Слънцето го заслепи и той не вижда пътя добре.
6. Предупредиша го за последствията и той стана много внимателен.
7. Новината я зарадва и тя я съобщи на всичките си приятели.

ADDITIONAL GRAMMAR NOTES

19.2a. Word order in the past anterior

Word order rules in the past anterior are less strict than in the past indefinite. This is partly because the auxiliary **бях** is not a clitic and therefore is not bound to obey the rules applying to clitics. Among other things, it can (and often does) begin a sentence.

Short form pronoun objects, which are always clitics, continue to obey the relevant rules: they cannot stand in initial position and they must occur adjacent to the verb. In the past indefinite, the verb form they depend on is the L-participle; and they must therefore always be adjacent to it. In the past anterior, however, they can depend on one of two forms: either the auxiliary **бях**, or the L-participle. For many sentences, therefore, two different basic word orders are possible. In the notation below, the auxiliary **бях** will be designated *Aux*: the capitalization indicates that it is neither a clitic nor a fully independent stressed word.

In a neutral interrogative sentence, however, only one word order is possible. That is, when the particle **ли** must be fitted into the verb phrase, it must follow the auxiliary directly. In this case, the pronoun objects are required to depend upon the L-participle. (When the particle **ли** occurs elsewhere, as an emphatic, it does not affect the word order within the verb phrase.)

Following are examples of word order in the past anterior:

Беше	ми	го	казала	по-рано.
<i>Aux.</i>	<i>IND</i>	<i>DIR</i>	<i>participle</i>	

You had told me that earlier.

Не	бях	му	се	обадила.
<i>Neg.</i>	<i>Aux.</i>	<i>IND</i>	<i>DIR</i>	<i>participle</i>

Не	мү	се	бях	обадила.
<i>Neg.</i>	<i>IND</i>	<i>DIR</i>	<i>Aux.</i>	<i>participle</i>

I hadn't called him.

Още ли	не	беше	му	се	обадила?
	<i>Neg.</i>	<i>Aux.</i>	<i>IND</i>	<i>DIR</i>	<i>participle</i>

Още ли	не	мү	се	беше	обадила?
	<i>Neg.</i>	<i>IND</i>	<i>DIR</i>	<i>Aux.</i>	<i>participle</i>

Hadn't you called him yet?

Беше	ли	му	се	обадила?
<i>Aux.</i>	<i>INT</i>	<i>IND</i>	<i>DIR</i>	<i>participle</i>

Had you called him?

Не	беше	ли	му	се	обадила?
Neg.	Aux.	INT	IND	DIR	participle

Hadn't you called him yet?

19.3a. Complex constructions with passive participles

When passive constructions are embedded within longer sentences, especially within *да*-phrases, the structure of these sentences sometimes seems very opaque to the English speaker. This is largely because of the very common word order rules connected with *да*: the verb of the *да*-phrase must follow immediately after the *да*.

In passive constructions, the unit of “copula + passive participle” is considered the “verb”, and must follow *да* immediately. Due to the structure of such sentences, however, the subject of this *да*-phrase is sometimes separated from the *да*-phrase by one or more intervening clauses. Such constructions are common in the written language (and extremely so in certain official styles). In the following example, the *да*-phrase and its subject are underlined.

.... предложението материалите от
Осмата международна
конференция по нови методи
за лечение на онкологичните
заболявания, състояла се в
София от 4 до 7 април тази
година, да бъдат публикувани
от издателството като отделно
издание.

...the proposal that the papers of
the Eighth international
congress on new methods of
cancer research, held in Sofia
on April 4-7, be issued by
the publishers in book form.

19.4a. Passive agentive constructions

Students of Russian will note that certain Bulgarian prepositional phrases using *от* correspond to the instrumental case in Russian. One example is the use in passive agentive constructions. Another instance of this correspondence is after the verb *интересувам се*. For example:

Бях веднъж на откриването на
една изложба, организирана
от един мой приятел.

Once I was at the opening of an
exhibition organized by a
friend of mine.

Тя се интересува от
Средновековието.

She's interested in the
Middle Ages.

19.5. Derivation of agentive nouns and family group nouns

There are several suffixes which are used to form "agentive nouns": nouns indicating the performer of an action (or more rarely, the instrument). The noun formed refers to males, to mixed company, or to the general category. The suffix *-ка* can be added to form a noun designating a female member of this category. Some verbal roots, however, give rise only to masculine agentive nouns.

Agentive nouns in *-ач*

The most common agentive suffix is *-ач*. It is always accented, is added to the present stem of the verb, and is usually limited to imperfective verbs.

<i>verb (pres.)</i>	<i>stem</i>	<i>+ ач (ка) ></i>	<i>agentive noun</i>	<i>meaning shift</i>
изпращам	изпращ-	<i>+ ач (ка) ></i>	изпращ-а́ч (ка)	send > shipper
продавам	продав-	<i>+ ач (ка) ></i>	продав-а́ч (ка)	sell > salesperson
чистя	чист-	<i>+ ач (ка) ></i>	чист-а́ч (ка)	clean > cleaning person
мета́	мет-	<i>+ ач (ка) ></i>	мет-а́ч (ка)	sweep > sweeper, scavenger
раздавам	раздав-	<i>+ ач (ка) ></i>	раздав-а́ч (ка)	distribute > postman
копа́я	коп-	<i>+ ач ></i>	коп-а́ч	dig > digger, hoe
ора́	ор-	<i>+ ач ></i>	ор-а́ч	plough > ploughman

Agentive nouns in *-тел*

Another common agentive suffix is *-тел*. It is also added to verbal roots, although usually to the aorist stem. The accent is always on the syllable immediately preceding *-тел*.

<i>verb (aor.)</i>	<i>stem</i>	<i>+ тел (ка) ></i>	<i>agentive noun</i>	<i>meaning shift</i>
у́чих	учи-	<i>+ тел (ка) ></i>	учи́-тел (ка)	teach > teacher
пи́сах	писа-	<i>+ тел (ка) ></i>	писа́-тел (ка)	write > writer
създа́дох	създа-	<i>+ тел (ка) ></i>	създа́-тел (ка)	establish > creator, founder
победи́х	победи-	<i>+ тел (ка) ></i>	победи́-тел (ка)	win > victor

Agentive nouns in *-ап*

A third suffix is *-ап*. This is added to noun roots. Most nouns in *-ап* do not form the female counterpart in *-арка*, although a few do. This may be partly because most of these words designate occupations or actions normally performed only by men. This suffix is almost always accented.

<i>noun</i>	<i>stem</i>	+ ар (ка) >	<i>agentive noun</i>	<i>meaning shift</i>
риба	риб-	+ ар >	риб-ар	fish > fisherman
млека́ (pl.)	млек-	+ ар >	млек-ар	milk > milkman
гъба	гъб-	+ ар >	гъб-ар	mushroom > mushroom gatherer
обу́ща	обущ-	+ ар >	обущ-ар	shoe > shoemaker
овца́	овч-	+ ар >	овч-ар (ка)	sheep > shepherd(ess)
ле́к	лек-	+ ар >	ле́к-ар (ка)	remedy > physician

Borrowed agentive nouns

Certain names for professions are borrowed into Bulgarian from Western languages. One can sometimes predict the suffix from the English, but not always.

специал-и́ст (ка)	special-ist		
журнал-и́ст (ка)	journal-ist		
би-оло́г	bi-ologist		
архе-оло́г	archae-ologist	but:	
теорет-и́к	theoret-ician	физ-и́к	physi-cist
математ-и́к	mathemat-ician	хим-и́к	chem-ist
техн-и́к	techn-ician	гимнаст-и́к (-и́чка)	gymnast

Family-group possessives

Nouns indicating a family group are formed with the possessive suffixes **-ин-** and **-ов-**. The suffix **-ин-** is added to a female personal name, and the suffix **-ов-** to a male personal name. The resulting plural form refers to the family group associated with that person. For example:

<i>name</i>	<i>stem</i>	+ -ин- / -ов-	<i>plural form</i>
Милéна	Милен-	+ -ин-	Милéнини
Сто́йко	Стойк-	+ -ов-	Сто́йкови

The particular size and composition of the family group is known from the context. Translations out of context are somewhat awkward, as the following example shows:

Предí срéщата у Милéнини тé се
бяха ви́ждали ня́колко пѣти.

Before they met at Milena's family's
place, they had seen each other
several times.

SAMPLE SENTENCES

1. Вие с него май не се познавате. Когато вие пристигнахте в София, той си беше заминал.
2. Таня вече беше купила ягодите, когато се сети, че всъщност няма захар.
3. Вече бяха затворили магазините, когато ти се обади. Какво можех да направя?
4. Преди срещата у Миленини те се бяха виждали няколко пъти, но никога не бяха разговаряли. Веднъж даже бяха пътували няколко часа в едно купе, без да се поздравят.
5. Тя беше чувала за тази библиотека, но никога не беше ходила там.
6. Иван я беше поканил, но тя не можеше да дойде.
7. Иван беше я поканил, но тя не можеше да дойде.
8. Беше я поканил, но тя не можеше да дойде.
9. Не ти ли бяха останали малко от онези пари? Не бяха ли ти останали малко от онези пари?
10. Бяха им казали за това, но те го бяха забравили.
11. Което е преживяно, няма да бъде забравено.
12. Решението беше взето от всички нас. Не можем току-така да го променяме.
13. Предложението беше направено от Съюза на писателите.
14. -- Масата е сложена. Заповядайте да вечеряме!
-- Ама кой я е сложил? Ти беше през цялото време с нас.
15. Всичко, което виждате наоколо, е създадено от трудолюбивите ръце на нашите ученици.
16. Аз бях измисляла прозореца и до преди малко той блестеше измислен на слънцето. Сега обаче по него има много следи от малки ръчишки. Изглежда, малкият ми приятел пак е идвал на гости, докато ме е нямало.
17. -- Ти това копче ли шиеш вчера?
-- Едва ли. Това липсва. Аз когато правя нещо, правя го. Щом съм зашил копче, то стои зашито и след като ризата се скъса.
18. Непрекъснато го канят на международни симпозиуми и конференции. Поканен е и на конгреса в Амстердам. Видях името му в списъка на почетните гости.
19. Надка е вече сресана и измита. Облечена е в новата си рокля. Връзките на обувките ѝ са завързани. Тя стои пред вратата и чака с нетърпение да я заведат в зоологическата градина.

SENTENCES FOR TRANSLATION

1. I had been to Bulgaria several times already, but when I arrived there this time, so many things had changed that I couldn't even get my bearings in Sofia, a city I knew well.
2. The meeting organized by our society was very successful. I am sorry you couldn't come.
3. I was quite surprised to hear that you had already left by the time I arrived. I quickly figured out, however, why you had to leave.
4. I had a look around for yesterday's newspaper, but it had already been thrown out.
5. Look what has happened! The beautiful young maiden has been turned into a frog by the evil magician. By the time I learned about it, she had already been sold to the zoo.
6. That dog doesn't bite. It was trained by some very nice people.
7. I found him on Patriarch Evtimij completely lost. He still hasn't got used to walking around Sofia by himself.

People's Palace of Culture (NDK), Sofia

READING SELECTION

Кореспонденция - (14)

12 април, Сѳия

Драги Бѳб,

Пиша ти по повод на конференцията по нови методи за лечение на онкологичните заболявания. Както знаеш, нашият институт събира през две години най-добрите специалисти в тази област за обмяна на опит. Жал ми е, че ти не можеш да присъствуваш. Бяхме ти пратили по-рано програмата, сегаша пращам за твоя информация материалите от конференцията. Ние нарочно бяхме отпечатали повече екземпляри, за да ги разпространяваме сред колеги, които не са могли да присъствуват. Виждаш, че резюмето на твоя доклад е включено на съответното място. Аз го бях дал вече, когато ти ми писа, че не можеш да дойдеш. Мисля, че стана добре. Сегаша ще можем да включим и пълния текст на доклада ти в сборника (нищо, че не си го изнесъл), ако ни го изпратиш навреме. Крайният срок е 15 септември.

На конференцията имаше, както обикновено се случва, много и най-различни гафове. Аз като организатор се стараех да бъда едновременно на три места, но налй не съм слънце да огрея навсякъде... За първи път успяхме да убедим професор Бенсен от Холандия да присъствува. Бяхме прикрепили към него един аспирант да му помага да се ориентира наоколо. Първия ден чакахме Бенсен да се появи, чакахме и накрая почнахме без него. Притесних се, налй той трябваше да четне пленарен доклад, пък не е вече толкова млад човекът... Както и да е. Загрях телефона да въртя да го търся. От хотела ми казаха, че професорът е излязъл. Вашият, казват, младеж беше дошъл да го чака във фойето още преди осем часа и те излязоха заедно. Къде са тогава? Пътят е само десет минути. Най-сетне, в десет без десет двамата пристигат потни. Нашият хубостник да вземе да се загуби, моля ти се. Професор Бенсен после се смееше: "Добре, че мога да се ориентирам по слънцето, та намерихме пътя с Марин!" Срам и позор!

Аз много се вълнувах от реакцията на професор Дюпѳн от Бѳлгия по повод на моя доклад. Аз там оспѳрвам едно негово положение. Докато изнасях доклада, все поглѳждах към него. Главата му през цялото време беше наведена и той не се помръдваше. Рекох си, тоя ще ме направи на бѳзе и коприва, като свърша. И изведнѳж разбирам, че той спи! В паузата дълго ми стиска ръката и хвали доклада ми. И досега не ми е ясно дали знае за критичните ми белѳжки по неговия метод, или не знае.

Имам нѳжда от твоя съвет по повод предложението на Издателството на БАН да публикува докладите като отделно издание. Разбира се, много по-хубаво ще е докладите да бъдат издадени така, а не, както бяхме решили първоначално, поотделно в нашето списание. И изданието ще е по-хубаво, и повече читатели ще намери. Те обаче ни дават много кратки срокове.

Пращам ти ко́пие от писмо́то си до тях. Ка́к ми́слиш, до́брé ли е формули́рана молба́та ми за по́вече вре́ме?

По́здрави вкѣщи от всѣчки ни
Тво́й

Бо́йко

До г-н Дирѣктора на
Изда́телството на БА́Н
Со́фия

МОЛБА

от Бо́йко Ата́насов, к. м. н.,
на́учен секретѣр на
Институ́та по онколо́гия

Уважа́еми г-н Дирѣктор,

На́шият институ́т е мно́го признáтелен на Изда́телството на БА́Н за предложѣнието материáлите от О́смата междунаро́дна конфѣренция по но́ви ме́тоди за лечѣние на онкологичните заболявания, състояла се в Со́фия от 4 до 7 апри́л та́зи годи́на, да бѣдат публику́вани от изда́телството като отде́лно изда́ние. Аз като на́учен реда́ктор на изда́нието има́м оба́че една забеле́жка отнóсно предпо́лаганите сро́кове на изда́нието.

Изи́скването на изда́телството материáлите да бѣдат предста́вени в оконча́телен вариáнт в течѣние на два́ ме́сеца не е реáлно изпѣлнимо. Ва́шето предложѣние бѣше напра́вено след кра́я на конфѣренцията. По́вечето уча́стници от чужбѣна нѣма да бѣдат в състоя́ние да спáзят то́зи сро́к, о́ще по́вече, че на сама́та конфѣренция бѣше обявѣн 15 септѣмври като кра́ен сро́к.

Мо́ля, като се има́т пред ви́д изло́жените по-го́ре обстоя́телства, сро́кът на изда́телството да бѣде удѣлжѣн до средáта на септѣмври. Надѣвам се, че това́ закъ́снение нѣма да повлия́е на решѣнието Ви да издаде́те материáлите от конфѣренцията.

С дълбо́ко ува́жение

[пóдпис]
(Бо́йко Ата́насов, к.м.н.)

10. IV. 19--
Со́фия

GLOSSARY

асфáлт	paving, asphalt	издáвам / издám (-дадéш)	give out, reveal; betray; publish
биолóг	biologist	издáние	edition, publication
блестя	shine, sparkle	издáтельство	publishing house
бъзе	danewort (<i>Sambucus ebulus</i>)	изйскване	requirement
		излáгам / излóжа (-иш)	exhibit; set forth
в течéние на 2 мéseца	within 2 months	излóжба	exhibition
внáсям / внесá	import, bring in	излýгвам / излýжа (-еш)	lie, deceive
воéнен	military	изнáсям / изнесá	take out, export; make public
врýзки	connections	изнáсям доклáд	read/deliver a paper
въпреки	despite	изпочúпвам / изпочúпя	break [all up]
въпреки че	despite the fact that	изпрацáч (ка)	sender, shipper
гáф	gaffe, blunder	изпýлним	feasible
гимнастíк, -йчка	gymnast	изчáквам / изчáкам	await, wait for
глобявам / глобя	fine, impose penalty	ймам пред вид	bear in mind
гъбáр	gatherer, grower or seller of mushrooms	информáция	information
дворéц	palace	кáл, -тá	mud
другáде	elsewhere	карикату́ра	cartoon, caricature
дълбóк	deep	кокетка	flirt, coquette
едвá	with difficulty, hardly, just	конгрéс	congress
едвá ли	hardly, not likely	концéрт	concert
экземпля́р	copy	копáч	digger; hoe
жáл	pity, sorrow	копри́ва	nettle
жáл ми е	be sorry, be grieved	кóпче	button, knob
жýлт	yellow	краén, крайна	endmost, final, extreme
		краén срóк	deadline
		критичен	critical
		критични белéжки	criticisms
забелéжка	note, observation	лéк, -ът (pl. лéк- ове and лековé)	remedy, cure
заболявания	[cases of] illness	лечéние	treatment, cure
загрявам / загрея	heat up; catch on	липсвам / липсам	be missing, lack
загýбвам / загýбя	lose		
загýбвам се / загýбя се	get lost		
замéням / заменя	substitute, replace	математíк, -йчка	mathematician
зарáдвам	please, delight	материáл	material
заслепявам / заслепя	blind, dazzle	междунáроден	international
зашивам / зашивя	sew up, sew in	метá	sweep
зашивам кóпче	sew on a button	метáч (ка)	sweeper; scavenger
зоологическа	zoo	мéтод	method
градина		минало предвари- телно врéме	past anterior tense
зоологически	zoological		

мине не мине година	every year or so	побеждавам /	conquer, defeat, win
млекър	milkman	победя	
музей	museum	повлиявам,	influence, affect
		повлияя	
НДК = Народен дворец	на културата	подавам молба	submit a request
на пропускат	at the clearance point	позор	disgrace
навеждам / наведат	bend down; suggest	поканат	invitation
навсякъде	everywhere	полат	skirt
надявам се	hope	положение	position
най-сетне	finally	помръдвам се /	budge
Народен дворец на	People's Palace of	помръдна се	
културата	Culture	поотделно	separately
натъждам /	sadden	поправам /	fix, correct, mend
натъжат (-иш)		поправят	
начало	beginning	порода	breed, race
нигде другаде	nowhere else	последствие	consequence
		потен	sweaty, perspiring
област, -та	region, sphere	почетен	honored; honorary
обмяна	exchange	правилен	right, straight, true
обмяна на опит	pooling experience	правилно	correctly, rightly so
обстоятелство	circumstance	правят на бързе и	make mincemeat of
обущар	shoemaker	коприват	
обявявам / обявят	announce, proclaim	превиждам /	exceed, surpass
овцат	sheep	превишат (-иш)	
овчар (ка)	shepherd(ess)	предполагам /	suppose, presume
огрявам / огрят	illuminate, light up	предположат (-иш)	
окончателен	final, definitive	предупреждавам /	warn, caution; advise
онкологичен	oncological, cancer-	предупредят	
	related	преживявам /	experience, survive
онкологични	[cases of] cancer	преживят	
заболявания		пресичам /	intercept, interrupt;
онкология	oncology	пресекат (-чеш)	cross (the street)
опит	attempt, try	признателен	grateful
орат	plough, till	прикрепвам /	attach, join; support
орач	ploughman	прикрепят	
организатор	organizer, sponsor	прогноза	prognosis
ориентирам	orient, put on the	прогноза за	weather forecast
	right track	времето	
ориентирам се	get one's bearings	пропуск	pass; omission
оспорвам / оспоря	contest, dispute	публикувам	publish
отделно издание	separate book/edition	първоначален	original, initial
откриване	opening (ceremony)		
относно	concerning	разговор	conversation
отпечатвам /	print up	раздавач (ка)	postman, letter-carrier
отпечатат		разотивам се /	disperse, go separate
отаквам се	be liable to occur, be	разотидат се	ways
	expected	разочаровам	disappoint
още повече	all the more	разпространявам /	distribute
		разпространят	
павет	paving-stone, cobble	расов	racial
парчет	piece, portion	расова порода	pedigreed
пленарен	plenary	реакция	reaction
пленарен доклад	keynote paper	реален	real, practicable
победител (ка)	victor, winner	редактор (ка)	editor

реда́кция	editor's office	тога́вашен	of that time
резюме́	summary, résumé	току́	just, suddenly
риба́р	fisherman, fishmonger	трепе́ря	tremble
		трудолю́бив	industrious
с о́бщи усилия́	working all together		
светли́на	light	удължа́вам /	prolong, lengthen
светофа́р	traffic light	удължа́ (-иш)	
сгра́да	building	уна́сям / унеса́	carry away, transport
се́тне	afterwards	упла́швам /	frighten
симпо́зиум	symposium	упла́ша (-иш)	
ско́рост	speed	упо́рство	tenacity
скъ́свам / скъ́сам	tear, break; break off	уси́лие	effort
спа́звам / спа́зя	observe, adhere to	уча́стник	participant
спи́ськ (pl. спи́сьци)	list, roll	учи́телски	teacher's
спя́тник	fellow traveler	учу́двам / учу́дя	surprise, astonish
сра́м и позор!	for shame!		
сред	among, amidst	физи́к, -и́чка	physicist
сре́свам /	comb	фоа́йе	foyer, lobby
сре́ша (-еш)			
сро́к	term, time limit	хва́ля	praise
ста́рая се	try, take pains	хими́к, -и́чка	chemist
сзда́тел (ка)	creator, founder	хлъ́згав	slippery
сътве́тен	corresponding; appropriate	хубостни́к	good-for-nothing
сър́дя се	be/get angry		
состо́яние	state, condition	чини́я	plate, dish
		чиста́ч (ка)	cleaner, cleaning person
теа́тра́лен	theater (<i>adj.</i>)	чи́стя	clean
те́кст	text	чита́тел (ка)	reader
теа́рети́к, -и́чка	theoretician		
техни́к	technician	ши́я	sew
		шофьо́р	driver

CULTURAL COMMENTARY

Sofia: major streets, yellow tiles; NDK; dogs

One of the most fashionable streets in Sofia, Rakovska (у́лица Рако́вска), is named after an early Bulgarian revolutionary, Georgi Rakovski (Геор́ги Рако́вски, 1821-1867). Rakovski was a key figure in the movement for Bulgarian independence, as well as a journalist and scholar. In an attempt to raise Bulgarian national self-consciousness, he researched and published a great deal of early and folk Bulgarian literature.

The main street of Sofia, Tsar Osvoboditel (Bulevard Ruski during the socialist period), enters the city proper at Eagle's bridge (Орлов мо́ст), runs through Parliament square and ends in front of the large building which was the royal palace until 1944. It is said that sooner or later one meets all one's acquaintances strolling along this street (whether one wants to or not).

To mark both the prestige of this main street in the capital city and the entry of independent Bulgaria into the new century, the government paved this street in 1907 entirely with yellow bricks imported from Prague. Newspaper cartoons at the time poked fun at the consequent unhappiness of flirtatious upper-class women: now that the street was paved, they had no more excuse to flash a well-turned ankle by lifting their skirts above the mud in inclement weather. In postwar years the bricks have been gradually replaced by asphalt pavement, to the chagrin of many to whom these yellow bricks carry special nostalgic meaning.

The People's Palace of Culture (Народен дворец на културата) is often referred to by its initials, NDK (НДК, pronounced *ендека*). It was built at great expense in the early 1980s, causing both a massive rearrangement of the city center, and considerable anguish to those who considered (correctly) that Bulgaria could ill afford such extravagance. Until 1989 it bore the name of its instigator, socialist Bulgaria's Minister of Culture, Lyudmila Zhivkova (Людмила Живкова, 1942-1981), who was also the daughter of socialist Bulgaria's leader, Todor Zhivkov (Тодор Живков, 1911-1998).

NDK consists of numerous meeting, concert and exhibition halls and is fronted by a large landscaped promenade. Trams and buses run underneath this area and there are many shops in the underground passageway. During the socialist period, conventional wisdom claimed that this complex was also connected by underground tunnels to important Party headquarters; otherwise, went the logic, why was security so tight simply for a cultural meeting house? The complex was usually heavily guarded, and one could gain admittance to scholarly and cultural events there only by showing an approved pass.

As in many large Western cities, it has become a symbol of social status to own a dog. The larger the dog and the more obviously purebred it is, the higher the status.

Official and semi-official life: connections, official requests

"Connections" (връзки) are essential in Bulgaria as elsewhere. If one has the right connections, one can bypass many a bureaucratic requirement or obstacle. It is a mark of pride to obtain something (either for oneself or for a friend) through "connections". Bribes are considerably less common than in other Eastern countries, however; often the person to whom the bribe is offered may take offense and the reverse effect will obtain. It is almost as if the attempt to bribe is an indication that the person lacks "connections".

Whenever an individual wishes (or needs) to interact with some bureaucratic agency, s/he must produce a written request in the form of a "molba" (молба). The format is similar to that of a business letter except for the particular heading.

Forms of address: surnames

Family names in Bulgaria frequently consist of a personal name followed by the suffix -ов or -ев (feminine -ова, -ева), although they also may end in -ски/ска or -ин/ина; for instance Rakovski (Раковски), Andreichin (Андрейчин). The surnames in -ов(а) or -ев(а) in fact are simple patronymics: possessive forms indicating the father-child relationship. Thus, Димитър Стойков literally means "Dimităr son of Stoyko", and Кръстина Кóleва literally means "Krăstina daughter of Kolyo". The parallel to English Anderson and Wilson is obvious. The name preceding the possessive suffix need not be a proper name; it can also be the name of a profession such as бояджия (painter) or поп (priest) -- hence the surnames Бояджиев and Попов.

Many Bulgarians even today have a choice of surname. For instance, Ivan son of Andrei Rakovski (and grandson of Naiden) may take either the surname Andreev, the surname Naidenov or the surname Rakovski. The fact that his brother or sister may not make the same choice can mean that children of the same parents will have different surnames. The custom which dictates that all children and grandchildren of the same man should bear the same surname is an import from the West which is only now gradually taking hold (see also the cultural notes to Lesson 25).

Academic life: publications by BAN

The Bulgarian Academy of Sciences runs an extensive publishing house, producing all manner of scholarly volumes. Some of these are part of established series themselves associated with individual institutes of the Academy, and some are separate editions.

LESSON 20

DIALOGUE

Ти знаеш ли как се дресират кучета?

// Милена и Димитър вървят по Патриарх Евтимий, хванати за ръка. На няколко метра след тях се движат Павлина и Таня с двете деца. Кучетата скачат наоколо. //

Надка: Лелю, нали и нашият Боби, като порасне, ще заприлича на Барт?

Павлина: Как може Боби да стане като Барт?! Те са различна порода.

Надка: Ами ще се научи. Имаме вкъщи учебник по дресиране на кучета.

Павлина: А ти знаеш ли как се дресират кучета?

Надка: Как?

Камен: Взима се една пръчка и се хвърля надалече. После карат кучето да я донесе.

Надка: Ами ако не щё? Бият ли го? Аз не давам да биеш нашия Боби.

Павлина: Не се прави така. Кучето много обича господаря си и иска да му угоди. Само трябва да му се обясни какво се разрешава и какво -- не.

Надка: Мамо, нали Боби е моё куче?

Камен: Не е твоё, а е моё. Аз съм по-голям.

Таня: Май пак ще трябва да се вземат мерки. Колко пъти съм ви казвала, че не бива да се карате. Боби е кучето на татко ви. Нали той го купи.

Камен: Той го е купил, но ние ще го дресираме. Татко и без това никога не си е вкъщи.

Таня: Татко ви няма време за губене. Той трябва да печели парички за всички нас.

Павлина: Вашият мъж какво работи?

Таня: Той е спортен журналист и много пътува. Ходи из цяла България да прави репортажи. Миналата година даже го пратиха от редакцията в чужбина за олимпиадата.

Павлина: Така ли? Тё може би са се познавали с покойния ми съпруг. Той имаше много приятели в спортната редакция на телевизията. Велимир Карастоянов, сигурно сте чували за него?

Надка: Мамо, ма! Ако аз кажа: "Тая вода не е за пиене, не я пий, Боби!", той няма ли да ме послуша?

Камен: Вижда се, че нищо не разбираш от кучета.

Надка: А ако му викна?

Камен: Викането не помага. Защо ще те слуша, ако е жаден? И аз ако съм, и аз няма да слушам.

Павлина: И ще сбъркаш. Добре възпитаните кучета нищо не пипат, ако не им се позволи. Ти да не си по-глупав от кучето?

Димитър: Я вижте! Барт и Боби май се сприятелиха.

Милена: Токму-що се запознаха и вече си играят, а вие се карате.

Таня: Камене! Надке! От вас не можем да си чуем приказката. Вървете напред и кротувайте. Ако слушате, на връщане ще ви купя сладолед.

Надка: Не искам сладолед. Ядат ми се пуканки.

Камен: Аз пък искам и пуканки, и сладолед. А на Боби сигурно му се пие швепс.

Павлина: За кучетата е вредно да пият газирани напитки.

Камен: Тогава аз ще изпия швепса на Боби.

Надка: И на мене ми се пие швепс.

Таня: Тихо! Не се знае дали въобще ще има швепс, ако продължавате да се надвиквате. Няма само вас да слушаме.

BASIC GRAMMAR

20.1. Verbal nouns

Nouns referring to the fact of verbal activity are called verbal nouns. Such nouns are formed only from imperfective verbs. One of two suffixes (either **-ен** or **-ан**-) is added, followed by the neuter ending **-е**.

Like passive participles, verbal nouns are formed from the *aorist* stem of the verb. The final vowel of the 3rd singular aorist is dropped and the verbal noun suffix is added. If the aorist theme vowel is **-а/-я**-, the suffix is **-ан/-ян**-, otherwise it is **-ен**-. The only exceptions are verbs like **пéя** and **живéя**, which form the verbal noun not from the aorist stem (**пýя**-, **живýя**-) but from the present stem (**пé**-, **живé**-).

The accent is normally as in the aorist. A very few verbal nouns carry accent on the final syllable.

3sg. aorist	stem	+ -ан/-ен >	verbal noun	(meaning)
трѣгва	трѣгв-	+ -ан >	трѣгв-ане	leaving
врѣща	врѣщ-	+ -ан >	врѣщ-ане	returning
предста́вля	представ-	+ -ян >	предста́в-яне	presenting
пу́ши	пуш-	+ -ен >	пу́ш-ене	smoking
че́те	чет-	+ -ен >	че́т-ене	reading
бро́й	бро-	+ -ен >	бро-éне	counting
бра́	бр-	+ -ан >	бран-é	picking
пра́	пр-	+ -ан >	пран-é	washing
спа́	сп-	+ -ан >	спан-é	sleeping

3sg. present	stem	+ -ан/-ен >	verbal noun	(meaning)
пéе	пе-	+ -ен >	пé-ене	singing
живéе	живе-	+ -ен >	живé-ене	living

In general, verbal nouns carry the meaning of durational activity. A few have lost this sense and have taken on the meaning of true nouns (sometimes in idiomatic expressions). The stem for such nouns is often composed of a phrase. For instance:

verb or phrase	verbal noun	(meaning)
пѣту́вам	пѣту́ване	trip
я́м	я́дене	food, dish
пребива́вам	пребива́ване	stay, sojourn
до + ви́ждам	дови́ждане	farewell
са́м + обслу́жвам	самообслу́жване	self-service [establishment]

Most verbal nouns, however, denote the actual process of the action. On occasion these nouns can be translated by the corresponding verbal noun in English (ending in "-ing"). Sometimes they can be translated by an infinitive form, and sometimes by an actual verbal phrase. The most usual translation is simply with another noun.

The proper translation depends both on the noun itself and on the context. Verbal nouns are particularly common in the so-called "historical present", in which past historical events are narrated in the present tense. For example:

Второто българско царство приключва с падането на България под турско робство.	The second Bulgarian empire ended with the fall of Bulgaria to the Turks. [= when Bulgaria came under the Turkish yoke]
Важен момент в процеса на народностното ни само- утвърждаване е приемането на християнството.	The acceptance of Christianity was an important factor in the process of our national self-determination.
С покръстването на България е свързано създаването на славянската писменост.	The founding/origin of Slavic literacy was connected with Bulgaria's conversion to Christianity.

Verbal nouns can appear either with or without the definite article, according to the rules for definiteness which apply to all nouns.

indefinite

Ще има тържествено откриване.	There will be a formal opening ceremony.
-------------------------------	---

definite

Пътуването не беше удобно.	The trip was not a comfortable one.
----------------------------	-------------------------------------

"generic" definite

Пушенето е много опасно за здравето.	Smoking is very bad for one's health.
---	---------------------------------------

Тук пресичането е забранено. Викането не помага.	Crossing is not allowed here. Shouting won't help.
---	---

A prepositional phrase composed of "на + verbal noun" refers to the time of a specific action. In such phrases, verbal nouns always occur in the indefinite form.

На тръгване затвори прозореца, моя.	Please close the window on leaving/ when you leave.
На връщане ще ти купя сладолед.	On the way back I'll buy you an ice cream.

20.2. Review of ce-constructions

The particle *ce* is used with verbs in a number of different meanings. In certain of these meanings, *си* can also be used. Four meanings have already been learned. These can be summarized as follows:

Reflexivity

Reflexive verbs are those in which the action is performed on ("reflected back on") the subject. The particle *ce* is used as a direct object, indicating that the subject is the direct recipient of the action; the particle *си* is used as an indirect object, indicating that the subject performs the transitive action for his or her own benefit. For example:

На́дка се мие, докато Ка́мен се облича.	Nadka washes while Kamen dresses.
На́дка си мие лицето, а Ка́мен си облича пулoвера.	Nadka is washing her face and Kamen is putting his sweater on.
Тя́ се червѝ дълго пред огледа́лото.	She spends a long time in front of the mirror putting on her lipstick.
Ще си купя но́в речник.	I'm going to buy myself a new dictionary.

Reciprocity

Reciprocal verbs occur only in the plural, with multiple subjects. In reciprocals, like reflexives, the action is reflected back on the subjects. The added meaning is that each of the subjects performs the action on or for the benefit of the other (this is often denoted in English translation by the phrase "each other"). Reciprocals may occur with either *ce* or *си* according to whether the verb in question normally takes a direct or an indirect object. For example:

Ба́рт и Бо́би ма́й се сприятелѝха.	It looks like Bart and Bobby have made friends [with each other].
Ко́лко пѝти сѝм ви ка́звала, че не бѝва да се ка́рате?	How many times have I told you that you mustn't argue [with each other]?
От ва́с не мо́жем да си чу́ем приказката.	Because of you we can't talk. [literally: hear each other's speech]
Те́ не си́ гово́рят.	They're not on speaking terms.

Intransitivity

The intransitive use of *ce* is extremely frequent. Most transitive verbs (those which take a direct object) can be used with *ce*. When *ce* is added to these verbs, the meaning becomes one of simple verbal activity, specifically lacking an object. For example:

По тази линия трамваите се движат често.	Trams run frequently on this line.
Ами ще се научи!	So he'll learn!
Той ще се мести да живее в друг град.	He's moving to (live in) another town.
Децата се скриха от погледа ни.	The children are hiding from us. [literally: from our gaze]

Idiomatic

This usage is very verb-specific. Certain verbs do not exist without *ce*; it is a part of their identity. For others, adding *ce* changes their meaning sufficiently that one cannot simply call them "intransitive". For example:

Казвам се Милена.	My name is Milena.
Магазинът, който търсиш, се намира отсреща.	The store you're looking for is across the street.
Той се червѝ, когато ти му говориш така.	He blushes when you talk to him like that.

There are two more *ce*-constructions in Bulgarian: which will be presented below. These are the **Passive** and the **Impersonal**.

20.3. Passive constructions with *ce*

The preceding lesson presented Bulgarian passive constructions which can be translated directly by passive constructions in English. The most common means of expressing the idea "passive", however, is with *ce*. Compare the following examples:

active

Взѝмам една прѝчка и я хвѝрлям.	I take a stick and throw it.
Взѝмат една прѝчка и я хвѝрлят.	They take a stick and throw it.

passive

Взѝма се една прѝчка и се хвѝрля.	(a) You take a stick and throw it. (b) A stick is taken and thrown.
--------------------------------------	--

It is impossible to give a literal English translation of this Bulgarian passive sentence. Translation (a), using the English impersonal "you", is more correct in that it is closest to the meaning of the Bulgarian *ce*-passive. In grammatical terms, however,

translation (b) is more correct, since it renders the subject of the Bulgarian sentence (пръчка "stick") with a similar subject in the English sentence.

Ce-passives are thus active and passive at the same time. They are passive in meaning: the grammatical subject of the sentence is that which undergoes the action. But the verbs in them are grammatically active in that the main verbal meaning is expressed by a conjugated verb (and not a passive participle). Compare first the "active/passive" pair presented in the previous lesson, in which the structure of Bulgarian passives matches that of English passives; following that compare the same idea expressed as a ce-passive:

active sentence

Someone	will send	the letter	on time.
Някой	ще изпрати	писмóто	навре́ме.
<i>subject</i>	<i>transitive verb</i>	<i>direct object</i>	

passive transformation of above sentence

The letter	will be	sent	on time.
Писмóто	ще бъде	изпратено	навре́ме.
<i>subject</i>	<i>auxiliary</i>	<i>passive participle</i>	

above sentence expressed as ce-passive

The letter	will be sent	on time.
Писмóто	ще се изпрати	навре́ме.
<i>subject</i>	<i>active [intransitive] verb</i>	

Strictly speaking, ce-passives are a special sub-type of the intransitive category. What makes them a unique construction is the fact that the grammatical *subject* of an active verb is at the same time its logical *object*.

Here are some additional examples of ce-passives. Since there is no direct equivalent in English, translations will vary. Note that a good English translation must often be fairly loose, and that a more literal passive one (given after each "good" translation, in italics) is usually rather awkward.

А ти зна́еш ли ка́к се дреси́рат
ку́чета?

Do you know how to train dogs?
Do you know how dogs are trained?

Каж́и му каквó се разреша́ва и
каквó -- не́.

Tell him what he can do and what he
can't.
*Tell him what is allowed and what
isn't.*

Па́к ще тря́бва да се взема́т
ме́рки.

I'm going to have to put my foot down
again.
Measures will have to be taken again.

Откакто той замина, нищо не се
чува за новата му книга.

Since he left, no one's heard anything
about his new book.

*Since he left, nothing has been heard
about his new book.*

There are thus three different ways to express the meaning "passive" in Bulgarian: with a passive participle, with a 3rd plural form of the verb, and with a 3rd singular or plural verb form plus *се*. Here are examples of the same general idea expressed in each of these three formats:

passive participle

Тази баница е направена както
трябва.

This banitsa was made the way it
should be.

Откриването на изложбата ще
бъде показано от културната
редакция на телевизията.

The opening of the exhibition will be
shown on TV [by those responsible
for cultural programming].

3rd plural subjectless

Тукa правят хубава баница.

They make good banitsa here.

Ще покажат откриването на
изложбата по телевизията.

The opening of the exhibition will be
shown on TV.

ce-passive

Баница се прави от сирене и
яйца.

Banitsa is made from white cheese and
eggs.

Откриването на изложбата ще се
покаже от културната
редакция на телевизията.

The opening of the exhibition will be
shown on TV [by those responsible
for cultural programming].

There is a certain amount of overlap in the usage of these three passive constructions. All place more focus on the activity itself than on the actor, and all refer to the eventual accomplishment of the activity (either explicitly or implicitly). The three types are not interchangeable, however. Not all can be used in all possible instances of "passive" meaning.

The order in which the three types are listed above corresponds roughly to the frequency of usage in modern Bulgarian: constructions with the passive participle are the most limited and *ce*-passives are the most widespread. Participial constructions tend to occur more in formal speech; in such constructions the emphasis is on the specificity of the action (and for such reasons, perfective verbs are more frequent). *Ce*-constructions are widely used in all styles of speech; they tend to focus more on

the general nature of an activity, either in bounded or unbounded form (verbs of both aspects are frequent). Third-plural subjectless sentences convey roughly the same "general" meaning as *ce*-passives and can usually be substituted for a *ce*-passive. The most "Bulgarian-sounding" of the three, however, is undoubtedly the *ce*-passive.

20.4. Impersonal constructions with *ce*

Impersonal sentences are similar to passive constructions with *ce* in that both express the logical object of the verb as its grammatical subject. They differ in the matter of the logical "actor". In a passive sentence, the speaker always has such a potential actor in mind, whether or not s/he expresses it.

Impersonal sentences, however, derive their meaning precisely from the absence of such an actor. The focus is purely on the action itself. English translations therefore vary: if the verb is reproduced at all it can have the impersonal "you" or "one" as its subject, or it can be in the passive; sometimes a nominal construction is best. For example:

Не *се* прави така.

Don't do that!
You can't act like that.

Тази вода не *се* пие.

This isn't drinking water.
You can't drink this water.

Оттук не *се* минава.

There's no way through here.
You can't get through this way.

Тази врата не *се* отваря. Влиза
се само през антрето.

That door doesn't open. You can only
get in through the entryway.

От този прозорец се вижда
трамвайната спирка.

The tram stop is visible from this
window.
You can see the tram stop from this
window.

До Орлов мост се стига за 10
минути.

It takes 10 minutes to get [from here] to
"Eagle's bridge".

Само трябва да му се обясни
какво се разрешава и
какво -- не.

You simply have to explain to him
what's allowed and what isn't.

Добре възпитаните кучета нищо
не пипат, ако не им се
позволи.

Well-trained dogs don't touch anything
they're not permitted to [touch].

Не се знае дали там въобще ще има сирене. There's no way to know if there will be any cheese there at all.

Тук не се пуши. There's no smoking here.

Налага се да работя по два часа извънредно. I will have to work two hours overtime.

All the above verbs are active. None of the activities referred to above can be performed in a vacuum; rather, each must be done by someone. The point here is that the speaker of these sentences has no actor in mind. His focus is purely on the action itself, and on how or whether it can be accomplished.

Indeed, the speaker often uses an impersonal sentence to place emphasis on this very absence of an actor. In the following, for instance, what is important to the speaker is that the action be accomplished. A central part of the sentence's meaning is that she does not care who does it. She only cares that it get done.

Моля телеграмата да се изпрати веднага. Please see that this telegram is sent immediately.

Another type of impersonal sentence with *се* (and verbs of the imperfective aspect) expresses the speaker's inclination towards a particular action. This meaning is hard to translate directly into English. The speaker wants to do something, but in a somewhat more indirect manner. Part of this meaning is captured by the English phrase "feel like...". For instance:

Не ми се пие. I'm not in the mood for drinking.
Пие ми се вода. I'm thirsty. [I want some water]
Ядят ли ти се черешки? Do you feel like [eating] some cherries?

Ох, че е хубаво! Не ми се тръгва оттук! It's so beautiful here! The last thing I want to do is leave!

Името ми е хубаво. Не ми се ще да го сменям. My name is a good one. I don't really want to change it.
This is a good name. I don't really feel I can change it.

Ядат ми се пуканки; на Боби сигурно му се пие швепс! I'm in the mood for some popcorn, and Bobby surely would like a soft drink!

In structure, such sentences are a mixture of the impersonal sentences seen above and the “experiencer” constructions studied earlier. Their similarity to impersonal sentences is in the appearance of the logical object as grammatical subject. The logical object is not always stated, but if it is (such as the cherries which one feels like eating), it will be the subject of the sentence, and therefore the verb must agree with it in number. Compare “body-ache” constructions such as **Болят ме зъбите**.

Their similarity to “experiencer” constructions, of course, is that the person who feels the inclination towards the action is expressed as an indirect object. This shift (from logical subject to grammatical indirect object) attenuates the expression of desire somewhat. The use of imperfective verbs in such expressions also shifts the focus from the external fact of the action to the speaker’s attitude towards it. For instance:

**Не искам да тръгна оттук.
Не ми се тръгва оттук.**

I don’t want to leave [this place].
I really don’t feel like leaving [this place].

Certain other impersonal constructions also share these two characteristics -- an indirect-object experiencer, and the main verb expressed with **се**. Some of these are straightforward in their structure and some are quite idiomatic. In certain instances (exemplified by the last two examples below) the main verb can be conjugated.

Струва ми се, че няма да стигнем навреме.

It seems to me that we’re not going to make it on time.

Ще ми се да му кажа истината в очите.

I’d just love to tell him the truth to his face.

Случва ми се понякога да минавам по тази улица.

It happens on occasion that I go down that street.

Счува ми се, че някой се крие в храста.

I think I hear someone [hiding] in that bush.

Виждаш ми се много уморен.

You look really tired [to me].

Тези обувки не ми се струват много здрави.

These shoes don’t seem very sturdy [to me].

EXERCISES

I. Fill in the blanks with a verbal noun made from one of the following verbs:

плувам, четá, издавам, пиша, сека, владéя, въвеждам.

1. Интересува ме всíчко, свързано със _____ на монéти.
2. Негово голямо предíмство е _____ на няколко езíка.
3. _____ е едíн от любíмите ми спóртове.
4. _____ на учебник мóже да ти взéме здравето.
5. _____ на слаба светли́на вреди на очíте.
6. Главна причíна за подобряването на работата е _____ на компю́три.
7. Изминаха два мéсеца от _____ на кнiгата.

II. Rewrite as passive.

1. В тоя ресторáнт предлáгат италиáнска кúхня.
2. Не продаваме цигáри на малолéтни.
3. Получáваме пóщата о́ще преди́ девет часá сутринтá.
4. На ю́жното Черномóрие открíват сезóна пó-ра́но, откóлкото на сéверното.
5. В това мáлко сéло прожекти́рат сáмо по два фíлма сéдмично.
6. Нíе правим качама́ка от цáревично брашнó.
7. На сéло перáт чéргите на рекáта.

III. Rewrite the sentences to have the same meaning without the particle *се*.

1. На течéние не сé стои́.
2. Прозóрците не сé отвáрят.
3. На домáтена салáта оцёт не сé слáга.
4. На то́зи дéн гóсти не сé връщат от пра́га.
5. Не сé разрешáва вно́сът на алкохóлни напíтки в странáта.
6. В́зрастните тря́бва да се уважáват.
7. Тéзи гъ́би са отро́вни. Тé не сé ядáт.

ADDITIONAL GRAMMAR NOTES

20.5. Derivation: the suffixes -ство, -ина, etc.

The suffix -ство

The suffix -ств-, always followed by the neuter ending -о, forms nouns of abstract quality. The stem to which it is added can be either from a noun or an adjective. For example:

<i>base noun</i>	<i>derived noun</i>	<i>(meaning shift)</i>
ле́кар	лека́р-ство	physician › medicine
ро́б	ро́б-ство	slave › slavery
ца́р	ца́р-ство	emperor › empire
хри́стиан-ин	хри́стиан-ство	Christian › Christianity
изда́тел	изда́тел-ство	publisher › publishing house
мини́ст-ър	мини́стър-ство	minister › ministry

<i>base adjective</i>	<i>derived noun</i>	<i>(meaning shift)</i>
дежу́р-ен	дежу́р-ство	on duty › duty
семе́-ен	семе́й-ство	family (<i>adj.</i>) › family (<i>noun</i>)
о́бщ	о́бще-ство	common › society
електри́ч-ески	електри́че-ство	electrical › electricity

The suffix -ина

The suffix -ин-, always followed by the accented feminine ending -а, also forms nouns. Sometimes the meaning is abstract, and sometimes it is more concrete. The stem is usually based on the plural form of the adjective; if the final consonant is к- or г-, it shifts to ч- or ж- before this suffix. For example:

<i>base adjective</i>	<i>derived noun</i>	<i>(meaning shift)</i>
ра́вн-и	равн-и́на	flat › level plain
но́в-и	нов-и́на	new › [piece of] news
све́тл-и	светл-и́на	light (<i>adj.</i>) › light (<i>noun</i>)
горе́щ-и	горещ-и́на	hot › heat
голе́м-и	голем-и́на	big › size
дъ́лг-и	дълж-и́на	long › length
висо́к-и	височ-и́на	tall › height
дълбо́к-и	дълбоч-и́на	deep › depth
шир-о́к-и	широч-и́на	wide › width

Non-productive suffixes

Verbs designate activity, and nouns designate objects or concepts. It is often the case that the same root forms both a verb and a noun in such a way that the relationship of meaning is clear. The formal relationship is less clear, however.

This is partly because the suffixes (and in certain cases, prefixes) in question are not productive (are not readily used in the language to form nouns) and partly because one cannot say with certainty whether it is the noun or the verb that is primary. The best one can do is be aware of the relationships. Here are some examples:

<i>verb</i>	<i>noun</i>
вя́р-вам	вя́р-а
мо́л-я	мо́л-ба́
на́дя-вам се	наде́жда
стро́-я	стро-е́ж
у́ч-а	уч-и́лище
хо́д-я	хо́д
	в-хо́д
	и́з-хо́д

(meaning relationship)

believe / faith, belief
 beseech / petition, request
 hope (*verb*) / hope (*noun*)
 build / structure, construction
 learn / school
 go / walk, gait
 go / entrance
 go / exit

National Assembly (Parliament) Building, Sofia

SAMPLE SENTENCES

1. Тези гъби са отровни. Не стават за ядене.
2. -- Как си?
-- А бе, не е за приказване.
3. Водата не е за пиене.
4. Нямам излишни пари за харчене.
5. Готвенето отнема много време. Току-що си сготвил и всичко вече е изядено.
6. Миенето на чинии беше мое задължение като дете.
7. Ракия се вари от сливи, грозде и -- по-рядко -- от други плодове. Из планинските краища, където лозата не вирее, варят ракията от сливи.
8. Равнините на България са много плодородни. Там се отглеждат всякакви плодове и зеленчуци.
9. Мнението, че да се летува на море е по-хубаво, отколкото на планина, не от всички се споделя.
10. Морските ни курорти се посещават от гости от различни страни.
11. -- Бабо Пено, прави ли се във вашето село качамак?
-- Как да не се прави! Правят го и с пръжки, и със сирене, и как ли не.
12. Ние не сме задължени да носим вратовръзки на работа. Задължават ни обаче да ходим на работа всеки ден.
13. Слънцето залезе и вече не се вижда зад хоризонта.
14. -- Извинявайте, че закъснях. Аз се загубих.
-- Не ти ли обясниха къде се намира Университетът?
15. -- Виждаш ми се малко омърлушен. Да не си болен?
-- Нещо съм настинал. Гърбът ми е схванат и главата ме понаболява.
16. Този писател беше много високо оценен от културната общественост. Книгите му се разкупват светкавично. Удостоен е с много наши и чужди награди.
17. Тъй като не бях известен навреме за резултатите от изпитите, аз пропуснах срока за подаване на документи.
18. Слисани бяха да видят новите си тениски след първото пране. Те се бяха смалили с два номера, а надписът беше почти напълно изтрят.
19. Обстоятелствата не налагат бърза реакция.
20. Поради ремонта се налага да се спре движението по тази улица.

SENTENCES FOR TRANSLATION

1. Smoking is forbidden in the university buildings. Here one does not smoke. Except for him over there. He smokes wherever he feels like it.
2. I feel like drinking a little champagne. Champagne is usually drunk only in Russia and France. But no matter. Will this bottle here do for drinking?
3. Quick! Buy two round-trip tickets. We'll just have to hurry up a bit. We have no time to waste.
4. That's not how you make a "shopska salata"! Look, you'll mess up the whole thing. Give it to me! I pride myself on my salads, and making a proper "shopska salata" is no easy matter.
5. I don't feel like sleeping, but it really won't do for us to go to bed late tonight.
6. It seems to me that translating these sentences is going more slowly than usual. I have no desire to finish them. Unfortunately, one is not allowed to miss classes here.
7. The dog-walking is all my responsibility. For a while my brother walked him, but it became evident that only I know how it is properly done.

Detail of church, Nesebăr

READING SELECTION

Кореспонденция - (15)

30 април, Сѳия

Драги Патриша и Бѳб,

Знам, че много се интересувате от историята на България. Аз искам да ви разкажа подробно за това. Ясно е обаче, че обзорът на тази огромна тема трябва да бъде по необходимост кратък.

Нашите земи имат богата история още преди българите да се появят на историческата сцена. С тези земи са свързани имената на траките и старите македонци, северните съседи на древните гърци. Орфей е търсил своята Евридика именно из любимите на Бойко Родопи. От най-стари времена се знаят такива гръцки колонии по нашето Черноморие като Месемврия, днешният Несебър, или Одесос, днешната Варна.

През 1981 година в България тържествено се отпразнуваха 1300 години от основаването на българската държава. Всеки българин се гордее със събитията от 681 година. Тогава са се обединили в държавен съюз две народности с различен етнически произход: прабългарите, дошли от равнините край Волга под предводителството на своя хан Аспарух, и славянските племена, чието присъствие на Балканите е засвидетелствувано в историческите паметници два-три века по-рано. От прабългарите, немногочислено номадско племе, днес се пази само името и няколко десетки думи. Ние, макар и славяни, наричаме себе си с името на един отдавна изчезнал тюркски народ.

Важен момент в процеса на народностното ни самоутвърждаване е приемането през 865 г. на християнството в неговата източна форма от Цариград. Това е дело на цар Борис I, един от нашите най-знаменити владетели. Християнството е играло през цялата ни история положителна роля за консолидирането на нашия народ. С покръстването на България се свързва създаването на славянската писменост от солунските братя Св.Св. Кирил и Методий. От България славянската писменост се разпространява в Сърбия, Румъния (където се използва до началото на XIX в.) и Русия.

Историята на България се дели най-общо на три периода, които се наричат царства. Първото българско царство завършва през 1018 г. с попадането на България за почти два века под византийска власт. Второто българско царство (1185 - 1396 г.) пък приключва с падането на България под петвековно турско робство, завършило чак в резултат на Руско-турската война от 1877-1878 г. Само за няколко години младата българска държава се изправя на крака. През 1879 г. се приема Търновската конституция. Това ускорено развитие може да се види и в живота на отделни личности. Захари

Стоянов, например, се учи да четё на два́сет години, а на трийсет и пет е признат писател и политик. Събитията през последния век и нещо българска история са много бурни: те включват участие в няколко войни и почти половин век тоталитаризъм.

Ние с Бойко знаем за интереса на Боб към най-новата история и предвиждаме безкрайно бистрене на политиката през вечерите край огъня на Рила или в Родопите.

Българската народна култура и езикът ни са резултат от взаимодействието на елементи изкóнни, донесени от славянската прародина, и елементи от културата и езика на съседните балкански народи, с които от векове живеем в симбиоза. Всичко така се е преплело, че в повечето случаи не може да се установи нито първоизточникът на дадено явление, нито пътят на проникването му в културата на отделните балкански народи. Един пример. Вие вече знаете колко прилича нашата кухня на турската и гръцката. В Сърбия и Румъния също се готвят много от нашите гозби. И имената им понякога си приличат: гювеч, мусака, сарми, чорба. Същото се отнася и за много обичаи. Мартеници например се носят и в Румъния, и в Албания, и в Северна Гърция. Обща е и традицията на съборите. Във всяко село се прави събор в деня на местния светец покровител. Цял ден на площада се чуват звъците на гайди и кавали, вият се хора. На пазара в този ден се продава каквó ли не. Стичат се гости от съседните села, а -- според традицията -- гости на този ден не се връщат от прага.

Трудно е всичко да се каже в едно писмо. На място нещата се научават по-добре. Ако имате още въпроси, питайте. Ще се постарая да отговоря, доколкото мога.

Пожелáвам ви всичко хубаво. Поздрави от Бойко, Йво, Яна

Калина

GLOSSARY

алкохолен	alcoholic	гювеч	clay pot; Balkan one-pot stew
антрé	entryway		
безкраен	endless	XIX в.	the 19th century
бйвам	occur, be	делó	deed; case
бйстря	clarify	деля	divide, split up
бйстря политиката	discuss politics	десётка	ten
брашно	flour	докóлкото	as far as
бръг, брегът	coast, bank	дóлен	lower
(pl. брегове)		долина	valley
бурен	stormy, tempestuous	домáтен	tomato (adj.)
		дрéвен	ancient
в резултáт на	as a result of	дружба	friendship; society
в. = вéк		дълбочинá	depth
важен момент	an important point	дължинá	length
вече не сé вижда	one can no longer see	държáва	state
взаимодействие	interaction	държáвен	state (adj.), public
вземам здравето на	be the death of		
виквам / вйкна	call to, yell at	електрически	electrical
вирéя	thrive, flourish	електричество	electricity
височинá	height, elevation	елемéнт	element
вйя	curve, wind	етнически	ethnic
владетел	ruler, owner		
владéя	rule, control	за няколко години	in the space of just a few years
владéя език	have command of a language	сáмо	oblige, bind
власт, -тá	power, authority	задължáвам /	
внос	import	задължá (-иш)	
вреден	harmful, injurious	задължение	duty, obligation
вредя	harm	зáписка	note, recording
вредя на здравето	be bad for the health	засвидетелствувам	bear witness, certify
вредя на очите	be hard on the eyes	звúк	sound
връщам / в́рна	turn away	здрáви обúвки	sturdy shoes
въвеждам / въведá	bring in, introduce	земя	earth, land
възпитавам /	bring up, educate		
възпйтам		известявам /	notify, inform
въстание	uprising, rebellion	известя	
вйра	faith, belief	извънреден	extraordinary, special
		издáтел	publisher
газиран	fizzy, carbonated	йзконен	ancient, original
глúпав	stupid, foolish	излишен	superfluous; surplus
големинá	size, magnitude	изминавам /	cover; elapse
гордéя се	take pride in	измйна	
гордéя се с	be proud of	йзточен	eastern
горещинá	heat	изтривам / изтрия	erase, rub [out]
господáр	master	йзход	exit
грбцки	Greek (adj.)	йменно	namely, exactly
гърбът ми е схвáнат	my back is stiff	исторйчески	historical
		италиáнски	Italian

казвам на някого в очите	say to someone's face	не ми се щé	I don't feel like
карам да донесé	get [someone] to bring [something]	не става за ядене	isn't for eating
качамак	hominy, polenta	немногоброен	not numerous
колония	colony	необходимост	necessity
компютър	computer	нещо съм	have a bit of a cold
(pl. компютри)		настинал	
консолидирам	consolidate	номадски	nomadic
конституция	constitution	няколко десетки	a few score words
край	along, by	думи	
крія	hide	обединявам /	unify
кротувам	keep quiet	обединя	
културна	cultural circles	обзор	survey
общественост		обслужвам /	serve, cater for
		обслужва (-иш)	
летувам	spend the summer	общественост	public
линия	line, course	олимпиада	Olympic games
личност	personality, character	омърлушен	down in the mouth, low- spirited
ма!	(appellative particle, to a woman)	орел (pl. орли)	eagle
Мамо, ма!	hey, Mom!	орлов	eagle's
македонец	Macedonian (male)	основавам / основа	found, establish
малолетен	minor, underage	отглеждам /	grow, cultivate
мерки, see мярка		отгледам	
местен	local, native	откривам / открія	open
местя	move	отнасям / отнеса	take away
местя се	move, change residence	отнасям се /	apply to
министър	minister	отнеса се	
мнение	opinion	отпразнувам	celebrate
мóля	ask, beseech	отровен	poisonous
момент	point, feature	оценявам / оценя	value, estimate
мусака	moussaka (Balkan dish)	оцет	vinegar
мярка (pl. мёрки)	measure; step	петвековен	five centuries' (adj.)
на морé	at the seaside	печеля	earn, gain
на място	on the spot	писменост	writing, literacy
надалече	far	племе	tribe, clan
надвиквам /	outshout, outcry	(pl. племена)	
надвикам		плодороден	fertile
напълно	completely	по два седмично	two a week
народност	nationality	поглед	look, glance; view
народностен	national, concerning nationality matters	подобрявам /	improve, ameliorate
народностно	national self-	подобря	
самоутвърждаване	determination	покоен, -ойна	late, deceased
настивам / настина	catch cold	покровител (ка)	patron
настинал съм	have a cold	покръствам /	convert to Christianity
научавам се /	learn to; get used to	покръстя	
науча се (-иш)		политик	politician
не é за пиене	not fit to drink	политика	politics
		положителен	positive
		понаболява	hurt a little; ache
		(3rd ps.)	from time to time
		поради	because of

Двайсети урок / Lesson 20

послúшвам / послúшам	take advice, obey	симбиóза	symbiosis
постарáвам се / постарáя се	try, do one's best	скрúвам се от пóгледа	drop out of sight; hide from view
прáбългари	proto-Bulgarians	слаба светлинá	poor light
прáг	threshold	славянин	Slav (male)
прароди́на	land of origin	сли́ва	plum
пребивáвам	stay, sojourn	сли́свам / сли́сам	amaze, astound
предви́ждам / предви́дя	foresee; provide for	слúчам / слúча (-иш)	run across, happen on
предводи́телство	leadership	слúчам се / слúча се (-иш)	happen
предимство	priority, advantage	смаля́вам / смаля́	reduce in size, shrink
преплéтам / преплéта	interweave	сма́лен с два но́мера	shrunk two sizes
приклю́чвам / приклю́ча (-иш)	end, conclude	со́лунски	from/of Solun (modern Thessalonike)
присъ́ствие	presence	споделя́м / споделя́	share
причи́на	reason, cause	според	according to
прожекти́рам	show, project	спóрт	sport
произхóд	origin, descent	сприя́телявам се / сприя́теля се	make friends
прони́квам / прони́кна	penetrate, infiltrate	сро́к за подаване на докумéнти	application deadline
процéс	process	сти́чам се / стека́ се (-чеш)	flow down; flock together
пръ́жки	cracklings, suet	стро́еж	structure, construction
пръ́чка	stick, switch	стру́вам се	seem
първои́зточник	prime source, origin	стру́ва ми се	it seems to me
пясъ́к	sand	схва́щам / схва́на	grasp, comprehend
		схва́щам се / схва́на се	get stiff, cramped
равнина́	level plain	сцéна	scene
разви́тие	development, progress	счу́ва се / счу́е се	seem to hear
разку́пувам / разку́пя	buy up	счу́ва ми се	I think I hear
ремóнт	repairs	съб́йтие	event
репо́ртаж	descriptive report	събо́р	fair; convention, council
ро́б	slave	съсе́ден	neighboring, adjacent
ро́бство	slavery, bondage	също́то се отна́ся до/за	the same applies to
ро́ля	role		
самообслу́жване	self-service	така́ не би́ва	it won't do, it can't be
самоутвържда́ване	self-affirmation	тени́ска	T-shirt
сбър́квам / сбър́кам	err, get confused	тоталитариз́ъм	totalitarian rule
Св. = Свети́, Света́		тради́ция	tradition
Св.Св. Ки́рил и Метóдий	Sts. Cyril and Methodius	тра́ки	Thracians
свете́ц	saint	ту́рски	Turkish
светка́вичен	like lightning	ту́рско ро́бство	the Ottoman yoke
светка́вично	with lightning speed	ту́ржестве́н	solemn, official, ceremonial
свър́звам / свър́жа (-еш)	tie, bind; connect	ту́рски	Turkic
се́верен	northern		
се́дмично	weekly	ува́жавам	respect, honor
сезо́н	season	уга́ждам / угодя́	indulge, please
сека́ монéти	mint coins		

удостоявам / удостоя	honor, vouchsafe	християнин	Christian
удостоявам с	confer a prize	християнство	Christianity
награда			
ускорявам / ускоря	hasten, accelerate	царевичен	corn (<i>adj.</i>)
установявам /	determine, establish	царевично брашно	cornmeal
установя		царство	kingdom, realm
утвърждавам /	confirm, endorse	червя се	blush; apply lipstick
утвърдя		черга	rug
участие	participation	чорба	soup
форма	form		
хан	khan	швепс	soft drink
хванати за ръка	hand in hand	широчина	width
хвърлям / хвърля	throw, toss	южен	southern
ход	walk, gait	явление	phenomenon
хоризонт	horizon		
храст	bush, shrub		

CULTURAL COMMENTARY

Food and drink: soft drinks; kachamak; the making of rakia

For many years the most popular soft drink in Bulgaria was Schweppes, licensed to be produced in Bulgaria under the same name (швепс). Gradually the Bulgarian versions came to be so different from the original that the license was revoked; by then, however, Bulgaria was producing its own soft drinks under different names. However, the general name "shveps" is still often used colloquially for soft drinks which have some sort of fruit flavor (such as orange, lemon-lime or the like). Cola, however, has always been called "kola" (and has never been referred to as "shveps").

Kachamak (качамак), or fried cornmeal, is a dish known throughout the Balkans; it is similar to polenta. The Bulgarian version is much thicker than its Romanian counterpart (mamaliga). Whereas mamaliga is more like a mush, kachamak is often baked in the oven like a pie or cake. Often white cheese or пръжки (small bits of fried lard or meat) are added to it.

The production of rakia is a state-owned monopoly. Private individuals may make rakia only from the fruit of their own trees or vines (thus only in small quantities). Each village or town has its own large home-made still, for the use of which individuals pay a small fee. To make the rakia one boils the fruit mash (usually plums, or the leftover grape mash from wine production) in the still. It is necessary to feed the wood fire constantly and watch the boiling process carefully over a long period of time. Since the making of rakia is normally done outdoors in the colder months, this takes dedication. It is a special treat to be present at the first "pressings". Empty bottles are gathered all year long in order to be filled with homemade rakia. A filled bottle is one of the most valued gifts.

Geography: the Black Sea

The entire Black Sea resort area is often referred to by the general term "Chernomorie" (Черноморие). The administrative center of the northern half is Varna, and the major resorts are Zlatni pjasătsi (Златни пясъци), Druzhba (Дружба), Albena (Албена) and Rusalka (Русалка). The administrative center of the southern half is Burgas (Бургас), and the major resorts are Slănchev bryag (Слънчев бряг) and the International Youth Center (Международен младежки център). All these resorts are large hotels with self-contained tourist services; most are quite luxurious. Many vacationers prefer to stay instead in small towns or villages along the seashore, camping or else renting bungalows or rooms in private homes.

Geography: the Balkans

The concept "Balkan" is a complex one, signifying much more than just geographical position. The peoples of the Balkans (Bulgarians [and their closely related neighbors, Macedonians], Romanians, Albanians and Greeks) have lived together for many centuries in the land which was first Byzantium and then Ottoman Turkey in Europe. As a result, all these peoples share many cultural elements on a very deep level. Their languages are structurally very similar, they have many folk customs in common, their cuisine is practically identical; even their jokes are shared. It is useless to try to find the original source of any one of these shared elements, although scholars of each of the different peoples have made intense efforts to do so.

City life: books

Like most other Slavs, Bulgarians are voracious readers and follow the current press hungrily. A new printing of a book, especially by a well-known author (or one whom conventional wisdom says is "up and coming"), can sell out within hours.

History: general

Bulgarians are proud of their long and rich history. They know that their lands were settled by ancient folk such as the Thracians and Dacians, and are enamored of the legend that Orpheus and Eurydice lived in their own Rhodope mountains. Byzantine culture flourished on their soil (especially on the Black Sea coast) even before the coming of the Slavs. The founding of Bulgaria as such is dated to 681, when the leader or khan (хън) of the Bulgars, Asparukh (Аспарух), crossed the Danube and founded a state. Slavic tribes, who had settled in the Balkans not long before, intermarried with the Bulgars, who were ethnically Turkic. Within a few centuries, the resulting mixed population had taken nearly completely Slavic form, and from that time is called "Bulgarian". Only a few words (primarily proper names) are left of the original Turkic language.

The Bulgarians were converted to Christianity during the rule of Boris I. A major element of the conversion was the introduction of a newly formed Slavic literary language, which had been developed by the missionaries Constantine-Cyril and Methodius, who were natives of Solun, which is the Bulgarian name corresponding to the Greek name Thessalonike (for more on Cyril and Methodius, see the cultural notes to Lesson 21). Both the Christian religion and the language associated with it were important factors in Bulgarian cultural history, keeping the idea of Bulgarian nationhood alive during both the conflicts with Byzantine rule and the long period of Ottoman rule. Modern Bulgaria was freed from Ottoman rule only after the Russo-Turkish war of 1877-78. In the 20th century, Bulgaria took part in four wars (the first and second Balkan Wars, and the two World Wars) and endured nearly a half century of totalitarian rule.

Literature: Zahari Stoyanov

Zahari Stoyanov (Захари Стоянов, 1850-1889) is an extremely popular Bulgarian author. Born into a peasant family, he was completely self-taught. His voluminous eye-witness account of the events leading to the liberation of Bulgaria, *Notes on the Bulgarian uprisings of 1870-1876* (Зáписки по бългáрските въстáния 1870-1876), has been one of the most widely read books of the last hundred years.

Folk customs: sãbor

A "sãbor" (сѣбор) is a rural gathering of the folk, usually on the occasion of a saint's day. Each village is considered to be under the protection of a particular saint, and celebrates its communality and well-being on that saint's day. Events include the holy liturgy, a communal meal in the churchyard, singing, dancing and competitive sport events. It is traditional that the communal meal include a large meat stew, cooked in an enormous kettle in the churchyard itself. Churchladies work from early dawn preparing this meal, and each villager must take a small portion from this communal pot to ensure the health and well-being of his family during the coming year.

LESSON 21

DIALOGUE

Не ме ли помните?

// Телефонът у г-жа Петрова звъни. //

Иванка: Ало!

Веселин: Добро утро! Аз съм Веселин Христов. Удобно ли е да говоря с Джули? Тя нали още не е излязла?

Иванка: Здравейте. Веселин ли? Кой Веселин? Не знаех, че Джули познава някакъв Веселин.

Веселин: Вие вчера ме видяхте. Аз носех чантата на Джули.

Иванка: Че тъй кажи! Ти си значи оня брадатият... Ти ми кажи на мене какви са тия пусти мода? Като че ли в гората са ви гледали.

Веселин: С брада е по-лесно. Станеш сутрин, плиснеш си две шепи вода на лицето и си готов. И хем няма как да се порежеш. Но за това може някой друг път да си поговорим, а сега много бързам. Ще можете ли да извикате Джули?

Иванка: Сега ще проверя да не е излязла. Не съм я чула да излиза, де. Ама аз съм много оглушала напоследък. Сигурно си е в стаята. Почакай малко.

Джули: Ало!

Веселин: Здравейте, Джули! На телефона е Веселин. Нали ме помните от пътуването вчера.

Джули: Да, да, помня, разбира се. Как сте?

Веселин: Добре съм, благодаря. Обаждам се да изпълня обещанието си.

Джули: Какво обещание?

Веселин: Как какво! Обещал съм да ви свържа с професор Попов и да ви уредя среща с него. Аз съм сериозен човек. Кажа ли нещо, правя го. Дето има една приказка: казана дума, хвърлен камък.

Джули: Да, да. И какво стана?

Веселин: Ами, аз още снощи се обадох у тях, но отначало никой не вдигаше слушалката.

Джули: Сигурно не са били вкъщи.

Веселин: Вече исках да се откажа, когато се обади жената му. Каза, че Сашо си е легнал и тя не иска да го буди. Цял ден е изпитвал студенти и е капнал от умора. Разбрахме се да се обадя пак днес рано сутринта, преди да е отишъл на работа.

Джули: Неудобно ми е, че сте загубили толкова много време с уреждането на тази среща. Тя наистина е много важна за нас с Дейвид...

Веселин: Не се притеснявайте! За какво губене на време може да става дума? Драго ми е, че мога да направя нещо за вас. Та, сутринта рано-рано вдигнах телефона и хванах Сашо на вратата. Тъкмо излизаше. Каза, че днес ще работи в кабинета си в Университета. Каза да ви заведе направо при него. По-удобно е да отидем след обяд. Към три часа добре ли е?

Джули: Да, много добре.

Веселин: Тогава в три без петнайсет на Ректората?

Джули: Къде по-точно?

Веселин: На стълбите пред главния вход. Между статуите на братята Евлоги и Христо Георгиеви.

BASIC GRAMMAR

21.1. The past indefinite tense, continued

There are three major past tenses in Bulgarian: the aorist, the imperfect, and the past indefinite. All refer to past action, but in different ways. The aorist relates the simple fact of past action, and the imperfect is opposed to the aorist by the fact of its concentration on the duration of that past action. Both these tenses convey a sense of vividness, as if one were present in that past time. By contrast to both, the past indefinite extends the scope of the past action into the present moment of speaking, and conveys a certain distancing from the past action to which it makes reference.

This element of "distancing", which can take several different forms, is the essence of the past indefinite. As the student moves further into the complexities of the Bulgarian past tense system, this concept will take on more and more importance. For the purpose of the present lesson, which is a detailed discussion of the meanings and usage of the past indefinite, it provides a useful yardstick. Ultimately it will be seen as one of the central organizing principles of the entire Bulgarian tense-mood system.

The meanings of the past indefinite, to be discussed below, are

Focus on present result, including state of non-achievement;

Focus on non-specific, generalized view of an action;

Focus on inference or assumption;

Expression of indirect discourse or reported speech.

21.2. The past indefinite as expression of focus on present result

The most basic meaning of the past indefinite is the extension of the scope of past action into the present moment of speaking. The speaker refers both to the past action and to the effect of that past action on his or her present state. For example:

Неудобно ми е, че сте загубили тълкова много време.	I feel bad that you've lost so much time.
--	--

Както са нацъфтели тези рози, само са за снимка.	These roses have burst into bloom such that you can't not photograph them.
---	--

Така както хубавичко сме седнали, сега да има и по едно вино.	Now that we're sitting in such a nice spot, all we need is glass of wine apiece.
---	--

Тя си е легнала.	She's lying down.
------------------	-------------------

In each of the above examples the speaker relates a past action, but it is clear that her focus is more on her own present state and its relationship to that past action. For this reason she uses the past indefinite and not the aorist. The English translation as present perfect usually reproduces this meaning well.

The idea of "present result" is also central in many negated sentences. Here speakers often choose the past indefinite to indicate their focus on the result of the non-occurrence of the action in question.

Тя нали́ още не е изля́зла?	She hasn't left yet, has she?
Отка́кто зами́на, не ни́ е напи́сал ни́то ре́д.	He hasn't written us a single word since his departure.
-- Аз ми́слех, че тя́ учи́ в университе́та преди́ няко́лко годи́ни.	"I thought she was a student several years ago."
-- У́чи, но не завър́ши и не е полу́чила дипло́ма.	"She was, but she didn't finish and never got a diploma."

The final example illustrates the contrast between all three past tenses. The first speaker describes a durative event in the past using the imperfect -- she thought (for a long period which lasted until just before the moment of speech) that a particular fact had been the case, that someone had been enrolled at a university. The second speaker restates this fact (by way of affirmation) and adds another fact: the person had been enrolled, but had failed to graduate. All these three are viewed as facts of past action, and are communicated in the aorist.

To state the final fact, however, the speaker shifts to the past indefinite, indicating thereby that her point of view has shifted: she apparently considers that the non-receipt of the diploma is more relevant to the present state than the other actions related.

21.3. The past indefinite as expression of point of view

In relating past events, Bulgarian speakers can choose to view certain actions as more vivid, concrete, specific points in the past, and others as more generalized and non-specific. They will choose the aorist (or imperfect) to speak of the former, and the past indefinite for the latter. As an example, consider the following narration, drawn from the reading selection in Lesson 17:

past indefinite

Завър́шила съм сре́дното си образова́ние с пълно отли́чие през 1972 г.	I completed my secondary education with straight A's in 1972.
--	---

aorist

Постъпих същата година в
Софийския университет и
през 1977 г. успешно
завърших висшето си
образование.

The same year I enrolled in Sofia
University, and in 1977
successfully completed my
higher education.

imperfect

Още през студентските си
години проявявах интерес
към фолклора.

Already during my student years I
was interested in folklore.

past indefinite

Участвувала съм във
фолклорни експедиции
из страната.

I participated in several field trips
throughout the country.

aorist

През 1980 г. успешно защитих
дисертацията си и
получих степен к.ф.н.

In 1980 I successfully defended my
dissertation and received the
degree of Ph.D.

past indefinite

Водила съм упражнения по
фолклор за универ-
ситетските студенти.

I led tutorials on folklore for
university students.

aorist

През периода 1983-1986 г.
участвах в Лятния
семинар.

Between 1983 and 1986 I
participated in the Summer
seminar.

The author of this text gives a summary description of her academic life. In the excerpt above, which includes seven sentences, there are four verbs in the aorist, three in the past indefinite and one in the imperfect. The English translation, by contrast, renders all the verbs with the simple past. The English present perfect (the "literal" translation of the Bulgarian past indefinite) would sound very wrong to an English ear in the first sentence, although it might be a possible variant in the other two Bulgarian usages of the past indefinite. To a Bulgarian, however, the contrast between the tenses is necessary to express the several shifts in point of view.

The essential difference in focus is one of specific vs. general. When the writer of the above text concentrates on the several different specific facts of what she *did* in her academic life, she relates these facts in the aorist. In each case, she pins the action to a specific point in the past. But there are three instances where her focus is more general.

One is at the beginning of the passage, in (1). Although this event is also located at a specific point in the past, the telling of it is important for the general frame of the narrative in that it sets the scene for the events which follow. The other two instances of past indefinite, (4) and (6), concern events which the author has chosen not to specify with time reference. Had she connected these events with a specific point in time she might well have used the aorist for them too. Since she used the past indefinite, one concludes that her view of these events (at least at the moment of this narration) is a more generalized and less concrete one.

21.4. The past indefinite as expression of inference or assumption

Another expression of the “distancing” effect of the past indefinite is the idea of inference or assumption. If a Bulgarian relates a past event in the past indefinite (and not the aorist), s/he often does this to indicate that s/he is inferring the fact of past action from a present result. The results are evident, and therefore the action can be inferred with certainty. For example:

Сигурно не са си били вкъщи.	Most likely they were not home.
Не съм я чула да излезе.	I didn't hear [= don't think I heard] her go out.
Нашите съседи пак са си пийнали и вдигат шум.	Our neighbors have had a bit to drink again and are making noise.
Виждам, че си направила торта.	I see you've made a cake.
Къде е? Навярно е отишъл в кухнята да опита тортата.	Where is he? Probably he went to the kitchen to taste the cake.
Какви са тия пусти мода? Като че в гората са ви гледали.	What kind of crazy fashions are these? It's as if you were brought up in the wild.
Аз съм много оглушала напоследък.	I've gotten [= seem to have gotten] a lot deafer lately.

21.5. The past indefinite as expression of indirect discourse

The past indefinite is also used to relate reported speech. The original speaker may have used either the aorist or the past indefinite, but the speaker who conveys the news always uses the past indefinite. S/he fully believes the news s/he is reporting; nevertheless the distancing from the actual event requires the use of the past indefinite. For example:

Съседката каза, че ги е видяла вчера да се целуват.	The neighbor woman said she saw them kissing yesterday.
Казаха ни, че си дошъл малко преди нас.	They told us you had arrived a little before we did.
Каза, че Сашо си е легнал и тя не иска да го буди. Цял ден е изпитвал студенти и е капнал от умора.	She said that Sasho had gone to bed and she didn't want to wake him. He'd been examining students all day and was exhausted.

The English pluperfect in most of the above examples is due to the English rule requiring indirect discourse to be related in a tense which is one degree removed from that of the original statement.

21.6. Summary: contrast between aorist/imperfect and past indefinite

In each of the above instances the speaker is distanced in one way or another from the events s/he is relating. This generalized distancing may carry one or more of the above shades of meaning; if one in particular is meant, it is usually clear from the context. By contrast, the aorist and imperfect convey a greater vividness, specificity and concreteness. Often a speaker will shift from the generalized past indefinite to the more concrete and vivid aorist to express the idea of direct verification. In these instances, the corresponding English distinction (between present perfect and simple past) is often the most correct translation. For example:

Не зная дали е излязла. Чакай да видя. Сега излезе.	I don't know if she's gone out. Let me see. [Yes,] she left.
Мисля, че е закусила вече. Лиляна, закуси ли?	I think she's already had breakfast. Lilyana, did you eat breakfast?
Не съм я чула още. Един момент, чух, че вратата ѝ се отвори.	I haven't heard [anything from] her yet. Just a minute, I heard her door open.

The concept of "vivid" vs. "distanced" narration is an important element in the verbal system of Bulgarian, and will be treated in more detail in subsequent lessons.

21.7. Conditional usage of the particle **ли**; use of the perfective aspect with habitual meaning

When used with a perfective verb, the interrogative particle **ли** expresses conditional meaning. That is, if a certain action occurs, the speaker considers it the case that another will follow on its heels.

In such sentences, the “trigger” action, that followed by the particle **ли**, is expressed with a perfective verb. The action which is predicted as a result is expressed with an imperfective verb. The overall context is one of predictable, repeated, habitual action. In this sense, **ли** acts as a “bounded” conjunction of the sort seen in Lesson 17. For example:

Кáжа ли нéщо, прáвя го.

If I say something, I do it.

Тóй не забеля́зва децáта.

He takes no notice of children. If he sees them [at all], he chases them away.

Забелéжи ли ги, гóни ги.

The same construction can refer to action which was predictable in the past but is no longer. In this case, the verbs are in the imperfect tense, and the same aspectual relationship is maintained. For example:

Кáжex ли нéщо, прáвex го.

If I said/were to say it, then I would do it.

Забелéжex ли ги, гóнex ги.

If he noticed/were to notice them, he would chase them away.

Perfective verbs can be used to refer to this sort of habitual action even without the presence of the particle **ли**. The meaning is one of a repeated action that is visualized in sharp and concrete fashion. For example:

С брада́ е по-лéсно. Стáнеш
сúтрин, плíснеш си двé
шéпи водá на лицéто и си
готóв.

It's easier with a beard. You get up in the morning, splash a bit of water on your face, and you're ready.

EXERCISES

I. Rewrite the following sentences, replacing **ли** with either **ако** or **дали**, according to the meaning.

1. Пíтах я íска ли да дóйде с нáс.
2. Отвóри ли се нýкъде вратá, тý трéпва.
3. Не знáеш тóй сýрди ли се, или нé.
4. Разберí подáл ли е молбá да го приéмат в Сýюза на преводáчите.
5. Отвóриш ли сýтрин очí, вíждаш голямото кафяво мечé да се смéе.
6. Тé не пíшат в писмóто добré ли се развívа лозáта на двóра.
7. Наведá ли се, прерýзва ме сíлна бóлка в крýста.

II. Rewrite the following sentences, replacing each instance of **ставам** + adjective (or adverb) with a verb form.

1. Когáто го забоlí стомáхът, тóй стáва бýл като платнó.
2. Ако напрежéнието стáне сíлно, ще разкáжеш нýкой вíц.
3. Ако глéдаме живóта през чérни очилá, всíчко стáва чérно.
4. Áз не държá килíма на слýнце, да не стáнат блéди цветóвете му.
5. Вíждам, че ви стáва спокóйно като слýшате всíчко товá.
6. На нéя ÿ стáва вéсело, когáто слýша пе́сни от трийсеттé годíни.
7. Врéме е да се приб́ираме. Вíж, небéто стáна т́мно.

III. Fill in the blanks with aorist or past indefinite forms of one of the following verbs, as appropriate: **надмíна**, **напрáвя**, **познáя**, **обáдя се**, **бояд́исам**, **откáжа се**, **íдвам**, **влýза**, **кáзвам**.

1. Тí знáеше, че тóй _____ вéче сyтринтá, нaлí? Зaщó тoгáвa не мí кáзa?
2. Нýмa дa пoвýрвaш, нo вчéрa тóй _____ пíцaтa зa пeтнáйсeт мíнyтí.
Ако не б́ях свídетел и áз нýмaшe дa пoвýрвaм. Тóй мнóгo п́ти мí _____, чe я прáви б́рзo, нo тoвá, кoéто вíдýх, _____ очáквaнíятa мí.
3. Мнóгo щe мí e м́чнo, aкo тóй _____ пo тeлeфóнa, дoкaтo нí нýмaшe.
4. Вeднáгa слéд кaтo гóстíтe _____, тé им кáзaхa гoлýмaтa нoвíнa.
5. Тý _____ стáрaтa пpíятeлкa нa мáйкa сí, óщe пpедí дa e чýлa íмeтo ÿ.
6. Вéчe нe гó вíждам в Унíвeрсíтeтa. Сíгyрнo вéчe _____ от слéдвaнeтo.
7. Нíе _____ яйцáтa зa Вeлíкдeн, кáктo пoжeлáхмe.

ADDITIONAL GRAMMAR NOTES

21.8. Derivation: causative and stative verbs

Causative verbs

Many adjectives which describe a state can give rise to a perfective causative verb (a verb signifying the action necessary to bring that state into being).

The stem is taken from a non-masculine form of the adjective (which may be slightly altered). A perfective verb is created by adding a prefix and the endings of the *и*-conjugation (which are usually accented but not always). The corresponding imperfective is derived by one of the means learned in Lesson 18.

adjective	prefix	causative verb		(meaning shift)
		perfective	imperfective	
велик-и	у-	увелич-а	увелич-авам	great > increase
готов-и	при-	приготв-я	приготв-ям	ready > prepare
прав-и	из-	изправ-я	изправ-ям	straight > straighten
	по-	поправ-я	поправ-ям	straight > fix
добр-и	по-	подобр-я	подобр-явам	good > improve
дълг-и	про-	продълж-а	продълж-авам	long > continue
	у-	удълж-а	удълж-авам	long > lengthen
лесн-и	у-	улесн-я	улесн-явам	easy > facilitate
мал-ки	на-	намал-я	намал-явам	small > decrease
спокой-ни	у-	успоко-я	успоко-явам	calm > soothe
шир-ок-и	раз-	разшир-я	разшир-явам	wide > broaden

Adding *ce* to the verbs given above makes them intransitive.

Stative verbs

Explicitly intransitive verbs (sometimes called stative verbs) can also be formed from an adjective by means of the suffix *-ей*, to which are added endings of the *е*-conjugation.

These verbs take their meaning from the adjective identifying a state, and denote the process of becoming, or coming into, that state. The derivation process sometimes produces a simplex imperfective and sometimes a perfective from which the imperfective must be derived.

adjective	prefix	stative verb		(meaning shift)
		perfective	imperfective	
късн-и	за-	закъсн-ея	закъсн-явам	late > be late
мал-к-и	на-	намал-ея	намал-явам	small > decrease

adjective		stative verb			(meaning shift)
	simplex imperfective	prefix	perfective	imperfective	
зелен-и	зелен-ея	по-	позелен-ея	позелен-явам	[be/get] green
стар-и	стар-ея	о-	остар-ея	остар-явам	[be/grow] old
червен-и	червен-ея	по-	почервен-ея	почервен-явам	[be/get] red

21.9. Derivation: substance adjectives

Adjectives indicating the substance of which something is made are formed with various suffixes, all of which are added to a noun root.

The most frequent of these suffixes is *-ен*, before which stem-final *к-* or *г-* shift to *ч-* or *ж-*. The vowel in this suffix is never a fleeting vowel.

noun	+ -ен >	adjective	(meaning shift)
картоф	+ -ен >	картофен, -ена	potato (noun) > potato (adj.)
домат	+ -ен >	доматен, -ена	tomato (noun) > tomato (adj.)
риб-а	+ -ен >	рибен, -ена	fish (noun) > fish (adj.)
вълн-а	+ -ен >	вълнен, -ена	wool > woolen
дърв-о	+ -ен >	дървен, -ена	wood > wooden
кож-а	+ -ен >	кожен, -ена	skin, leather > leather (adj.)
коприн-а	+ -ен >	копринен, -ена	silk > silken
лен	+ -ен >	ленен, -ена	linen, flax > linen (adj.), flaxen

Adjectives derived from the names of animals usually take either the suffix *-шки*, or a zero suffix. The latter suffix does not contain any segments, but it does cause softening of a preceding consonant (in which *-ц* is replaced by *-ч*), and causes the neuter form to end in *-е* rather than *-о*. Masculine forms of all these adjectives must have the ending *-и*.

noun	adjective	
	masculine	neuter
а́гне	а́гнешки	а́гнешко
тэ́ле	тэ́лешки	тэ́лешко
кра́ва	кра́ви	кра́ве
овца́	о́вчи	о́вче

meaning shift

lamb (*noun*) > lamb (*adj.*)

calf (*noun*) > calf (*adj.*)

cow (*noun*) > cow (*adj.*)

sheep (*noun*) > sheep (*adj.*)

These adjectives are often used without a corresponding noun when they refer to food, and when the unit of food is thought to be self-evident. For instance, *тэ́лешко* means “veal” (in which case, the neuter noun *мясо́* “meat” is understood). The adjective *о́вче* “sheep’s” refers either to soft cheese, yogurt or milk made from sheep’s milk (in which case one of the neuter nouns *сирене́* “white cheese”, *мля́ко* “milk” or *кисело мля́ко* “yogurt” is usually understood or specified).

National Library “Cyril and Methodius”, Sofia

SAMPLE SENTENCES

1. Кракът им не е стъпвал на събранията ни.
2. Сърце не ми дава да му кажа, че съм се отказала от пътуването.
3. Не ни се е случвало да чуем тази глаголна форма.
4. И по-лошо му се е случвало.
5. Ще видиш ли дали са си отишли вече?
6. Ако чуеш, че пак са се разпели, обади се на полицията.
7. -- Никога не сме яли китайско ядене.
-- А ние веднъж сме пробвали, но не ни хареса.
8. Аз съм учил руски, но всичко съм забравил.
9. -- Свирийте ли на пиано?
-- Не. Учил съм 10 години, но полза никаква.
10. По-рано идваше често, но от пет години не се е мяркал.
11. Те не са идвали в нашия край след смъртта на майка си.
12. Има едно такова правило: измий ли прозорците, завалява дъжд.
13. Чуех ли шумолене в кухнята, сърцето ми трепваше.
14. Срещнем ли я, любезно я поздравяваме.
15. Срещнеха ли се, отиваха да пийнат по една ракия.
16. Внимавай какво приказваш пред нея: чуе ли нещо, веднага му го казва.
17. Хич не ми върви: реша ли да се изкъпя, топлата вода спира.

SENTENCES FOR TRANSLATION

1. She says he didn't come to class today. As far as I know, he hasn't come for weeks. And whatever cafe I go to these days, I see him there.
2. How can it be that you can't arrange the meeting?! You just pick up the phone, call the person, and that's that. If he refuses to come, I will happily help you convince him. Hasn't he promised many times to meet with us?
3. "Excuse me, could you lean over and pick up my book? It seems to have fallen."
"Sorry, I can't. The bus is too crowded. Every time I try to take a step, someone pushes me."
4. "Don't get angry, but the neighbor seems to have taken your car again."
"What a terrible neighbor! It's as if he thinks it's his own car. Why did I give him the keys?"
5. "Have you seen Boryana today?"
"No, she's not here now. Let me go see if she's come in at all today. Hm, I see that her dog is in her office, so she must have arrived."
6. I worked in many restaurants when I was in school. I worked in one for three years, then I started working in another, then in another, and finally they drove me out of that one too. Every time I cook something, someone suddenly falls ill!
7. I notice you haven't got much sleep recently. Would it be more comfortable if we tried to get in touch again another time?

READING SELECTION

Старобългарските азбуки

Ако запиташ гръцките книжовници, като речеш: “Кой ви е създал буквите или превел книгите, или в кое време?”, то рядко измежду тях знаят. Обаче ако запиташ славянските азбукърчета, като речеш: “Кой ви е създал азбуката или превел книгите?”, всички знаят и в отговор ще рекат: “Свети Константин Философ, наречен Кирил: той ни създаде азбуката и преведе книгите и брат му Методий.” И ако попиташ в кое време, то знаят и ще рекат, че през времето на гръцкия цар Михаил и на Борис, българския княз, и на Растица, моравския княз, и на Коцел, блатенския княз в годината 6363 (855) от създаването на света.

Чернорізец Храбър, За буквите (IX в.)

През IX в. сред славяните назрява необходимостта да се приобщят към достиженията на цивилизацията и сами да създадат своя собствена култура. А в основата на всяка култура лежи писмеността. Чернорізец Храбър е засвидетелствувал опитите да се пише на славянски, като се използват гръцки и латински букви. Но тези отделни прояви още не са писмо. Нужно е да се създаде единна писмена система, която да отразява цялостния звуков състав на езика. Необходимо е тази графична система да получи официално признание и подкрепа. През IX в. на две места възникват благоприятни условия за създаване на официална славянска писменост -- във Византия, в средата на българските славяни около Солун, и в България.

През 862 г. в отговор на молбата на моравския княз Ростислав да бъдат изпратени в Моравия славянски учители и проповедници, византийският император Михаил III възлага на братята Кирил и Методий да създадат славянска писменост. Мотивировката на избора е: “Вие двамата сте солунчани, а всички солунчани говорят чисто славянски” (Пространното житие на Методий). Напълно естествено славянските първоучители изграждат своята книжовна дейност върху основата на своя славянски диалект. Както посочват историческите свидетелства, създаването на първата старобългарска и славянска азбука -- глаголицата, е лично дело на Кирил. Той създава свършена азбука, а в процеса на първите преводи формира книжовен старобългарски език с висока стойност и полага солидни основи за изграждане на старобългарската и славянската култура. Писмената система, която създава славянският първоучител, точно отразява звуковия състав на българските говори в Солунско през IX в. Тя е напълно своеобразна и не повтаря начертанията на нито една от известните тогава азбуки. Първата старобългарска азбука е получила името глаголица от старобългарския глагол

глаголати, който означава “говоря”. Глаголицата, създадена във Византия, е въведена от солунските братя в Моравия и Панония по време на тяхната културна дейност сред западните славяни. От Панония тази азбука е проникнала в Хърватско и там здраво се е задържала в богослужebните текстове чак до XVIII в. От Моравия глаголицата се е разпространила в чешката държава и се е употребявала там докъм края на XI в. Учениците на Кирил и Методий въвеждат глаголицата в България.

В българските земи, най-вероятно в Преслав, под въздействие на глаголицата се е доразвила практиката да се използва гръцкото писмо за записване на старобългарската реч. Според Кириловата азбука то се допълва с букви за специфичните български звукове, приема последователността на нейните буквени знаци и се оформя във втора старобългарска азбука -- кирилица. Името си новата азбука е получила по-късно, в чест на създателя на славянската писменост -- Кирил. От България кирилицата е била пренесена в Русия, Сърбия и Влахо-Молдавските княжества.

През целия старобългарски период (IX - XI в.) в двата културни центъра на държавата -- Преслав и Охрид -- едновременно се употребяват и двете азбуки. Но постепенно, още към края на старобългарския период, кирилицата започва да се използва по-често поради практическото удобство на опростените си буквени очертания. През следващите векове тя окончателно измества глаголицата. Този преходен период е намерил отражение в редица кирилски ръкописи, в които са вмъкнати отделни букви, думи, изрази, пасажии, писани на глаголица. През XII - XIV в. все още са знаели азбуката на Константин-Кирил Философ и са четели глаголически текстове. Но нови преписи на глаголица са престанали да се правят. Така постепенно е изчезнало от България глаголическото писмо и е останала само кирилицата.

Адаптирано от “Старобългарските азбуки” (Екатерина Дограмаджиева, Кирило-Методиевски страници).

GLOSSARY

а́гне	lamb	звúков	sound (<i>adj.</i>)
а́гнешки	lamb (<i>adj.</i>)	здрáво	well, soundly
а́збука	alphabet	зеле́ня	appear green
благоприя́тен	favorable, auspicious	изгра́ждам /	build, construct
бла́тенски	of the Blaten area	изгра́дя	
богослуже́бен	liturgical	измежду	among
брада́т	bearded	изме́ствам /	move away, displace
бу́квен	letter (<i>adj.</i>)	изме́стя	
бу́квени зна́ци	alphabet characters	изпи́твам /	test; experience
бя́л като платно́	white as a sheet	изпи́там	
		изпълня́вам /	carry out, fulfill
		изпълня	
вели́к	great	ка́мък	stone
Вели́кден	Easter	(<i>pl.</i> ка́мъни)	
вла́хо-молда́вски	Wallacho-Moldavian	ка́пвам / ка́пна	drop
вмѣ́квам / вмѣ́кна	insert	ка́пнал от умо́ра	exhausted
въздей́ствие	influence, impact	карто́фен, -ена	potato (<i>adj.</i>)
възла́гам /	assign, delegate	кафя́в	brown
възло́жа (-иш)		кили́м	carpet, rug
възниква́м /	arise, originate	кири́лица	Cyrillic [alphabet]
възникна́		кита́йски	Chinese
вѣ́лна	wool	кня́жество	kingdom
г-жа = госпожа́		книжо́вен	literary, learned
глаго́л	verb	книжо́вник	man of letters
глаго́лен	verbal	ко́жен, -ена	leather
глаго́лица	Glagolitic [alphabet]	копри́на	silk
го́ня	chase	копри́нен, -ена	silken
градя́ върху	build on the	кра́ва	cow
осно́вата на	foundations of	кра́ви	cow (<i>adj.</i>)
графиче́н	graphic	крѣ́ст	cross; small of back
дей́ност	activity	лати́нски	Latin
диале́кт	dialect	лежа́ в	underlie
докъ́м	until approximately	осно́вата на	
доразви́вам /	develop fully	ле́н	linen, flax
доразви́я		ле́нен, -ена	linen (<i>adj.</i>), flaxen
достиже́ние	achievement	ли́чен	prominent; personal
дра́го ми е	I'm pleased	мо́да	fashion
държа́ се здра́во	hold tight, hold fast	молда́вски	Moldavian
еди́нен	uniform, united	мотивиро́вка	motivation
естѣ́ствено	naturally	мя́ркам се /	show, put in an
жити́е	saint's life	мя́рна се	appearance
задържа́м /	keep, hold back	навѣ́ждам се /	lean over, bend down
задържа́ (-иш)		наве́да се	
запа́ден	western	надмина́вам /	outdistance, surpass
запи́твам / запи́там	inquire [of]	надмина́	

Двайсет и първи урок / Lesson 21

назрявам / назрѣя	ripen, mature; come to a head	практически	practical
намалѣвам / намалѣя	decrease, dwindle	преводѣч (ка)	translator
намалѣвам / намалѣя	decrease, reduce	пренасѣям / пренесѣя	transfer; transport
нацѣфтявам / нацѣфтя	burst into bloom	прѣпис	copy, transcript
начертѣвам / начертѣя	draw, sketch, outline	прерѣзва ме	I feel a sharp pain
необходѣм	necessary	прерѣзвам / прерѣжа (-еш)	cut through
обещѣние	promise	престѣвам / престѣна	cease, stop
овчи	sheep (adj.)	прѣходен	transitional
оглушѣвам / оглушѣя	go deaf	признѣние	acknowledgment
означѣвам / означѣ (-ѣш)	mark, mean, signify	приобшѣвам / приобшѣя	incorporate
около	around, in vicinity of	приобшѣвам се / приобшѣя с	affiliate with
опростѣвам / опростѣя	simplify	приобшѣвам се към тях	join them
оснѣва	base, grounding	прѣбвам	try
откѣзвам се / откажа се (-еш)	give up, cancel	прѣложен	[part of] a prologue
отражѣние	reflection; repercussion	прѣповѣд	sermon
отразѣвам / отразѣя	reflect	прѣстрѣнен	spacious, extensive
официѣлен	official, formal	прѣява	manifestation, act
оформѣям / оформѣя	shape, fashion	прѣвоучѣтел	founder of a doctrine
отѣкване (pl. -нѣя)	expectation		
отчертѣние	outline, delineation	развѣива се лѣза	the vine is putting out leaves
памѣук	cotton	развѣивам, развѣя	develop, cultivate
памѣучен	cotton (adj.)	разпѣвам се / разпѣя се	burst into song
пасѣаж	passage	разширѣвам / разширѣя	extend, broaden
пиѣано	piano	редѣща	row, series
писмен	written; for writing	ректорѣт	university president's office
писмѣ	[system of] writing	рибен, -ена (or рибна)	fish (adj.)
пища	pizza	рѣкопис	manuscript
плисвам / плисна	pour; fling	Светѣи Константѣин	St. Constantine
подкрѣпа	support	свидѣтел	witness
позелѣнявам / позелѣнѣя	turn green	свидѣтелство	certificate; evidence
полѣгам / полѣжа (-ѣш)	lay, put	своеобрѣзен	original; odd
полиция	police	свѣрзвам / свѣрзва (-еш)	connect, put [someone] in touch
порѣзвам / порѣжа (-еш)	cut	сериѣзен	serious
последовѣтелност	sequence, order; consistency	систѣма	system
посѣчвам / посѣча (-ѣш)	indicate, point out	слѣдвам	follow, pursue; study
постѣпенен	gradual	слѣдване	college studies
почервенѣвам / почервенѣя	turn red	слушѣлка	telephone receiver, headphone
прѣктика	practice	солиден	solid, firm
		солунѣанин	native of Solun
		специфѣчен	specific

спокоен	calm, peaceful	условие	condition
статуя	statue		
стойност	value, worth	философ	philosopher
съвършен	perfect, consummate	формирам	form, shape, set up
състав	composition		
теле	calf	цвят, цветът	color
телешки	calf (adj.), veal	(pl. цветове)	
трепвам / трепна	wince, flinch	цивилизация	civilization
тъжен	sad	червеня	reddden, grow red
		черноризец	monk
увеличавам /	increase	четели са	they read (generalized
увелича (-иш)			past, see L. 29)
удобство	convenience	чешки	Czech
улеснявам / улесня	facilitate		
умора	fatigue	шепа	hollow of hand;
употребявам /	use; use up		handful
употребя		шумолене	rustling

CULTURAL COMMENTARY

City life: beards; professional unions

Traditionally, a well brought up Bulgarian male shaves regularly (unless he is an Orthodox priest, for whom beards are the rule). Beards are considered by many of the older generation to be a sign of bohemianism and loose living. During the post-socialist elections, beards were associated with the political opposition, UDF (United Democratic Front -- СДС, Съюз на демократическите сили). In the present generation, however, beards are more and more frequent among young males.

Journalists, translators, and authors each have their separate unions in Bulgaria. Only the more distinguished members of these professions are admitted into the respective unions. To become a member of the Union of Translators, for instance, one must have published several thousand pages of translations (as well as meet various criteria of excellence). There are complex procedures to follow to join each of these unions, one of which is certainly the submission of the appropriate "molba". During the socialist period, there was essentially only one union for each profession. Since then many more unions have been created, differing among themselves primarily as to political orientation.

Language: Bulgarian tense system; history of Slavic writing systems

Bulgarians are both proud of, and rueful about, their very complex verbal system. They even make jokes about it, introducing new verbal "tenses" to describe common human failings. One joke, for instance, characterized "work" (in the sense of the time spent at one's job) during the socialist regime as "wasted time" (минало загубено време). The joke is a play on the double meaning of време (which means both "time" and "verbal tense"). Since many jobs seemed superfluous, the activity of going to work seemed for many to be "lost" time.

The invention of the Slavic alphabet, and the introduction of literacy to the Slavs, are events to which Bulgarians feel very close. The creators of Slavic literacy, Constantine and Methodius, were brothers living in Solun (Greek Thessalonike). When the Moravian prince Rastislav requested missionaries so that his people might "learn the whole truth about" Christianity not in Latin but in their native Slavic, the Byzantine emperor Michael chose these two brothers from Solun to create the Slavic alphabet because, as he is claimed to have said, "everyone from Solun knows Slavic"; additionally, the two brothers had already served on a missionary journey to the Crimean Khazars in 860.

In 862-863, the brothers were sent to Moravia (modern Czech Republic) to carry out their literary and missionary work. The Slavic alphabet created by Constantine (often called "the Philosopher") for their translation work was called Glagolitic. After a somewhat difficult time at Rastislav's court, they were invited to the court of Prince Kotsel on Lake Balaton (in modern

Hungary), where their work was more successful. From the outset, however, their mission was politically complex, and they eventually went to Rome to defend the rights of Slavs to have the liturgy in their language. Constantine died in Rome in 869 having taken the name Cyril (and holy orders); on his deathbed he urged Methodius to continue the mission. Methodius and their disciples returned to Pannonia where they worked assiduously, despite numerous difficulties, until Methodius' death in 885. The disciples were then persecuted and imprisoned; three of them managed to build a raft and travel down the Danube back to the Balkans. Along the way, they taught Slavs the Glagolitic alphabet, which continued to be used in the Slavic liturgy on the northern Croatian coast until the early 20th century.

The disciples who returned to Bulgaria introduced literacy (in Slavic) to Boris's Bulgarian court. Since most scribes at this court already knew Greek, the returning disciples derived a writing system for Slavic based on the Greek alphabet and named it after its founder, St. Cyril: this is the modern Cyrillic alphabet. During the pre-Ottoman times, there were two main centers of medieval South Slavic (Bulgarian/Macedonian) culture. One was in Preslav (near modern Shumen), associated with the reign of Emperor Boris and his son Simeon, and the other was in Ohrid (in modern southwestern Macedonia), associated with the reign of Emperor Samuil.

Literature: medieval period

Much of the preceding information is known to us from writings of contemporaries. Important sources are the Lives of the Saints Cyril and Methodius, and the treatise written by a monk named Khrabar who lived during the time of the alphabet's creation. The literary genre of a "saint's life" occupies a special place in the medieval literary canon. There are two kinds, the full, or extensive (пространен) life, and the abbreviated (проложен) life, which serves as a prologue in church services.

The dates in medieval religious texts are usually reckoned not from the birth of Christ but from the traditionally transmitted date of creation. The most current belief is that the world was thought to have been created 5508 years before the birth of Christ.

Philanthropy

The brothers Evlogi and Hristo Georgiev (Евлоги и Христо Георгиеви), merchants from Karlovo, founded a philanthropic organization which both laid the groundwork for the Bulgarian Academy of Sciences and furnished the funds for the construction of Sofia University. The statues of the philanthropist-merchant brothers are found at the main entrance to the University.

Sofia University

LESSON 22

DIALOGUE

Нали щяхте да дойдете заедно?

// Веселин чака пред Университета. Джули идва запхтяна. //

Веселин: Здравейте, Джули! А къде е Дейвид? Нали щяхте да дойдете заедно?

Джули: Здравейте! Моля да ме извините. Аз малко закъснях. Не ми се искаше да тръгна от къщи, преди Дейвид да е дошъл. Но той така и не дойде.

Веселин: Надявам се, че нищо лошо не му се е случило?

Джули: Зависи от гледната точка. Трябваше да се срещнем с него още сутринта. Щяхме да ходим в библиотеката. Чаках, чаках, а него го няма никакъв. Обадох му се по телефона към дванайсет и го събудих. Сигурно щеше да спи до довечера, ако не бях се обадила.

Веселин: Да не е болен?

Джули: Щеше да е по-добре, ако беше болен. Вчера с Ангел са решили, че всяко кюфтe трябва да се полее с бутилка сухиндолска гъмза. Така че днес си почива.

Веселин: Всички знаят, че червено вино на гладно сърце не се пие.

Джули: Ех, и Дейвид сегавече знае.

Веселин: Трябва ли тогава срещата с професора да се отмени?

Джули: Не знам. Дейвид щеше да го пита за толкова много неща. Но от друга страна, срещата е уговорена, човекът ни чака. Не ми се ще да я отменяме.

Веселин: Наистина. Хайде да вървим нагоре.

// Джули се подхлъзва на стълбите. Веселин я хваща под ръка. //

Джули: За малко щях да падна.

Веселин: Джули, защо не се отбиете след разговора с професора в Кристал. Аз тъкмо ще съм свършил работата си в редакцията. Ще пием по едно кафе на спокойствие. Нали знаете къде е кафе-сладкарница Кристал?

Джули: Да, знам я къде е. В градската градина на Раковска. Ще дойда с удоволствие.

// Джули и Веселин стигат до кабинета на професор Попов. Веселин чука, но отговор няма. //

Веселин: Къде ли е отишъл? Нали щеше да ни чака? А вратата е отворена. Той не ни е чул. Сашо, здравей. Виж когото ти вода.

Александър: Здравейте. Заповядайте, влезте.

Веселин: Да ти представя госпожица Джули Бейкър. Тя е студентка. От Америка.

Александър: Драго ми е. Попов. Александър Попов.

Джули: Аз съм Джули Бейкър.

// Ръкуват се. //

Веселин: Джули ще ти разкаже от какво се интересува, а аз да вървя. Да ви оставя да си поприказвате.

Александър: Седни, де. Аз бях с впечатление, че щяха да дойдат двама американски студенти.

Джули: Моят колега Дейвид Бойд щеше найстина да присъства на срещата, но в последния момент беше възпрепятстван.

Веселин: Не мога да остана. Тръгвам. Притеснявам се, че ме чакат в редакцията.

Александър: За къде бързаш? Седни. Работата не е заек да избяга.

Веселин: Не, не. Ще вървя. Сашо, благодаря ти. Ще ти се обадя тези дни. Джули, ще ви чакам в пет в Кристал.

BASIC GRAMMAR

22.1. The future anterior tense

The future anterior tense in Bulgarian (бъдеще предварително време) is similar in meaning to the future perfect in English. In both cases, speakers use it to envisage a completed result in the future. The two tenses are also similar in form: in both cases, there is a sequence of "future auxiliary + present perfect auxiliary + resultative participle". Namely:

	Ще	съм	дошла	до 5 ч.
I	will	have	arrived	by 5 o'clock.

The future anterior tense is thus a combination of the future (аз ще дойда) and the past indefinite (аз съм дошла). Since the form and the meaning of both these tenses are by now well known to the student, the future anterior tense should pose no problem. The full conjugation (given with a perfective form of the verb четá) is as follows:

FUTURE ANTERIOR

affirmative

negative

1 st singular	ще съм прочёл	няма да съм прочёл
2 nd singular	ще си прочёл	няма да си прочёл
3 rd singular	ще е прочёл	няма да е прочёл
1 st plural	ще сме прочели	няма да сме прочели
2 nd plural	ще сте прочели	няма да сте прочели
3 rd plural	ще са прочели	няма да са прочели

In meaning, the future anterior tense projects a completed state into the future: the speaker envisages as complete an action which has not yet taken place. The future anterior is most frequently encountered with perfective verbs, although imperfective ones may occur in the case of repeated completed actions.

Like the past anterior, this tense makes reference to two different points in time: the completion of the action itself and the point of future time by which this action will be completed. The essential meaning of the past anterior (той беше дошъл) is to describe an action which occurred prior to some other past action. In similar fashion, the future anterior describes an action which is expected to take place prior to some other action (or time point) envisioned in the future. The second action is not always specifically mentioned, but it is necessarily clear from the context. Indeed, were it not clearly present in the speaker's mind, s/he would have no reason to use the future anterior. For example:

Защо не се отбийете след разговора
с професора в Кристъл? Аз
тъкмо ще съм свършил
работата си в редакцията.

Why don't you drop by the cafe
'Kristal' after your meeting with
with the professor? [By then] I
will just have finished my
business at the office.

Няма нужда да ядем по пътя.
Докато стигнем там, баба вече
ще е опекла агнето а дядо вече
ще е налял вино.

There's no need to eat along the way
-- by the time we get there,
Grandma will already have roasted
the lamb and Grandpa will have
poured out some wine.

22.2. The future in the past tense: introduction and formation

Just as Bulgarian can project an envisioned action into the future (by means of the future anterior tense), it can also project the envisioning of this action into the past. The tense with the somewhat unwieldy name, "future in the past" (бъдеще в миналото) means exactly what it says. A statement of future action which is made in the present moment is then shifted into a past tense time frame.

At first, this definition may seem strange to one whose language does not have such a formalized tense. In practice, however, it is straightforward. In English, one says in the present

"I will do that in an hour's time."

Once one is removed from this present moment, one often has occasion to look back on it and recall one's thinking at that moment. To do so in English, one says one of a number of things:

"I was about to do that after an hour."

"I was to do that in an hour's time."

"I intended to do that in an hour's time."

"I would have done that in an hour's time."

The exact meaning depends, of course, both on the actual outcome of events and on the extent to which the speaker is aware of and makes reference to this outcome. Examples of usage, and of the ways in which these several meanings are communicated, will be given below.

The shape of this tense is in many ways parallel to that of the simple future -- a form of the auxiliary *ще* plus a conjugated present tense form of the verb. In the simple future the auxiliary *ще* is an unaccented, unchanging particle which is identical with the 3rd singular of the verb *ща*. In the future in the past, however, this auxiliary is the fully conjugated imperfect tense form of the verb *ща*, which is accented like any other word. Additionally, whereas the simple future auxiliary *ще* is

followed directly by the present tense form of the verb, in the future in the past the two forms are joined by the conjunction да.

Similarly, the negative forms of the future in the past resemble the negative forms of the simple future. Both are composed of "auxiliary + present tense"; in both cases the auxiliary is unchanging for person or number. Only the tense of the auxiliary is different: present tense (няма) in the simple future and past tense (нямаше) in the future in the past.

Here are the forms of the future in the past, both affirmative and negative. They are given alongside the simple future for comparison:

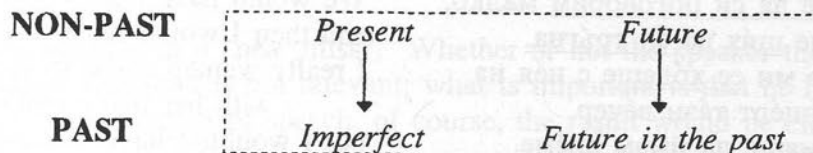
FUTURE IN THE PAST (contrasted with simple future)

AFFIRMATIVE			NEGATIVE		
	<u>Future in the past</u>	(future)	<u>Future in the past</u>	(future)	
1 st sg.	щях да четá	ще четá	нямаше да четá	няма да четá	
2 nd sg.	щеше да четéш	ще четéш	нямаше да четéш	няма да четéш	
3 ^d sg.	щеше да четé	ще четé	нямаше да четé	няма да четé	
1 st pl.	щяхме да четém	ще четém	нямаше да четém	няма да четém	
2 nd pl.	щяхте да четéте	ще четéте	нямаше да четéте	няма да четéте	
3 ^d pl.	щяха да четáт	ще четáт	нямаше да четáт	няма да четáт	

22.3. The future in the past tense: basic usage

The simple future tense describes an event the speaker thinks will (or will not) happen. Sometimes a statement made in the future tense implies intention on the part of the speaker (that the event happen or not happen), and sometimes it simply expresses a belief, guess or projection. Whatever that statement meant when it was made is what the future in the past reports. The various possible meanings are thus quite different, and so are the various English translations.

What is common to all meanings is the projection into the past of a non-past state. The relationship between future and future in the past is thus exactly parallel to that between present and imperfect.

Consider the following two narratives. In the first, a speaker describes to a friend his current state, including his thoughts, intentions and projections in the future. A certain period of time passes, after which the speaker wants to recapture for someone else, as exactly as possible, the state of his thinking at that moment. The only changes in the text, therefore, are of verbal tense: present is transformed into

imperfect, and future is transformed into future in the past. To make these correspondences clearer, the relevant verb forms are underlined and the sentences numbered.

NON-PAST time frame

1. <u>Чудя се</u> какво да <u>пра́вя</u> .	I wonder what I should do.
2. То́лкова неща́ <u>има́м</u> да довърша, преди́ да зами́на!	I have so many things to get done before my departure!
3. <u>Тря́бва</u> просто́ да започна́ с не́що.	I simply have to start somewhere.
4. <u>Ще</u> оти́да първо́ до ба́нката,	First I'll go to the bank
5. <u>къде́то</u> <u>ще</u> си <u>обменя́</u> па́ри́те,	where I'll change some money,
6. и <u>ще</u> <u>ку́пя</u> пода́ръци.	and [then] I'll buy some presents.
7. <u>Ня́ма</u> да мо́га да се оба́дя на Мари́на,	I won't have time to phone Marina,
8. напра́во <u>ще</u> се отби́я при не́я.	so I'll just drop in on her.
9. <u>Ще</u> си поговори́м ма́лко,	We'll talk for a bit
10. а по́сле <u>ще</u> си <u>тръ́гна</u> .	and then I'll leave.
11. Мно́го ми се <u>хо́ди</u> с не́я на конце́рт та́зи ве́чер,	I really want to go to the concert with her this evening,
12. но <u>ня́ма</u> да <u>има́м</u> вре́ме.	but I'm not going to have the time.

PAST time frame

1. <u>Чудех се</u> какво да <u>пра́вя</u> .	I was wondering what to do.
2. То́лкова неща́ <u>има́х</u> да довърша, преди́ да зами́на!	I had so many things to get done before my departure!
3. <u>Тря́бваше</u> просто́ да започна́ с не́що.	I simply had to start somewhere.
4. <u>Щях</u> да оти́да първо́ до ба́нката,	First I was going to go to the bank
5. <u>къде́то</u> <u>щях</u> да си <u>обменя́</u> па́ри́те,	where I was going to change some money,
6. и <u>щях</u> да <u>ку́пя</u> пода́ръци.	and [then] I was going to buy some presents.
7. <u>Нямаше</u> да мо́га да се оба́дя на Мари́на,	I wouldn't have had the time to phone Marina,
8. напра́во <u>щях</u> да се отби́я при не́я.	so I was just going to drop in on her.
9. <u>Щяхме</u> да си поговори́м ма́лко,	We would have talked for a bit,
10. а по́сле <u>щях</u> да си <u>тръ́гна</u> .	and then I would have left.
11. Мно́го ми <u>се хо́деше</u> с не́я на конце́рт та́зи ве́чер,	I really wanted to go to the concert with her that evening,
12. но <u>нямаше</u> да <u>има́м</u> вре́ме.	but I wouldn't have had the time.

In the "real time" of the moment of speech, the speaker usually knows whether or not these events have occurred as predicted. This is irrelevant to a narration of the above sort, however, whose only purpose is to recapture the moment exactly as it was. Nevertheless, as the English translation suggests, it is hard for a speaker to

completely ignore his or her present knowledge (of whether or not the event happened as intended or predicted).

Thus, there are often several additional elements of meaning present in any instance of the future in the past tense. One or more of the following may contribute to the "meaning" of this tense:

- whether or not the event actually happened as predicted;
- if it did not happen (which is usually the case), how close it came to happening;
- the degree of the speaker's expectation that it would happen (and consequently, of his surprise or disappointment);
- the degree of his intention to make the event happen after all;
- the nature of his speculation about why the event failed to happen.

22.4. The future in the past as an expression of surprise or disappointment

Sometimes an unexpected event almost happens, and the future in the past is used to express the speaker's surprise and (sometimes) relief at the "near miss".

Щях да забравя! Добре, че ми
каза навреме.

I almost forgot! It's good you told
me in time.

За малко щях да падна.

I nearly fell.

The first speaker above was reminded in time of something important he nearly forgot, and the second speaker managed to regain her balance (and not fall). The future in the past here gives a very vivid picture of the moment immediately prior to an action that almost happened but did not.

This tense can also convey this same vividness even if the event did happen. In the following, for instance, a speaker locates the time of a past event with reference to his own imminent action:

Когато той дойде, тъкмо щях да
излизам.

I was just on the verge of leaving
when he arrived.

The implication again is of a "near miss". Whether or not the speaker then continued with his intentions to go out is not relevant; what is important is that he had not done so yet. (In the larger context of speech, of course, the result would be clear.)

Sometimes a speaker uses the future in the past to express his or her disappointment upon realizing that an expected event has not taken place. In such cases, the future in the past can even carry a tinge of accusation. For instance:

Нали щеше да ни чака?

I thought he was going to wait for us!
[= Wasn't he going to wait for us?]

Аз бях с впечатление, че щяха да
дойдат двама американски
студенти.

I was under the impression that two
American students were coming to
see me.

Ти нали до сутринта нямаше нищо
да ядеш?

I thought you weren't going to eat
another thing till morning!
[= Wasn't it the case that you
weren't going to eat till morning?]

The meaning of such a sentence can also include the speaker's underlying intention to make the event happen after all. For instance, if someone has not returned a book as promised, the following can serve not only as a statement of surprise but also as a "gentle reminder":

Нали щеше днес да ми върнеш
тази книга?

Weren't you going to get that book
back to me today?

22.5. The future in the past in conditional constructions

Probably the most common usage of the future in the past is in a conditional sentence, in which the speaker offers his interpretation of a sequence of causation.

Щеше да е по-добре, ако беше
болен.

It would be better if he had been sick.

A conditional sentence consists of a prediction of the nature "if A then B". If a speaker believes there to be a causal relationship between A and B, and sees that A is the case, then he will predict that B will follow. Note that the prediction "B will follow", is phrased in the future tense. Thus:

<i>present</i>	<i>future</i>
ако става А If A happens,	ще стане Б then B will happen.

If one shifts this entire construction from the non-past into the past, according to the schema given earlier, one has

<i>imperfect</i>	<i>future in the past</i>
ако ставаше А If A were to happen,	щеше да стане Б then B would happen.

Many conditional sentences in Bulgarian follow the pattern

IF *[imperfect]*, THEN *[future in the past]*.

This pattern is most frequently found in sentences where the prior condition described constitutes a state. For instance:

Ако знаех, че ми има нещо, щях да взема мерки предварително.	If I had known there was something wrong with me, I would have done something about it earlier.
Ако бях още болен, щях ли да се разхождам така?	If I were still ill, would I be out walking around like this?
Ако можехме, щяхме да отидем.	If we could have, we would have gone.
Ако не беше студено, цветята нямаше да измръзнат.	If it hadn't been [so] cold, the flowers wouldn't have frozen.
Ако не искахме, нямаше да излезем.	If we hadn't wanted to, we wouldn't have gone out.

If the prior condition is a completed action, however, it is usually expressed in the past anterior. The following pattern then obtains:

<i>past anterior</i>	<i>future in the past</i>
ако беше се случило А	щеше да стане Б
If A had happened,	then B would have happened.

The prediction continues to be expressed by the future in the past. For instance:

Сигурно щеше да спи до довечера, ако не бях се обадила.	If I had not called, he would certainly have slept through till this evening.
Той щеше да умре, ако не бях се върнала бързо.	He would have died if I hadn't come back right away.

Conditional constructions will be discussed in more detail in Lesson 23.

EXERCISES

I. Rewrite the following passage to express a point of reference further in the future.
Begin with: Ще се стараем да сме станали ...

Стараем се сутринта да станем рано, но от опит знаем, че колкото и да е рано, Мирко е станал вече. Нали слънцето вече е изгряло?! Събрал е дърва, наклал е огъня и е сварил вода за кафето. Кучето също се е събудило. Гледа го предано в очите и върти опашка. То е, защото той му е дал вкусен кокал -- или може би просто от обич? Прострението на въжето дрехи са изсъхнали. Той е почиствал калните обувки. Остава само да изпием кафето, да се качим в лодката и да потеглим.

II. Rewrite the following passage to express a point of reference further in the past.
Begin with: Знаех ...

Знам, че и този ден ще бъде като другите. Ще станем рано, ще закусим и ще проверим има ли писма за нас. После децата ще отидат на училище, а възрастните -- на работа. Само аз (котката) ще остана да скучая самичка. Мишки вече няколко месеца няма, а врабчетата са далече. Няма и да се опитвам да хвана някое. Първо, те са много далече. И второ -- не са вкусни, ако ги ядеш с перата. Ще лежа на килима и ще чакам някой да се прибере вкъщи.

III. Complete the sentences, using one of the following verbs: питам, проверя, помогна, измръзна, чакам, обадя се, дойда.

1. Ако не бяха толкова сигурни в успеха си, те ...
2. Ако не знаеш пътя, ...
3. Ако ги бяхме поканили, те ...
4. Ако отидат някой път отново там, те ...
5. Много е студено. Ако бяхме купили цветя, те ...
6. Ако се беше обърнал към тебе за помощ, ти ...
7. Ако знаа, че ще дойдеш, аз ....

ADDITIONAL GRAMMAR NOTES

22.6. Kinship terminology, continued

Basic kinship terminology, learned in Lesson 10, is for the most part parallel to that of English. There is greater complexity in the system of aunts, uncles and in-laws, however. This is because Bulgarian specifies not only the type of relationship but also the blood-line. For aunts and uncles it is necessary to specify *whose* sister (or brother), and for in-laws it is necessary to specify *whose* parents (or siblings).

Many Bulgarians now use a simplified version of the system given below. If the relatives in question are considered part of a Bulgarian's immediate family, however, s/he will probably know and use the more precise form. The separate forms for parents-in-law are distinguished by everyone.

<i>relationship</i>	<i>Bulgarian term</i>	<i>English term</i>
father's sister; mother's sister	лѐля	aunt
father's brother's wife	стри́нка	aunt
mother's brother's wife	вуйна	aunt
father's brother	чи́чо	uncle
mother's brother	вуйчо	uncle
mother's (or father's) sister's husband	сва́ко	uncle
husband's father	све́кър	father-in-law
wife's father	тѣст	father-in-law
husband's mother	свеќѣрва	mother-in-law
wife's mother	тѣща	mother-in-law
daughter's husband	зѣт	son-in-law
son's wife	снаха́	daughter-in-law
sister's husband	зѣт	brother-in-law
wife's sister's husband	баджана́к	brother-in-law
wife's brother	шу́рей	brother-in-law
husband's brother	де́вер	brother-in-law
brother's wife	снаха́	sister-in-law
husband's sister	зѣлва	sister-in-law
wife's sister	балдѣза	sister-in-law
wife's brother's wife	шурена́йка	sister-in-law
husband's brother's wife	етѣрва	sister-in-law

Note that there is an interesting overlap in the terms *снаха́* and *зѣт*, which cross generations. *Снаха́* refers to the wife of either one's son or brother, and *зѣт* refers to the husband of either one's daughter or sister.

SAMPLE SENTENCES

1. Когато се върнем вкъщи, той ще е приготвил вечерята.
2. Тръгнете рано. Когато слънцето изгрее, вие ще сте стигнали върха на планината.
3. Много сте далече. Децата ще са пораснали, преди да се наканим да дойдем пак при вас.
4. Рано е. Няма да са заспали, когато се обадим.
5. Можем да се обадим и по-късно. Те няма да са заспали.
6. Гостите се бавят, ще сме изпили виното и изяли сладките, когато дойдат.
7. Нали ти щеше да ходиш в България?
8. Сиренето щеше отдавна да се свърши, ако всички го ядяха.
9. Детето дръпна покривката и вазата за малко щеше да падне.
10. Всичко щеше да е ясно, ако го беше обяснил като хората.
11. Нямахте ли да ти е мъчно, ако не беше дошъл с нас на концерта?
12. Ако цветята не бяха увехнали, нямахте да ги изхвърлят.
13. Ако се беше подготвила, щеше да се представи по-добре на изпита.
14. Тази среща щеше да се състои утре, нали?
15. В техния клас ти щеше да си най-високата. Другите момичета в този клас са по-ниски.
16. Ако не беше избухнала войната, всичко щеше да бъде съвсем различно.
17. Ела в пет часа. Аз тъкмо ще съм свършил работа.

SENTENCES FOR TRANSLATION

1. Come at five if you want. Only I won't have finished the job yet. I was going to start it earlier, but Ivancho called and we chatted a while. We will have to change the deadline.
2. Had I known he was going to slip, I would have grabbed him. He might at least have informed me of his intentions. Then I wouldn't have stepped on him, and he wouldn't have fallen.
3. There are so many words for different relatives in Bulgarian. I wouldn't even have known he was my "badzhanak" if he hadn't told me.
4. I was going to set up a meeting with her for tomorrow, but everything depends on when she will get back from Varna. She wasn't going to come back until Friday, but I hear it's been raining a lot there so perhaps she will arrive sooner.
5. I have the deepest respect for our teacher. He has made a great impression on me.
6. I was going to sit here and prepare for the test. But if that bothers you, I can leave.
7. I'm afraid the meeting will not be long enough. We won't even have shaken hands yet and it will be time for us to leave.

Melnik, in the Pirin Mountains

READING SELECTION

Алеко Константинов, "Братя славяни в далечна Америка"

Бяхме се запътили да пием по една бира. Заведе ни нашият чичероне в едно доста обширно и чистичко помещение. Всичките маси бяха празни, ако и да нямаше 9 часа вечерта. Около бюфета имаше постоянно движение; посетители дохождат, поръчат си бира или уйски, изпият, заплатят и се оттеглят мълчаливо. Слава богу, че тази пивница не беше чисто американска, а то и ние нямаше да имаме удоволствието да се разположим около масата и със сладка приказка да си изпием по някоя чаша бира, а трябваше, като онези неми хладни посетители, като че изкуствени, човекоподобни машини, да се изправим при бюфета, както у нас правят пияниците, и мълчаливо да си изпразним чашите. В пивниците, съдържани от американци, няма места за сядане; всяка консумация става пред бюфета; там са наслагани всевъзможни закуски на разположението на посетителите безплатно. Ако си с дебелички очи, можеш да изпиеш само една бира, а да се нахраниш хубавичко със закуски и ще правиш тази "икономия" дотогава, докато един ден стопанинът не те улови за яката и ти помогне да изхвърнеш из вратата.

За наше щастие стопанинът на тази пивница беше немец, не успял още да се американизира. Ние забелязахме, че разни хора дохождат, пият и си отиват, но един от тях постоянно стърчеше при бюфета и все си сръбва по чаша и се вслушва в нашия разговор. По едно време дойде да го повика едно момиче. Той ѝ каза нещо по английски, па прибави "Иди си, бога ти!" Той нарочно пусна тия думи като вдица, за която ние тутакси се закачихме.

-- Вие сте сърбин? -- попита го докторът.

-- Ест, србин, и ви сте срби? * -- поллюбопитсвува той крайно зарадван.

-- Българи сме.

-- Све едно, ща су срби, ща су бугари -- брача словени! **

-- и без да чака покана, той седна при нас, като подаде картичката си.

Оказа се, че е банатски сърбин, Неделкович; след дълги скитания по Европа дошъл в Ню Йорк преди четиринайсет години, кожухарин, женен за немкиня. Засмян до уши от радост, че се срещнал с "брача", той не знаеше как да изкаже удоволствието си. Преди всичко залови се да черпи. Разказа си надве-натри биографията: спомняше си епизоди от живота, особено от детинството. Четиринайсет години, уверяваше ни той, не бил продумал по сръбски, та сега като че искаше да се наприказва за цели 14 години. Не му млъкнаха устата. И на всяка фраза питаше дали вярно се изразява, проверяваше дали не е забравил родния си език. Цял рой впечатления, който са спали толкова години покрити с нови впечатления, сега се пробудиха и забръмчаха през устата му. Спомни си той за разни обичаи, обреди, сватби,

* Да, сърбин, и вие ли сте срби?

** Све едно -- срби ли са, българи ли са. Братя славяни!

пóчна да проверява дали не é забравил молитвите по славянски, запя най-сетне "Христос воскресе" за крайно удивление на американците в пивницата.

Стопанинът, едър, красив, във висша степен добродушен и вечно засмян баварец, и жена му, една пълна, бяла саксонка -- преситени от желязната студенина на американците, възхитиха се от сантименталностите на доволния до блаженство бай Неделкович и с позволение се присъединиха към нашата маса, която любезната госпожа затрупа с всевъзможни закуски. България, Сърбия, Бавария и Саксония си подадоха ръце, за да отразят с общи сили американски егоизъм и студенина. И победиха....

Както Неделкович, тъй и баварецът са вече американски граждани. Те са откъснати от отечествената си почва и виждаш, че искрено, с гордост се наричат американци. На бившето си отечество гледат като на нещо останало някъде там далече, в мъглата. Интересите на щата и на града Ню Йорк са и техни интереси. Те винаги четат вестници и са постоянно в течение на американските работи, като не забравят и Европа.

Адаптирано от Алеко Константинов, До Чикаго и назад.

Sofia City Baths

GLOSSARY

ако и да американизирам	even though Americanize	градски	town, municipal; urban
баварец баджанак	Bavarian brother-in-law (wife's sister's husband)	гражданин гъмза	citizen particular sort of dark red wine
балджа	sister-in-law (wife's sister)	дебел девер	thick, fat brother-in-law (husband's brother)
банатски банка	of the Banat region bank	детинство добродушен	childhood good-natured, kind- hearted
безплатен биография блаженство бутилка	free of charge, gratis biography bliss, beatitude bottle	доволен до блаженство довършвам / довърша (-иш)	blissfully content finish off, bring to a close
бъдеще в миналото (време) бъдеще предвар- ително (време) бюфет	future in the past (tense) future anterior (tense) sideboard, buffet, refreshment bar	доста дотогава дотогава, докато дръпвам / дръпна	fairly until then, by that time until pull, tug
в последния момент в течение на войстина	at the last minute informed about in truth (<i>archaic Slavonic</i>)	егоизъм епизод етърва	egotism episode sister-in-law (husband's brother's wife)
войстина воскресе	in truth Christ has risen (ritual Easter formula)	железен, желязна	iron, steel-like
воскресе	arose (3sg. <i>aorist</i> , <i>archaic Slavonic</i>)	забръмчавам / забръмча (-иш)	begin to buzz
впечатление врабче всевъзможен	impression sparrow all sorts of, every possible	заек закачвам се / закача се (-иш)	rabbit get caught on
вуйна	aunt (mother's brother's wife)	закуска залавям се / заловя се	hors d'oeuvre catch hold of; set about
във висша степен	eminently, in the highest degree	заплащам / заплатя	pay, pay up
вѣдица въже	fish-hook; fishing rod rope, line	запѣтвам се / запѣтя се	set out, be off
възпрепятствувам възхищавам се / възхитя се	prevent, hinder admire, be enraptured by	запѣхтян запявам / запѣя	out of breath begin to sing, break into song
въртя въртя опашка	turn, spin wag tail	засмян засмян до уши зѣт, -ят (<i>pl. зѣтѣове</i>)	smiling grinning from ear to ear son-in-law; brother in-law (sister's husband)
гледна точка гърдост градска градина	point of view pride town garden; central park	зѣлва	sister-in-law (husband's sister)

из	out of	наприказвам се	talk one's fill, talk to
избухвам / избухна	burst, explode	наслагам /	one's heart's content
избухна война	war broke out	насложа (-иш)	put out, lay
избягвам / избягам	run away, get loose	наслагам всевъз-	serve all sorts of snacks
изгривам / изгрея	rise, come up (of the sun)	можни закуски	
изказвам /	express; reveal	нахранвам се /	eat one's fill
изкажа (-еш)		нахраня се	
изкуствен	artificial, unnatural	немец	German (male)
измръзвам /	freeze, die from cold	немкиня	German (female)
измръзна		нисък	low, short, of small stature
изпразвам /	empty, drain	ням (pl. неми)	mute, silent, dumb
изпразня		обич, -та	love
изразявам се вярно	say [it] right	обменям / обменя	exchange
изсъхвам / изсъхна	dry out, become dry	обряд	ritual, ceremony
изхвърквам /	fly out	обширен	wide, extensive, spacious
изхвъркна		оказвам се /	turn out, prove to be
изхвърквам из	fly out the door	окажа се (-еш)	
вратата		опичам / опека	roast, bake
изхвърлям /	throw out, eject	(-чеш)	
изхвърля		отечествен	of one's native land;
икономия	economy, saving		patriotic
искрен	sincere, genuine	отечество	native land
кален	muddy	откъсвам / откъсна	tear, break off, uproot
картичка	business card, visiting card	отменям / отменя	abolish, cancel
като хората	properly	отразявам / отразя	refute
кожухар (archaic form кожухарин)	furrier	оттеглям се /	withdraw, retire
консумация	consumption, use	оттегля се	
крайно удивление	utter amazement	па	and, but
красив	beautiful, handsome; noble	перо	feather
кюфтe	meatball	пивница	pub, saloon
лодка	boat, dinghy	подаваме си ръце	[we] join hands
млъквам / млъкна	fall silent, hush up	подхлъзвам се /	slip, trip
молитва	prayer	подхлъзна се	
мъгла	mist, fog	позволение	permission
мълчалив	silent, tacit	покривам / покрива	cover, overlay
на гладно сърце	on an empty stomach	покривка	cover (tablecloth, bedspread)
на спокойствие	at leisure	полюбопитствувам	inquire, show curiosity
на тяхно	at their disposal,	помещение	room; premises
разположение	available to them	посетител	visitor; patron, customer
надве-натри	helter-skelter, in a disorganized manner	потеглям / потегля	set out, set off
наканвам се /	get round to, find	почва	soil, ground
наканя се	time to	почивтам /	clean, clean up
накладдам /	make, light	почиства	
накладá		предан	devoted, faithful
накладдам огън	light a fire	представям се /	arise; introduce oneself
наливам / наляя	pour out, fill [a glass]	представя се	
		преситен	satiated; fed up
		прибавям /	add, supplement
		прибавя	
		присъединявам се /	join, associate with
		присъединя се	

Двайсет и втори урок / Lesson 22

пробуждам се / пробудя се продумвам / продумам (не бил продумал)	awaken, be aroused utter, say a word had not uttered (renarrated mood, see L. 24-25)	студенина стърча (-иш) съдържам сърбин	cold, frigidity stand out; hang about contain, hold Serb (male)
плътен	plump	тези дни това трябва да се полее точка тутакси	one of these days this calls for a drink point, dot immediately, right off
разни разни хора разполагам се / разположа се (-иш) разположение роден език рой, роят (pl. роёве) ръкувам се	various, diverse all sorts of people settle down situation, disposition native language swarm, host shake hands	уверявам / уверя увяхвам / увехна уговорен удивление уйски улавям / уловя	assure wither, fade stipulated, agreed-upon amazement whiskey catch, seize
с впечатление съм	be left with the impression	фраза	phrase
с дебели очи саксонка сентименталност свако свършвам се / свърша се (-иш) скитане (pl. -ния) сучая сладка приказка сладки снаха	shameless Saxon (female) sentimentality uncle (aunt's husband) end, run out, sell out wandering be bored pleasant chat pastries, sweetmeats daughter-in-law; sister-in-law (brother's wife)	хващам под ръка хладен Христос Христос възкресе	take [someone's] arm cool; wintry Christ Christ has risen (Easter formula)
спокойствие сръбвам / сръбна сръбски стопанин	calm, quiet take a nip, sip Serbian (adj.) owner, proprietor	чистичък чичероне човекоподобен шурей шуренайка щастие яка	neat cicerone, guide anthropoid brother-in-law (wife's brother) sister-in-law (wife's brother's wife) happiness, good fortune collar

CULTURAL COMMENTARY

City life: outdoor cafes

The Crystal cafe (кафе Кристал) is situated in the center of town at the corner of Rakovska street and Tsar Osvoboditel boulevard. It is both an indoor and outdoor restaurant which borders on the main city park. The outdoor garden cafe is an extremely pleasant place to take afternoon coffee and sweets, particularly in the summer months.

Food and drink: wine

Several regions in Bulgaria are known for their excellent red wines. One of these is the area near the southwestern Bulgarian town of Melnik (Мѐлник); the best wines from here are from the Merlot and Cabernet Sauvignon grape varieties. The area around Haskovo (Хасково) in southeastern Bulgaria also produces very fine wines. There is also a dark, rich red wine grape which is apparently unique to Bulgaria, called gămza (гѐмза), grown in northern Bulgaria. Two areas which produce this wine are Novo Selo (Нѐво сѐло) in northwestern Bulgaria, and Suhindol (Сѹхиндол) in northeastern Bulgaria. The high quality of Bulgarian wines has yet to be discovered by importers in most western countries.

Literature: Aleko Konstantinov

The name of Aleko Konstantinov (1863-1897), despite his relatively brief life, is known to nearly all Bulgarians through his lively and irreverent writings. An inveterate traveler, Konstantinov published spirited and engaging descriptions of his travels throughout Bulgaria, Europe and across the Atlantic. The best-known of these is *До Чикаго и назад* ("To Chicago and Back" [1894]), in which he describes his adventures on the way to the 1893 Chicago exposition via Paris, New York and Niagara Falls. While in the U.S., Konstantinov was simultaneously entranced by the technological advances and repelled by what he perceived as the lack of Balkan, personal warmth. His most famous literary creation, however, is the parvenu Bay Ganyo, the corrupted nouveau city dweller who has lost his traditional roots but has not (and most likely never will) become "civilized". Through the adventures of this character, hypocrisy of all sorts is unmasked. Konstantinov, who had worked within the legal system and refused to take part in widespread bribing and corruption, was such a sharp critic of governmental failings that when he was assassinated "by accident" (the bullet, from the gun of a paid killer, had been intended for his traveling companion), many who had suffered his critiques said that the bullet had in fact been well placed.

Geography: Banat

The Banat is a region encompassing westernmost Romania, northeastern Serbia (covering part of the former autonomous province of Vojvodina), and a small part of Hungary. The large number of Bulgarians living north of the Danube in Romanian Banat (who moved there in the 17th and 18th centuries and have retained their language and customs to this day) are called the Banat Bulgarians; Serbs living in the Banat (on both sides of the political border) are called the Banat Serbs. Although many different languages are spoken in the Banat, the customs, music and other characteristics of folk life are very similar throughout the region.

History

Serbs and Bulgarians share a common history on many points, and although the two languages are clearly distinct from one another, there are sufficient similarities that with good will Serbs and Bulgarians can usually understand one another's speech. Both peoples spent many centuries under the so-called "Ottoman yoke", both are of the Orthodox Christian religion, and both owe much of their sense of identity during the Ottoman occupation to their religion and its practices. Church rituals, and the archaic Slavic language (called simply "Slavonic" [славѣнски]) in which these rituals were carried out, were especially important in this maintenance of identity. Prayers, and especially formulas like *Христѹсъ воскрѣсе* ("Christ has risen") and the ritual answer *Вѹистина воскрѣсе* ("Indeed he has risen") play a major role, especially as Easter is the central festival of the year for Orthodox Christians (as opposed to Catholics and Protestants, for whom Christmas is the central festival).

LESSON 23

DIALOGUE

Под сияещото слънце на лятния следобед

// На бгъла на Патриарх Евтимий и Раковска Тания и Павлина настигат Димитър и Милена. Под сияещото слънце на лятния следобед младоженците изглеждат особено щастливи. Кучетата весело джафкат, прескачайки се. Децата се заливат от смях. //

Таня: Чувам, че не сте могли да присъствувате на сватбата на сина си?

Павлина: Уви, разболях се. Това щеше да бъде най-важният ден в моя живот, а аз го прекарах в болницата. Бях си ушила специално за целта бял ленен костюм. Щяха да ме закарат до Варна един приятели с мерцедеса.

Димитър: Тези дни ще станат снимките от сватбата и ще ти ги покажа. С тебе щеше да е по-весело, но какво да се прави. Съдба...

Павлина: Аз съм толкова фотогенична. Щях да бъда много хубава на снимките, ако бях стигнала до Варна.

Милена: Помисли си, майко, колко по-страшно щеше да бъде, ако кризата се беше случила по пътя.

Таня: Каква криза?

Павлина: Апандисит. Присви ме в деня преди сватбата. Взеха ме в болницата по спешност и ме оперираха още същия ден. Ако знаех, че ми има нещо, щях да взема мерки предварително.

Таня: Възпалението на апандисита може да доведе до много неприятни последици. Радвайте се, че сте се отървали евтино.

Павлина: Докато бях в болницата, съседката се грижеше за Барт. Той толкова се беше измъчил без мене, че щеше да умре, ако не бях се върнала бързо. Много страда, когато ме няма. Пък и съседката не знае с какво да го храни. Да му дава пилешки дробчета, моля ви се. Ако бях прекарала още няколко дни в болницата, щях да го загубя.

Таня: Сега по-добре ли се чувствувате?

Павлина: Добре съм, благодаря. Ако не бях добре, щях ли да се разхождам по Раковска? Аз си гледам здравето. Здравето е най-голямото съкровище на човека.

Милена: Докато го имаш, не му обръщаш внимание, но горко ти, ако го изгубиш.

Димитър: А бе, то, голото здраве си е жива болест. Без пари животът не му се услажда на човек, колкото и да е здрав.

Таня: Ако си здрав да работиш, и пари ще имаш.

Милена: Така си е ...

Таня: А сватбеното ви пътешествие къде беше?

Милена: Нашите кумове имат вила в Балчик, на брега на морето. Верандата е построена така, че по всяко време на деня има сянка. Може да се ходи по бански до плажа - той е под самите прозорци. Прекрахме там десет дни.

Димитър: Милена така се радваше на слънцето, че ако не бях я прибрал насила на сянка, щеше да е изгоряла до вечерта. И така на другия ден беше червена като рак и се наложи да я мажа с кисело мляко.

Таня: За първи път ли бяхте в Балчик?

Димитър: Преди години щях да летувам там с едни приятели, но нещо стана и плановете ни не се осъществиха.

Милена: Аз съм ходила няколко пъти и знаех, че на Митко ще му хареса.

Димитър: Аз толкова много кактуси, колкото в Ботаническата градина там, не бях виждал събрани на едно място.

Павлина: Вижте децата и кучетата колко далече отидоха. Докато стигнем до градинката при Кристал, те ще са пили вода от чешмата. А Барт не бива да пие студена вода.

Димитър: Нека да побързаме тогава. Да ги настигнем.

BASIC GRAMMAR

23.1. Review of participles

Participles are adjectives which are formed from verbs. They function as adjectives but retain verbal meaning. There are three participles in Bulgarian, the past passive, the past active and the present active.

The past participles, learned in previous lessons, both refer to actions which have been completed. The usage of these two participles is summarized briefly below. The present active participle, which refers to actions that are in progress, will be learned in this lesson.

Past passive participle

The past passive participle is formed from the aorist stem of the verb. It can be formed from verbs of both aspects. It is used as an adjective, both attributively and predicatively. For example:

attributive

Една добре облечена дама ни мáха.	A well-dressed woman is waving to us.
--------------------------------------	--

predicative

Тя е мнóго добре облечена.	She is very well dressed.
----------------------------	---------------------------

It is also used in forming passive constructions. For example:

Фíлмът ще бóде показан úтре.	The film will be shown tomorrow.
Това писмó е написано от самия дирéктор.	This letter was written by the director himself.

Past active participle

The past active participle, otherwise known as the L-participle, is also formed from the aorist stem of the verb. Practically every verb stem can form the L-participle. Although this participle can be used as an attributive adjective, it is much more commonly used predicatively. For example:

attributive

Зрелите плодове са винаги предпочитани.	Ripe fruits are always [to be] preferred.
--	--

predicative

Тéзи плодове са мнóго зрели.	These fruits are very ripe.
------------------------------	-----------------------------

The primary use of the L-participle is in the various compound verbal tenses. For review, these are:

past indefinite

Той го е свършил.

He's finished it.

past anterior

Той вече го беше свършил,
когато дойдохме.

He had already finished it when
we arrived.

future anterior

Той ще го е свършил преди 5 ч.

He'll have finished it by 5 PM.

future anterior in the past (see below)

Той щеше да го е свършил
преди 5 ч.

He would have finished it by 5 PM.

23.2. The present active participle: formation and usage

The present active participle is used only adjectivally. It is formed from the present tense stem, of imperfective verbs only. To make the present active participle, add the suffix **-щ-** to the 3rd singular present of a-conjugation verbs and stem-stressed e-conjugation verbs.

For **и-conjugation** verbs, replace the theme vowel by **-е-**, and for all end-stressed verbs, replace the theme vowel by **-я-**. This vowel, spelled **-а-** after **ч, ш** or **ж**, does *not* alternate with **-е-** before the plural ending. Adjectival endings are then added.

3sg. present

PRESENT ACTIVE PARTICIPLE

masculine   feminine   neuter   plural

a-conjugation

ча́к-а
вече́р-я

ча́каш	ча́каща	ча́кащо	ча́кащи
вече́рящ	вече́ряща	вече́рящо	вече́рящи

e-conjugation

зна́-е
бъ́д-е
чет-е́

зна́еш	зна́еща	зна́ещо	зна́ещи
бъ́деш	бъ́деща	бъ́дещо	бъ́дещи
четя́щ	четя́ща	четя́що	четя́щи

и-conjugation

търс-и
но́с-и
сед-и́
сп-и́

търсеш	търсе́ща	търсе́що	търсе́щи
но́сеш	но́сеща	но́се́що	но́се́щи
седя́щ	седя́ща	седя́що	седя́щи
спя́щ	спя́ща	спя́що	спя́щи

If the meaning of the verb includes the particle **се**, then this particle must always accompany the participle, following it directly.

The present participle describes an action in progress: the noun it modifies denotes the person who is performing the action. Sometimes it can be translated by an English adjectival form in “-ing”; more frequently, one must use either a verbal phrase or a noun which subsumes the verbal idea. Only in the case of the adjective бъдещ “future” does a participle correspond directly to an English adjective.

1. Той е бъдещ студент.	He's a future student.
2. Следващият месец е април.	The coming [= following] month is April.
3. Въртящата се врата беше постоянно в движение.	The revolving door was in constant motion.
4. Под сияещото слънце на летния следобед младоженците изглеждат особено щастливи.	In the bright sunlight [= shining sun] of a summer's afternoon, the newlyweds look particularly happy.
5. Движещите се отдясно коли имат предимство.	Cars [moving] on the right have the right of way.
6. Пишещият тези редове не знае по-нататъшната съдба на своите герои.	The writer of these lines [= the one writing these lines] knows nothing of the subsequent fate of his characters.
7. Познаваш ли седящия в ъгъла студент?	Do you know the student sitting in the corner?

In each case, the participle is grammatically equivalent to a relative clause. The list below gives the relative clauses which correspond to the participles used in the example sentences above. The difference between participles and relative clauses is not so much in meaning as in usage. Participles are used frequently in written and formal language, while in the spoken language the same meaning is expressed almost exclusively with relative clauses.

1. бъдещ студент	[Този,] който ще бъде студент
2. следващият месец	месеца, който следва
3. въртящата се врата	вратата, която се върти
4. сияещото слънце	слънцето, което сияе
5. движещите се отдясно коли	колите, които се движат отдясно
6. пишещият тези редове	[Този,] който пише тези редове
7. седящия в ъгъла студент	студента*, който седи в ъгъла.

* [object form]

23.3. The verbal adverb

English has two different verb forms in “-ing”: an adjective which modifies a noun (and corresponds to the Bulgarian present participle), and an adverb which modifies the main verbal phrase and expresses simultaneity of action with it. This, the English gerund, corresponds to the Bulgarian verbal adverb. For example:

English and Bulgarian present participle

Прелистващият книгата случайно
се натъкна на името си.

The person leafing through the book
happened upon his own name.

English gerund, Bulgarian verbal adverb

Прелиствайки книгата, Иван слу-
чайно се натъкна на името си.

Leafing through the book, Ivan
happened upon his own name.

Like present participles, verbal adverbs are formed from the 3rd singular present tense form. The ending, -йки, is added directly to the 3sg form, with the important provision that *и*-verbs replace the theme vowel by -e. The verbal adverb is unchanging in form (as opposed to present participles, which add adjectival endings).

3sg. present

VERBAL ADVERB

a-conjugation

чак-а
вечер-я

чакайки
вечеряйки

e-conjugation

пиш-е
зна-е
чет-е

пишейки
знаейки
четейки

и-conjugation

уч-и
сед-и

учейки
седейки

A verbal adverb expresses a time relation: the action it refers to is simultaneous with the one in the main clause. The same person must be performing both actions -- that of the verbal adverb and that of the main clause. In addition, the verbal adverb can only be used with reference to the subject of the sentence.

subject reference: verbal adverb possible

Връщайки се обратно, ще отидем
и там.

On our way back we'll go there too.

Обръщайки се назад, аз не мога
да намеря грешка в неговото
поведение.

Looking back [= as I look back on it],
I can't find anything wrong in his
behavior.

Тé се опíтаха да напра́вят това́,
пренебре́гвайки съвѣта ни.

They tried to do it despite [ignoring]
our advice.

Отíвайки на поку́пки, срѣцнах
Боря́на.

I met Boryana [as I was] on my way
to the store.

object reference: verbal adverb not possible

Срѣцнахме ги като отíваха на
поку́пки.

We met them as they were on their
way to the store.

23.4. The future anterior in the past tense

The future anterior describes an event in the future which the speaker predicts will be completed prior to another future event. For example:

Когáто се вѣрнем вкѣщи, то́й ще
е пригóтвил вѣчѣря.

By the time we get home, he will have
made dinner.

That is, by the time event B (the return home) takes place, event A (the cooking of dinner) will have been completed.

Because of the complexity involved, it is not frequent that a speaker will cast such a prediction into the past. Nevertheless it can happen, and Bulgarian has a tense for it. The name of this tense, as expected, is the future anterior in the past (бѣдѣще предвара́телно в мина́лото). In form, it is a mixture of the future anterior and the future in the past. The auxiliary is equivalent to that of the future in the past, and the conjugated verb is equivalent to that of the future anterior.

This tense occurs almost exclusively in conditional constructions, and usually with perfective verbs. Here are the forms, followed by an example of usage:

FUTURE ANTERIOR IN THE PAST

affirmative

1sg.	щя́х да сѣм прочѣ́л
2sg.	щѣ́ше да си прочѣ́л
3sg.	щѣ́ше да е прочѣ́л
1pl.	щя́хме да сме прочѣ́ли
2pl.	щя́хте да сте прочѣ́ли
3pl.	щя́ха да са прочѣ́ли

negative

ня́маше да сѣм прочѣ́л
ня́маше да си прочѣ́л
ня́маше да е прочѣ́л
ня́маше да сме прочѣ́ли
ня́маше да сте прочѣ́ли
ня́маше да са прочѣ́ли

Тя́ така́ се ра́дваше на слѣ́нцето,
че ако не бѣ́х я прибра́л насила́
на ся́нка, щѣ́ше да е изгоря́ла
до вѣчерта́.

She was so happy in the sun that if I
had not forced her to come into
the shade, she would have gotten
completely burned by evening.

23.5. Conditional constructions, continued

Conditional sentences take the form "if A, then B". The technical terms for these two parts of the sentence are:

<i>PROTASIS</i>	<i>APODOSIS</i>
if A	then B

The following examples of conditional sentences will be split into these two halves, each of which will be designated by the corresponding abbreviation (*PRO* or *APO*).

Conditional sentences make reference to three factors: time, reality of the condition, and likelihood of its fulfillment. Time can be past or non-past, the condition can be a real or an unreal one, and the hypothetical possibility of its fulfillment can be present or absent.

As an example, consider the following three English sentences (all of which concern the relationship between the presence of money in one's pocket and the ability to buy a ticket for a particular film) and note the choice of verbal tense and mood by which these meanings are expressed in English:

(1) English indicative

section of sentence
tense

<i>PRO</i>	<i>APO</i>
<i>present</i>	<i>future</i>
If I have the money I'll go.	

Analysis of meaning

Situational context

Time: non-past
Condition: real
Fulfillment: possible

The time is now -- the film has not yet begun.
The speaker thinks it likely he might have the money. Therefore it's possible he will go.

(2) English conditional

section of sentence
tense

<i>PRO</i>	<i>APO</i>
<i>past</i>	<i>conditional</i>
If I had the money I would go.	

Analysis of meaning

Situational context

Time: non-past
Condition: unreal
Fulfillment: possible

The time is now -- the film has not yet begun.
The speaker doesn't believe he has the money.
However, should the money turn up from somewhere, it's still conceivably possible for him to go.

(3) English past conditional

section of sentence
tense

<i>PRO</i> <i>pluperfect</i>	<i>APO</i> <i>past conditional</i>
If I had had the money	I would have gone.

Analysis of meaning

Situational context

Time: past
Condition: unreal
Fulfillment: impossible

The time is later -- the film is over. This fact, plus the verified fact of there having been no money, makes it obvious both that the condition is unreal and its fulfillment is/was impossible.

Now consider the Bulgarian translation of these three sentences:

(1)

section of sentence
tense

<i>PRO</i> <i>present</i>	<i>APO</i> <i>future</i>
Ако имам пари,	ще отида.

(2)-(3)

section of sentence
tense

<i>PRO</i> <i>imperfect</i>	<i>APO</i> <i>future in the past</i>
Ако имах пари,	щях да отида.

The translations of (1) and (2) into Bulgarian are relatively straightforward: when the time frame of sentence (1) is moved into the past, the result is sentence (2). The parallel is even closer than the English terms suggest, because the English phrase "would go" carries the meaning of *both* conditional (as in "He *would go* if he could") and future in the past (as in "He said he *would go*").

But whereas English moves sentence (3) even further into the past, Bulgarian seems to make no distinction between present and past (and consequently real and unreal conditions). Yet in other instances, Bulgarian can and does make this distinction. Here is a conditional sentence in which the tenses appear to be parallel to English (3), in that they are both shifted further into the past.

section of
sentence
tense

<i>APO</i> <i>future anterior in the past</i>	<i>PRO</i> <i>past anterior</i>
Досега щяхме да сме умрели от студ,	ако не се бяхме сетили за старото одеяло.

meaning

We would have died of the cold by now if we hadn't remembered about that old blanket.

The differences between English and Bulgarian usage are not random but are rather a direct consequence of the underlying grammatical organization of each language. English conditionals are concerned more with the concept of past vs. present time, whereas Bulgarian ones are concerned more with particular verbal actions and the degree of boundedness inherent in them.

In other words, English gives precedence to tense but Bulgarian gives precedence to aspect (including the several ways in which boundedness can be included into the meaning of individual verbs). For instance, the general idea of the above sentence could also have been expressed as follows:

section of
sentence
tense

APO

future in the past

PRO

imperfect

Щяхме да умрем от студ, ако няхмахме тези одеяла.

meaning

We would have died of cold if we hadn't had these blankets.

The choice of tense in Bulgarian conditional sentences, therefore, depends upon the degree of specificity and boundedness inherent in the individual verb, and on the limitations of the time frame of the action. If the protasis concerns a general, unbounded idea (such as "having blankets"), the imperfect tense is usually chosen. But if it concerns a specific completed action (such as "having remembered [one had] a certain old blanket"), then the past anterior can be chosen.

Similarly, if the projected result expressed in the apodosis concerns a general idea (such as "dying of cold"), the future in the past is usually chosen. But if the speaker visualizes that scene vividly enough to see it in terms of two sequential actions ("we would have died [first action] by the time we had remembered [second action]"), then s/he can use the future anterior in the past in the apodosis. Indeed, Bulgarian speakers can also combine these possibilities. For instance:

section of
sentence
tense

PRO

imperfect

APO

future anterior in the past

Ако исках, щях да съм дошла преди той да замине.

meaning

If I [had] wanted to, I would have come before he left.

section of
sentence
tense

PRO

past anterior

APO

future in the past

Ако бяха ми казали навреме, нямаше да замина.

meaning

If they had told me on time, I wouldn't have left.

Again, the concept of "distancing" comes into play. The further the condition (or its potential fulfillment) is distanced from the speaker, the more complex the tense of its expression. In Bulgarian, however, "distancing" is viewed not so much in terms of time, but rather in terms of the nature and specificity of the verbal action.

23.6. Review of the Bulgarian tense system

The student has now learned the entire system of verbal tenses in Bulgarian. It is good at this point to review this system, particularly as concerns the constructions with some sort of future (or potential) meaning.

The chart below summarizes the nine verbal tenses, and points out formal and functional relationships between them. To keep the chart concise, only 3rd singular forms are given. The verb *чета* is used throughout, always in its simplex (imperfective) form, despite the fact that certain of these tenses occur almost always with perfective verbs. Some tense names are given in abbreviated form: ANT signifies "anterior", INDEF signifies "indefinite" and /PAST is shorthand for "...in the past".

There are four future-related tenses, each of which is listed together with the non-future tense to which it corresponds. Only the final tense in the chart, the aorist, has no partner with a meaning which can be seen as cast further into the future.

Although there seem to be many tenses, it is important to see that the same forms are repeated in all of them, with minor variations. Furthermore, the variations are of a systematic nature, especially in the six compound tenses.

BULGARIAN VERBAL TENSES (INDICATIVE MOOD)

	AFFIRMATIVE				NEGATIVE			
<i>PRESENT</i>	той			четé	той	не		четé
<i>FUTURE</i>	той	ще		четé	той	няма да		четé
<i>IMPERFECT</i>	той			четéше	той	не		четéше
<i>FUT./PAST</i>	той	щéше да		четé	той	нямаше да		четé
<i>PAST INDEF.</i>	той		е	чéл	той	не	е	чéл
<i>FUT.ANT.</i>	той	ще	е	чéл	той	няма да	е	чéл
<i>PAST ANT.</i>	той		бéше	чéл	той	не	бéше	чéл
<i>FUT.ANT./PAST</i>	той	щéше да	е	чéл	той	нямаше да	е	чéл
<i>AORIST</i>	той			чéте	той	не		чéте

In each of the four future-related tenses, for example, the auxiliary is either a form of **ще** (affirmative) or **няма да** (negative). This auxiliary appears either in its present tense form or in its imperfect tense form. The conjugated form of the verb is either in the present tense or in the past indefinite. Two compound tenses, the past indefinite and the past anterior, are composed of the auxiliary **съм** and the L-participle; again, the auxiliary appears either in its present tense form or in its imperfect tense form.

There are three simplex tenses: present, imperfect and aorist. The forms of two of these, the present and the imperfect, are repeated throughout the system in the auxiliaries. Of the three simplex tenses, therefore, only the aorist tense stands alone. Its form is not repeated anywhere else in the system.

The systematic nature of the Bulgarian tense system will be taken up again in Lesson 29 after the student has learned the parallel system represented by the renarrated mood, the topic of the next two lessons.

Statue of Patriarch Euthymius, Sofia

EXERCISES

I. Rewrite the following passage, shifting the verbs further in the past.

Пётър и Пáвeл са близнáци. Днeс е рoждeният им дeн. Тe навършват 10 гoдини. Прeдi да сe върнат от училищe, мáйка им щe e пригoтвила oбeдa. В цялата кúща щe бúдe тoплo. Раздaвáчът щe e идвaл и щe e донeсъл поздравитeлнитe тeлeгрáми от бáби и дядoвци. Мáйка им щe e подрeдилa на лeглáта им крaсивo украсeни пaкeти. Каквo ли щe сa слóжили рoдитeлитe им в пaкeтитe?

II. Transform the sentences by using a present participle form.

1. Слънцeтo сияe и хвърля свeтлинá върху полá и планини.
2. Вoдáта кáпe от крáна на чeшмáта и гo дразни.
3. Пoглeдът му я търси и я нaмира на eднa мáсa в úгъла на рeстoрáнтa.
4. Всички глeдат как двoйкaтa тaнцúвa.
5. Тя с úжас забeлязвa, чe вратáта тúхo сe oтвáря.
6. Самолeтът крúжи над грaдá и клáти крилe за пoздрав.
7. Дeцáта рaзгoвáрят и нe виждат, чe учитeлкaтa ги вика.

III. Rewrite each sentence replacing one of the main verbs by the corresponding verbal adverb.

1. Тe заминáвaхa от Сoфия и сe oбáдихa да сe сбoгúват с всичките си приятели.
2. Ние oбсúждахмe прeдлoжeниятa и взимáхмe рeшeния пo всúкo eднo от тях, кaтo съoбщáвaхмe рeдoвнo на зaинтeрeсoванитe лицá.
3. Áз úдрях пeчáт на писмáта и забeлязaх, чe eднo от тях нe é пoдписaнo.
4. Тoй oткpи излoжбaтa и кáзa, чe дебютът на млáдия художник щe прeдизви́кa oдoбрeниeтo на пúбликaтa.
5. Тя слáгa чáйникa на пeчкaтa и забeлязвa, чe вчeрa e забрáвила да я изключи.
6. Тoй oтвáря вратáта и устанoвявa, чe нýкoй e влизaл в стáятa в нeгoвo oтсúствиe.
7. Гpигoр прeмисля възмoжнитe oтгoвoри и виждa, чe никoй от тях нe é пoдхoдúщ.

ADDITIONAL GRAMMAR NOTES

23.7. Derivation of nationality names

Names of members of different nationalities or ethnic groups are formed with several different suffixes. One of the most common is **-ец**; the corresponding feminine suffix is usually **-ка**, but can exceptionally be **-кия**. Since the vowel in **-ец** is fleeting, masculine plurals end in **-ци**.

<i>place name</i>	<i>stem</i>	<i>masculine/ generic</i>	<i>feminine</i>	<i>place name (English)</i>
А́встрия	австрий-	австри́ец	австри́йка	Austria
Аме́рика	америк-	америкáнец	америкáнка	America
Герма́ния	герман-	герма́нец	герма́нка	Germany
	нем-	не́мец	немки́ня	
Евро́па	европей-	европе́ец	европе́йка	Europe
Ирла́ндия	ирланд-	ирла́ндец	ирла́ндка	Ireland
Испа́ния	испан-	испа́нец	испа́нка	Spain
Ита́лия	италиан-	италиа́нец	италиа́нка	Italy
Кита́й	китай-	кита́ец	кита́йка	China
Коре́я	корей-	корéец	корéйка	Korea
Норве́гия	норвеж-	норве́жец	норве́жка	Norway
Румѳ́ния	румѳн-	румѳ́нец	румѳ́нка	Romania
Си́рия	сирий-	сири́ец	сири́йка	Syria
Со́фия	софиян-	софия́нец	софия́нка	Sofia
Укра́йна	украин-	украи́нец	украи́нка	Ukraine
Унѳ́рия	унгар-	унга́рец	унга́рка	Hungary
Финла́ндия	финланд-	финла́ндец	финла́ндка	Finland
Швейца́рия	швейцар-	швейца́рец	швейца́рка	Switzerland
Шотла́ндия	шотланд-	шотла́ндец	шотла́ндка	Scotland
Япо́ния	япон-	япо́нец	япо́нка	Japan

Another common suffix is **-ин**. This suffix, cognate to English "one", is dropped in the plural. If the stem ends in **-ан**, the singular form will end in **-анин** and the plural in **-ани**. If the stem ends in **-к**, this consonant will shift in various ways, which must be learned. The stem to which the suffix is added is not always directly predictable from the country name. Sometimes the masculine form takes no suffix at all.

The feminine forms take different shapes; the most common are with the suffixes **-ка** or **-кия**. Note that the masculine form for "Russian" takes an irregular suffix, and that the suffix denoting a "Frenchwoman" is irregular and unpredictable.

<i>place name</i>	<i>stem</i>	<i>masculine/ generic</i>	<i>feminine</i>	<i>place name (English)</i>
Англия	англичан-	англича́нин	англича́нка	England
Ара́бия	араб-	ара́бин	ара́бка	[Arab country]
Белору́сия	белорус-	белору́син	белору́ска	Belarus
Бълга́рия	българ-	българин	българка	Bulgaria
Гърция	грък-/грък-	грък *	гърки́ня	Greece
Да́ния	датчан-	датча́нин	датча́нка	Denmark
По́лша	поляк-	поля́к	поля́киня	Poland
Руси́я	рус-	русна́к, ру́син	руски́ня	Russia
Слова́кия	словак-	слова́к	слова́чка	Slovakia
Сърбия	сърб-	сърбин	сърбки́ня	Serbia
Ту́рция	турк-	ту́рчин **	турки́ня	Turkey
Фра́нция	француз-	францу́зин	французойка	France
Хърва́тска	хърват-	хърва́тин	хърва́тка	Croatia
Че́хия	чех-	че́х	чехки́ня	Czech republic
Шве́ция	швед-	шве́д	шве́дка	Sweden

* definite form гръкът, plural гърци

** plural ту́рци

Certain other nouns are formed according to these derivational patterns. Most of them follow the rules as articulated above (although the corresponding feminine form is not always readily predictable). Practically all masculine forms in **-ин** drop this suffix in the plural; an exception is **домаки́н**. The most common of these are:

<i>stem</i>	<i>masculine/ generic</i>	<i>feminine</i>	<i>(meaning)</i>
господ-	господи́н (pl. господа́)	госпожа́ (pl. госпо́жи)	sir, Mr./Ma'am, Mrs. gentlemen/ladies
граждан-	гра́жданин	гра́жданка	citizen
домак-	домаки́н (pl. домаки́ни)	домаки́ня	host, householder
пев-	певи́ц	певи́ца	singer
плув-	плуви́ц	плувки́ня	swimmer
чужд-	чуждене́ц	чужденка́	foreigner, stranger

SAMPLE SENTENCES

1. Прелитайки над вашата прекрасна страна, президентът ви изпраща сърдечните си поздрави и пожеланията си за светли бъднини.
2. Изтъквайки необходимостта от допълнителни капиталовложения, министърът благодари на присъстващите банкери за участието им в проекта.
3. Изхождайки от тези и други подобни данни, комитетът реши временно да закрие завода.
4. Пренасяйки отрицателното си отношение от бащата на сина, богатият чичо реши да го лиши от наследство.
5. Всички официални писма в България трябва да имат изходящ номер.
6. Не можем да приемем писмото им, защото няма изходящ номер.
7. Четящата публика добре познава този автор.
8. Излизащите от страната трябва да попълват митнически декларации.
9. В съседната къща живеят две постоянно лаещи кучета.
10. Не можейки да понесе нападките на колегите си, той напусна залата.
11. Боледуващите от грип са заплаха за здравето на околните.
12. Влакът пътуващ от Пловдив има 1 час закъснение.
13. -- Как мислиш, той идвал ли е тука, докато не ни е имало?
-- Едва ли. Ако беше идвал, щеше да е видял обявата. А той нищо не знаеше за нея, когато говорих с него сутринта.
14. Димитър щеше да си е сменил името три пъти досега, ако таксата не беше толкова висока.
15. Преживелите войната още не предполагаха, че пет години по-късно животът в градовете щеше да е замрял и много от тях нямаше да са възстановили изгубените си домове.

SENTENCES FOR TRANSLATION

1. The people who missed the fast train had to take the slow one. The train they missed was very fast indeed. They would have already been in Sofia by now.
2. Smearing the yogurt on my back, I thought that if I had just gone inside an hour earlier, I would not have gotten burned so badly.
3. The plan was to have been implemented by now. We will have to take measures so that no one will notice how lazy we are.
4. The neighbors with their party clearly believe that they are not bothering anyone. Nowadays no one pays any attention to the consequences of their actions.
5. Someone translating these sentences must know a lot of Bulgarian. Had they known in advance how complicated the Bulgarian verbal system is, would they have ever begun to learn it?
6. Overtaking the man, I saw that he was not the person I thought he was.
7. If you don't look after your health, it can lead to unpleasant consequences.

Seaside scene in Balchik, near Varna

READING SELECTION

Тракийското съкровище от Рогозен

През 1986 г. в село Рогозен, Белослатинско, намиращо се в зоната, от която произхожда преобладаващият брой тракийски скъпоценни изделия, бе открито най-голямото засега тракийско съкровище в България. То има общо тегло 20 кг. Копаяйки канал в градината си, трактористът Иван Димитров случайно се натъква на част от съкровището. Повиканите срочно от Окръжния исторически музей във Враца археолози бързо разбират, че са изправени пред "находката на века".

Съкровището се състои от 165 сребърни съда с позлата от преди елинистичната епоха -- от V-IV в. преди н. е. На тринайсет от фиалите и две от каните има надписи с гръцки букви. Смята се за най-правдоподобно мнението, че личните тракийски имена сред надписите са имена на притежатели и на майстори, изработили предметите. Разчетени бяха и имена на отдавна изчезнали тракийски селища. Сложните композиции в орнаментиката на съдовете са подчинени на определен ритъм и утвърдени канони, а оригиналните символични мотиви са почерпени от архаичната местна традиция.

Иконографията и епиграфиката на съкровището предоставят богата пряка и косвена информация за идеологията, светоусещането и естетическите критерии на траките. Голяма част от съдовете принадлежат към продукцията на местна работилница. Освен тях обаче има и други, следващи гръцки, малоазийски или персийски образци.

Разумно е да се смята, че богатата колекция е била собственост на тракийски владетелски род от племето трибали. Предметите са събрани в продължение на няколко поколения през периода на най-големия разцвет на тракийската култура и изкуство и отразяват стремежа на тракийската аристокрация да демонстрира могъщество чрез богатство и разкош. Предполага се, че причината съкровището да бъде заровено в две плитки ями съвсем близо една до друга, е обществената несигурност, последвала военните походи на македонските царе Филип II и Александър III Велики.

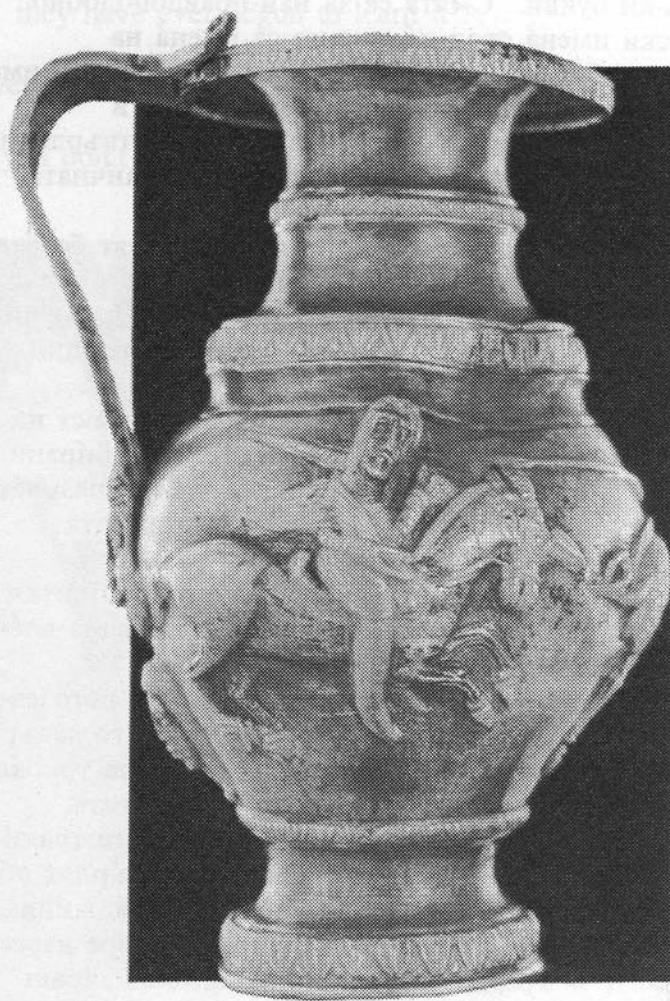
Оскъдни са сведенията за трибалите у древните автори, но рогозенското съкровище привлече вниманието на специалистите към тях и ще го задържи дълго. Археологическите паметници, открити досега в земите на трибалите, показват високо за времето си развитие на металургията и занаятите.

Особено интересни са каните с образи и сюжети от древната тракийска митология. Сцените, изобразяващи Великата богиня Бендида, хвърлят обилна светлина върху нейния култ като повелителка на природата и ловджийка, за който доскоро почти нищо не беше известно. Едно друго, по-добре известно божество от пантеона на траките -- Тракийският конник, символизиращ избавителя от злото -- е герой на няколко ловни сцени. Изобразената върху друга кана пък фантастична процесия от животни дава ключ за разчитане на редица образи върху предмети, намерени у нас и в Южна Румъния.

През последните десетилетия в централната част на Северна България бяха открити десетина съкровища и още толкова богати погребения, датиращи приблизително от първата половина на IV в. пр. н. е. Тези са свидетелство за икономическия подем и политическата мощ на трибалската държава. Естествено е, че това общество има силна и богата аристокрация. Трибалските аристократи са били погребвани в съседство с родовете си домове, в пълни със скъпи дарове гробници, над които има издигнати високи насипи. Така в продължение на десетилетия и векове около родовете имения се натрупвали много надгробни могили. По тях ние днес можем да съдим къде са били тези имения. Съставените карти на тракийските могили позволяват да бъдат локализирани такива имения около съвременните селища Враца, Царевец, Мизия, Галиче, Търнава и Бреница.

Адаптирано от Тракийското съкровище от Рогозен, София, 1988.

Thracian gold and silver pitcher from Rogozen

GLOSSARY

австриец	Austrian (male)	датирам	date, go back to
австрийка	Austrian (female)	датчанин	Dane (male)
автор	author	датчанка	Dane (female)
арабин	Arab (male)	дебют	artist's debut, opening
арабка	Arab (female)	декларация	declaration
аристократ	aristocrat, noble	демонстрирам	demonstrate, display
аристокрация	aristocracy, nobility	десетилетие	decade
архайчен	ancient, archaic	десетина	ten or so; half a score
археологически	archaeological	джафкам / джафна	yap
		довеждам / доведá	bring; bring about, lead to
банкър	banker, money-agent	домакин	householder, manager, host
белорусин	Belarusian (male)	домакиня	housewife, hostess
белоруска	Belarusian (female)	допълнителен	supplementary
близнак	twin	доскоро	until recently
богатство	riches, wealth	дразня	irritate
богиня	goddess	дробче	liver [food]
божество	divinity, deity		
болеувам от грип	have the flu	европеец	European (male)
болест	illness, ailment	европейка	European (female)
бъдеще предвари-	future anterior in the	една до друга	next to each other
телно в миналото	past (tense)	елинистичен	Hellenistic
бъднина	days to come	(also ели́нски)	
бъднини	the future	эпиграфика	epigraphy
		эпо́ха	epoch
в продължение на	during, throughout	эстетически	aesthetic
веранда	veranda, porch		
вила	villa	завод	factory, plant
владетелски	ruling, ruler's	задълго	for a long time
временен	temporary	заинтересован	concerned, partial
временно	for the time being	заинтересовани	parties concerned
входящ	incoming	лица	
възможен	possible	закарам / закарам	take, drive over
възпаление	inflammation	закривам / закривя	hide; shut down
възстановявам /	restore, rebuild	заливам / залейя	overflow
възстановя		заливам се от смях	roar with laughter
		замирам / замра	die away, decline
германец	German (male)	занаят	craft, trade; vocation
германка	German (female)	заплаха	threat
герой	hero; character (in a literary work)	заравам / заровя	bury
гражданка	citizen (female)	зло	evil
грижа се (-иш)	care	зона	zone, region
грижа се за	look after	зрял (pl. зрели)	ripe, mature
гробница	tomb		
гръкиня	Greek (female)	идеология	ideology
		избавител	savior, deliverer
дар, -ът	gift, donation; talent	изделие	article, product, handicraft
(pl. дарове)			

Двайсет и трети урок / Lesson 23

издигам / издигна	raise, build, put up	ловджийка	huntress
изключвам /	exclude; turn off	ловен	hunting (<i>adj.</i>)
изключа (-иш)		локализирам	localize, locate
изкуство	art; skill		
измъчвам се /	suffer, have a	мажа (-еш)	spread, smear
измъча се (-иш)	terrible time	македонски	Macedonian (<i>adj.</i>)
изобразявам /	portray, depict	малоазийски	Anatolian, of Asia Minor
изобрази		металургия	metallurgy
изправен пред	confronted with	митнически	customs (<i>adj.</i>)
изработвам /	produce, work out	митология	mythology
изработя		могъщество	power, might
изтъквам / изтъкна	emphasize	мощ	power, might; vigor
изхождам / изхожда	travel all over;		
	originate	на брега на	on the seacoast
изходящ	outgoing	морето	
иконография	iconography	навършвам /	complete
икономически	economic	навърша (-иш)	
имение	estate	навършвам 20 г.	turn 20 years old
ирландец	Irishman	надгробен	sepulchral, grave (<i>adj.</i>)
ирландка	Irishwoman	назад	back, backwards
испанец	Spaniard (male)	нападки	attacks, incrimination
испанка	Spaniard (female)	напускам /	leave
италианец	Italian (male)	напусна	
италианка	Italian (female)	насила	by force
		насип	mound, embankment
кактус	cactus	наследство	inheritance
кана	pitcher, jug	настигам /	overtake, catch up with
канал	canal, drain	настигна	
канон	canon, rule	нататъшен	far (<i>adj.</i>)
капиталовложение	capital investment	натрупвам /	heap up, amass
капля (-еш)	drip, dribble; leak	натрупам	
карта	map, chart	натъквам се /	come across, run into
кг. = килограм	kilogram	натъкна се	
китаец	Chinese (male)	находка	find
китайка	Chinese (female)	не бива да пие	[one] mustn't drink [it]
клать	shake, roll	неприятен	unpleasant
комитет	committee	несигурност	insecurity, uncertainty
композиция	composition	норвежец	Norwegian (male)
кониик	horseman, rider	норвежка	Norwegian (female)
кореец	Korean (male)		
корейка	Korean (female)	обилен	abundant
косвен	indirect	образец	model, pattern
краи	faucet	обратно	back, the other direction
криза	crisis	обръщам се назад	turn back, look back
крило (<i>pl.</i> крила	wing	обръщам	pay attention to
or крилe)		внимание на	
критерий	criterion	обсъждам / обсъдя	discuss, consider
кръжа (-иш)	circle, go around	обществен	social, public
култ	cult	общество	society, community
		обява	announcement,
лишавам /	deprive of, rob		advertisement
лиша (-иш)		одеяло	blanket
лишавам от наследство	disinherit	одобрение	approval

околен	neighboring; roundabout	почерпвам / почерпя	treat someone to; draw from
окръжен	county, regional	правдоподобен	likely, probable
определен	definite, precise	предмет	object, article
орнаментика	ornamentation	предоставям / предоставя	give, concede
оскъден	scarce, meager	президент	president
осъществявам / осъществя	fulfill, carry out	прелиствам / прелистя	leaf through
отивам на покупки	go shopping	прелитам (or прелетявам) / прелетя	fly over
отношение	attitude, relationship	премислям / премисля	think over, ponder
отрицателен	negative	пренебрегвам / пренебрегна	neglect, ignore
отрицателно отношение	disapproval	пренебрегвам	disregard [someone's] advice
отсъствие	absence	съвет	predominate, prevail
отървавам се / отърва се	get rid of, get off	прескачам / прескоча (-иш)	jump over
пакет	pack, package	приблизителен	approximate
пантеон	pantheon	приблизително	roughly
певица	female singer	принадлежа (-иш)	belong to, pertain to
персийски	Persian (adj.)	присивам / присвия	bend
печат	stamp, seal; printing press	присвива ме корем	feel sharp pains in my abdomen
печка	stove	притежател (ка)	owner, possessor
пилешки	chicken (adj.)	продукция	production, output
пилешки дробчета	chicken livers	продължение	continuation; sequel
плитък	shallow	проект	project
плувец	swimmer	произхождам	come/descend from
плувкиня	female swimmer	процесия	procession
по-нататъшна съдба	subsequent fate	работилница	workshop
по спешност	as an emergency case	разболявам се / разболея се	fall ill
повелителка	lady sovereign, queen	разкош	luxury, splendor
погребение	funeral, burial	разцвет	flowering; zenith
подем	upsurge, revival	разчитам / разчета	make out, decipher
подреждам / подредя	arrange, put in order	рак	crayfish, crab
подчинявам / подчиня	subordinate, subject	ритъм	rhythm
пожелание	wish	род -ът (pl. родове)	family, clan; genus, sort; gender
поздравителен	congratulatory	родов	family, lineal; generic
поздравителена телеграма	telegram of congratulations	румънец	Romanian (male)
позлата	gilt, gold-leaf	румънка	Romanian (female)
покупка	purchase	русин (archaic)	Russian (male)
политически	political	рускиня	Russian (female)
поля (poetic pl.)	fields	руснак	Russian (male)
поляк	Pole (male)		
полякиня	Pole (female)		
попълвам / попълня	replenish; fill in		
последница	consequence		
поход	campaign, march		

Двайсет и трети урок / Lesson 23

свѣдение	some information	украинец	Ukrainian (male)
свѣдения	information,	украинка	Ukrainian (female)
	knowledge	украсявам / украся	decorate, adorn, trim
свѣтли бъднини	a bright future	унгарец	Hungarian (male)
светоусѣщане	world outlook	унгарка	Hungarian (female)
сѣлище	settlement	услаждам се /	give pleasure
символизирам	symbolize, stand for	усладя се	
символичен	symbolic	услажда ми се	enjoy
сириец	Syrian (male)	ушивам / ушия	sew, tailor
сирийка	Syrian (female)	ушивам си костюм	have a suit made; make oneself a suit
сияя	shine, be radiant		
скъпоценен	precious	фантастичен	fantastic, fabulous
словак	Slovak (male)	фиала	libation bowl
словачка	Slovak (female)	финландец	Finn (male)
собственост	property	финландка	Finn (female)
спѣшност	urgency	фотогеничен	photogenic
срочен	urgent, pressing	французин	Frenchman
сръбкиня	Serb (female)	французойка	Frenchwoman
страдам	suffer		
стремѣж	striving, aspiration	художник	artist; painter
съдба	fate, destiny	хърватин	Croat (male)
съдя	judge; put on trial	хърватка	Croat (female)
сърдѣчни пожелания	best wishes	червен като рак	red as a lobster
съседство	neighborhood	чѣх	Czech (male)
сюжет	subject[-matter], storyline	чехкиня	Czech (female)
сянка	shade, shadow	чешма	fountain; tap
такса	charge, fee	швед	Swede (male)
танцувам	dance	шведка	Swede (female)
тегло	weight	швейцарец	Swiss (male)
телеграма	telegram	швейцарка	Swiss (female)
тракийски	Thracian (adj.)	шотландец	Scotsman, Scot
тракторист	tractor driver	шотландка	Scotswoman, Scot
трибали	Thracian sub-tribe		
туркиня	Turk (female)	яма	pit
турчин (pl. турци)	Turk (male)	японец	Japanese (male)
		японка	Japanese (female)
уви	alas		

CULTURAL COMMENTARY

History: Patriarch Euthymius

One of the "best" streets in downtown Sofia is that named after Patriarch Euthymius (Патриарх Евтимий, ca. 1317 - ca. 1402), the last head of the autocephalic Bulgarian church before the fall of Bulgaria to the Ottomans. Patriarch Euthymius supervised the defense of the besieged capital of Tărnovo in 1393, and negotiated the surrender to the Turkish sultan with minimal loss of life. He himself was exiled to the Rhodopes, but several of his pupils escaped to Romania and southern Russia, where they were very influential in the course of medieval letters.

In terms of cultural history, Patriarch Euthymius is associated with the Byzantine movement of Hesychasm (quiet contemplative prayer) and with the Tărnovo literary school, noted for restoration of linguistic and liturgical clarity to the original Church Slavic legacy. The influence of both of these movements (and consequently of Patriarch Euthymius) throughout the late medieval Orthodox world was very great.

Archaeology: Thracian civilizations

Bulgarians are proud of their country's rich and old heritage, and especially of the original group of settlers called Thracians. Relatively little is known of the Thracians, and much of what is known has been deduced from the objects which have been excavated on Bulgarian soil. Numerous finds of buried treasure have been discovered at various points throughout Bulgaria, indicating that the Thracians had settled most of the country. These finds include various sculptures, finely worked vessels of silver and gold (some with inscriptions), jewelry and other objects which are indicative of a highly cultured civilization.

The Thracian language largely remains a mystery: all that linguists know about it is based on a few inscriptions found on buried objects. The fact that these inscriptions are written in Greek letters indicates that Thracians knew Greek as well. The identity of their gods and goddesses is also best deduced by objects left behind. One of the most frequently pictured is the horseman, whose carved image appears in numerous areas.

Customs: sunburns

Bulgarians regularly put yogurt on sunburn and claim that it is very efficacious.

Geography: Balchik

There is a large botanical garden in Balchik, with an extensive collection of cactuses. The garden was created for the Romanian Queen Marie in the earlier part of the century during the period (1913-1940) when this northeastern part of Bulgaria belonged to Romania. The garden is on the grounds of what used to be the Romanian royal summer palace, itself an exotic, oriental architectural creation full of towers of different shapes.

Bureaucracy

All official letters must have the appropriate bureaucratic stamp or seal (печат) on them. Any official institution also keeps a record book of all its correspondence. All documents are entered into this book and given a formal index number. Incoming documents are given an "incoming number" (входящ нóмер) and outgoing documents are given an "outgoing number" (изходящ нóмер). These numbers help one to trace such a document to its source should the need arise.

Bulgarian citizens must fill out customs declarations both on entering and on leaving the country. The amount of type of goods that may be exported is limited and strictly regulated.

LESSON 24

DIALOGUE

Там имало интересен обект

// Джули е в градината пред Кристал и търси с поглед Веселин по масичките на кафе-сладкарницата. Веселин се надига от стола, на който е седнал, и ѝ маха с ръка да привлече вниманието ѝ. //

Веселин: Джули! Насам!

Джули: Здравейте. Колко е хубаво тук на въздух.

Веселин: Как мина разговарят с професора?

Джули: Аз страшно се притеснявах, че Дейвид го няма, но професорът беше много любезен. Показа ми някои свои книги и ми разказа за най-новите находки. Каза, че се канел другата седмица да замине на разкопки в Тополница и можел да вземе със себе си и нас с Дейвид.

Веселин: Къде беше това Тополница? В Петричко ли?

Джули: Да, на самата българо-гръцка граница. Там имало много интересен обект.

Веселин: Май съм чувал нещо за него. Не бяха ли намерили там злато?

Джули: Не. Там има предисторическо селище и некропол. После професорът ме поведе по стайте да ме запознае с колегите си. Един от тях в другиден ще ме разведе из Археологическия музей.

Веселин: В Черната джамия, нали? Аз там не съм влизал от ученик.

Джули: Дейвид ще е много доволен, като му кажа за поканата на професора.

Веселин: Ако Ангел не ви е изпреварил да го покани някъде на гроздобер.

Джули: Какъв гроздобер? Сега е още лято.

Веселин: И есен ще дойде. По-добре кажете как си пиете кафето? Със или без захар? И не се ли уморихте да си приказваме на вие?

Джули: С една лъжичка захар, моля. Вижте онези деца там на чешмата не са ли Надка и Камен?

Веселин: Не вижте, а виж. Да. Тё са. С майка си. С тях е онази двойка от
Върна.

Джули: Да ги поканим на нашата маса.

// Веселин довежда Тания с децата, и другите. Кучетата се сгъшват под
масата. //

Димитър: Колко е малък светът! Това ни е за днес втората случайна среща.
Майко, това е Джули, нашата спътничка. Тя е от Америка, но много
хубаво знае български.

Милена: Я си признайте, вие как се намерихте? Май не е било много
случайно...

Тания: Не притеснявайте момчето, вижте го как се изчерви.

Веселин: Не съм се изчервил. Тук просто е много горещо.

Джули: Веселин ми уреди среща с професор Попов.

Веселин: Джули тъкмо ми разправяше, че другата седмица заминавала на
разкопки. Срещата с професора минала много добре, макар че Дейвид го
нямало. Той даже ѝ показал свои книги и ѝ разказал за най-новите
находки. Един от сътрудниците на института щял вдругиден да я разведе
из музея.

Димитър: А Дейвид защо не е дошъл?

Джули: Тё вчёрa до среднощ се наливали с Ангел с червено вино и Дейвид
днес е махмурлия.

Тания: Джули, значи в неделя ще сте още в София?

Джули: Така излиза.

GRAMMAR

24.1. The renarrated mood: introduction

Verbs express both "tense" and "mood". Tense refers to the time of an action, and mood refers to the speaker's attitude towards the action. The student has now learned all nine of the Bulgarian tenses. Each of these refers to an action that is taking place, or that did or will take place.

The assumption made by speakers of Bulgarian is that the person speaking of these events knows of what s/he speaks, and that unless otherwise indicated the transmission of information is a direct one. This general attitude constitutes one of the four moods; it is termed the "indicative mood" (**изявѣтелно наклонѣние**).

The other three moods are the imperative mood (**повелѣтелно наклонѣние**), the conditional mood (**условно наклонѣние**) and the renarrated mood (**преизказно наклонѣние**). The imperative is known to the student, and the conditional will be learned in Lesson 27.

The fourth mood, the renarrated, is the subject of this and the following lesson. It is one of the most unique and intriguing elements of Bulgarian grammar. With it, a Bulgarian can communicate a certain distance from the information s/he is transmitting. If s/he has heard the information from another source (and therefore cannot vouch directly for its reliability), or if s/he wishes for some other reason to express some distance from that which s/he is saying, s/he will use a form of the "renarrated mood".

This mood takes its name from the fact that it is used most often to restate (renarrate, **преизказва**) that which one has heard from another. Its several meanings, however, are all best grouped under the more general concept of "distancing". The most basic meaning, that of renarration, will be studied in this lesson and the other meanings will be studied in the following lesson.

24.2. Formation of the renarrated mood: general principles

Since every verbal tense in Bulgarian has parallel indicative and renarrated forms, the student must now learn several new verbal paradigms. Fortunately, while there are nine distinct tenses in the indicative mood, there are only five distinct paradigms in the renarrated mood.

Two things are common to all renarrated paradigms: all are compound forms involving an auxiliary and an L-participle, and all omit the auxiliary in the 3rd person (both singular and plural). Simplex tenses are made into their renarrated counterparts by using the L-participle of the tense form. Compound tenses are made into their renarrated counterparts by using the L-participle of the auxiliary.

The L-participle which the student already knows is the past active participle. For the verb *чета́*, for instance, this participle is *чел* (feminine *чела*, neuter *чело*, plural *чели*). It is used to form four compound tenses: the past indefinite (*чел съм*), the past anterior (*бях чел*), the future anterior (*ще съм чел*), and the future anterior in the past (*щях да съм чел*). This participle, which is formed from the aorist stem, is used to form a number of renarrated forms, but not all of them.

The renarrated mood of the present and imperfect tenses, for instance, is based on an L-participle formed from the imperfect stem. The imperfect endings are dropped, and the L-participle endings added. If the imperfect stem vowel is an alternating one, this alternation is maintained in the L-participle form.

Verbs which permit two forms in the imperfect (those with stems ending in *-ч*, *-ж*, *-ш* or *-й*) permit two L-participles as well.

imperfect

L-PARTICIPLE

	<i>masculine</i>	<i>feminine</i>	<i>neuter</i>	<i>plural</i>
четя́-х, четé-ше	четя́-л	четя́-ла	четя́-ло	четé-ли
пи́ше-х	пи́ше-л	пи́ше-ла	пи́ше-ло	пи́ше-ли
държа́-х	държа́-л	държа́-ла	държа́-ло	държа́-ли
/ държе́-х	държе́-л	държе́-ла	държе́-ло	държе́-ли

Of the two variants, most speakers would probably choose *държе́л*. This is because the aorist participle, *държа́л*, if used in the renarrated, has a different meaning. Most speakers would choose the form which makes the greater distinction.

Renarrated forms which are built on the L-participle of the auxiliary use one of three auxiliaries: *съм*, *ще*, or *няма да*.

The L-participle of *съм* is well known to the student, and the L-participle of *няма да* is the unchanging 3rd singular neuter. The L-participle of *ще* is formed from the imperfect stem of *ще*, and has the same *-я/-е* alternation as in the imperfect.

imperfect

L-PARTICIPLE

	<i>masculine</i>	<i>feminine</i>	<i>neuter</i>	<i>plural</i>
бях, беше, etc.	бил	била	било	били
нямаше да			нямало да	
щях, щеше	щял	щяла	щяло	щели

In the following sections, renarrated paradigms will be given alongside the corresponding indicative ones. The verb *четá* will be used in all examples. Only the masculine singular form of the participle will be given; if the subject is feminine or neuter, the participle must of course agree with it.

24.3. Renarrated mood: present and imperfect tenses

		Present tense		Imperfect tense	
		indicative	RENARRATED	indicative	RENARRATED
1 st singular	четá		четя́л съм	четя́х	четя́л съм
2 nd singular	четéш		четя́л си	четéше	четя́л си
3 rd singular	четé		четя́л	четéше	четя́л
1 st plural	четém		четéли сме	четя́хме	четéли сме
2 nd plural	четéте		четéли сте	четя́хте	четéли сте
3 rd plural	четáт		четéли	четя́ха	четéли

The renarrated forms of the imperfect are *identical* with those of the present. One must therefore pay attention to the context to know whether present or imperfect meaning is intended. The following examples illustrate this.

Present renarrated

Ка́за, че се ка́нел дръгата седмица
да зами́не на разко́пки и
мо́жел да ни взéме със себе си.

He said that he was intending to go on
a dig next week and that he could
take us with him.

Imperfect renarrated

Ка́за, че по-ра́но мо́жел да хо́ди по
10 киломе́тра без почи́вка.

He said that he used to be able to walk
10 kilometers without stopping.

In both examples, the renarrated forms *мо́жел* (as well as *ка́нел* in the first example) indicate to a listener that the speaker knows the information s/he relates only second hand. It is from the context that the listener must (and can) infer that the verb forms used by the original speaker were in the first instance *ка́ня* and *мо́га* (present tense) and in the second instance *мо́жех* (imperfect tense).

24.4. Renarrated mood: future and future in the past tenses

Future tense

	<i>indicative</i>	RENARRATED
<i>1st singular</i>	ще четá	щя́л съм да четá
<i>2nd singular</i>	ще четéш	щя́л си да четéш
<i>3rd singular</i>	ще четé	щя́л да четé
<i>1st plural</i>	ще четém	щéли сме да четém
<i>2nd plural</i>	ще четéте	щéли сте да четéте
<i>3rd plural</i>	ще четáт	щéли да четáт

Future in the past tense

	<i>indicative</i>	RENARRATED
<i>1st singular</i>	щя́х да четá	щя́л съм да четá
<i>2nd singular</i>	щéше да четéш	щя́л си да четéш
<i>3rd singular</i>	щéше да четé	щя́л да четé
<i>1st plural</i>	щя́хме да четém	щéли сме да четém
<i>2nd plural</i>	щя́хте да четéте	щéли сте да четéте
<i>3rd plural</i>	щя́ха да четáт	щéли да четáт

As in the case of the present and the imperfect, so are the renarrated forms of the future *identical* with those of the future in the past. Again, one must deduce from the context which tense was used in the original statement. Here are examples:

Future renarrated

Пётър се мести в друг град, щя́л да получи по-добра работа. Peter is moving to another town, [he says] he will get a better job.

Future in the past renarrated

Купиха му билет, но му се обадиха късно -- вече щя́л да ходи на друго място. They bought him a ticket but let him know [too] late -- he [said he] was already on the verge of going somewhere else.

In both examples, the renarrated auxiliary щя́л indicates to the listener that the speaker knows the information only second-hand. From the context, the listener deduces that the verb form used by the original speaker in the first instance was *ще получа* (future tense) and that used by the original speaker in the second instance was *щя́х да ходя* (future in the past tense).

24.5. Renarrated mood: aorist tense

<i>Aorist tense</i>		<i>Past indefinite tense</i>	
<i>indicative</i>	RENARRATED		
1 st singular	чѐтох	чѐл съм	чѐл съм
2 nd singular	чѐте	чѐл си	чѐл си
3 rd singular	чѐте	чѐл	чѐл е
1 st plural	чѐтохме	чѐли сме	чѐли сме
2 nd plural	чѐтохте	чѐли сте	чѐли сте
3 rd plural	чѐтоха	чѐли	чѐли са

By contrast to the renarrated mood of the first four tenses, in which one renarrated paradigm serves for two tenses, the renarrated mood of the aorist is unique. When the verb forms given above are used in the meaning "renarrated", only the aorist tense is meant. Because the forms of the aorist renarrated are extremely similar to those of the past indefinite indicative, the two have been given together for the sake of comparison.

In the 1st and 2nd persons, in fact, the renarrated aorist is identical to the past indefinite indicative, and only context can distinguish them. This means that the entire formal burden of the distinction between these two paradigms (which cross the boundaries of tense *and* mood) rests on the tiny clitic forms *e* and *ca*. The potential confusions to which this gives rise will be discussed in Lesson 29.

Consider the contrast between the following two sentences, which illustrate well the subtlety of the distinction between indicative and renarrated.

Past indefinite indicative

Вѣждам, че е свѣршил всѣчко,
преди да замѣне.

I see that he finished everything
before he left.

Aorist renarrated

Кáза, че свѣршил всѣчко, преди
да замѣне.

He said that he finished everything
before he left.

In the first example, the speaker conveys that he has seen sufficient evidence to make an inference, and that he is content with his deduction as a true statement of fact. In the second example, by contrast, the speaker conveys that he is reporting words spoken by another, and emphasizing that in so doing he is simply transmitting a report -- he is noncommittal as to his belief in the actual truth of the report.

Note that neither speaker actually saw the completed action. Neither, therefore, can speak of it using the aorist indicative, but must rather choose between the past indefinite indicative and the aorist renarrated, each of which communicates a different stage of distancing. The first stage of distancing, represented by the past indefinite indicative, is that of inference: the speaker evaluates the evidence and makes a deduction for which he takes responsibility. The second stage, represented by the aorist renarrated, is that of simple transmission: the speaker reports what someone else has said without taking any responsibility for the truth value.

It is important to realize that the use of the renarrated mood is *not* obligatory, and that a speaker can shift "stages" if s/he wishes. For instance, if the speaker of the second sentence quoted above had found the words s/he heard sufficiently convincing (despite the fact that they were the only evidence available) s/he could have used the form *е свършил* with the meaning "He said he finished everything and I fully believe him". The speaker of the first sentence, however, could not have said **Виждам, че свършил*. (The asterisk means the sentence is impossible.) That is, one cannot use one verbal form that claims responsibility for an inference (*Виждам*) directly followed by one that then abdicates that responsibility (*свършил*).

In addition to its use in the renarration of events communicated by others in the aorist indicative, the aorist renarrated is the norm in certain types of writing which are by nature distanced. One of these is folktale or fairytale narration, and another is historical prose, especially about events which happened more than one generation prior to the time of writing.

24.6. Usage of the renarrated mood in narrative context

As its name indicates, the renarrated mood is used to retell information one has heard from another source. Its function is to mark the communication as an indirect one. In principle, speakers of Bulgarian are obliged to use these forms to relate every verbal action they have not witnessed directly and have learned through a communication from a third party. In practice, Bulgarian speakers utilize the option of renarrated forms to express their attitude towards what they are saying. Although they usually use renarrated forms to communicate that which they hear from someone else, they may on occasion use indicative forms to emphasize their faith in the truth of what they report. Conversely, they may use a renarrated form to communicate a fact which is not necessarily quoted from another's speech, but from which they wish explicitly to distance themselves in one way or another.

The distinctions involved are multileveled, and speakers will often shift between indicative and renarrated forms as their own attitudes towards what they are saying shift in varying ways. Indeed, most speakers are only partially conscious of these attitudes. Many Bulgarians, although they certainly understand the basic meaning of the renarrated mood, would be at a loss to explain each and every instance of its use (or non-use) in their speech.

The entire verbal category is extremely subtle. Those learning Bulgarian should content themselves with learning to understand and appreciate this subtlety before trying to use these forms actively.

To give a concrete example of this, a portion of the current lesson's dialogue will be analyzed below. In order to see the use of the renarrated mood properly, it will be necessary to quote a selection large enough to contain several shifts of stance. Narrative sections are numbered, and the verbs to be discussed in the subsequent analysis are underlined.

1. -- Как мина разговорът с професора? "How did your talk with with the professor go?"
 --Аз страшно се притеснявах, че Дейвид го няма, но професорът беше много любезен. Показа ми някои свои книги и ми разказа за най-новите находки. Каза, ... "I was terribly nervous because David wasn't there, but the professor was very kind. He showed me some of his books and told me about his newest finds. He said..."
2. ... че се канел другата седмица да замине на разкопки в Тополница и можел да вземе със себе си и нас с Дейвид. ...that he intended to go on a dig to Topolnitsa next week, and that he could take David and me with him."
3. -- Къде беше това Тополница? "Remind me where this Topolnitsa is. In В Пётричко ли? the Petrich area?"
4. -- Да, на самата българо-гръцка граница. Там имало много интересен обект. "Yes, right on the border between Bulgaria and Greece. There's supposed to be a very interesting site there."
5. -- Май съм чувал нещо за него. "I've maybe even heard of it. Didn't Не бяха ли намэрили там злато? they find gold there [or something]?"
6. -- Не. Там има предисторическо селище и некропол. "No. There's a prehistoric village and a graveyard there."
7. После професорът ме поведе по стаите да ме запознае с колегите си. Един от тях вдругиден ще ме разведе из Археологическия музей. Then the professor took me around the department to introduce me to his colleagues. The day after tomorrow one of them is going to take me to the archaeological museum."

The dialogue begins in the indicative mood (1), with a straightforward question in the aorist indicative (мина). Veselin, addressing his question to Julie, assumes a neutral stance: he knows she had met with the professor and is simply asking how the meeting went. The first part of Julie's answer is likewise in the

indicative. She starts by reporting her own past state in the indicative imperfect (**притеснявах се**), and then continues to report events which she herself witnessed, using the indicative aorist (**беше, показа, разказа, каза**).

She then shifts to the renarrated mood (2) as she reports the professor's words. Since she has clearly identified this statement as one of indirect discourse (by saying **каза, че ...**), she could theoretically have used the past indefinite. Her choice of the renarrated present (**канел, можел**) explicitly communicates a certain distance. She heard the professor say these things but she is not yet certain whether to believe him fully enough to get involved.

Veselin continues in the neutral indicative (3), asking for information about the location of the dig. His use of the past indicative (**беше**) for a present-tense question communicates informality and his desire to recall (or be reminded of) certain information.

Julie's response (4) begins ambiguously: she answers Veselin's question with a prepositional phrase only, thus sidestepping the choice between indicative (**това е**) and renarrated (**това билó**). Her underlying stance is apparently still distanced, however, since she continues with a verb in the renarrated present (**имало**). She still explicitly refuses to get directly involved in the circumstances surrounding the information she is reporting.

Veselin then resumes his neutral indicative stance (5) with a statement in the past indefinite indicative (**чувал съм**). His use of the past anterior indicative (**бяха намéрили**) for a past indefinite question continues the informal, somewhat impatient stance of his speech in (3).

Julie's answer to his question (6) is stated in the present indicative (**има**). She then resumes her first-hand report (7) of the afternoon's activities using the indicative aorist (**поведе**) and indicative future (**ще разведé**). It is natural for her to return to the indicative mood to report witnessed events. What is interesting, however, is her shift from the renarrated **имало**, in (4) to the indicative **има**, in (6). To a listener this suggests two possibilities.

One is that Julie has now moved onto firmer ground in her attitude towards what she is saying, since it appears from the context that both statements contain information she has learned from her conversation with the professor (and is therefore reporting second-hand). Because the first follows directly upon a statement (2) about which she clearly feels some uncertainty, she retreats into the distance of the renarrated; but since the second follows a question by Veselin (5) which has apparently put her more at ease, she moves back into the indicative. The other possibility is that in (6) Julie could have moved briefly outside the frame of reporting the day's events in order to state something from her own knowledge about the general topic.

Later in the same conversation, several new characters enter the scene, and the following dialogue ensues:

8. -- Веселин ми уреди среща с професор Попов.	“Veselin arranged a meeting for me with Professor Popov.”
9. -- Джули тъкмо ми разправяше, ...	“Julie was just telling me...
10. .. че другата седмица заминавала на разкопки. Срещата с професора минала много добре, макар че Дейвид го нямало. Той даже й показал свои книги и й разказал за най-новите находки. Един от сътрудниците на института щял вдругиден да я разведе из музея.	...that next week she's going on a dig. Her meeting with the professor went really well, though David never showed up. [The professor] even showed her his books and told her about his newest finds. One of his colleagues is going to take her around the museum the day after tomorrow.”
11. -- А Дейвид защо не е дошъл?	“And why didn't David come?”
12. -- Тё вчёра до среднощ се наливали с Ангел с червёно вино ...	“Apparently he and Angel were drinking red wine well into the night, ...
13. ... и Дейвид днёс е махмурлия.	...and today David has a hangover.”

Julie sets the scene by a report (8), of an event of which she has first-hand knowledge, for which she uses the aorist indicative (уреди). Veselin then takes over (9-10) and retells the story she had told earlier. He begins (9) by reporting an event he has witnessed, using the indicative imperfect (разправяше). He then shifts (10) to the renarrated to tell of events which it is clear he has not witnessed. His narration includes verbs in the renarrated present (заминавала), renarrated aorist (минала, нямало, показал, разказал), and renarrated future (щял да разведе).

He has no obvious basis to disbelieve what Julie has told him. Thus he could theoretically have narrated this sequence using indicative verbs. It is true that he could not have used aorist indicative for the past tense forms (since he was not a direct witness), but he could have used the past indefinite. The social situation, however, is such that it would be inappropriate for him not to keep a certain communicative distance. The use of the renarrated is the norm in such a situation. For Veselin to use the indicative here would indicate a markedly strong insistence on his belief in the truth of what Julie has told him.

The next speaker changes the subject and asks a question (11), using the past indefinite indicative (дошъл е). It is true that this speaker knows the factual information in question only second-hand. His purpose in mentioning it, however, is

not to retell what someone else has told him but rather to ask a question; thus the use of the neutral mode (indicative) is normal and expected.

Julie answers first (12) by transmitting information she learned from someone else, using the renarrated imperfect (*се наливаха*). Her use of this mode specifically marks her distance from the event, and emphasizes the fact that she was not present. Her subsequent shift to indicative in the same sentence (13) underscores the difference between her distance from the events of the previous evening, and her certainty of the present result of those events (arrived at via her own powers of deduction). To communicate this certainty, she uses the present-tense indicative (*махмурлия е*).

24.7. Summary: use of the renarrated mood

The above passage, which represents a typical (and quite neutral) use of the renarrated mood, shows some of its subtlety and complexity. It is important to remember that the use of the renarrated mood is never absolutely obligatory. The choice to add the stance of “distancing” to one’s speech is always an option. Thus, it is theoretically possible for a Bulgarian to communicate everything in the indicative if s/he chooses not to add this optional element of distancing. The narration of past-tense events poses something of a limitation in that it is impossible for Bulgarians to use the aorist or imperfect indicative for events they are explicitly reporting from another’s words. They do, however, always have the option to use the past indefinite indicative.

At the same time, their language gives Bulgarians the option to add the element of distancing at all levels of their speech, and it is an option of which they take frequent advantage. It adds a nuance to the language that is extremely difficult to convey adequately in translation. A possible (but limited) correspondence in English would be the shift to past tense in indirect discourse, which constitutes a “distancing” of sorts in that it adds temporal distancing without a corresponding shift in real time. Otherwise, the only way English can convey the meaning of the Bulgarian renarrated mood is by phrases such as “apparently”, “it is said”, and through intonation and gestures. Most of the time it must go untranslated (and remain an unmined richness of the Bulgarian linguistic soul).

EXERCISES

I. Retell the following sentences to someone else, emphasizing that you are not a direct witness.

1. Той отива за пет месеца в Германия.
2. Те си строят къща на морето.
3. Вие правите най-хубавата пица във вашето заведение.
4. Те настояват за преразглеждане на делото.
5. Тя е изненадана, но не е обидена.
6. Ти отключваш библиотеката сутрин.
7. Тя знае, че той обича да си пийне.

II. Retell the following passage to someone else, emphasizing that you are not a direct witness.

Малката Мая отиде с майка си в зоологическата градина. Поневе много обичаше животните, тя носеше за тях семки, лешници, бонбони и дори един сандвич със сирене. Първо стигнаха до клетката на маймуните. Клетката беше празна. Пазачът разказа на Мая и майка ѝ за случилото се. Маймуните бяха болни. Децата постоянно им даваха да ядат бонбони и те се разболяха. Мая никога вече не хранеше животните в зоологическата градина.

III. Retell the following passage to someone else, emphasizing that you are not a direct witness.

Преподавателят закъсняваше. Събрали се студенти отначало седяха по местата си и тихо разговаряха. После някой каза: "Много ми се пуши. Ще се върна след една цигара време." Двама-трима тръгнаха с него. Минаха още няколко минути, а вратата не се отваряше и преподавателят не влизаше. Колко жалко! Лекцията обещавахе да бъде интересна. Най-накрая дойде секретарката и обяви, че преподавателят е болен. Един от студентите се оплака: "Ако знаех, че преподавателят няма да дойде, щях да си остана вкъщи да се наспя." Другите му казаха: "Нищо. Друг път ще спиш. Сега отиваме на кино."

SAMPLE SENTENCES

1. Той твърдеше, че щял да четё целия следобед, но когато се обадох, него го нямаше.
2. Те ни убеждаваха, че новината нямало да се разчуе.
3. Те ни убедиха, че новината няма да се разчуе.
4. Тя разказва на всички, че четяла по цял ден, но аз редовно я виждам да пуши с часовё на балкона.
5. Той казва, че работел. Ако на това му викат работа, какво ли правят, когато си почиват?
6. Петър смята, че чушките имали нужда от още малко оцёт.
7. Тя мисли, че конкурсът бил предрешён.
8. Научи ли, че баба ѝ била много болна?
9. Казаха ми, че най-хубава скара правели в Самоков, а най-хубаво кисело мляко предлагали в Ябланица. Вярно ли е?
10. Той каза, че нямало да излиза преди вечеря.
11. В Русия хората не обичали българско сирене.
12. Цените на самолетните билети щели да се увеличават.
13. Мързеливи сме били, понё така говорят хората зад гърба ни.
14. От подслушания разговор излезе, че никой не искал да поеме ръководството на съюза.
15. Знаеш ли, че на гущерите им израствали нови опашки на мястото на откъснатите?
16. През турско време българите не служели войници.
17. Приятелите на родителите ми водели по това време приятен живот в Марсилия.
18. През 1933 година Георги Димитров прекарал девет месеца в затвора по обвинението, че е подпалил Райхстага.
19. В семейство, където децата умирали малки, по обичай давали на децата "грозни" имена, та смъртта да не ги хареса.
20. Казаха, че щели да дойдат, ако намерели с когото да оставят децата.

SENTENCES FOR TRANSLATION

1. Karakonjuls are said to go about in the time between Christmas and Iordanovden. They are big and scary, but not very smart. One can trick them quite easily.
2. As far as I know, he was intending to arrive at six, but I heard that while he was traveling he had some trouble on the border, so he'll be getting to Sofia very late.
3. They were trying to convince us that they had turned into vampires. I'm not sure if I believe them.
4. What could have happened to Pencho? They said he was going to come to the restaurant between 7 and 8, but there's no sign of him.
5. I heard that he didn't come to the exam because he had fallen ill, and I don't doubt it, because he always tells the truth.
6. A long time ago there were no people on the Earth. There were only monkeys and fish.
7. Surely he is exhausted from his travels. Didn't he say he was going to bed early? He is always claiming he is tired, but he never goes to bed on time.

Mosque, Samakov

READING SELECTION

За вампирите

Вярата във вампири съществува навред у българите до към началото на XX в. Най-честото обяснение за вампирясването на мъртвец, умрял от естествена смърт, е, че той, преди да бъде погребан, е бил прескочен от котка, от кокошка или от друго някое животно или е паднала някаква сянка върху него. Твърде често като причина се изтъква греховността на мъртвеца. Интересно е вярването, че хората, които умират много стари, след смъртта си винаги вампирясват. Вампири стават и хора, чиято смърт е била неестествена -- обесени, удавени, убити.

Разказите и анекдотите за вампири из българските села са извънредно много. Може с право да се каже, че няма село, в което да няма по няколко такива предания, които често са свързани и с определени, известни на разказвачите лица; те често са техни роднини, близки, познати.

Представите за външния вид на вампирите са разнообразни. Вампирът се явява във вид на човек или на разни животни. Явява се винаги нощем. Той обича да произвежда шум по таваните. Чупи и обръща съдини, язди и измъчва добитъка. Записано в Родопите свидетелство гласи, че вампирът всяка нощ изпъждал кравите. Фучал като чекрък. Праните дрехи, които били слогани в една каца, всяка нощ ставали кървави. Всички в селото се бояли да спят вече по домовете си. Когато отишли на гроба, намерили ей толкова голяма дупка. Тогава направили питки с мед и ги сложили на кръстопътя извън селото. И оттогава го нямало вече.

Сред представите и вярванията за вампира е и това, че вампирите са страхливи същества. Те се боят например от шипка. Затова до мъртвеца слогат шипкова пръчка, та да го убодят, когато започне да вампирясва. Вярва се, че кучетата, родени в събота могат да виждат нощем вампирите. На много места също така вярват, че вампирите се боят от вода и огън.

Вампирите са наивни и могат лесно да бъдат измамвани. В Бели Искър, Самоковско изпратили един вампир уж на сватба. Излъгали го и го качили на една кола, изпрегнали воловете край селото и оставили там колата. През нощта дошъл вълк и го изял. И в Говедарци, Самоковско вярват, че вълците обичали да дават вампирите. Банатските българи пък смятат, че вампирът обичал да яде пръст. Затова преди стотина години, когато върлувал вампирът, някой си Бегов, роднините му го подмамили с един чувал пръст от гроба му, като му пукали по пътя малко от нея. Така го отвели до реката и хвърлили чувала с пръстта в нея. Вампирът скочил след него и се удавил във водата.

Вампирът прави пакости обикновено до четиридесет дена и ако дотогава не се унищожи, той се окостенява и става още по-страшен. Доживее ли до шест месеца, вампирът получава плът и става човек, какъвто е бил и преди смъртта си, само че няма нокти. Такъв окостенен вампир отивал да живее далече в друго село, където не го познават, и там се занимавал с

търговия и занаят. Той се жени, както всички хора, и има деца, които после стават "вампирджии", защото могат да виждат вампирите и да ги убиват. Такива вампири ставали много пакостливи, ако преживеели до три години. Широко разпространено е вярването, че друговърците често стават вампири.

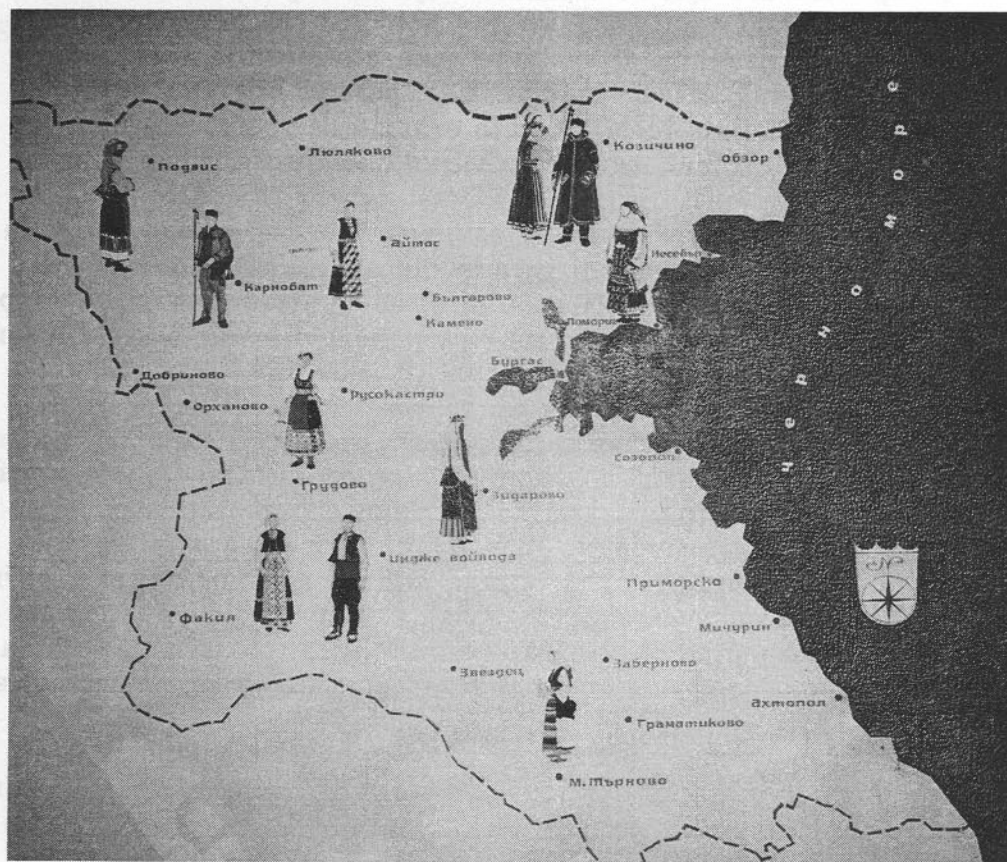
Страхът от вампирите е много голям у народа. Чуе ли се, че еди-кой си е станал вампир, всички изтръпват от страх, дори из околните села.

В много случаи отстраняването на вампирите става чрез плашене. По вратите на къщите слагат черепи от животни, от които вампирите се плашат и не влизат. Другаде окачват по вратите слънчоглед или правят магия.

На някои места вярват, че вампирите ходят само зимно време. Първата гръмотевица ги унищожава.

В Ботевградско разпъждали вампирите, като окачвали на вратата на къщата сито и решето и казвали: "Когато вампирът преброи всички тези дупки на ситото и решето, тогава да влезе вътре." Вампирът не можел никога да ги преброи: той винаги се обърквал при броенето, а щом се съмнело, той бягал от светлината. Ако се случело да му се каже името тъкмо когато петлите паят през нощта, той ставал на пихтия.

Адаптирано от Христо Вакарелски, Български погребални обичаи, София, 1990.

Folk costume map of southeastern Bulgaria, Ethnographic Museum, Nesebär

GLOSSARY

анекдот	anecdote	изчервявам се / изчервя се	blush, turn red
боя се от бягам	be afraid of run, run away; avoid	изявителен изявително наклонение	declarative indicative mood
вампи́р вампи́рджи́я вампи́ря́вам вдру́гиден во́л вѐншен вѐрлу́вам вѐрване (pl. -ния)	vampire vampire fighter turn into a vampire on the next day ох outside, external rage, run rampant belief	ка́ца киломе́тър кле́тка крѐстопѐт, -ят кѐрвав	cask, vat kilometer cage crossroads bloody
глася́	state, indicate; intend, prepare	ле́шник	hazelnut
граница грехо́вност гроздобѐр гро́зен грѐмоте́вица гу́щер	border; limit sinfulness grape harvest ugly, hideous peal of thunder lizard	ма́гия ма́ймуна ма́хам с ръ́ка махму́рлия (съм) ме́д, -ѐт ме́ртве́ц	magic, sorcery monkey, ape wave one's hand [have] a hangover honey dead person, corpse
да́вя джа́мия доживя́вам / доживе́я другове́рец	drown; suffocate mosque live to see person of another faith	на вѐздух навре́д нади́гам се / нади́гна се на́йвен накло́нение нали́вам се / нале́я се	in the open air everywhere rise naive, guileless mood (in grammar) drink heavily, booze
ду́пка	hole, gap	наса́м насто́явам / насто́я неестѐствен некро́пол но́щем	this way, over here insist unnatural necropolis at night
е́й то́лькова	this much (conversa- tional device)	обви́нение обе́свам / обе́ся обрѐщам / обѐрна обрѐквам / обрѐккам обя́снение ока́чвам / окача́ (-иш) окостѐнявам / окостѐня отве́ждам / отве́да отстра́нявам / отстра́ня	accusation hang (by the neck) turn, turn over confuse, perplex, bewilder, frustrate explanation hang, suspend take skeletal shape lead off, take away remove, eliminate
заве́дение	establishment, public place		
затво́р зла́то	prison; imprisonment gold		
изма́мвам / изма́мя изме́чвам / изме́ча (-иш) изнена́двам изпрева́рвам / изпрева́ря изпря́гам / изпре́гна изпѐждам / изпѐдя изтѐрпвам от стра́х	deceive; betray torment take by surprise outrun; anticipate unharness chase away get shudders down one's spine		

Двайсет и четвърти урок / Lesson 24

пазач	guard, keeper	служа войник	do military service
пакост	mischievous, harm	слънчоглед	sunflower
пакостлив	mischievous, naughty	спътничка	fellow traveler (female)
петел (pl. петли)	cock, rooster	среднощ	middle of the night
питка	cake, flat loaf	стотина	a hundred or so
пихтия	jelly; pulp	страхлив	cowardly, timid
плът, -та	flesh, body	съдина	vessel, container; pan
повелителен	authoritative	съмва се /	dawn, day breaks
повелително	imperative mood	съмне се	
наклонение		(3rd person)	
подмамвам /	entice, lure	същество	being, creature
подмамя		съществувам	exist
подпалвам / подпаля	set fire to, ignite	таван	ceiling; attic
подслушвам /	eavesdrop	твърде	rather, very
подслушам		търговия	trade, commerce
правя пакост	make mischief, cause damage	убивам / убия	kill, murder
предание	legend	убождам / убодя	prick, stab
предисторически	prehistoric	удавам / удавя	drown
предреждам /	decide in advance,	уж	as if, ostensibly
предреша (-иш)	predetermine	универсален	universal
представа	notion, concept	унищожавам /	destroy, annihilate
преизказвам	renarrate, retell	унищожа (-иш)	
преизказно	renarrated mood	условен	provisional
наклонение		условно	conditional mood
преразглеждам /	reconsider,	наклонение	
преразглеждам	re-examine	фуча (-иш)	whiz; rage
произвеждам /	produce, make; cause	халва	halva, sesame candy
произведа		ЦУМ = Централен	Central universal store
пръст, -та	earth, soil	универсален	(department store)
работнически	workers'; labor (adj.)	магазин	
разказвач	narrator, storyteller	чекрък	spinning wheel
разкопки	excavations	черепа	skull
разпъждам / разпъдя	drive away, disperse	чува	sack
разчувам се /	get out, get around	чупя	break
разчуя се		шипка	wild rose; rose hip
решето	screen, colander	шипков	of wild rose; made of rose hips
ръководство	leadership	явявам се / явя се	appear, show up
с часовé	for hours	яздя	ride, straddle
самолетен	airplane (adj.)		
сгушвам се /	huddle together		
сгуша се (-иш)			
сémка	seed		
сито	sieve		
служба (-иш)	serve, work		

CULTURAL COMMENTARY

Religion: mosques and churches

During the Ottoman period, there were many mosques in Sofia. The main one, located near the main department store (Централният универсален магазин, or ЦУМ), still functions as a mosque. Most others now serve other purposes. The mosque referred to colloquially as the "black mosque" (черната джамия) has been transformed into the Orthodox church of Свети седмочисленици (The Holy Seven, by whom are meant Cyril, Methodius, and the five of their disciples who worked in Bulgarian lands in the 9th and 10th centuries -- Kliment, Gorazd, Naum, Sava, and Angelarij). Another now houses the archaeological museum of Sofia (one of whose central exhibits is a large stone-wall carving of the "Thracian horseman"). Many Bulgarians are only dimly aware that some of these buildings once were mosques, and few of them remember which building was which mosque.

History: Georgi Dimitrov

Georgi Dimitrov (Георги Димитров, 1882-1949) is best known to Bulgarians as the central figure of the Communist party, and as the leader of his country after the Communists took power. After his death in 1949, a mausoleum was built in downtown Sofia across from the previous Tsar's palace, where he lay in state under honor guard, embalmed after the manner of Lenin in Moscow. After the fall of the socialist regime, his body was removed and given a normal burial, and the mausoleum was torn down.

Dimitrov had been politically active since 1902, when he joined the Bulgarian Workers' Social-Democratic Party (Българска работническа социал-демократическа партия, БРСДП). This party, which had been formed in 1891 by Dimitar Blagoev (Димитър Благоев, 1856-1924), split in 1903 into two wings. Dimitrov allied himself with the more radical wing, which eventually became the Bulgarian Communist Party. After the government put down the anti-fascist uprising which he helped lead in 1923, Dimitrov went into exile; he lived in Europe between 1923 and 1934, and in the USSR between 1934 and 1945. During 1942 he helped found the Fatherland Front (Отечествен Фронт), which was first a resistance movement to Bulgaria's Axis-sponsored government and later the core of Bulgaria's socialist government.

Dimitrov became world-famous for his role in the Reichstag fire of early 1933. Accused by the Nazis of having conspired with other Communist leaders to burn the Reichstag, Dimitrov conducted his own defense at the trial. By skillful argumentation, he outwitted the Nazi prosecution and won acquittal.

Archaeology: recent excavations

Bulgaria is rich not only in settlements from early historic times (Thracian and Byzantine) but also from prehistoric times. In recent years, archaeologists have been excavating numerous important sites. The largest efforts, by a joint Bulgarian-Austrian team, have been devoted to the Neolithic tell-settlement of Karanovo (Караново), located near Nova Zagora (Нова Загора) in central Bulgaria. Other important excavation efforts have included those at the Bronze Age site of Yunatsite (Юнаците) in southern Thrace (by a joint Russian-Bulgarian team) and the Eneolithic site of Durankulak (Дуранкулак) on the northern Black Sea coast. Excavations in southwestern Bulgaria include a significant Neolithic site at Kovachevo (Ковачево), where a French-Bulgarian team has been working; another smaller site in the same area is in the Struma river valley on the Greek border at Topolnitsa.

Geography: citation of place names; local food and drink

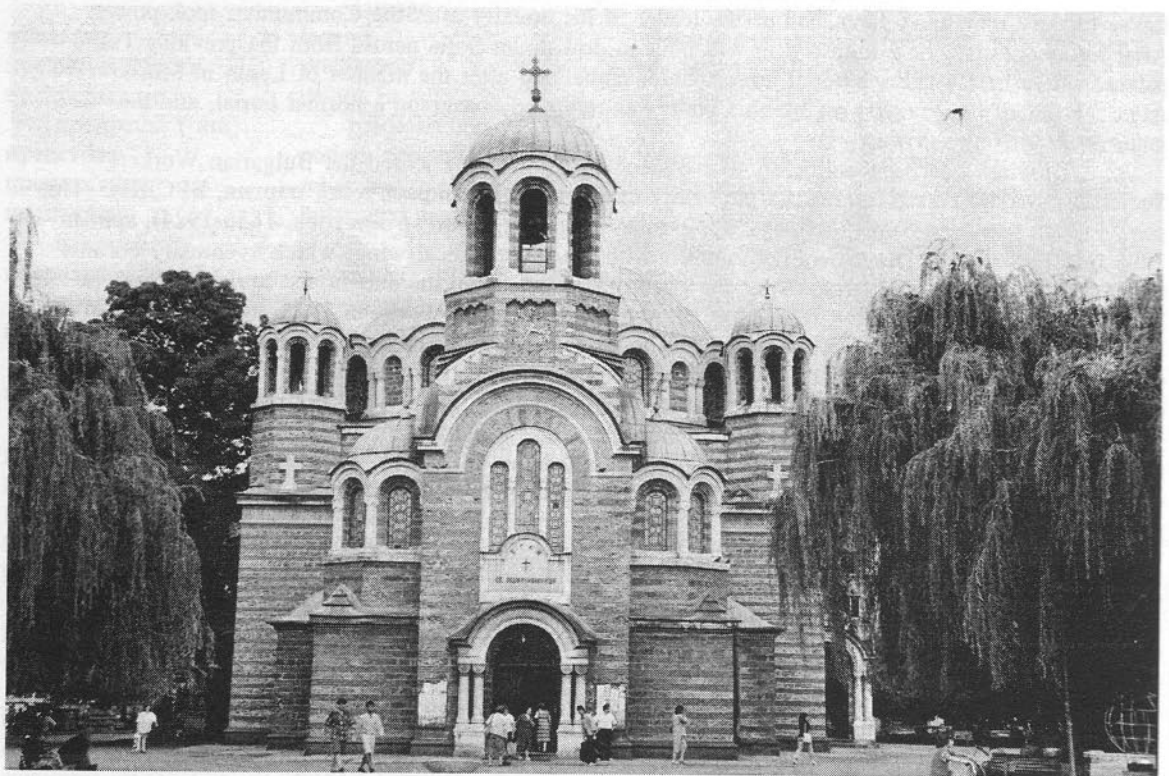
For ease of orientation, village names are cited together with the name of the larger town identifying their location. Thus, Говедарци, Самоковско means the village of Govedartsi in the region of Samokov. It is parallel to the practice of naming a city together with its state in the U.S., e.g. Laramie, Wyoming.

Samokov (Самоков) is a town in southwestern Bulgaria and Yablanitsa (Ябланица) is a town in northwestern Bulgaria, in the Balkan mountains. Bulgarian folk wisdom claims that the best yogurt and halva (халва, or sesame candy) are made in Yablanitsa, that the best outdoor grills are in Samokov, and that the best beer, Zagorka (Загорка), is that made in Stara Zagora.

Folk belief

Folk tradition believes that Death will take children whom she finds attractive. For this reason, village children were often given names that were meant to horrify or repel. Examples of such names are Groza or Grozyo (Гро́за or Гро́зьо, related to the word грóзен “ugly”), Strashimir (Страши́мир, which includes the word стра́х “fear”), and Vulko or Vulkana (Вѹ́лко or Вѹ́лка́на, derived from вѹ́лк “wolf”, an animal who was generally feared).

Folk belief is very alive in Bulgaria. Many in the villages (and not a few in towns as well) will insist that certain legends recount events that "actually happened". Ethnographers have researched and described these beliefs in detail, taking care to identify the geographical sources of the particular variations. One belief common both among the folk and in the Orthodox religion is that the soul of the departed stays close to its mortal remains for forty days, and only then makes the transition to the "other world". Many rituals are necessary during this period to protect both the recently-departed soul and those left behind. It is believed that if these rituals are not properly observed, the soul can be locked forever in the intermediate zone and---willingly or not---cause harm and havoc. Another common folk belief, connected with the widespread conviction that vampires exist, is that certain individuals are born with sufficient knowledge of vampires to be able to fight and outwit them.

Church of the Holy Seven (Sveti Sedmochislenici), Sofia

LESSON 25

DIALOGUE

Тй си бил голям кавалёр!

Таня: Хрумна ми една идея. Защо да не отидем всички заедно на Витоша?
Тъкмо и мъжът ми казваше, че в неделя щял да бъде свободен.

Камен: Аз ще покажа на Боби морените. Боби, събуди се! Не се ли наспа?
Утре отиваме на Витоша!

Надка: А аз ще покажа на леля Джули куклите си. Мамо, нали ще ги
вземем всичките с нас?

Таня: Само те ще са ни кусурът на Витоша. Ще ги вземем, ако обещаеш ти
да си ги носиш сама.

Камен: Слушай я ти нея какво обещава. Ще обещае, пък после като види
зор, ще каже, че не била обещавала, и ще ти ги даде на тебе да ги
носиш.

Павлина: А ти няма ли да помогнеш на сестричката си да си носи куклите?

Камен: Те са нейни, тя да си ги носи. Аз ще нося Боби, ако се е уморил.

Милена: Тй си бил голям кавалёр, бе Камене. Ако един ден като пораснеш,
толькова помагаш на жена си, горко ѝ.

Камен: Ако е руса, ще ѝ помагам.

Таня: Джули, трябва непременно да доведете и Дейвид.

Джули: Не знам дали ще иска да дойде. Той разправяше, че наскоро си бил
чупил крак. Лесно се уморявал. Не можел дълго да ходи пеша.

Веселин: Сигурно го е казал като оправдание, за да седнете в някое
заведение.

Милена: Ей, ама сте лоши. Веднъж му се е случило на момчето да
попрекали с червеното вино и веднага му излезе слава че бил голям
пияница.

Димитър: Тй си била много демократична като става дума за чужди хора. А
ако бях аз, кой знае как щеше да ми триеш сол на главата.

Павлина: Ама Митенце, ти нали не пиеш. В нашето семейство не се е случвало да има мъже пияници.

Димитър: А жени?

Павлина: Какви са тези приказки! Леля Марийка, Бог да я прости, обичаше да си сръбне едно ликьорче, като ѝ дойдат гости... Но не повече.

Димитър: А после по цял ден спеше, уж че я боляла главата.

Павлина: Да, тя страдеше горкичката от страшно главоболие.

Таня: Откога мечтая аз да отидем на Витоша. Ще вземем с нас одеяла. Ще направим шишчета, салатки. Децата ще глътнат чист въздух, а ние ще си поприказваме, ще си починем. А то все работа, работа. Работата край няма.

Джули: Аз мислех, че вие предлагате да се качим на Черни връх с по една раница.

Павлина: Ако ще ходим на Черни връх, аз не мога да дойда. Докторите не ми разрешават да се преуморявам.

Таня: Ако ще е на Черни връх, ще е с лифта. И децата бързо се уморяват.

Димитър: Какво се разбираме тогава?

Таня: Хайде да се срещнем утре в осем часа на последната спирка на петицата в Княжево.

Милена: Добре. Ние ще сме там и тримата, нали майко?

Павлина: Щом настоявате. А сега е време да си вървим.

Таня: И ние тръгваме. До утре.

GRAMMAR

25.1. The renarrated mood, continued

The renarrated mood expresses the speaker's desire to establish a certain distance from the information s/he is transmitting. This distancing can take different forms, and thus impart different meanings to a speaker's choice to use the renarrated mood. The most neutral meaning, which gives rise to the name of the mood itself, is that the content of the speech was heard from a third party and is being transmitted without any commitment as to its veracity.

Other meanings convey more emotional involvement on the part of the speaker. Sometimes s/he expresses surprise at a previously unknown fact; if the context permits, this usage can also convey an implied compliment. On other occasions the speaker conveys varying degrees of disbelief, which can imply irony, sarcasm and even bitterness. All of these meanings are, of course, quite dependent on the content of the speech and the context within which it is spoken. The point is that it is through the verbal form itself that the speaker expresses these emotions.

Some grammarians use the special terms "admirative" and "dubitative" for these meanings; the use of these terms will be discussed below.

25.2. Renarrated mood in 1st and 2nd person

To a certain degree, elements of this more "emotional" usage are present every time the renarrated mood is used in the 1st or 2nd person. The nature of reported speech is to report what some third party has said; the neutral renarrated usage is thus almost completely restricted to 3rd person forms. It stands to reason that it is somewhat unusual to speak in one's own voice (1st person) or to make a statement directly to someone (2nd person), while at the same time emphasizing one's refusal to take responsibility for the content of one's speech. When such statements are marked by the use of renarrated forms, one or another of the above emotional overtones is usually present.

This is not to say that one cannot "renarrate" 1st or 2nd person speech; the point is simply that it is difficult for such renarration to maintain a completely neutral tone. The following examples, for instance, in which speakers relate what someone else has said either about themselves or the person they are speaking to, also communicate a certain amount of disbelief on the part of the speaker:

Мáмо, глúпав ли сýм? Любeн
кáзва, чe сýм бýл глúпав.

Каквó? Щя́ла сýм да оти́да
послeднa? Нe é вярнo!

Защó тóй кáзва тогáва, чe нe сý
билá готóва?

Mama, am I stupid? Lyuben says
that I'm stupid.

What? [They say that] I'll be the last
one to go? That's not true!

So then why is he saying that you're
not ready?

Била съм заспала по време на
киното.

I fell asleep during the film, is that
what you're saying?

Another common meaning, conveyed by 2nd person renarrated form, is surprise.

Ти си бил голям кавалер.

Well, you're quite the gentleman!

Колко си бил голям!

What a big boy you are!

Finally, the renarrated mood can convey the expression of irony or sarcasm. Depending on the degree of sarcasm, the appropriate speech intonation usually accompanies such usage. For example:

Ти си била много демократична,
като става дума за чужди хора.

I must say, you're quite "democratic"
when it concerns other people.

One of the primary formal characteristics of the renarrated mood is that the 3rd person forms lack the auxiliary. Given the plethora of compound tenses in Bulgarian which consist of the L-participle plus an auxiliary, the use of the L-participle standing alone, as the main verb in a sentence, is very marked. This unaccompanied L-participle immediately communicates to a Bulgarian that the speaker intends to send a message which is in some way "distanced".

In the 1st and 2nd person, however, such marking is not possible: all renarrated forms are accompanied by auxiliaries. Formally, therefore, there is potential ambiguity. A student seeing paradigms in a book, or a printed word on a page, probably wonders how s/he is to know whether the words *ти си бил* mean "you were" (past indefinite) or "you are [said to be]" (present renarrated). In practice, though, there is little ambiguity, since the context usually indicates whether the appropriate "distanced" emotional overtones are present or not.

25.3. Renarrated mood of the past indefinite and past anterior tenses

<i>Past indefinite tense</i>			<i>Past anterior tense</i>		
	<i>indicative</i>	RENARRATED	<i>indicative</i>	RENARRATED	
1 st singular	чел съм	бил съм чел	бях чел	бил съм чел	
2 nd singular	чел си	бил си чел	беше чел	бил си чел	
3 rd singular	чел е	бил чел	беше чел	бил чел	
1 st plural	чели сме	били сме чели	бяхме чели	били сме чели	
2 nd plural	чели сте	били сте чели	бяхте чели	били сте чели	
3 rd plural	чели са	били чели	бяха чели	били чели	

As in the case of most other renarrated forms, a single paradigm renarrates two different indicative tenses. The renarrated forms of the past anterior are identical with those of the past indefinite. Context gives the information as to tense.

Past indefinite

Часът бѣл започнал навре́ме, значи, Class started on time [so I hear]; that
часовникът ми изоста́ва. means my watch is slow.

Past anterior

Писмо́то ве́че бѣло́ пристѣгна́ло, [He said] the letter had already arrived
кога́то аз се оба́дих по when I called.
телефо́на.

The renarrated auxiliaries бѣл and бѣло́ indicate to the listener that the speaker knows the information second-hand. From the context, the listener deduces that the verb form used by the quoted speaker in the first sentence was past indefinite indicative (започнал е), and that the verb form used by the quoted speaker in the second sentence was the past anterior indicative (бѣше пристѣгнало).

25.4. Renarrated mood of the future anterior and future anterior in the past tenses

Future anterior tense (affirmative)

indicative

RENARRATED

1st singular ще съм чѣл
2nd singular ще си чѣл
3rd singular ще е чѣл

1st plural ще сме чѣли
2nd plural ще сте чѣли
3rd plural ще са чѣли

щя́л съм да съм чѣл
щя́л си да си чѣл
щя́л да е чѣл

ще́ли сме да сме чѣли
ще́ли сте да сте чѣли
ще́ли да са чѣли

Future anterior tense (negative)

indicative

RENARRATED

1st singular няма да съм чѣл
2nd singular няма да си чѣл
3rd singular няма да е чѣл

1st plural няма да сме чѣли
2nd plural няма да сте чѣли
3rd plural няма да са чѣли

ня́мало да съм чѣл
ня́мало да си чѣл
ня́мало да е чѣл

ня́мало да сме чѣли
ня́мало да сте чѣли
ня́мало да са чѣли

Future anterior in the past tense (affirmative)

indicative

RENARRATED

<i>1st singular</i>	щях да съм чёл
<i>2nd singular</i>	щеше да си чёл
<i>3rd singular</i>	щеше да е чёл
<i>1st plural</i>	щяхме да сме чёли
<i>2nd plural</i>	щяхте да сте чёли
<i>3rd plural</i>	щяха да са чёли

щял съм да съм чёл
щял си да си чёл
щял да е чёл
щёли сме да сме чёли
щёли сте да сте чёли
щёли да са чёли

Future anterior in the past tense (negative)

indicative

RENARRATED

<i>1st singular</i>	нямаше да съм чёл
<i>2nd singular</i>	нямаше да си чёл
<i>3rd singular</i>	нямаше да е чёл
<i>1st plural</i>	нямаше да сме чёли
<i>2nd plural</i>	нямаше да сте чёли
<i>3rd plural</i>	нямаше да са чёли

нямало да съм чёл
нямало да си чёл
нямало да е чёл
нямало да сме чёли
нямало да сте чёли
нямало да са чёли

This final set of renarrated forms also corresponds to a pair of tenses in the indicative. As in the other instances, one must use context to know which tense is meant.

Future anterior

Много са самонадеяни -- щёли да
са завършили строежа още
преди Великден.

They're full of self-confidence -- they
say that they will have finished
building [it] by Easter.

Future anterior in the past

Няма да повярваш колко е
нахален -- нямало да съм взёл
и половината изпити, ако не
бйл ми помогнал.

You won't believe how impudent he is
-- [he said] I wouldn't have passed
even half of my exams if he hadn't
helped me.

The renarrated auxiliary phrases headed by щёли да and нямало да, as well as the renarrated auxiliary бйл, indicate to the listener that the speaker knows the information second-hand. From the context, the listener deduces that the original information of the first sentence was conveyed by a verb in the future anterior indicative tense (ще сме завършили), and that the original information in the second

sentence was conveyed by verbs in the future anterior in the past indicative (нямаше да си взёл and ако не бях ти помогнал).

Renarrated forms of these two tenses occur less frequently when the verb is affirmative. This is probably because of the degree of distancing necessary. To be able to use the future anterior (and the future anterior in the past), a speaker must envisage two completed actions in the future. The need to express yet further distance from such a sequence seems to create something of an overload. Consider the following example, spoken in the future anterior indicative by a workman:

В сряда ще съм свършил повече от половината работа.	By Wednesday I'll have finished more than half the job.
--	--

His pleased employer, retelling this to another, should theoretically use the renarrated future anterior form щёл да е свършил. Many Bulgarians, however, would be tempted to use the simple future renarrated instead. That is, they would retain the distancing of the renarrated, but relinquish the complex temporal distancing of the future anterior:

Виж колко добре работи човекът -- в сряда щёл да свърши повече от половината работа.	Look how well this guy is working -- he says by Wednesday he'll finish half the job.
--	--

In negative expressions, however, speakers tend to maintain the distinctions. This is probably because the idea of an action's *not* taking place before another one is more consistent with the distancing expressed by the renarrated mood. The same workman, for example, could also have said the following:

Съжалявам, ама до сряда няма да съм свършил и половината работа.	I'm sorry, but I won't even have finished half the job by Wednesday.
--	--

His disgruntled employer, retelling this to another, would almost certainly maintain the sequence of tenses required by the future anterior. That is, instead of collapsing the two into нямало да свърши (which would be parallel to the example given for the affirmative above), he would be more likely to say:

Чу ли този мързеливец нашия бояджия -- до сряда нямало да е свършил и половината работа.	Did you hear what that lazy painter of ours said, that by Wednesday he won't even have finished half the job?!
---	---

25.5. The "admirative" and "dubitative" moods

The terms "admirative mood" and "dubitative mood" refer to expressions of surprise or doubt, respectively, by means of renarrated forms. The term "dubitative" carries in it directly the idea of doubt, but the term "admirative" must be interpreted broadly: sometimes admiration is indeed meant, but more often the intended emotion is one of sarcasm or irony.

Although renarrated forms in the 1st and 2nd person usually express one of these emotions to some degree or another, 3rd person renarrated forms are more ambiguous. They can indicate simple transmission of information (without emotional overtone), they can indicate such transmission with emotional overtone added, or they can communicate simply "pure" emotional response.

The list below, phrased in the form of two sets of gradations, (2-4) and (5-8), gives most of the possible meanings of the renarrated forms. Varying degrees along each of the two scales are also possible. The terms "admirative" and "dubitative" have been applied by grammarians to all but usage (1).

- (1) *report of someone else's words without emotion but with intent to stay neutral and noncommittal as to the truth value;*
- (2) *report of someone else's words with caution, implying the need to be convinced further before accepting those words as true;*
- (3) *report of someone else's words with considerable doubt, and intent to pass this doubt along to the listener;*
- (4) *report of someone else's words with heavy irony or sarcasm, implying clear disbelief;*
- (5) *pleasant surprise at a previously unknown fact, often intended as an implied compliment;*
- (6) *strong surprise at a previously unknown fact, no other emotion present;*
- (7) *strong surprise at a previously unknown "fact" together with unwillingness to accept this fact at face value; and*
- (8) *highly negative, usually strongly sarcastic or ironic reaction to a supposed "fact" which can be (but is not necessarily) previously known.*

Here are examples of various "admirative" and "dubitative" usages. No attempt is made to classify them according to the above scale. In an (admittedly inadequate) attempt to translate these overtones into English, quote marks, or supplemental expressions like "would you believe", "now I ask you", have been

inserted into the English translations. Although the translations attempt to convey what the speaker meant in each case, the larger context is obviously crucial for the proper understanding of such sentences.

Веднѣж му се е случило на
момчѣто ... и веднага му излѣзе
слава че бил голям пияница.

Come on! It happens just once to the
poor boy and then all of a sudden
everybody "knows" he's a souse!

А после по цял ден спеше, уж че я
боляла глава.

And then she'd sleep all day, because
she "had a headache"!!

Чуй какво каза! Не бил чул.
Възможно ли е таква нещo?

Listen to him! He says he "didn't
hear". Now I ask you, is such a
thing possible?

В това малко затънтено градче
сервирали скариди!

Would you believe that in this
backwater town they actually
serve shrimp?!

The eight numbered meanings given earlier (which roughly cover the numerous possible interpretations of the renarrated mood) can all be subsumed under the general category of "distancing". Speakers may distance themselves from the neutral truth value of a statement in many different ways. It is up to each listener and speaker in any one speech situation to interpret the intended meaning correctly. Because so many different emotions are involved, it is well for the foreigner to listen and observe before trying to use these forms in the many different possible situations.

25.6. Forms expressing "stronger renarration"

The L-participle of съм (бил, била, билo, били) is the auxiliary in the renarrated past indefinite and past anterior. For example:

Past indefinite renarrated

Тя била прочела Война и мир.

She [said she]'s finished reading
War and Peace.

Past anterior renarrated

Той бил излязъл дълго преди
другите да напуснат.

He [said he] had gone out quite some
time before the others left.

The self-standing L-participle is also, of course, the renarrated form for both the simple present and past of съм. In 3rd person forms it stands alone, as follows:

<i>Present tense</i>			<i>Past tense</i>		
	<i>indicative</i>	RENARRATED	<i>indicative</i>	RENARRATED	
3 ^d sing. masc.	той е	той бѝл	той бѣше	той бѝл	
3 ^d sing. fem.	тя е	тя билá	тя бѣше	тя билá	
3 ^d plural	те са	те били	те бяха	те били	

In addition to these several meanings, the form бѝл has begun to take on something like a life of its own: it can be added to *any* renarrated form to increase the degree of distancing. Although it is clear that this бѝл conveys various of the stronger degrees of dubitativity and admirativity, Bulgarian grammarians call it simply a "form of stronger renarration" (форма за по-силно преизказване).

Here is an example of the gradation from the most direct witnessed through the degrees of distancing to the "strongest" form of renarration:

Imperfect indicative

Помниш ли Иван? Той пишеше
най-добре в класа.

Do you remember Ivan? He's the
one who wrote the best [essays].

Intention of the speaker: to identify Ivan, and to stress the reliability of his information, which he has first-hand.

Generalized past

От всичките ученици в класа
Иван е писал най-добре.

Of all the students in the class, Ivan
used to write the best [essays].

Intention of the speaker: to make a simple statement without any specification as to its source, other than to imply that the source is reliable. (For the forms of the generalized past, see Lesson 29.)

Neutral renarrated imperfect

Помниш ли Иван? Той писал
най-добре в класа.

Remind me who Ivan was -- the one
they say was the best writer.

Intention of the speaker: to get identification of Ivan, and to mark lack of involvement on his part by stressing that he is quoting from another source.

Renarrated imperfect marked for "stronger" renarration

Dubitative/admirative

Помниш ли Иван? Той бѝл
писал най-добре в класа!

You remember Ivan, don't you -- the
one who was the "best" writer!?

Intention of the speaker: to stress his opinion, through the means of emotion and sarcasm, that Ivan was in fact one of the least talented in the class.

There is thus a three-way gradation of distancing possible in the narration of events in the present or imperfect, and a four-way gradation possible in the narration of events in the aorist.

Consider the following sets of sentences: in each case the literal translation is the same. The added meanings, conveyed in each case simply by the choice of verbal form, are:

- (1) *I see or saw this happen.*
- (2) *I see or saw evidence to convince me that this happened.*
- (3) *I've heard this said.*
- (4) *I've heard this said -- but I don't believe it.*

Present

(1) Тя работи 8 часа без почивка.	She works 8 hours straight.
(3) Тя работела 8 часа без почивка.	
(4) Тя била работела 8 часа без почивка.	

Imperfect

(1) Тя работеше.	She was working.
(3) Тя работела.	
(4) Тя била работела.	

Aorist / Past indefinite

(1) Той свърши всичко.	He finished everything.
(2) Той е свършил всичко.	
(3) Той свършил всичко.	
(4) Той бил свършил всичко	

Version (4) within the final example is ambiguous: it can be either the "more strongly renarrated" aorist or the neutral renarrated past indefinite or past anterior. Intonation and context are usually sufficient to distinguish which is meant.

25.7. Review of the renarrated mood: the general concept of "distancing"

The nine different Bulgarian indicative paradigms correspond to five different renarrated paradigms. The following chart summarizes these correspondences. The tenses are given in pairs to emphasize the fact that the renarrated mood collapses each of these pairs into a single form. Only the aorist tense stands outside this grouping.

For brevity's sake, only the 3rd singular (masculine) forms are given. In addition, while some tenses occur almost exclusively with perfective verbs, the same (simplex imperfective) verb, *чета*, is given throughout for clarity of comparison.

**TENSE VS. MOOD IN BULGARIAN:
TEMPORAL DISTANCE VS. "INVOLVEMENT DISTANCE"**

	X INDICATIVE	Y RENARRATED
A. present	четé	четял
B. imperfect	четéше	
A. future	ще четé	щял да четé
B. future in the past	щéше да четé	
A. future anterior	ще е чéл	щял да е чéл
B. future anterior in the past	щéше да е чéл	
A. past indefinite	чéл е	бйл чéл
B. past anterior	бéше чéл	
* aorist	чéте	чéл

The grouping of pairs is by no means accidental; indeed, it is highly significant. Each of the pairs marked A and B exemplifies an instance of temporal distancing. Moving vertically in the chart (from A to B) means to move into a more "past" time frame. However, when one moves horizontally in the chart (from X to Y, or from tense to mood), this temporal distinction is lost. In other words, a move from the indicative to the renarrated (from X to Y), requires that one relinquish the ability to move between present and past (from A to B).

Both directional shifts represent types of distancing, therefore. Temporal distancing (from A to B) is inherent in all languages which express verbal tense. All these language express it in grammatical terms; some languages, such as English and Bulgarian, are capable of expressing very fine shades of temporal distancing.

Involvement distancing (from X to Y) -- whether it concerns doubt, surprise, irony, sarcasm, or simple non-commitment -- is also common in languages, but it is not always expressed in grammatical terms. Languages such as Bulgarian, which express both temporal and involvement distancing grammatically, tend to have very complex verbal systems. It is not surprising that a speaker's choice to express distancing of involvement (i.e. to use the renarrated mood) will require him to override certain of the fine points of temporal distancing. What is intriguing is that the mechanics of "temporary temporal override" are so systematic and elegant.

EXERCISES

I. Someone has said the following to you. Retell it to another person, indicating your surprise or disapproval.

Братовчед ми ще ходи на почивка на морé с приятели. Ще живеят в кáмпинг на палáтка. Ще си гóтвят самí: ще ловят риба и ще я пържат на скáра. От магази́на ще купува́т са́мо хля́б и ви́но. Ще плу́ват и ще лежа́т на пла́жа по ця́л де́н. Какви́ безде́лници! Жени́те им ще копа́ят през това́ вре́ме в ово́щните гради́ни.

II. Retell the following to another, emphasizing that you are not a direct witness.

На́шата страна́ е ве́че моде́рна. Всíчко това́ несъ́мне́но влия́е на хо́рата, кога́то крьща́ват сво́ите вну́чета на дя́довците и ба́бите. От една́ страна́, та́зи тради́ция трябва́ неизме́нно да б́де спазва́на, а от дру́га страна́ -- тя́ разу́мно трябва́ да б́де модернизíрана с о́глед на но́вата обста́новка. Ё́то интере́сни, оригина́лни приме́ри:

1. Дя́дото íма зва́нието “Геро́й на социалисти́чески́я тру́д”, а вну́чката е крь́стена Гертру́да.
2. Ба́бата мно́го рабо́ти по ОФ ли́ния, вну́чката ще но́си досто́йно íмето си Офе́лия.
3. Дя́дото е Ла́мби, а вну́чката ще крь́стят Еле́ктра.

Кирил Василев, 45 години вицове, София, 1990.

(ви́ц от 1987 г.)

SAMPLE SENTENCES

1. Ти́ си би́л голя́м лъже́ц, бе!
2. Гледа́ше ме в очите́, мо́ля ти се, и ме лъ́жеше, че ви́наги ме би́л защита́вал от напа́дките на коле́гите.
3. Щя́ла билá да ста́ва киноактри́са! Вя́гър ра́бота!
4. Тя́ закъ́сняла, защо́то си билá забра́вила портмо́нето вќщи и се нало́жило да се връ́ща да го взе́ме.
5. Кога́то спекта́кълът запóчна, не́го го нýмаше. То́й уми́рал за едно кафе́ и ў́ж за ма́лко вля́зъл в кафене́то сре́щу теа́търа. Та́м оба́че сре́щнал позна́ти и съвсе́м забра́вил, че ние́ го ча́каме ту́к.
6. Те́ всíчки твърд́яха, че били́ “проти́в”, но като дойде́ вре́ме да гласу́ваме, гласу́ваха “за́”.

7. Радиацията била предизвиквала рак.
8. Когато го обвиниха в плагиатство, той заяви, че бил написал книгата още преди много години и я бил давал на много колеги да я четат.
9. Твърди се, че това били негови думи, но аз мисля, че ги е казал Марк Твен.
10. Ти чул ли си, че те били направили вече филма, за който ставаше дума?
11. Вярно ли е, че белият хляб вредял на здравето?
12. Не можел да чуе за месó, а ходи тайно да си прави сандвичи с шунка, когато мисли, че никой не го вижда.
13. Цените на самолетните билети щели да се увеличат до следващата седмица.
14. Тя разказва на всички, че била прочела цялата руска класическа литература.
15. Потърсих го в кабинета му и видях само разхвърляни книги. Зарязал е работата и си е тръгнал.
16. Няма да повярваш какъв нóмер им е направил той вчëра! Зарязал работата и си тръгнал.

SENTENCES FOR TRANSLATION

1. Why, you're a real lazy bones! You supposedly work so much (at least you claim to), but I can see from the results of your work that you didn't do a thing this weekend. For shame!
2. He is always telling lies about me. Supposedly I spend every evening in bars and never do my homework.
3. He wasn't going to have eaten all the sandwiches before we got home. He just "suddenly got very hungry" while we were in town and now there are no sandwiches left for us. Like he didn't know the whole time that he would eat them all!
4. She says she won't even have started the lesson by next week.
5. He didn't eat all the snacks! Hah! I suppose that cat ate them all then!
6. The bus was supposed to have arrived an hour ago. What has happened to it?
7. It won't be the slightest problem for him to translate that book, since he -- supposedly -- knows English so well.

READING SELECTION

Хитър Петър и ламята

Един път Хитър Петър отишъл в гората да яде череша. Тъкмо почнал да яде и се задала една ламя. Хитър Петър се уплашил и приклекнал до дървото, да не го види ламята. Но тя го видяла и се провикнала:

-- Ей, побратиме, ти какво правиш тука?

-- Ами, череша ям.

-- Хайде заедно да ядем, да видим кой ще изяде повече, -- рекла ламята.

Тя хванала черешата за върха, навела я и почнала да яде наред: череша, шума, клонки. Хитър Петър държал същия клон и едва преглъщал. Когато изяла всичко по върха, ламята пуснала клона, за да хване друг. Клонът се изправил и хвърлил Хитър Петър далече върху един храст. Изпод храста изскочил заек. Хитър Петър хукнал през глава, дето му очи видят, за да избяга от ламята, но тя го съгледала и тръгнала след него. Настигнала го и рекла:

-- Ей, побратиме, ти си бил голям юнак! Такъв скок и аз не можах да направя.

Хитър Петър се поусмихнал и скройл лъжата:

-- Ами, видях, сестрице, она заек и скочих да го хвана, но той избяга.

Седнали и ламята го попитала откъде има така сила да скача. Хитър Петър рекъл:

-- Аз съм кален и съм много силен. Ти можеш ли да стиснеш камък така, че да пусне вода?

Ламята сграбчила един камък и го стиснала така, че той станал на прах. През това време Хитър Петър извадил от торбичката си една бучка сирене, стиснал я и от нея потекла вода.

-- Е, кажи сега, кой е по-голям юнак?

Ламята се изплашила. Преди да си тръгне, тя поканила Хитър Петър някой ден да ѝ гостува и да ѝ разкаже как е станал толкова силен, като намислила да го убие.

Хитър Петър не искал ламята да си помисли, че той се страхува от нея и да му напакост и отишъл на гости. Ламята сварила един вол, сложила го на масата и рекла:

-- Ха да видим кой ще изяде повече!

Почнала да кърши цели бѹтове от вола и да яде. Не след дълго, когато вѹлт се свѹршвал, пред ламята се натрѹпала камара кости, а пред Хитър Петър имало само няколко кокалчета.

Хитър Петър почнал да я лѹже:

-- Я виж, сестро, ей там на оная планина она черен ѹблак. Това е по-големият ми брат.

Докато ламята се взирала към ѹблаците, Хитър Петър привлякъл всичките кости пред себе си. Когато ѹмели чиниите, Хитър Петър казал:

-- Я виж сегѹ кой е изял повече!

Ламята се уплашила ѹще повече от него, като видяла колко е голяма неговата камара с кости в сравнение с нейната. Уплашила се и твърдо решила да го убие.

Вечерта легнали да спят и ламята веднага захъркала, а Хитър Петър се повъртял и по едно време станал от леглото, изскочил навън, донесъл камъни и ги завил със завивките си. После излязъл навън и се сгушил до стената.

По едно време ламята се събудила и станала. Взела една брадва и започнала със всички сили да ѹдря по камъните. Направила ги на прах. След това си легнала и пак заспа. Хитър Петър тихичко влязъл, разчистил стрѹшените камъни и си легнал. Когато ламята се събудила сутринта и видяла Хитър Петър да седи на леглото си и да се прозява, тя не могла да повярва на очите си.

-- Добро ѹтро, сестро, -- рекъл той. -- Ти как спа? Аз цяла нощ не мигнах. Много бълхи имаш, хапаха ме цяла нощ.

Ламята преглътнала от страх и решила да си признае:

-- Така и така, аз бях решила да те убия. Право да ти кажа, страх ме е от тебе. Как си могъл да станеш толкова силен?

-- Ами, нали ти казах, калил съм се, -- рекъл Хитър Петър.

-- А не може ли и аз да стана силна като тебе?

-- Може, -- рекъл Хитър Петър. -- Трябват само два казана с вода, единият с вряла вода, а другият със студена. Трябва два-три пъти да се топнеш тѹ в единия, тѹ в другия казан. Аз така съм се калил.

Когато ламята пригответила всичко необходимо, Хитър Петър казал:

-- Хайде! Скачай!

Ламята скочила във врялата вода, попарила се и умряла. Оттогава вече няма ламии!

(Народна приказка)

GLOSSARY

безделник	idler, indolent	калѐн	hardened, seasoned
бра́два	axe	каля́вам / каля́	temper, harden
бу́т	leg, round; thigh	кама́ра	heap, pile
бу́чка	small lump	като ви́ди зор	when it gets hard
бу́лка	flea	кафе́не	cafe, coffeehouse
		киноакт́рйса	movie actress
взй́рам се / взра́ се	peer	класи́ческа	"the classics"
вли́я	influence	литерату́ра	
вя́тър ра́бота!	nonsense, baloney	клон	branch
		клонка	twig
главобо́лие	headache	кръща́вам / кръстя́	christen, name
гласу́вам	vote	кусу́р	fault, flaw
гласу́вам за́	vote in favor of	кусу́рът ни е	that's the last straw
голя́м лъже́ц	consummate liar, swindler	къмпи́нг	camping site
госту́вам	stay with, visit	кърша́ (-иш)	break; wring
госту́ва ми	s/he's staying with me	ламя́	dragon
		ликьо́р	liqueur
де́то (or кьде́то) ми	wherever my feet	лъжа́	lie, falsehood
очи́ ви́дят	lead me	лъже́ц	liar
досто́ен	worthy, just		
достойно́	with dignity	мечта́я	dream, yearn
ей́ та́м	all the way over there	ми́гвам / ми́гна	wink
		ми́р, -ът	peace
зави́вка	blanket, wrap	модернизи́рам	modernize
зада́вам се /	come into view	морéна	moraine
зада́м се (-даде́ш)		мързели́вец	lazy person
заря́звам /	abandon, give up		
зарéжа (-еш)		нами́слям /	set one's mind to
затъ́нтен	obscure, desolate	нами́сля	
затъ́нтенo градче́	godforsaken burg	напакостя́вам /	harm, injure
захърќвам /	start snoring	напакостя́	
захърќвам		напра́вя на пра́х	reduce to dust
заявя́вам / заявя́	declare, announce	наре́д	in succession
зв́ание	rank, title	наспи́вам се /	have enough sleep
зо́р	effort; need	наспя́ се	
		наха́лен	insolent, impudent
избя́гвам / избя́гна	escape, avoid	неизме́нно	constantly, always
изоста́вам / изоста́на	lag behind, be slow	несъ́мнен	undeniable
изпла́швам се /	be afraid	несъ́мнено	without question
изпла́ша се (-иш)			
изпод	from under	обвиня́вам /	accuse, blame
изпра́вам се /	stand/straighten up	обвиня́	
изпра́вя се		обвиня́вам в	accuse of
изска́чам /	jump out	обста́новка	situation, context
изско́ча (-иш)		овощна гради́на	fruit orchard
		овоще́н	fruit (adj.)
кавалéр	cavalier; gentleman	огле́д	view, inspection
казан	cauldron, vat	омита́м / омета́	sweep clean

Двайсет и пети урок / Lesson 25

оправдaние	justification	с oглед на	with an eye to
Отечествен Фронт	Fatherland Front	самонадеян	self-reliant;
ОФ-линия	party line of the Fatherland Front coalition	сграбчвам / сграбча (-иш)	presumptuous clutch, grasp
палатка	tent	скарйда	shrimp
петица	No 5 tram or bus	скoк	jump, leap
плагиатство	plagiarism	скроявам / скроя	cut out; concoct
по време на	during	слава	reputation
побратим	blood brother	спектакъл	performance, show
повъртявам се /	rotate, hang around	сравнение	comparison
повъртя се	for a while	строшавам /	break, smash
помислям си /	think it over	строша (-иш)	
помисля си		съгледжам /	notice, catch sight of
попарвам / попаря	steam, scald	съгледам	
попрекалявам /	overdo		
попрекаля		таен, тайна	secret, covert
портмонé	purse, change-purse	топвам / топна	immerse, dip
поусмихвам се /	smile faintly	трия	rub
поусмихна се		трия [на някого]	haul [someone] over
прах, -ът	dust	сол на главата	the coals
(pl. праховé)		труд, -ът	labor, work
преглъщам /	swallow down, gulp		
преглътна		уплашвам се /	take fright, be scared
предизвиквам /	cause, evoke, induce	уплаша се (-иш)	
предизвикам			
презглава	headlong	фронт	front; facade
прикляквам /	squat		
приклезна		ха	now, well ; ha
провиквам се /	exclaim, call out	хитър	sly, clever
провикна се		хрумва / хрумне	occur
прозявам се /	yawn	(3rd ps. only)	
прозина се		хрумна ми една	I just got an idea
против	against	идея	
		хуквам / хузна	bolt, dart off
работата край няма	[there's] no end of work		
радиация	radiation	час, -ът (pl. часовé)	class
разумно	judiciously, sensibly	череша	cherry tree
разчиствам /	tidy up, clear away		
разчистя		шишче	skewer; grilled meat
рак	cancer	шума	on a skewer
рус	blond, fair		foliage, leaves
		юнак	hero, brave fellow

CULTURAL COMMENTARY

Geography: Vitosha

Although Mount Vitosha is not a glacial formation, its flanks contain many piles of rocks which look like glacial moraines; they are thus commonly called морените. These pseudo-moraines are among the various sights and landmarks on this extremely popular site. The chair lifts and gondolas which take skiers up to the summit in winter also operate in summertime. Hardy visitors climb up via one of the many paths; a common outing is to take one of the lifts up and then to walk back down.

Names

It is traditional to name children after grandparents. Names thus have a tendency to alternate through the generations. This is seen graphically in the case of full legal names, which are obliged to repeat the father's name (in the possessive form) as a middle name.

Grandfather:	Ivan Petrov [Rakovski]
Father:	Peter Ivanov [Rakovski]
Son:	Ivan Petrov [Rakovski]

Of course, since there are two sets of grandparents, this pattern can be shifted. Nevertheless, custom heavily favors the paternal line.

The shortened form of the Greek name Haralampios has been taken into Bulgarian as Lambi (Ламби). The loanword for "lamp" has also been borrowed into Bulgarian from Greek. In the dialects nearest to the Bulgarian-Greek border, the [p] sound is pronounced as [b] in both words.

Political history: socialist government (and jokes)

The anti-fascist enemies of Bulgaria's Axis-sponsored government were organized together into the "Fatherland Front" (Отечествен фронт), usually abbreviated "OF" (ОФ). The political stance of this coalition "party" was referred to as the "OF-line" (ОФ-линия).

During the socialist regime, it was a great honor to be named a "Hero of [socialist] labor" (Герой на труда). This title was patterned after its Soviet counterpart, and the comic name Гертруда is a pun on the Soviet tendency to shorten long names of this sort and create new words out of them.

Folklore

Hităr Petăr is a well-known trickster character in folk tales. He is cast as a simpleton who embodies the highest of folk wisdom. Similar characters are found in other folk traditions of the Balkans and Near East, the best known of which is the Turkish Nasreddin Hodja. There are many stories in which Hităr Petăr and Nasreddin Hodja compete to see who is cleverest. In the Bulgarian versions, Hităr Petăr naturally wins.

A "pobratim" (побратим) is a blood brother. This traditional relationship, known from folk tales, songs and legends, is an extremely strong one.

LESSON 26

DIALOGUE

Чудя се аз какъв подарък да му направя

Веселин: Джули, ще вземеш ли един сок, или може би паста? Погледни, на съседната маса поднасят парфю.

Джули: Не, не, благодаря. Не искам да си развалям вечерята. Трябва да позвъня на Дейвид да видя как се чувства, след като се е напал.

Веселин: Телефон има на ъгъла. И аз ще дойда с тебе.

// Джули набира номера на Дейвид. //

Джули: Звъни, но няма никого. Дали не е отишъл някъде?

Веселин: Завърти пак. Може да е грешен номер.

// Джули се вглежда в тефтерчето си. //

Джули: Не. Това е номерът.

Веселин: Дай аз да избера. А, ето. Някой вдига слушалката. Дейвид, здравей.

Дейвид: Здравей.

Веселин: Аз съм Веселин. Вчера се запознахме във влака. Аз носех много багаж: видеокамера, касетофон, фотоапарат.

Дейвид: А, да. Спомням си. Ангел ти помогна да ги внесеш в купето.

Веселин: Джули се притеснява как си.

Дейвид: Нищо ми няма. Добре съм. Наканил съм се да излизам.

Веселин: Къде ще ходиш?

Дейвид: Имаме среща с Ангел в седем часа в една механа на Граф Игнатиев. Той обеща да ми донесе подробна карта на България. Там ще мога да

намэря всічки сéлища, къдéто йма археологически разкóпки. Чудя се аз какъв подарък да му направя.

Веселин (към Джули): Дэйвид пак отива с Ангел на кръчма.

// Джули го изглежда ужасена. //

Джули: Кажй му, че и аз йскам да отида.

Веселин: Дэйвид, и ние с Джули ще дойдем в механата.

Дейвид: Елате. Ние ще ви чакаме.

// Веселин и Джули тръгват бавно към “Граф Игнатиев”. По улиците йма много хора. Млад човек с дълга коса раздава на минавачите листовки. Той се заглежда по Джули. Една стара жена продава лалета. Двама гъдулари се надсвирват. Единият, който е облечен в народна носия, свири много високо. Джули ги разглежда с интерес. Веселин купува едно лалé и го подава на Джули. //

Джули: Благодаря. Аз много обичам лалета. Ние ймаме в Америка голяма градина. Майка ми сáди в нея всяка година различни цветя, но най-често лалета. Насажда луковиците рано през пролетта и после ги разсажда из градината.

Веселин: А пък моята майка сáди лук, домати, чушки. И аз ходя през пролетта да й помогна да ги посади.

Джули: Значи ти не си софийнец. Откъде си?

Веселин: От едно село тука близко, в Кюстендилско. В нашия край отглеждат много плодове и зеленчуци.

Джули: Вече е седем и половина. Още много път ли ймаме до механата?

Веселин: Не, тя е тука на една крачка. Не бой се, няма да ни избягат Дэйвид и Ангел.

GRAMMAR

26.1. Verbal prefixation: review

Adding a prefix to a verb accomplishes two things: it endows it with the quality of boundedness (makes it perfective), and it changes its meaning in a particular way. Creating a new imperfective by suffixation removes the boundedness, but keeps the new meaning. Prefixation is thus a very important part of the Bulgarian verbal system, in that it allows a single basic verbal idea to take on many different incarnations.

The classic example is the simplex verb **пи́ша** “write” and the group of its several derivatives, which includes **подпи́ша** “sign”, **надпи́ша** “inscribe”, **опи́ша** “describe”, **предпи́ша** “prescribe”, **препи́ша** “rewrite” and the like. The derivational process creating these verbs was described and schematized in Lesson 18. The similarity between these various meanings is significantly reinforced by the fact that except for the prefix, all conjugational verb forms are exactly the same in each case.

Learning to predict these several meanings, and to see the relationships between the different possible prefixed forms of a verb, is a very important tool in vocabulary building. The fact that prefixes correspond by and large to prepositions, and at times even carry through some of the same meanings as these prepositions, is another potential aid in vocabulary building. Although one must be wary of the temptation to equate prefixes with prepositions, one can to a certain extent assign meaning to some verbal prefixes. Grammarians disagree on the extent to which this can be done successfully, but they all agree that there is a system of sorts.

26.2. *Aktionsarten* and the Bulgarian verb: general principles

When one can predict with sufficient certainty the type of meaning that a particular prefix will add to a verb, this meaning (together with the general cluster of verbs it produces) is designated by the German term *Aktionsart*, which means “type of action”. Since it has become standard practice among linguists and grammarians to use this term to describe these kinds of aspectual phenomena, it will be used here as well. The focus is not on terminology, but rather on the regularities which can be described, and on the ways in which these regularities can aid the student in acquiring mastery of the Bulgarian verb.

The prefix **в-**

A clear example of an *Aktionsart* is the use of the prefix **в-**. In practically all instances, this prefix adds the same meaning to a verb as the preposition **в** gives to a prepositional phrase: that of “into”. For instance:

Влѐзте в стáята!	Come into the room!
Джу́ли се вглѐжда в тефте́рчето си.	Julie looks in [takes a look into] her address book.
А́нгел ти помо́гна да ги внесе́ш в купе́то.	Angel helped you bring them into the compartment.
Вди́швайте, задържайте вѐздуха, ко́лкото мо́жете, и изди́швайте.	Inhale, hold your breath as long as you can and then exhale.
Тря́бва да го вклю́чим в спи́ска за екску́рзията.	We have to include him in the list of those going on the trip.

The tentative rule to be derived from these examples is that when a simplex imperfective verb (I*) is prefixed with **в-**, the general verbal action it describes becomes limited in a specific way: the new verb includes the meaning "motion into" in some way or another. The newly prefixed perfective (P) gives rise to its imperfective (I) partner by means of the suffixation processes studied earlier.

Aktionsart derivation: в-

Derivation			Meaning	
<i>simplex</i>	<i>prefix</i>	<i>derived</i>	<i>simplex</i>	<i>derived</i>
гле́дам	+ в-	вгле́дам > вгле́ждам	look I *	> look into I / P
ди́шам	+ в-	вди́шам > вди́швам	breathe I *	> inhale I / P

Aspect pairs of the basic (that is, non-derived) type cannot be listed according to the above schema. This is because there are no separate unprefixing verbs corresponding to pairs such as

<i>perfective</i>	<i>imperfective</i>	<i>(meaning)</i>
вклю́ча	вклю́чвам	include
вля́за	вли́зам	enter
внеса́м	внеса́	import

Nevertheless, it is clear that these verbal roots also participate in the general schema of *Aktionsarten*, in that the prefix **в-** adds its generally predictable meaning to them in the same manner as it does to self-standing simplex imperfectives.

One must remember that verbal prefixes and prepositions are never identical in meaning. Even in the above instance, which represents the closest correspondence between the two categories, there is a significant difference between the preposition and the prefix. Namely, whereas **в** as a preposition can mean both "in" and "into", **в-** as a verbal prefix can mean only "into".

The prefix **из-**

The extent to which caution must be exercised can be illustrated by the prefix/preposition pair **из**. As a preposition, **из** means almost exclusively "move about without direction within an enclosed space". For example:

Ще разведá женá си из града́.   I'm going to show my wife around town.

But as a prefix, it has two quite different meanings. One is "out of" -- the opposite of "into". Indeed, for verbs prefixed with **из-** in the meaning "out" there is usually a corresponding verb prefixed with **в-** in the meaning "in". Compare the following examples with those given above:

Излэ́зте от ста́ята!	Come out of the room!
Нака́нил съм се да изли́зам.	I was planning on going out.
То́й ще ти помо́гне да ги изнесéш от купéто.	He'll help you carry them out of the compartment.
Вди́швайте, задържайте в́здуха, ко́лкото мо́жете, и изди́швайте.	Inhale, hold your breath as long as you can and then exhale.
Не трябва да го изключи́м от спи́ска за екску́рзията.	We mustn't omit him from the list of people going on the trip.

Aktionsart derivation: из- (meaning 1)

Derivation			Meaning	
simplex	prefix	derived	simplex	derived
ди́шам	+ из-	изди́шам > изди́швам	breathe I *	exhale I / P

As in the case of **в-**, aspect pairs of the non-derived type cannot be listed according to the above schema, because there are no separate unprefixated verbs. In terms of their meaning, however, the following verbs are part of this group:

<i>perfective</i>	<i>imperfective</i>	<i>(meaning)</i>
изключа	изключвам	exclude
изляза	излизам	leave
изнасям	изнеса	export

The other meaning of **из-** is "thorough completion". For example:

Тé вéче изградíха къщата, остана да я покрíят.	They've already built the house, they just have to finish the roof.
Хáйде да измíслим нéщо.	Let's think of something.
Компю́трите измéстиха пишещите машини.	Computers have completely replaced typewriters.
Вéче си изпíх чáя, мóга да трéгна.	I've finished my tea, I can leave [now].

Aktionsart derivation: из- (meaning 2)

<i>Derivation</i>			<i>Meaning</i>	
<i>simplex</i>	<i>prefix</i>	<i>derived</i>	<i>simplex</i>	<i>derived</i>
градя	+ из-	изградя › изграждам	build I *	› finish building I / P
мисля	+ из-	измисля › измислям	think I *	› think up, invent I / P
мества	+ из-	измества › измествам	move I *	› move out, replace I / P
пия	+ из-	изпия › изпивам	drink I *	› drink up I / P

Note the way in which this second meaning of the prefix **из-** is harder to pin down concretely. Indeed, the verbs in the above examples seem at first glance to convey nothing other than simple boundedness. The finer line between "thorough" completion and other sorts of completion will be discussed below. The point here is that there is no obvious connection between the prefix **из-** and the preposition **из**.

26.3. The system of *Aktionsarten* in Bulgarian

While not all grammarians agree on the exact extent to which generalized meanings can be assigned to verbal prefixes, nor on exactly which meanings to assign, all agree on the possibility (and desirability) of systematizing these meanings, and most conceive of them as an interdependent network.

The chart on the following page gives one conception of that network. Prepositions and prefixes are listed together to aid the student in realizing the extent (and limitations) of overlap. For many prefixes, two different meanings are possible. One of these relates more to the temporal quality of the action, and the other more to its spatial quality. These two meanings are identified below as "T" and "S". The notation "*none*" does not mean that the prefix does not occur; it means simply that one cannot make any generalization about the types of meaning it gives to a verb.

The list is not exhaustive: not all prepositions have been included, nor have all prefixes. Furthermore, it is clear even from this incomplete listing that not every verbal prefix corresponds to a preposition (or vice versa). It is important to note that there is no standardized list of *Aktionsarten*. The outline given below will seem conservative to some grammarians and radical to others. Its intent is to be a guide to students.

It is not possible to give examples of all the usages suggested by the chart. The student is encouraged to review the Bulgarian verbs learned till now with this list in mind. The system of verbal meaning in any language is complex and subtle, and every speaker must construct for himself the categories which correspond best to his understanding of these interlocking meanings. The following (or any) formulation should be utilized only insofar as it is useful in helping one to understand and retain already learned meanings, and to acquire new ones as quickly (and correctly) as possible.

AKTIONSARTEN (Prefixal and prepositional meanings in Bulgarian)

<i>Preposition</i>	<i>meaning</i>	<i>Prefix</i>	<i>meaning</i>
в	in, into	в-	T: none S: move into
до	to, up to, until	до-	T: finish to the end S: none
за	for, about	за-	T: begin S: move (or be) behind
из	[movement] within	из-	T: complete thoroughly S: move out of
на	on, to, of	на-	T: complete specific instance S: [appropriate to place]
над	on top of	над-	T: surpass S: move on or over
от	from	от-	T: separation S: move away from
по	along	по-	T: for a short while S: move about a surface
под	under	под-	T: get going S: activity under
при	with, by	пре-	T: redo S: move through
		при-	T: none S: move towards
		про-	T: none S: move through
		раз	T: get involved in; disperse or scatter S: move in various directions
с	with, from	с-	T: none S: none
у	with, at	у-	T: none S: none

26.4. The usefulness of a classification phrased in terms of *Aktionsarten*

The correspondences given on the preceding page are guidelines of possible meanings. The extent to which the meaning of any verbal prefix can be predicted depends largely on the semantics of the verbal stem to which it is added. If the meaning given in the above chart harmonizes sufficiently with the meaning of the verb stem, it is possible (though still not guaranteed) that one can predict the general meaning of the newly prefixed verb, as each of the prefixes listed above can have a number of different meanings.

The prefix по-

Consider the prefix по-, which can add the meaning "to do for a short while." If the meaning of the verb is inherently durative, it is reasonable (though not assured) to predict that the prefixation of по- will add the meaning of "for a short while".

Aktionsart derivation: по- (meaning 1)

Derivation			Meaning	
simplex	prefix	derived	simplex	derived
седя	+ по-	поседя > поседявам	sit I *	> sit for a bit I / P
приказвам	+ по-	поприказвам	chat I	have a short chat I

Often, however, the prefix по- adds a different meaning. When added to the verb садя "plant", for instance, its meaning is more of simple completion. For example:

И аз ходя през пролетта да ѝ
помогна да ги посади.

I also go there in spring to help her
plant them.

The prefixes от- and раз-

Similarly, the degree to which the meaning of the prefixes от- and раз- can be predicted is at least partially dependent on the semantics of the verb stem. If the meaning of the verb is sufficiently goal-oriented, then it is likely that the prefix от- will add to it the meaning of "separation", or the prefix раз- the meaning of "dispersal". Consider the following examples:

Той отскочи точно от края на
трамплина.

He jumped right off the edge of the
trampoline.

Aktionsart derivation: от- (meaning 1)

Derivation			Meaning	
simplex	prefix	derived	simplex	derived
скóча	+ от-	отскóча > отскáчам	jump I *	> jump off of I / P

Млáд човéк с дýлга ко́са раздáва
на минува́щите листóвки.

A young man with long hair hands out
leaflets to passersby.

Наса́жда лу́ковиците рáно през
пролетта́ и по́сле ги разса́жда
из гради́ната.

She sets the bulbs out early in the
spring and later she sets them out
at various spots in the garden.

Aktionsart derivation: раз- (meaning 1)

Derivation			Meaning	
simplex	prefix	derived	simplex	derived
са́дя	+ раз-	разса́дя > разса́ждам	plant I *	> plant around I / P
да́вам да́м	+ раз-	разда́вам разда́м	give I / P	hand out I / P

Again, one must be wary. With other verbs, the prefixes от- and раз- give a different, more general sort of bounded meaning. For example:

Джу́ли ги разгле́жда с интере́с.

Julie examines them with interest.

В на́шия кра́й отгле́ждат мно́го
плодо́ве и зеленчу́ци.

In our part of the country they raise
lots of fruits and vegetables.

А́з т́кмо разпи́твах Де́йвид кде́ е
отсе́днал.

I was just asking David where [= at
which temporary lodging] he's
staying.

26.5. Degrees of predictability within the system of *Aktionsarten*

In general, the degree of predictability of the meaning of a prefix is related to the concreteness of its meaning as a preposition; this meaning is most predictable when it has a spatially-defined element to it. The prepositions with the highest degree of predictability seem to be **в-**, **до-** and **над-**, whose meanings as prepositions are “in/into”, “up to/until” and “over/atop”, respectively. Verbs with the prefix **в-** were discussed above; examples are given below for the prefixes **над-** and **до-**.

The prefix **над-**

The prefix **над-** often corresponds to the English prefix “out-”, in the sense of “outdo”. For example:

Двама гъдулари се надсвирват.

Two folk fiddle players are trying to outplay each other.

Не се знае дали въобще ще има
швепс, ако продължавате да
се надвиквате.

It's not clear if there will be any soft drinks at all if you [two] continue trying to shout each other.

The prefix **до-**

Verbs prefixed with **до-** gain the meaning “completion up to an end-point.” The idea of the end-point is important to the meaning of such verbs, and often clearly differentiates them from verbs with the more general idea of completion. For example:

Свещта догоря и стана тъмно.

The candle burnt through to the end, and darkness fell.

Долей ми още малко чай, моля
ти се.

Top my glass off with a bit more tea, please.

The difference between **до-** and **из-**, both of which refer to the completion of an action, can be seen in the following exchange:

-- Метеш ли? Ще ми услужиш ли
с метлата, след като изметеш?

“Are you sweeping? Will you lend me the broom when you're done?”

-- Не съм свършила. Като домета,
ще ти я дам.

“I haven't finished yet. When I do, I'll give it to you.”

Both speakers are referring to a completed instance of sweeping. The first one is concerned with the completed job as a whole, and uses the prefixed form **изметá** to emphasize this focus. The second, however, is more concerned with the amount of work she has yet to do before she reaches the end-point, and uses the prefixed form **дометá** to emphasize this focus on the end-point. Note that the English translation is incapable of rendering this difference. It can only use the perfective form of the auxiliary "do" to emphasize the idea of general completion.

The prefixes **по-** and **на-**

The prefixes with the least degree of predictability seem to be **на-** and **по-**, both of which usually give a verb the idea of completion in relatively general terms. Each, however, does have more precise meanings in more limited contexts. The meaning "for a little while" of **по-** was discussed earlier. When the prefix **на-** is combined with the particle **се**, the verb acquires the meaning "do to satiation". For instance:

Искам да видя Дэйвид как се
чувствува, след като се е
наспáл.

I want to find out how David feels after
he's slept it off.

Мммм! Ще се наям!

Yum! I'm going to stuff myself!

Тé са се напили вéче.

They're already drunk.

26.6. Word order in certain fixed phrases

According to the rules of word order, clitics must follow the negative particle directly and precede the verb directly. This word order is especially marked for speakers of Bulgarian because it causes the clitic to be accented. For example:

Не го познавам.

I don't know him.

In certain phrases, another word order has become acceptable. In the most common of these examples (cited below), the majority of Bulgarians can use both word orders (and both are correct).

Не бóй се!
Не сé бóй!

Don't be afraid!
(same)

EXERCISES

I. Fill in the blanks with the proper form of one of the following verbs: нагледжам, раздавам, загледжам се, придавам, подавам, прегледжам, огледжам.

1. Сутрин времето за нищо не ми стига: закуся, _____ вестника и то станало обед.
2. Как е по-учтиво: мъжете да _____ първо ръка на жените или обратното?
3. Преди да купиш ризата, трябва да я _____ от всички страни, да няма нещо скъсано по нея.
4. Аз излизам за малко, кой ще _____ кафето ми да не изкипи?
5. Когато пораснаха тези деца?! Нашият Пешо вече е почнал да се _____ по момичетата.
6. Той от малък си е такъв -- _____ всичките си играчки на другарчетата си.
7. Тази шапка много ѝ отива -- _____ ѝ загадъчен и романтичен вид.

II. Fill in the blanks with the proper form of one of the following verbs: влитам, преплувам, политам, заплувам, отлитам, отплувам, долитам.

1. През есента птиците _____ на юг.
2. Той плува много добре. Сигурно ще _____ басейна преди тебе.
3. Орелът разперва криле и _____ над полята.
4. Лодката вече _____ от брега. Виждам я там в далечината.
5. Шумът ме стресна. Ято врабчетата _____ в пещерата.
6. Информацията няма нужда от криле, за да лети. До нас _____ новини от най-отдалечените кътчета на земята.
7. Детето си поема дълбоко дъх и _____ към острова.

III. Rewrite the following as impersonal expressions.

1. Той искаше да дойде с нас, но никой не се сети да го покани.
2. Тя искаше да си облече нещо ново и хубаво за празника.
3. В наше време публиката иска да слуша само лека музика.
4. Децата не искат сутрин да стават рано и вечер да си лягат рано.
5. Гостите искат да пият още от същото старо вино.
6. Тя не иска да гледа мача по телевизията, но той настоява.
7. Те не искат да признаят правотата ѝ.

SAMPLE SENTENCES

1. Дунавът се влива в Чёрно морé.
2. Децата си бяха измислили нова игра. Изливаха вода от шишétата на балкона върху главите на минавачите.
3. Един от най-трогáтелните сюжéти на българската народна поезия разказва за майстор Манóл, който вградил млáдата си невяста в църквата, която стрóйл, за да придаде трайност на сградата.
4. Догóниха го да му кáжат, че е изпýснал шофьóрската си книжка.
5. Кúчето подгóни вълка и го гóни, докато го изгóни.
6. Сáмо кандíло се долива. Вíно наливат в чáшите, слéд като налётото предí е билó изпíто.
7. Момчétата се надбýгваха по цéли дни.
8. Жените имат пó-голяма продължителност на живóта от мъжéте и редóвно ги надживяват.
9. Мóят екземплýр от книгата е надписан, не мóжем да го сбъркаме с твоя.
10. Препрочéтох óще веднъж писмóто и го подписах.
11. Тя шéта по цял дéн, бéз да подвие крак.
12. Такива приказки подкопáват устóите на нáшия общéствен стрóй.
13. Подложí нéщо под покривката да не изцáпаме мáсата.
14. Някога отсичали главите на непокорните, а сегá сáмо ги критикуват.
15. Това бéше стрáнно сражéние, първо еднáта áрмия настъпваше, но пóсле ÿ се наложи да отстъпи под напóра на другата.
16. Кóпието го пробóде прáво в сърцéто.
17. Забóждам вилицата в маслината.
18. Ако не внимáваш, мóже да се убодéш с иглáта.
19. Вéче се бях унёсъл в сýн, когáто телефонът иззвъня.
20. Ние уредихме тóзи въпрóс óще предí да ни кáжете.
21. Момчéто отскубнало един кóсъм от гривата на кóня.

SENTENCES FOR TRANSLATION

1. Every year I plant lots of flowers in our garden. This year I planted them inside early, when it was still cold. Then later I transplanted them into the garden. If you plant them all around the garden in winter, it will be difficult to implant them in the ground. Anyway, they will probably die.
2. "Did you get enough sleep last night?"
"No, Angel and I went out to a pub and the whole evening tried to outdrink each other. I'm afraid we both drank too much, because as we were leaving the pub started to spin before our eyes."
3. "Could you help me make a phone call? Every time I pick up the receiver and dial, I hear a voice speaking Chinese."
"What is it saying?"
"Probably that I have the wrong number, but I'm not sure because the connection is so bad."
"Here, let me dial."
4. Ivancho got involved in his newspaper and forget to get off the tram.
5. When I saw my professor, I tried to look as if I was staring intensely at my book. But alas, I could not avoid the meeting.
6. "Should we include a story about vampires in the textbook?"
"Of course, the vampires will get very angry if we exclude them!" They will come and do lots of mischief if we forget them."
"Don't worry, I'll go lock the doors. They won't get in here!"

READING SELECTION

Анна Каменова, "Разказвай, Брезице!"

-- Разказвай, Брезице.

-- Баща ми беше няколко години горски. Така се случи, че не можеше повече да остане в града. Принуден беше да си търси друго препитание. Обичаше гората. "Между горски и лесничей" - твърдеше той - "няма голяма разлика. Важното е да обичаш и да познаваш едно нещо. Може и да нямам кой знае каква обща култура, обаче гората познавам до дъно." А после, когато отгласнах и стигнах до по-горните класове, той реши, че аз трябва да получа по-богата култура, и се преместихме в съседния град.

-- За гората разкажи.

-- Всяка сутрин баща ми взимаше пушката и ме повеждаше през байрчето на училище. Беше много добросъвестен. Треперише за всяко дърво, за всяка фиданка. За него дърветата бяха живи същества, по-съвършени от нас: хранят се само с вода и светлина. На някои дървета даваше най-невероятни имена. Веднъж в къщи стана недоразумение. Вечеряхме, а той:

-- Днес минах покрай Ружица. Свежа, усмихната.

Майка ми изпусна лъжицата.

-- Ти знаеш ли какво приказваш?

Баща ми най-спокойно сложи залък в устата и продължи:

-- Боях се да не залинее. А тя изправила снага, наперила се. Види се, от дъжд.

Дълго майка ми не можеше да си поеме дъх. А на другия ден ме заразява от къде минава баща ми, отбива ли се в селището и има ли там някоя Ружица.

-- Баща ти е бил поет. Виж какво име ти е дал. Няма втора Брезица. А може би и ти пишеш тайно стихове. Признай си.

Какви стихове! Тогави тя четеше само читанката. Вечер баща ѝ взимаше от лапидарната някоя от своите книги, предимно за дървета и растения, и четеше на глас. Понякога говореше за гората. Да, наистина говореше като поет: за тишината в гората -- само там се чува тишината; за мъглата -- спуснала призрачни завеси; за песента и благоуханието; всяко дърво има свой глас и свое уханье -- стига да доловиш техния говор.

-- Разказвай!

-- Училището беше доста далеч. За да не газя калта, минавах край самата гора по една пееща пътека: изсъхналите листа се стелеха под стъпките ми и шумоляха.

-- Затова ли знаеш толкова лековити билки?

-- Баба ми беше знахарка.

Тя тръгна на училище като всички седемгодишни деца. Лёко ѝ беше, когато тичешком минаваше по горските пътечки и се стъписваше пред огромните жилищни дворци на мравките. Закъсняваше, за да наблюдава майския бръмбар: легнал гърбом, той размахваше два чифта крачета и се мъчеше да се обърне. Тя се опита с клечка да му помогне. Той няма нужда от нейната помощ. Упорит е. Ето, сам се обърна и бързо запъпла нататък. Малко невзрачно животинче, а не се отчайва, не търси чужда помощ, бори се и успява.

В гората всичко ѝ е познато. Въпреки че няма пътни знаци и светофари, тя не се препъваше о корените или дънерите. Никой не я предупреждава да се пази от бодлив храст или да не се навежда под навесен клон. Към всичко се отнасяше с доверие и обич. Защото растенията и животните не са потайни.

Зоологията изучава всички видове животни: влечуги и насекоми, хищници и катерички; всички разновидности на мравките и термитите. Ботаниката ни предпазва от подлите, измамни гъби. А как да определим човешките видове и техните свойства? У хората няма чисти типове. Свойствата им са сложни и преплетени. Към тях се прибавят чувства, мисли, преживявания, така че объркват биолозите, антрополозите, психолозите, че и социолозите.

Адаптирано от "Калейдоскоп" (Анна Каменова, Часовник без стрелки, София, 1980.)

GLOSSARY

антрополог	anthropologist	загадъчен	enigmatic, mysterious
байр	hill, mound	загледдам /	begin to look at; look
басейн	pool, reservoir	загледдам	steadily at
бийлка	herb	загледдам се по	stare at
благоухание	fragrance, aroma	залинявам /	languish, pine
бодлив	prickly; barbed	залинея	
бора се	fight, strive	зълък	bite; morsel
ботаника	botany	заплувам	begin to swim
бреза	birch	знахар (ка)	folk healer
бръмбар	bug, beetle	зоология	zoology
в наше време	nowadays	игла	needle; thorn, quill
вглеждам се /	stare, peer closely	играчка	toy
вгледам се		избирам номер	dial a phone number
вграждам / вградя	build in; immure	изглеждам /	examine, scrutinize
вдишвам / вдисхам	inhale	изглеждам	
вечеря	dinner, supper	изгонвам / изгоня	chase away; expel
влечуго (pl. влечуги)	reptile	издишвам /	exhale
вливам / влеля	infuse, pour into	издишам	
вливам се / влеля се	flow into, empty into	изливам / излеля	pour out
влитам / влетя	dash, rush	измамен	deceptive, misleading
времето не ми стига	I'm pressed for time	изцапвам /	soil, stain
		изцапам	
газя	wade, tread on	кандило	icon-lamp
газя калта	flounder in the mud	клечка	stick
горен	upper, higher, top	колиба	cabin, lodge; hut
горски	wood, forest (adj.)	копие	spear, javelin
горски	forest ranger	корен	root
граф	count, earl	косъм	hair, filament
грешен	sinful; wrong	краче	tiny leg
грива	mane	крачка	step
гъдулар	gudulka player	критикувам	criticize; review
гърбом	with/on one's back	кът (pl. кътища)	nook, recess
далечина	distance	лавица	shelf, rack
добросъвестен	conscientious	лалé	tulip
дове́рие	confidence, trust	лекови́т	curative, medicinal
дога́рям / догоря́	burn low, burn out	лесниче́й	forester
догони́вам / догоня́	run after, overtake	летя́	fly, soar
дола́вям / доловя́	catch, make out	листо́вка	newsheet, flyer
доли́вам / долеля́	top up, pour in more	лукови́ца	bulb, tuber
доми́там / дometá	finish sweeping		
дъ́нер	trunk, stump	ма́йски	May (adj.)
дъ́но	bottom	ма́йски бръмбар	May-bug, chafer (<i>Melolontha melolontha</i>)
завеса́	curtain	метла́	broom
зави́вам зад ъ́гъла	turn the corner	минува́ч	passer-by
завър́тявам /	turn, spin	ми́сьл, -та́	thought, idea
завър́тя		мра́вка	ant

Двайсет и шести урок / Lesson 26

мъча се (-иш)	suffer, agonize, have a hard time	отсичам / отсека́ (-чеш)	cut off; cut down
на глас	aloud	отсичам глава́	behead
на две крачки	very close by	отска́чам /	jump off, rebound
набира́м / набера́	gather, compose	отско́ча (-иш)	
набира́м но́мер	dial a phone number	отску́бвам /	pluck out; wrest from
наблюда́вам	observe, examine	отску́бна	
наглежда́м /	inspect; look after	отча́йвам се /	get discouraged
нагле́дам		отча́я се	
надбя́гвам /	outdistance, outrun	парфе́	parfait, ice-cream dish
надбя́гам		па́ста	cake, pastry; paste
надбя́гвам се /	race	пеще́ра	cave, grotto
надбя́гам се		пи́шеща маши́на	typewriter
надвесе́н	overhanging	пове́ждам / поведа́	lead, conduct
надживя́вам /	outlive, survive	подви́вам / подви́я	bend, tuck under
надживе́я		подго́нвам /	chase, drive away
надсви́рвам /	outplay	подго́ня	
надсви́ря		подкопа́вам /	undermine
надсви́рвам се /	compete in playing	подкопа́я	
надсви́ря се		подла́гам /	put under, subject to
напе́рвам се /	strut, become perky	подло́жа (-иш)	
напе́ря се		по́дъл	base, vile
напи́вам се /	get drunk	покрай	alongside, past
напи́я се		поли́там / полетя́	fly off, soar
напо́р	pressure	посе́дявам / посе́дя	stay/sit for a while
наса́ждам / наса́дя	plant, set out	потáен	secret, mysterious
насеко́мо	insect	право́та	rightness, justice
(pl. насеко́ми)		преди́	previously, before
ната́тък	thither, further	предпа́звам /	protect, safeguard
не бой се	don't be afraid	предпа́зя	
не подви́вам кра́к	be on the move	преживя́ване	experience
невероятен	improbable;	преме́ствам се /	move, change residence
	inconceivable	преме́стя се	
невзра́чен	insignificant	препита́ние	subsistence
невя́ста (or невя́ста)	bride, wife	преплу́вам	swim/sail across
недору́зумение	misunderstanding	препро́читам /	reread
ня́кога	at one time, formerly	препро́чета́	
о	against	препъ́вам се /	stumble, trip; falter
определя́м /	define, specify	препъ́на се	
определя́		прида́вам /	add, lend; impart
о́стров	island	прида́м (-даде́ш)	
отдалече́н	remote, distant	при́зрачен	ghostly, shadowy
оти́вам	suit, go with	принужда́вам /	compel, coerce
отли́там / отлетя́	fly away	прину́дя	
отна́сям се /	treat	пробо́ждам /	pierce, transfix
отнеса́ се		пробода́	
отна́сям се с	trust in/rely on	пробо́ждам в	stab in the heart
дове́рие към		сърце́то	
отплу́вам	set sail, embark	продължи́телност	duration
отра́ствам /	grow up	продължи́телност	life expectancy
отра́сна		на живо́та	
		психоло́г	psychologist

пушка	rifle, gun	трогáтелен	touching, moving
пѣпля (-еш)	creep, crawl	търся препитáние	try to make a living
пѣтни знаци	road signs		
разновидност	variety	унасям се в сѣн	drift off to sleep
разпѣрвам / разпѣря	spread, stretch out	упорит	tenacious, stubborn
разсаждам / разсадя	set out [seedlings]	услужвам /	
растѣние	plant	услуга (-иш)	do a service, oblige
романтичен	romantic	услужвам с	lend
		усмихвам се /	smile
		усмихна се	
садя	plant	усмихнат	smiling
свеж	fresh	устои (pl. only)	buttress; mainstay
свѣйство	characteristic	устоите на	the pillars of society
седемгодишен	seven-year old (adj.)	обществото	
снага	body, figure	ухание	scent, aroma
социолог	sociologist	учтив	polite
спускам / спусна	let down, drop		
сражение	battle	фиданка	sapling
стѣля се	drift, spread		
строй	system, order	хищник	beast/bird of prey
стъписвам се /	be taken aback		
стъписам се		читанка	school reader
		чифт	pair
термит	termite	чувство	feeling, emotion
тефтер	register, account book	чужд	someone else's
тефтерче	notebook		
тичешком	at a run	шофьорска книжка	driver's license
тишина	silence, quiet	шофьорски	driver's
трайност	stability, endurance	шумоля	rustle, murmur
трамплин	trampoline		
трепѣря за	be anxious about	ято	flock

CULTURAL COMMENTARY

History: Graf Ignatiev and the treaties of 1878

One of the busiest streets in Sofia is Graf Ignatiev, which is named after Count Nikolai Pavlovich Ignatiev (Граф Николай Павлович Игнатьев, 1832-1908), a Russian diplomat who played a significant role in Bulgaria's liberation. As Russian ambassador in Constantinople from 1864 to 1878, he was sympathetic to the various movements through which the Greek and South Slav subjects of the Porte wished to gain independence from their Ottoman rulers. He is best known (and revered) by Bulgarians as the negotiator of the Treaty of San Stefano (March, 1878) which, as the concluding treaty of the Russo-Turkish war, created the Greater Bulgaria which many Bulgarians still consider to be their rightful state. At the Congress of Berlin in July of that year, the San Stefano treaty was dissolved, and replaced with one whose provisions were distinctly less advantageous to both Russia and Bulgaria.

City life: on the streets

Street life in Sofia and other large Bulgarian cities is becoming increasingly more lively. There always were old women selling bouquets of flowers, nuts and the like; but now there are tables and stalls selling all manner of things, as well as leafleters, strolling musicians and other colorful characters. Long hair on men, once highly frowned on, is now common. Often folk musicians will dress in national costume, judging (correctly) that this will increase the amount of tips they receive from tourists.

Geography: the Danube

The Danube, which forms the majority of the border between Bulgaria and Romania, turns north when it reaches the area of Dobrudzha and flows into the Black Sea in the large marshy area known as the Danube Delta. The mouth of the Danube itself is Romanian territory; it is the somewhat loosely-defined area of Dobrudzha to the south of it which is disputed between Bulgaria and Romania.

Folklore: the walled-in wife

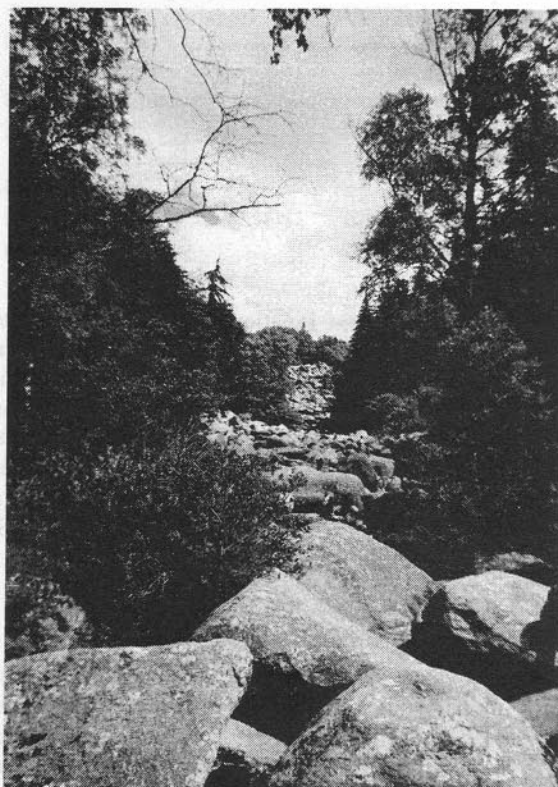
The ballad of the walled-in wife (*вградена невяста*) is widespread throughout many countries, but is particularly well-known in the Balkans. The best known Bulgarian version is that of a builder named Manol who was told by spirits that he would not be able to complete the church he was building unless he sacrificed his young bride by entombing her alive in the church structure. In the Greek version, the young woman is built into a bridge and in the Serbian version she is built into the city walls. For many, the cruelty of the sacrifice is balanced by the awareness of the deeper meaning of the ballad -- that individuals must suffer for the advancement of society, that men and women suffer in different ways, and that in many cases the extent of the suffering is extremely great.

Customs: "topping off"

Bulgarian custom decrees that one cannot top off someone's glass; it must be drunk to the bottom before it can be refilled. This is encapsulated in the saying that only icon-lamps can be topped off. The icon lamp in the corner of a religious Eastern Orthodox household must not be allowed to go out; therefore, the oil in it is frequently topped off.

Literature: Anna Kamenova

Anna Kamenova (*Анна Каменова*, 1894-1982) was a well known author and translator of children's books, a writer of essays, short stories, novellas and novels, and a prominent figure in Bulgarian letters. She was especially active as president of the Bulgarian PEN club, and wrote frequently on the "woman question". Among the books she translated from English were *Uncle Tom's Cabin* (*Чичо Томовата колиба*) and *The Wizard of Oz* (*Вълшебникът от Оз*).

"Moraines" on Mount Vitosha, outside Sofia

LESSON 27

DIALOGUE

Без мене не би знаел как да се оправиш

// Веселин и Джули виждат още през витрината, че Дейвид и Ангел са седнали на една ъглова маса в механата. //

Веселин: Дейвид никак не прилича на чужденец. Не бих допуснал, че идва чак от Америка, ако го срещна случайно на улицата.

Джули: А аз на американка приличам ли?

Веселин: О, да. Русите жени в България са рядкост. Бих се гледал по цял ден в огледалото, ако имах такива хубави сини очи.

// Ангел и Дейвид най-после забелязват Веселин и Джули. Те им махат с ръка. //

Ангел (към компанията младежи на съседната маса): Прощавайте, бихте ли се дръпнали малко госпожицата да мине.

Дейвид: Добре дошли!

Веселин: Добре сме ви заварили. Виждам, че не сте си губили времето. Преполовили сте бутилката.

Ангел: От цял час сме тук. Няма като коне на празни ясли да стоим, я.

Веселин: Аз ако чаках дама, бих потърпял, докато дойде.

Ангел: Я си представи, че въобще не дойде. Какво ще правиш тогава?

Джули: Нали дойдохме. Дейвид, имам за тебе две новини, една хубава и една лоша. С коя да започна?

Дейвид: Почни с хубавата, да видим.

Джули: Професор Попов ни кани другата седмица да отидем на разкпки в Тополница. Каза, че би ни показал и други обекти, но в края на месеца трябва да заміне на конференция в чужбина.

Ангел: Ех, какво по-хубаво от разкпки в Тополница. Там правят едно хубаво мелнишко вино... Ама ти, Дейвид, без мене не би знаел как да се оправиш... Пък аз съм зает, не мога да дойда с тебе.

Дейвид: А каква е лошата новина?

Джули: Днес случайно срещнахме вчерашните спътници от влака. Канят ни утре на Витоша. И ти си поканен, но сигурно няма да можеш да дойдеш. Има да скучаеш в тази жегата в София.

Дейвид: Защо да не мога да дойда?

Джули: Ами дали ще издържиш? Кракът ти съвсем ли зарасна?

Дейвид: О, аз отдавна съм забравил за него. За нищо на света не бих пропуснал възможността да дойда утре на Витоша.

Ангел: Да знаех, че за утре има такива планове, бих казал на брат си да отложи лееенето на плочата за другата неделя.

Джули: За каква плоча става дума?

Ангел: Брат ми строи вила край Курило. За утре е пазарил майстори. Ще изливат бетонната плоча на основата. Та, и аз обещах да помогна. Братя сме, не може... Нали знаеш: брат брата не храни, но горко му, който го няма.

Веселин: Нищо. Витоша, ей я къде е. Друг път ще идеш.

Ангел: Ти май нищо не разбираш. Мене ми е за компанията, бe човек, а не за витошките камънаци. Аз душата си давам за хубави хора.

Дейвид: Веселине, би ли ми казал какво трябва да донеса със себе си утре?

Веселин: Вземй си за всеки случай пуловер, ако захладнее. За другото ще се погрижим ние.

Дейвид: Да бях си взел фотоапарата, щях да направя страхотни снимки на Витоша.

Веселин: Аз бих могъл да донеса моя.

Джули: Значи, срещата ни с Таня, Димитър и Милена е в осем часа на последната спирка на петицата в Княжево. Би трябвало да сме точни.

GRAMMAR

27.1. The conditional mood: introduction and formation

The fourth of the Bulgarian moods is called the conditional mood (**условно наклонение**). Its meaning and usage are roughly similar to those of the conditional mood in English. The state it describes is usually a hypothetical one -- something which is distanced from reality in one way or another. Speakers make use of this "reality distancing" in several ways. One is to express a general prediction about a more or less hypothetical situation. Another is to add a degree of politeness or modesty to a request or a statement. A third, which falls somewhat between the above two, is to heighten the modality of constructions with "ought" or "might". The final usage is that which gives the mood its name: conditional constructions of the type studied in Lessons 22 and 23. Examples of all these usages are given below.

The Bulgarian conditional mood is parallel in form to most Bulgarian compound tenses: it is composed of an auxiliary plus the L-participle. The conditional mood does not express tense differences. The single conditional paradigm can convey present, future and past.

The forms of the conditional auxiliary are extremely similar to the past tense forms of **съм** (which itself functions as the auxiliary of the past anterior). For comparison, the past anterior tense is given alongside the conditional mood:

	CONDITIONAL mood	Past anterior tense
1 st singular	бих чёл	бях чёл
2 nd singular	би чёл	беше чёл
3 ^d singular	би чёл	беше чёл, бе чёл
1 st plural	бихме чели	бяхме чели
2 nd plural	бихте чели	бяхте чели
3 ^d plural	биха чели	бяха чели

27.2. Word order in the conditional mood

Word order rules are also similar to those of the past anterior. The conditional auxiliary is a fully accented word, and often stands at the beginning of a sentence. At the same time, the relevant clitics and particles must take their appropriate positions next to it. Namely, the negative particle precedes it directly, the interrogative particle follows it directly, and any pronoun objects must intervene between this sequence and the L-participle. The rules are exactly as those for **бях** in the past anterior except that pronoun objects must precede the L-participle. There is no variation permitted in word order.

Here are examples of word order in the conditional:

Бѣхме	ли	отказа́ли?	
Aux.	INT	participle	

Would we refuse?
Would we have refused?

Не	бѣхте	ли	каза́ли	това́?
Neg.	Aux.	INT	participle	

Wouldn't you say that?
Wouldn't you have said that?

Бѣх	ти	го	да́л.
Aux.	IND	DIR	participle

I'd [be able to] give it to you.
I'd [have been able to] have given it to you.

Бѣхте	ли	ми	го	показа́ли?
Aux.	INT	IND	DIR	participle

Would you show it to me?
Would you have showed it to me?

Не	бѣхте	ли	му	го	да́ли?
Neg.	Aux.	INT	IND	DIR	participle

Wouldn't you give it to him?
Wouldn't you have given it to him?

27.3. The conditional mood used to describe hypothetical states

To make a prediction about a hypothetical state, a Bulgarian uses the conditional mood. Whether or not the state is real is not at issue; the speaker's intent is simply to state a hypothesis. The tense of the statement must be inferred from the context. Taken out of context, therefore, the following could refer to several different points in time.

Тя би сто́яла та́м часове́.	She could (might) stand there for hours. She would/used to stand there for hours. She would have stood there for hours.
-----------------------------	---

Ти без ме́не не би зна́ел ка́к да се опра́виш.	You wouldn't know how to manage without me. You wouldn't have known how to manage without me.
---	--

The above translations demonstrate the fluidity of the English conditional form "would" as well. That is, the English conditional mood can collapse the distinctions "future/present" and "past/pluperfect". It must, however, distinguish past from non-past. In Bulgarian, the same form has all these possible meanings.

Questions about a hypothetical situation are also expressed in the conditional mood; again, context is necessary to understand which tense is meant.

Как бихте постъпили вие
в такава ситуация?

How would you act/have acted in such
a situation?

С какво ли би могъл да
ги изненадаш?

What could you surprise/have surprised
them with?

Often the speaker envisions a hypothetical state in order to enhance or strengthen the point s/he is making, or to express the strength of emotion.

Той прекратяваше работата си в
един час, който за всички
други би бил твърде ранен.

He would stop work at an hour which
would be too early for most other
people.

...такива форми, каквито той не би
могъл да направи и при най-
бавната и внимателна работа.

...forms the like of which he wouldn't
have been able to make even with
the slowest and most careful work.

Това той четеше бавно,
тържествено и напевно, както
би го прочёл в черква.

He read this [piece] slowly, in a solemn
chanting style, just as he would
have read it aloud in church.

Това би било чудесно!

That would be fantastic!

За нищо на света не бих
пропуснал тази възможност!

I wouldn't miss that chance for
anything in the world!

27.4. The conditional mood used in attenuated commands and statements

The conditional mood is also used when one wishes to tone down the force of an expression. Bulgarians frequently use it in the formation of requests; this usage is similar to English. What is being communicated is in essence a command, but the social situation is such that to use the imperative would be highly impolite and abrupt. The conditional is used, therefore, to soften the force of the command, and turn it into a polite request.

Прощавайте, бихте ли се дръпнали
малко госпожицата да мине?

Excuse me, could you move aside a bit
so the young lady can get through?

Би ли ми казал какво трябва да
донесá със себе си утре?

Could you tell me what I should bring
along tomorrow?

Бихте ли показали тези картини и на него?   Could you show these pictures to him also [please]?

Speakers also often have occasion, for varying reasons, to tone down questions or statements of intent. As in the case of the commands seen above, the underlying meaning is factual and could be expressed in the indicative mood. If the speaker finds the situation appropriate, however, s/he may attenuate the statement or question by expressing it in the conditional mood. Again, this usage is similar to English.

	<i>Literal translation (conditional)</i>	<i>Underlying meaning (indicative)</i>
Бѝ ли знаѝел кѝдѝ ...	Would you know where...	Do you know where...
Бѝх те помѝлил да ...	May I request...	I am requesting...
Бѝх каѝзал, че ...	I would say that...	I am saying that...
Бѝ билѝ възмѝжно ...	It might be possible to...	It is possible to...
Аѝ бѝх могѝл да донесѝ мѝя.	I could bring mine.	I can bring mine.
Не бѝ билѝ преувели- чѝно да се каѝже ...	It would not be an exaggeration to say...	It is not an exaggeration to say...

All the above questions or statements concern present-time events, and the speakers have an underlying present-tense indicative meaning in mind. Their choice to use the conditional instead of the indicative allows them to add the meaning of politeness.

27.5. The conditional of impersonal and modal constructions

The conditional forms of the impersonal verbs *мѝже* and *трябѝва* are:

бѝ могѝлѝ	it might be possible / one might
бѝ трябѝвало	one ought / one should

These terms can be used in situations of attenuation, when it is necessary to add a more polite or more softened tone, as in the first example below. The basic meaning of these conditional impersonals, however, is to convey that the speaker is thinking more in hypothetical terms than in real-life terms. The relatively loose translations of the remaining examples attempt to define better the "hypothetical" nature of these conditional forms:

	<i>Literal translation</i>	<i>Underlying meaning</i>
Бѝ трябѝвало да сме тѝчни.	We ought to come on time.	We need to be on time.

Here are more examples of this usage:

Бѝ могло да стане.	It might [possibly] come about.
Такова не́що бѝ било възмóжно.	Such a thing might be possible [in theory].
Така бѝ трябвало да напра́вя.	That's what I ought to do [but I probably won't].
Защо́ се ка́рате? Бѝ трябвало да се разбира́те.	Why do you fight? You ought to get along!
На тво́ята възра́ст бѝ оти́вало по-скро́мно облекло́.	More conservative dress might suit your age group better.

27.6. "Non-conditional" би

The form бѝ (functioning as an irregular truncated infinitive form of съм) also appears in two set phrases with quasi-conditional meaning. One of these is мо́же би, which is exactly equivalent to English "maybe". The negative form is мо́же би не́. (Note, in the examples below, the distinctly different, non-conditional, meaning when the bounded form of съм is used with не мо́же.)

The other is the question marker да не бѝ..., which allows a speaker to express a supposition in the form of a question. More often than not the supposed event is one with potential negative consequences for the speaker. (Note, in the examples below, that the final one contains an embedded question.)

-- Ще до́йдеш ли дне́с?	"Will you come today?"
-- Мо́же би.	"Maybe."
-- А у́тре?	"And tomorrow?"
-- Мо́же би не́.	"Maybe not."
Не мо́же да бѝде!	That's not possible! That can't be!
Ня́ма го. Да не бѝ да е оти́шъл без на́с?	He's not here. Could it be that he left without us?
Да не бѝ да си че́л няко́я от те́зи отврати́телни кни́ги на у́жасите?	Can it be/Don't tell me that you've read one of those disgusting horror stories?
Буди́лникът ми е разва́лен и ця́ла но́щ не съ́м ми́гнал от стра́х да не бѝ да закъ́сне́я.	My alarm clock is broken, and I didn't sleep all night for fear that I'd be late.

27.7. The conditional mood in conditional constructions

Finally, the conditional mood is used in the apodosis of conditional constructions. The general structure, "if A, then B", was reviewed earlier in Lessons 22 and 23. In most such sentences, Bulgarians can use either the conditional mood or the future in the past tense. For instance, most Bulgarians would say that there is no difference in meaning between the following two statements:

Ако мо́жех, щя́х да до́йда.
Ако мо́жех, би́х дошъ́л.

If I could (have), I would (have) come.
(same)

The two constructions *are* different, however. The reason it is difficult for Bulgarians to perceive the difference (and for grammarians and writers of textbooks to define it precisely) is that it depends largely on factors of supposition and interpretation (the degree to which individual speakers perceive things to be hypothetical or real, possible or impossible), factors which are not always accessible to an outside observer.

These questions will be taken up in detail in the next lesson. As an introduction to this issue, however, consider the differences in form between conditional sentences using **би́х** (the conditional mood) and conditional sentences using **щя́х** (the future in the past) in the apodosis. The essence of this difference is that conditional sentences using **би́х** do not distinguish tense -- the same form is used to express all degrees of past and non-past -- while conditional sentences with **щя́х** must use past tense forms. The protasis (*PRO*) must be either in the imperfect or the past anterior, and the apodosis (*APO*) must be either in the future in the past or the future anterior-in-the-past.

Schematically, this can be seen in a revised and compacted version of the model given in Lesson 23:

FUTURE IN THE PAST

section of sentence
tense

PRO

imperfect

Ако **имах** пари́,

APO

future in the past

щя́х да оти́да.

If I had the money, I would go.
If I had had the money, I would have gone.

section of sentence
tense

PRO

imperfect

Ако **исках**,

APO

future anterior in the past

щя́х да **съм** дошъ́л **преди́** то́й да зами́не.

If I had wanted to, I would have come before he left.

section of sentence
tense

PRO

past anterior

Ако бяха ми казали навреме,

APO

future in the past

нямаше да замина.

If they had told me on time, I wouldn't have left.

section of
sentence
tense

PRO

past anterior

Ако бяха му казали навреме,

APO

future anterior in the past

щеше да е дошъл досега.

If they had told him on time, he would be here by now.

CONDITIONAL

Conditional sentences with **бих** always use the same form in the apodosis. In these sentences, it is the protasis that carries the meaning of "tense". When the protasis contains a past-tense form, the meaning of a conditional with **бих** looks, on the surface, equivalent to that of a conditional with **щях**. Consider again the example given earlier:

Ако можах, щях да дойда.

Ако можах, бих дошъл.

If I could (have), I would (have) come.
(same)

When the protasis contains a present tense form, the difference is more clearly seen. If such a sentence is expressed in the indicative, the apodosis must be in the present tense, and the meaning is clearly "real".

Ако мога, ще дойда.

If I can, I'll come.

In the Bulgarian conditional, however, it is possible to combine the present tense (in the protasis) with a **бих** conditional in the apodosis.

Ако мога, бих дошъл.

If I can, I'll [try to] come.

It is difficult to give an exact translation of this sentence, precisely because the rules for English conditional sentences are closer to those formulated for Bulgarian **щях**-conditionals than for Bulgarian **бих**-conditionals. That is, if a prediction is made in the present tense, the speaker considers the condition to be a real one; it is therefore difficult for him to use a "hypothetical" form.

In Bulgarian, on the other hand, a certain degree of this hypothetical meaning is present in all **бих** conditionals, even in those with present tense meaning. An English speaker can only express such meanings by adding words like "probably" or

"might" in the apodosis (as in the above example), or by shifting the protasis to an English conditional (as in the following example):

<p>Не бѣх допýснал, че ѣдва чак от Амѣрика, ако го срѣщна случайно на ўлицата.</p>	<p>If I were to meet him by chance on the street, I wouldn't think he was from faraway America.</p>
--	---

Neither method of translation manages to render the Bulgarian meaning fully. The distinction between "real" and "hypothetical" depends so much on each individual speaker, and on each instance of speech context, that one must be content with approximations.

27.8. Archaic case forms

In certain fixed expressions such as proverbs, masculine animate nouns are found with a direct object case ending. This ending happens to look like the definite object case ending: both are spelled -a. For example:

<p>Брѣт брѣта не хрѣни...</p>	<p>Brother feeds not brother...</p>
-------------------------------	-------------------------------------

Fresco, Church of the Nativity, Arbanasi

EXERCISES

I. Finish the sentences using the conditional mood.

1. Ако не валеше, ние ...
2. Ако тогава знаехте за това, вие ...
3. Ако можех да променя програмата си, ...
4. Ако не бяха толкова уморени, те ...
5. Ако не беше гръмката и слава, ние ...
6. Ако имаше време, ти ...?
7. Ако му бяха съобщили навреме за това, той ...

II. Transform the following sentences using the conditional mood.

Model: Аз можех да дойда, но имах много работа.
Аз бих дошъл, ако нямах много работа.

1. Той можеше да си приготви закуска, но се успя.
2. Камен можеше да каже това на майка си, но не остана време.
3. Тя можеше да гледа филма, но я задържаха до късно в службата.
4. Книгата можеше да има голям успех, но не беше написана на някой от международните езици.
5. Те можеха да напазаруват на връщане, но не носеха пари.
6. Лозята можеха да дадат много плод, но не ги поливахме.
7. Новогодишният празник можеше да е много по-весел, но поканените гости не се познаваха.

SAMPLE SENTENCES

1. Бихте ли ми подали солта?
2. Извинявай, би ли затворил прозореца? Духа ми.
3. Сигурна съм, че вие бихте го харесали много.
4. Би било странно да се предположи, че никои не го е усетил да излиза.
5. Бихте ли ми казали колко е часът, моля?
6. Той лесно би се справил с един хулиган, но двама са му много.
7. Те биха го приели по-бързо, ако той не беше толкова по-възрастен.
8. Бихте ли продали на съпруга си най-сърдечните ми поздравии?

9. Тѣ бѣха знаѣли каквѣ да правят с нѣго, ако го хванат на своѣ теритѣрия.
10. Нѣе бѣхме се чувствали по-добре в самостоятелно жилище.
11. Не бѣ ме учудило, ако тѣй се окаже шпиѣнин.
12. Живѣтът ми да завѣси от това, не бѣх могѣл да го направя.
13. Това не бѣ имало значѣние, ако се бѣше случило в другѣ време.
14. Не бѣх те помѣлил за тѣя услѣга, ако мѣжех да се справя сам със ситуѣцията.
15. Да не бѣ да си хѣдил да го видиш?
16. Няма нѣкой. Да не бѣ да са забравили, че ще идваме?
17. Не бѣхте ли се дръпнали да мѣна?
18. Трябваше нѣя да покѣниш за главната рѣля. Тѣ нѣкога не бѣ ти създавала такива проблемѣи.

SENTENCES FOR TRANSLATION

1. It would be good if you were to manage without help this time.
2. "Mightn't we be able to postpone the meeting for some other time?"
"You know, I just can't imagine why you couldn't just once do something on time."
3. I wouldn't say he is a very smart fellow, but he has been helping us pour concrete since time immemorial. Once, though, we caught him sleeping on the job. That didn't bother us, but we had to wake him up and make him move over a bit so we wouldn't have to pour the foundation on him.
4. "Excuse me, could you please tell me where I could mail this letter?"
"Of course. If you mail it at the central post office, in principle it ought to arrive without trouble."
5. "It wouldn't surprise me a bit if he has eaten all the kebabches by now."
"Can it really be that they are all eaten up already?"
6. I didn't leave the house last night for fear that the karakonjul would see me. That would have been very bad indeed. I don't know if he is still looking for me, but I am always very careful at night just in case.
7. If I had the opportunity to go to Bulgaria, I would certainly not decline.

READING SELECTION

Йордан Йовков, "Сали Яшар, прочутият майстор на каруци"

Славата на Сали Яшар, прочутият майстор на каруци от Али Анифѐ, стигаше вече твърде надалѐч. Такъв майстор като него никога по-рано не беше имало в Али Анифѐ. Кой знае дали щеше да има и по-късно. За околните села и дѹма не можеше да става, там такъв майстор нямаше. Нямаше дори и в града, и то тъкмо в тоя град, който беше в средата на безкрайна равнина, от който излизаха пътища по всички посоки като лъчите на звезда, и където открай време още най-първите майстори са били майсторите на каруци. Но това понякога се случва.

Сали Яшар беше се издигнал над всички по божѧ дѧрба, появил се беше случайно, както случайно се появяват по селата онѧя прочути знахари, които лекуват най-тежки болести и често пъти с някоя билка, с върха на нагорещѐно желязо или само с няколко дѹми връщат живота на много умиращи.

Сали Яшар наистина имаше нещѧ, което го оприличаваше на тѧя хѧра. Като всеки ковѧч, той беше здрав и силен човек, но инак беше блѧг, тих, вдълбочѐн в себе си. Той приказваше малко, но и малкото, което кажеше, беше ясно, ѹмно, отмерено, а на онѧя, който го слѹшаха, винаги се струваше, че в очите на Сали Яшар имаше друг ковѧч, който същѧ работеше, същѧ ковѐше, а не сѐ виждаше, и само искрите и отблясъците от това вѧтрешно огнище грѐеха в замислените очи на Сали Яшар. Така Сали Яшар беше прѧст човек, с изцапани ръцѐ, ковѐше желязото и правеше каруци, но имаше вид на мъдрѐц и неволно вдѧхваше уважѐние дори и на онѧя, който не го познаваха и нищѧ не знаѐха за изкѹството на ръката му.

Той имаше и един друг навик, който същѧ тѧй беше добре познат на хѧрата от неговото село. Всяка вечер, малко преди да залѐзе слѧнцето, в един час, който за всички други би бил твърде ранен, Сали Яшар прекратяваше отведнѧж всяка работа и затваряше работилницата си. Чираци и кѧлфи бързо измиѧаха изцапаните си от вѧглищата лица и се разотѧаха. Никакви увещѧния, никакви молби не можеха да накарат Сали Яшар да остане до по-късно и да довърши някоя работа, колкото и бърза да беше тѧ. "Ще я направим," говореше той, "и ѹтре е бѧжи дѐн." И той казваше това крѧтко, но твърдо -- и сякаш беше вече далѐч някъде, откъснат от всичко, забравил за всичко, потѧнал в тѧя странна замисленост, която пълнеше очите му, скрити под гѧстите вѧжди. И, наметнал някоя дрѧха на изпотѧните си плѐщи, той трѧгваше за дома си, прегърбен малко, спокоѧен и заглѐдан в земята. А хѧрата, който го срѐщаха, слѐд като почтитѧлно го поздравяваха, глѐдаха го ѹчѹдено и си мислѧа, че някаква болка трябва да глѧжди сърцѐто на Сали Яшар и че ако той бърза да си отиде, не ѐ за да си почѧне, а за да остане сам със себе си и мислите си.

И прави бѧха хѧрата от Али Анифѐ: имаше нещѧ, което мѧчеше Сали Яшар, и всяка вечер по това време той си мислѧе за него.

Работите му отиваха добре. Беден и прѳст ковач някога, сегѳ тоѳ бѳше прочѳт мѳйстор, при коѳто ѳдеха с порѳчки от нѳй-далѳчни крѳища. Рабѳта ѳмаше пѳвече, откѳлкѳто му трѳбваше. Сали Яшѳр не обѳчаше да врѳща нѳкого, пѳк и кѳлкѳто пѳвече рабѳта ѳмаше, кѳлкѳто пѳвече трѳбваше да бѳрза, тѳлкоз пѳ-добре рабѳтеше. гдеха му неподѳзѳрани и от неѳо самѳя сѳли, разпѳлваше се, рабѳтеше сѳс стрѳст, с увлѳчение, рѳкѳта му стѳваше сѳгурна, пѳгледѳт тѳчен и желѳзѳто под неѳовѳя чѳк добѳваше неѳчѳквано такиѳа свѳвршѳни фѳрми, какѳито тоѳ не бѳ могѳл да напѳрави и при нѳй-бѳвната и внимѳтелна рабѳта. А тѳкмо такаѳа рабѳта бѳше по сѳрце на Сали Яшѳр и от неѳовѳте рѳце излѳзаха карѳци, коѳто бѳха ѳстинско чѳдо: лѳки, като че самѳ щѳха да трѳгнат, напѳти и гѳздаѳи като неѳѳсти, с шарилѳ и бой, коѳто грѳеѳа по тѳх като цѳфнали цветѳя. Но нѳй-чѳдното в тѳя карѳци бѳха звѳковете, коѳто тѳ издаѳаѳа, коѳѳто ѳрѳѳа. Като че в желѳзните им ѳси бѳше скрѳита някаѳва мѳзика. Как ги прѳѳеше Сали Яшѳр, еѳѳн гѳспѳд знѳеше, но неѳовѳте карѳци не дрѳнчаѳа, не хлѳпаѳа като другѳте колѳи, а пѳеѳа по пѳтищата.

Карѳците пѳеѳа по пѳтищата и сѳѳаш разкѳзваѳа как еѳѳн чѳѳек мѳже да бѳде мнѳго богѳт, но и мнѳго злѳчѳст.

Адаптирано от Йордан Йѳвков, Песента на колелетата.

Street scene in Koprivshtitsa

GLOSSARY

бѣден	poor, meager	заварвам / заваря	find
бетонен	[made] of concrete	замислен	thoughtful, preoccupied
би	would (2d-3d sg.)	замисленост	pensiveness, reverie
бих	would (1sg.)	зараствам /	heal, close up
биха	would (3pl.)	зарасна	
бихме	would (1pl.)	захладнявам /	turn cool
бихте	would (2pl.)	захладнѣя	
благ	gentle, kindly	злочѣст	miserable, unfortunate
божии	God's, divine		
будилник	alarm clock	издигам се /	rise, advance
бърз	urgent	издигна се	
		издигам се над	tower over
вдълбочавам се /	be absorbed in	изпотявам се /	sweat, perspire
вдълбоча се (-иш)		изпотя се	
вдъхвам / вдъхна	breathe in; inspire	имаю голям успех	be wildly successful
витошки	Vitosha (adj.)	иначе	otherwise
витрина	window (shop or public place)	(archaic иначе)	
		искра (and искра)	spark
вглища	coal		
възможност	possibility, chance	калфа	journeyman
възраст, -та	age	камънак	stones, stony ground
		картина	picture
гиздав	pretty, comely	ковъ	forge, hammer
главна рѣля	the lead	ковач	smith, blacksmith
глождя	gnaw; rankle	компания	company, crowd
Господ	God, the Lord		
гръмка слава	resounding fame	легенда	legend, myth
гръмък	loud, high-sounding	лекувам	cure, treat
гѣст	thick, heavy	лѣя	pour
гѣсти вѣжди	bushy eyebrows	лъч, -ѣт (pl. лъчи)	ray, glimmer
да	if	мѣлнишки	Melnik (adj.)
да знаех	had I known	мѣдрѣц	wise man, sage
давам душъ за	be crazy about	мѣча (-иш)	torment, bother
дарба	gift, talent		
добивам / добия	get, acquire	нагорещявам /	heat, heat up
добре завариха	well-found (answer to добре дошли)	нагорещя	
		намятам /	throw on, throw over
допускам / допуска	allow, admit	наметна	
дрънкам /	rattle, clank	напазарувам	do the shopping
дрънча (-иш)		напѣвен	melodious, lilting
дръпвам се /	stand clear	напѣт	sprightly, handsome
дръпна се			
душъ	soul, heart	неболно	involuntarily
		неочакван	unexpected, sudden
един Господ знае	God only knows	неподозѣран	unsuspected, unexpected
		новогодишен	New Year's celebration
		празник	
жѣга	sweltering heat		
жѣлязо	iron, iron bar		
жилище	lodging, residence		

Двайсет и седми урок / Lesson 27

облекло	clothing, apparel	самостоятелен	independent
огнище	fireplace, hearth; center	самостоятелно	separate living
оправям се / оправя се	work out, get better; manage	жилище	quarters
оприличавам / оприлича (-иш)	liken, compare [to]	ситуация	situation
ос, -та	axis; axle	скромен	modest; humble
отблясък	reflection, gleam	скромно облекло	low-key/simple dress
отведнаж (or отведнъж)	suddenly, all at once	справям се / справя се	cope with, manage
отвратителен	disgusting	страст, -та	passion
открай	from the beginning	тежка болест	grave illness
открай време	from time immemorial	територия	territory, area
отлагам / отложа (-иш)	put off, postpone	толкоз = толкова	
отмерен	measured, deliberate	уважение	respect, esteem
пазаря	hire	увещание	admonition; coaxing
плещи	shoulders	увлечение	enthusiasm, animation
поръчка	order, commission	усещам / усетя	feel, notice
потънал	sunk, absorbed	успивам се / успя се	oversleep
потърпявам / потърпя	have a little patience	хлопам / хлопна	knock, clatter
почтителен	respectful, reverential	хулиган	hoodlum, hooligan
прегърбвам се / прегърбя се	stoop	цъфвам / цъфна	blossom, burst
предавам / предам (-дадеш)	deliver, transmit	цъфнали цветя	flowers in bloom
прекратявам / прекратя	cease, suspend	чак	only; that much
преполовявам / преполовя	halve, be halfway through	чак от Америка	all the way from America
преувеличавам / преувелича (-иш)	exaggerate, overstate	чърква	church
прочут	famous, renowned	често пъти	time and again
развалям / разваля	damage, break	чирак	apprentice
разпалвам се / разпала се	flame up, become intense	чудо	miracle, wonder
рядкост	rarity	чук, -ът	hammer, mallet
		шарило	painted decoration
		шпионин	spy
		ъглов	angular; corner (adj.)
		ясла	manger; crib

CULTURAL COMMENTARY

Forms of address: "Welcome"

When new arrivals are welcomed with *Добрé дошли!* (literally, "well come"), it is customary for them to answer with *Добрé завáрили!* (literally, "well found"). These are literal translations of the Turkish expressions used on identical occasions: *hoş geldiniz* ("well you came") and *hoş bulduk* ("well we found"). Literal translations of Turkish idiomatic phrases into the various Balkan languages abound in the several Balkan countries.

Folklore: proverbs; folk medicine

Slavic languages are very rich in proverbs, phrases which encapsulate folk wisdom in highly concise and poetic form. Often the literal translations leave a great deal to be desired. Literally, for example, the proverb *Брат брата не храни, но горко му който го няма* would be rendered "Brother feeds not brother but woe to him who has none." The meaning, however, is universal: one takes family members for granted and pays them no special heed until they are needed; at that time, the absence of family to help is sorely felt.

Folk medicine was widespread until recently (and is still practiced in many villages). The healer was called a "knower" (*знахár*). Healing rituals include passing a burning iron rod over the wound or ailing body part, speaking or chanting of spells, and the preparation of medicinal herbs. Most Bulgarians still believe in the efficacy of the latter. Medicinal herbs are available in most city pharmacies.

Literature: Iordan Iovkov

Nineteenth century life in Bulgaria, particularly in the small towns, had a marked flavor to it, which is best described as "Balkan-Oriental". Life retained its Balkan and Slavic style, but was unavoidably influenced by the many centuries of Ottoman domination. Much of Bulgarian prose writing of the late 19th and early 20th century consists of stories and novels set in such milieus. The highly Turkish sounding names of characters and certain of their occupations help create this atmosphere. Examples are the personal name *Сали Яшар* (in Turkish, *Salih Yaşar*), the place name *Али Анифe*, and the terms *чирák* (Turkish *çirak* "apprentice") and *калфа* (Turkish *kalfa*, "assistant master, overseer"). The latter word, of course, derives from the term Caliph, which in the political bureaucracy of Muslim states designated the representative of Muhammad.

One of the best writers in the above genre is Iordan Iovkov (*Йордан Йóвков*, 1880-1937). He worked most of his life as a small-town teacher in Dobrudzha and as a clerk in the Bulgarian embassy in Bucharest, completing his prose writing on the side. His best known stories are collected in *Старопланински легенди* (1927) and *Вечери в Анти́мовския хán* (1928). He was a man of ideals, and believed in the transforming power of beauty, heroism and love. Many consider him to be Bulgaria's best prose writer of all time.

LESSON 28

DIALOGUE

Когá друг път бѣхме могли да им го покажем?

// Димѣтър, Милѣна и Павлина с кучето чакат на трамвайната спѣрка в Княжево. Часът е точно осем. //

Павлина: Ние ли сме най-ранобудните? Нямаше ли да е по-добре да бяхте ме оставили спокойно да си допия кафето, вместо да висим тука да чакаме?

Димѣтър: Сигурно ще дойдат всеки момент. Вече ще са се качили в трамвая.

Павлина: Не ще да са се качили, защото ги няма.

Милена: Ако слънцето не светеше право в очите ми, щях да мога да видя дали в този трамвай дѣто идва, няма някой от нашите.

Димѣтър: Виж, мило, она, високият човек не беше ли Веселин?

Павлина: Той е. Каква голяма раница е нарамил. Като че ли ще векува на Витоша.

Веселин: Добро утро! Будилникът ми е развален и цяла нощ не съм мигнал от страх да не би да закъснея за срещата.

Павлина: Не бой се. Твоята изгора още я няма.

Милена: Ние носим само руска салата, хляб, салам и кафе в термоса. Ти какво толкова си се натоварил?

Веселин: Нося от всичко по малко. Когá друг път бѣхме могли да покажем на тѣя американци какво е българско гостоприѣмство, ако не сегá?

Павлина: С какво ли би могъл да ги изненадаш? Тѣ там всичко си имат.

Веселин: Чак всичко не вярвам да имат. А и да имат, едно е там да го имат, а съвсем друго -- тука.

// Дѣйвид изниква неочаквано иззад гърба им. //

Дѣйвид: Добро утро. Щях да се загубя, ако не бях взел такси. Слава богу, шофьорът знаеше къде е Княжево.

// В тоя момент пристига следващият трамвай и от предната врата слізат Пётър, Тánя, децáта, и Бóби. От задната врата последна сліза Джúли. //

Джули: Добро úтро. Да бях знаела, че сте в същия трамвай, щях да дойда да си поприказваме по пътя.

Таня: Áз мислех, че целият трамвай ни е чул. То не бяха писъци, не бяха крясъци... Кáмен се опитваше да завърже ушите на Бóби на фльонга, а Бóби и Нáдка се съпротивляваха.

Веселин: Когó виждат очите ми? Това просто не може да б́де!!

Петър: Вéско, ама ти ли си това?

Веселин: Пéшо, пипнах те на местопрестъплението! Кóлкото пъти те срéчна през последните години, всё не можем да се наприказваме. Ёж всё си мнóго заёт, ту заминаваш в командирóвка, ту се връщаш от командирóвка и женá ти те чака...

Петър: Ама то не ё лъжá.

Веселин: Ама да хóдиш по екскурзии намиращ време, нали?

Таня: Не помня откогá не ни се е случвало да излэзем някъде вс́чки заедно.

Веселин: Оня дён, като се запознахме с тво́ята женá, на мене и през ём не ми мина, че това може да е същата Тánя, за която се ожéни мóят приятел. Джúли, помниш ли, аз ти разпáрях за приятеля си, с когóто така хубаво се разб́рахме. Да знаеш, Пéшо, ако бёше остана́л на ра́бота в реда́кцията, с тво́ята да́рба досегá такава кари́ера щёше да си напáвил...

Таня: То́й и тука си е добре. Гла́вният реда́ктор мнóго го ценí. Пъ́к и парите са пóвече.

Павлина: То́зи предста́вителен мла́д човёк би́ трябвало да е ва́шият м́ж, Тánя.

Таня: Ах, да. Запозна́йте се. Пётъ, да ти предста́вя Павли́на, ма́йката на Дими́тър.

Петър: При́ятно ми е. Áз вёче чу́вах за вас от женá си. Напáвили сте й мнóго си́лно впечатлéние.

Димитър: Ние ма́й се събрахме вс́кките. Ни́кого пóвече не ча́каме, нали?

Джули: Вс́чки сякаш са ту́к.

Милена: Тогáва да потéгляме.

GRAMMAR

28.1. Tense, aspect, and mood in the Bulgarian verb

The Bulgarian verbal system is quite complex on a number of levels. The idea of aspect (opposing bounded and unbounded views of an action) pervades the verbal system as a whole. The concepts of tense and mood are also central to understanding the meaning of the many different verbal forms. Tense refers not only to the time when a verbal action took place (or will take place), but also to the internal relationships between different points along the time scale which speakers can choose to envision. Mood, by contrast, refers to a speaker's attitude about that which s/he is saying, and how it relates to the overall context within which the speech act is situated.

There are two significant areas within Bulgarian grammar where the concepts of tense and mood overlap, neither of which is sufficiently understood by descriptive grammarians. One will be the subject of this lesson and the other of the following lesson. This lesson is concerned with the question of conditional constructions.

It is a striking feature of Bulgarian grammar that the idea of "conditional" can be expressed both by means of forms marked for tense, and by means of forms marked for mood. The future in the past tense (and other tenses related to it) are ideally suited to express the idea that something "would have happened" (or not); it is thus natural that the idea of "conditional" should be communicated in this form. The conditional mood is also ideally suited to express this idea. Mood, after all, is a means whereby the speaker communicates his attitude about what he is saying -- and the question of one's belief about whether or not something might happen certainly qualifies as an attitude.

Since Bulgarians use both of these means to express the idea "conditional", it makes sense to examine this situation in some detail. Why are both used so commonly? Why does the language seem to need them both? Furthermore, why, when they are formally so very different from each other, do Bulgarians tend to say that these two constructions "mean the same thing" in so many instances?

28.2. Review of conditional constructions

Conditional constructions look straightforward on the surface. What makes analysis of them difficult is that they make reference to a number of very subtle factors.

In order for successful communication to take place, every speaker who produces a sentence with conditional meaning (as well as every one of his listeners) must make the correct decisions about three quite different issues. These are:

- (1) Time of the action;
- (2) Realness of the condition; and
- (3) Likelihood of fulfillment of the condition.

Given that a conditional sentence always takes the form "if A (*protasis*), then B (*apodosis*)", these factors may be analyzed as follows:

- (1) The *time* of the action refers to the entire sequence of "if A, then B". Of the three factors, it is the only one that can be determined objectively. Non-past time is not always expressed with non-past verbs, however. Often the only way the other two factors can be expressed properly is by moving the tense of one of the two verbs (either A or B) into the past.
- (2) The *realness* of the condition refers only to A. Does (or did) the condition described in A actually exist, or is it a hypothetical one? If the actual condition described does (or did) not exist, does the speaker have in mind another concrete one that does (or did)?
- (3) The *likelihood of fulfillment* refers only to B. If A turns (or had turned) out to be the case, what is the likelihood that B will ensue (or would have ensued)? That is, what is the speaker's assessment of the causal relationship between A and B, given the other relevant circumstances of time and realness of condition?

The correct choice of forms depends on a successful analysis of the above factors. Although there are three possible constructions (identified below as **I**, **II**, **III**), the vast majority of conditional statements are made according to the first two models (**I** or **II**).

I. TENSE in the apodosis: either future in the past or future anterior in the past.

This type will henceforth be called the "шях-conditional". If the speaker chooses this form, s/he is limited to past tense forms of the verb in the protasis, but among these, may choose either imperfect or past anterior.

II. MOOD forms in the apodosis: the conditional.

This type will henceforth be called the "бих-conditional". If the speaker chooses this form, s/he may use any tense form in the protasis, although complex forms like future in the past, future anterior, and future anterior in the past are unlikely to occur.

III. MOOD forms (conditional) in *both* the protasis and the apodosis.

When this (much less frequently occurring) option is chosen, the conjunction *да* is used in place of *ако*. This construction is for the most part limited to archaic and traditional expressions. For instance:

Да би се яло, не би висяло.

It's not worth it anyway.

[literally: If it could be eaten it wouldn't be hanging.]

The conjunction *да* can also be used with indicative forms to express conditionality. These constructions will be discussed at the conclusion of this lesson.

28.3. Tense vs. mood in conditional constructions: general observations

The primary meaning of the future in the past tense is that something "would have happened", while the primary meaning of the conditional mood is that something "could well" happen (or have happened). That is, the future-in-the-past communicates a concrete statement of belief, while the conditional communicates a more general and hypothetical statement of opinion. It would follow, therefore, that when speakers use a *щях*-conditional, they are stressing their belief in the fulfillability of the condition -- "if A, then *certainly* B"; and that when they use a *бих*-conditional, the meaning would be closer to "if A, then *possibly* B".

The above yardstick can be applied in certain very clear-cut cases. Consider first two examples, in which only the *щях*-conditional is possible:

Ако искаше, щеше да дойде.

If she had wanted to, she would have come.

Аз щях да се загубя, ако не бях взел такси.

I would have gotten lost if I hadn't taken a taxi.

Both speakers are referring to a real past event, and both are offering a justification for that event. The reason the first speaker chose not to come is that she didn't want to, and the reason the second speaker managed to avoid getting lost was that he took a taxi. Each speaker is certain of his deduction, and each uses the *щях*-conditional to convey that certainty. Had either speaker used a *бих*-conditional, this choice would have moved the realm of thought into the hypothetical, thereby contradicting the intended meaning.

Now consider two examples where only the *бих*-conditional is possible:

Бих се гледал по цял ден в огледалото, ако имах такива хубави сини очи.

If I had such beautiful blue eyes, I would spend all day staring at myself in the mirror.

Когато друг път бихме могли да покажем на тия американци какво е българско гостоприемство, ако не сега?

If we don't do it now, when would we [ever] have another chance to show these Americans what Bulgarian hospitality is?

In each instance, the speaker constructs a hypothetical situation in order to emphasize a particular emotional stance: how beautiful he considers the girl's eyes to be, and how important he considers it to be to seize the chance to demonstrate the Bulgarian conception of hospitality. The use of the **щях**-conditional would have implied that these conditions were real, which is clearly not the case.

In most instances of conditional sentences, however, the speaker has a choice: s/he may use either a **щях**-conditional or a **бих**-conditional. Sometimes the meanings are nearly identical, but in the majority of cases there is at least a slight difference. To think of this difference only in terms of "certainty" vs. "possibility", or "reality" vs. "imagination", however, is misleading. There are several factors involved, each of which must be visualized as a continuum. These are:

	щях-conditionals	бих-conditionals
<i>basis of belief</i>	fact	hypothesis
<i>kind of situation</i>	concrete	theoretical
<i>frame of reference</i>	specific	broad

These three conditions overlap to a considerable extent; very few speech events are such that each can be identified discretely. Furthermore, most speech events must be defined in terms of a gradation (and not in "yes/no" terms). Finally and perhaps most significantly, each speech event is unique, and the point of view taken at any moment ultimately depends upon the speaker himself.

Nevertheless, specifying these three factors does at least allow one to discuss the difference between **щях**-conditionals and **бих**-conditionals more objectively. The more explicitly one can define the idea of the sentence in terms of the first of these, "factive" vs. "hypothetical", the greater will be the potential difference in meaning between the two types of possible conditional constructions. If only the latter two shades of meaning can be detected, the more likely it is that Bulgarians will call the two usages synonymous. In addition, it must be noted that the above schema is an idealization. Many Bulgarians will claim that practically all instances of **щях**- and **бих**-conditionals mean essentially the same thing.

28.4. Factive vs. hypothetical conditional constructions

Many conditional sentences focus upon the likelihood of fulfillment of the condition. The use of a **щях**-conditional means that the speaker relies upon factual evidence to make this prediction, while the use of a **бих**-conditional means that s/he is constructing a hypothetical situation. This was the primary factor at work in the examples given above.

In fact, such an opposition is so clear-cut that it often determines the tense of the sentence as well. Recall that **щях**-conditionals must use past-tense forms in the apodosis, but that **бих**-conditionals may use any tense form. The more factive the situation, however, the more impossible it is to use a past tense form in the **бих**-conditional. That is, if the speaker's intention is to make an explicitly hypothetical statement, then s/he usually chooses the more general non-past tense.

The following examples demonstrate the different ways in which **щях**-conditionals and **бих**-conditionals are used to state predictions. If the speaker has in mind a particular factual event and visualizes an alternative phrased in terms of this actual incident, s/he must use the **щях**-conditional in order to convey the intended meaning. If, however, the speaker presents the same potentially factive event in hypothetical terms, s/he must use the **бих**-conditional to stress the more general nature of the prediction. **Бих**-conditionals with past tense forms in the apodosis are less factive than **щях**-conditionals, but also less hypothetical than **бих**-conditionals with present tense forms in the apodosis.

Here is a schematic survey of this three-way distinction, followed by examples. The English translations attempt to convey these distinctions, but are only approximate.

(a)	<i>factive, actual event</i>
(b)	<i>hypothetical, potentially factive</i>
(c)	<i>purely hypothetical</i>

(a)	Тé щя́ха да зна́ят каквó да пра́вят с не́го, ако го хва́неха на сво́я терито́рия.	If they had caught him on their own territory, they would have known how to deal with him.
(b)	Тé би́ха зна́ели каквó да пра́вят с не́го, ако го хва́неха на сво́я терито́рия.	If they caught him on their own territory, they would know how to deal with him.
(c)	Тé би́ха зна́ели каквó да пра́вят с не́го, ако го хва́нат на сво́я терито́рия.	If they were to catch him on their own territory, they would know how to deal with him.
(a)	Ня́маше да се учу́дя, ако то́й се бе́ше о́казал шпио́нин.	It wouldn't have surprised me if he actually had turned out to be a spy [after all].
(b)	Не би́х се учу́дила, ако то́й се бе́ше о́казал шпио́нин.	It wouldn't surprise me if he turned out to be a spy.
(c)	Не би́х се учу́дила, ако то́й се ока́же шпио́нин.	It wouldn't surprise me if he turns out to be a spy.

(a)	Аз лесно щях да се справя с единия хулиган, но двама ми бяха много.	I could easily have dealt with one thug, but two of them were too much for me.
(b)	Аз лесно бих се справил с единия хулиган, но двама ми бяха много.	I could easily have dealt with one thug, but two would have been too much for me.
(c)	Аз лесно бих се справил с единия хулиган, но двама са ми много.	I could easily deal with one thug, but two are too much for me.

Some conditional sentences exist in shortened form, i.e. without the protasis. These also require speakers to make the same choice (between *щях*-conditionals and *бих*-conditionals) according to the same gradation of factors.

(a)	Никой нямаше да напише тази книга по-добре от него.	No one could have written that book better than him.
(b)	Никой не би написал тази книга по-добре от него.	Nobody could write such a book better than him.

In some cases the English translation admits of both a factive and a hypothetical meaning. In Bulgarian, only the factive meaning is possible for a *щях*-conditional, while a *бих*-conditional can, depending on the semantics of the sentence, have either meaning. In the following example, the possible Bulgarian underlying meanings are given in italics.

Conditional sentence: "We would never go without first being invited."

(a)	Ние нямаше да отидем непоканени.	<i>The fact that we went obviously means that we were invited.</i>
(b)	Ние не бихме отишли непоканени.	<i>The fact that we went obviously means that we were invited. -- OR -- We wouldn't do such a thing; what kind of people do you think we are?!</i>

Not all conditional sentences can be described according to the factive/hypothetical continuum. Whether this can be done at all depends to some extent on the verb itself. That is, the meaning of some verbs is markedly more "factive" than that of others: if the verb (and the meaning of the sentence) is sufficiently factive, it is easier to perceive a difference in meaning between a *щях*-conditional and a *бих*-conditional.

28.5. Concrete vs. theoretical conditional constructions

Other conditional constructions focus less on the factivity of the condition, and more upon the nature of the condition itself. The event itself is usually hypothetical. But if the speaker visualizes it in concrete terms, usually as a comparison to some other specific event, then s/he is more likely to use a **щях**-conditional. Usage of a **бих**-conditional in such a case would mean that the speaker's focus is more on a general, theoretical level.

Nevertheless, since such events are not necessarily grounded in actual fact, there is considerable overlap between the two usages. Some Bulgarians would say that all of the following examples are interchangeable, while others would accept (at least to a certain degree), the italicized explanations which propose a distinction between them.

Conditional sentence:

"We wouldn't be able to last so long without electricity in the winter."

(a)	През зимата нямаше да можем да прекараме толкова дълго време без електричество.	<i>We were able to manage without electricity that time only because it wasn't winter.</i>
(b)	През зимата не бихме могли да прекараме толкова дълго време без електричество.	<i>We wouldn't be able to manage in the winter without electricity.</i>

Conditional sentence:

"If she lived that close to the park, she'd be out walking every day."

(a)	Тя щеше да се разхожда всеки ден, ако живееше толкова близо до парка.	<i>It's amazing that he lives next to a park and never walks there. She, on the other hand...</i>
(b)	Тя би се разхождала всеки ден, ако живееше толкова близо до парка.	<i>She loves nature, and living close to a park would be her idea of heaven.</i>

Conditional sentence:

"It wouldn't have mattered [so much] if it had happened at a different time."

(a)	Това нямаше да има значение, ако се беше случило в друго време.	<i>Such a situation may not have mattered at some other time, but it certainly does now.</i>
(b)	Това не би имало значение, ако се беше случило в друго време.	<i>Times change, and you can never predict what will happen.</i>

Conditional sentence:

"No fish could live in that water."

- (a) Всяка риба щеше да умре в
тая вода. *I hear they found a dead trout in that
pond and I'm not surprised.*
- (b) Всяка риба би умряла в
тая вода. *The current state of water pollution is
despicable. Just look at that pond!*

28.6. Specific vs. broad interpretations of conditional constructions

Some conditional sentences describe an event which is clearly hypothetical and which is usually presented as a metaphor. That is, the underlying meaning of the sentence is much broader than the actual event named. In these cases, most Bulgarians would say there is no difference between **щях**-conditionals and **бих**-conditionals. Nevertheless, some do admit the possibility of a certain difference in the specificity vs. broadness of the metaphor. For example:

Conditional sentence:

"Someone like Balzac would never have written such nonsense."

- (a) Един Балзак нямаше да напише
тази глупост. *The writer of this piece is most
certainly not Balzac -- he wouldn't
have written this.*
- (b) Един Балзак не би написал
такава глупост. *Someone with Balzac's talent would
never have written such drivel.*

Conditional sentence:

"Gimme five leva!"

"If I had five leva, I'd go off and get married!"

- (a) -- Дай пет лева!
-- Ако имах пет лева, щях да се
оженя. *I am totally without money; you know
that's an absurd request.*
- (b) -- Дай пет лева!
-- Ако имах пет лева, бих се
оженял. *If I had any money to spare, there's all
sorts of things I might do!*

Finally, there are a number of instances in which the condition is phrased so generally that practically all Bulgarians would say there is no difference at all between a **щях**-conditional and a **бих**-conditional. For instance:

Conditional sentence:

"We would travel constantly if we had the time and the money."

- (a) Ние щяхме да пътуваме непрекъснато, ако имахме време и пари.
- (b) Ние бихме пътували непрекъснато, ако имахме време и пари.

28.7. Conditional constructions: summary

The *future in the past tense* usually refers to an actual situation. It visualizes the potential outcome that would have resulted if one or more elements of that situation had progressed differently, and conveys the speaker's certainty that this outcome would have ensued in such a situation. Grammatically, the future in the past is part of the indicative mood; as such it narrates events in a neutral tone. The *conditional mood* usually refers to a non-existing, hypothetical situation, almost visualizing (in a sense) a different time line. It conveys the speaker's belief about how things might happen (or have happened) along that imagined time line. Grammatically, the conditional is a mood all of its own; as such it expresses a speaker's attitude.

The above summarizes the definitions usually given in Bulgarian grammars for the two forms, together with the explanation of the difference in meaning between them. However, most of these grammars are attempting to prescribe the way Bulgarians should speak, largely by describing the way they probably used to speak. That is, it is likely that Bulgarians of past generations used to make a sharper distinction between *щях*-conditionals and *бих*-conditionals, and that they made this distinction along the lines just stated. The point of the present discussion is that they by and large no longer do so. Despite the significant structural, formal and semantic difference between the "future in the past tense" and the "conditional mood", the two are now synonymous in the meaning "conditional" for most Bulgarians in most instances.

Language changes. The above discussion is an attempt to characterize one of the changes currently in progress.

28.8. Modal usage of the future anterior

Normally, the future anterior describes an action whose future completion is projected to take (or have taken) place before some other future point. Allowing for the fact that all future tenses carry a certain amount of presumptive meaning, the future anterior is as "indicative" as possible, in that it gives a neutral statement of a particular future action.

The future anterior can also be used to make explicit predictions; in this sense it functions more as a mood than as a tense. On the basis of evidence s/he sees, the speaker can presume that a particular event has already taken place. In terms of the

moment of speech, the time line is not future but rather past. The actual tense form, then, is the past indefinite. The future marker *ще* is added to this tense to indicate the speaker's guess that the action or state described must indeed be the case.

The future marker can also be added to the present tense to achieve this same meaning in the present. In addition, some speakers can add the particle *да* to these constructions to increase the sense of hypotheticalness. Essentially, therefore, the particle *ще* means that the speaker is presuming something to be so (or to have happened). Without the particle *да*, this usage is formally identical with the affirmative future or future anterior. In the negative, the particle *да* is always present, either in the neutral future anterior (*няма да*) or the variant form *не ще да...*, which is specifically marked for the meaning of presumptiveness. Examples:

Сигурно ще дойдат всеки момент. Вече ще са се качили в трамвая.	Surely they'll come any minute. [I'm sure that] they've already gotten on the tram.
Не ще да са се качили, защото ги няма.	They [surely] haven't gotten on yet, because they're not here.
Който е отварял хладилника, ще да е бил вегетерианец -- шунката не е пипана.	Whoever opened the refrigerator must have been a vegetarian -- the ham hasn't been touched.
Те ще се познават -- съседни са вече 5 години.	Surely they know each other -- they've been neighbors for 5 years now.

28.9. Factive vs. hypothetical, and the usage of *да*

The conjunction *да* is used most frequently with the variety of meanings expressed by the English infinitive. It also is used to introduce a wish, command, or suggestion, and as part of compound conjunctions such as *без да...*, *преди да...*, *колкото и да...*, *да не би да...*, and the like.

All of these usages express a less than complete degree of factivity. Infinitives by definition lack the specification of tense; wishes and commands by definition imply non-factivity; and all the conjunctions listed above mark the verbal action in question as hypothetical in some way (if only in the sense of not yet having occurred).

In addition, *да* can be used in place of (or in addition to) more neutral conjunctions when the speaker wishes to add a greater nuance of hypotheticality. When *да* is used in place of *ако* in conditional constructions, for instance, it places a slightly greater emphasis on the unrealness of the condition. For example:

Да знаех, че за утре има такива
планове, бих казал на брат си
да отложи работата.

If I had known such plans were afoot
for tomorrow I would have told
my brother to postpone the job.

Нямаше ли да е по-добре да бяхте
ме оставили спокойно да си
допия кафето?

Wouldn't it have been better if you'd
left me in peace to finish my
coffee?

Да бях знаела, че сте в същия
трамвай, щях да дойда да си
приказваме по пътя.

If I'd known you were in the same
tram, I'd have come to chat along
the way.

Животът ми да зависи от това, не
бих могъл да го направя.

I wouldn't be able to do that (even) if
my life depended on it.

When *да* is preceded by the conjunction *и*, the sense of unrealness increases dramatically, as seen by the English translation "even if":

Чак всичко не вярвам да имат.
А и да имат, едно е там да го
имат, а съвсем друго -- тука.

Well, I don't think they have every-
thing. And even if they did, it's
one thing to have it there and quite
something else to have it here.

И да ме попитат, няма да кажа
нищо.

Even if they (were to) ask me, I
wouldn't/won't say a thing.

Да can also occur after relative conjunctions, such as *който*. Although the added meaning can be roughly captured by the addition of an English conditional term like "might" or "would", many Bulgarian speakers might reject such a translation as too strong, and would say that there is in fact very little difference between *който* and *който да*. The translations of the following examples attempt to render these added shades of meaning by the material enclosed in parentheses.

Нужно е да се създаде единна
писмена система, която да
отразява цялостния звуков
състав на езика.

It is necessary to create a unified
writing system (such as might
serve) to reflect the complete
sound system of the language.

Ако има нещо, за което да ни е
мъчно, то е, че не успяхме да
отидем там.

If there's anything that (might have)
made us sad, it's that we didn't
manage to get there.

When the main clause contains *няма*, however, the inherent meaning of hypotheticalness requires *който* to be accompanied by *да*. For example:

Колкото и да е известен, няма да е трудно да се намерят хора, които да не са чели неговите книги. No matter how well known he is, it will/would not be hard to find people who haven't read his books.

Сегá няма селище, което да не е електрифицирано. There aren't any villages left which haven't/won't have gotten electricity.

Няма нищо, за което да ни е мъчно. There's not a single thing that we are/might be unhappy about.

Finally, *да* can occur in place of *че* or *как* after verbs of perception. When such verbs are used in the main clauses of affirmative statements, speakers have a choice of relative conjunction: they can use *че* to emphasize the fact of the action, *как* to describe the manner of the action, or *да* to shift the focus to some other nuance, the exact nature of which is usually evident from the larger context. In the examples below, speakers could have used any of these three conjunctions. The translations attempt to render a possible implicational nuance conveyed by the choice of *да* (rather than *че* or *как*). The actual meaning, of course, would depend upon the real-world situation in which the sentence was spoken.

Аз редовно я виждам да пуши с часовé на балкона. I regularly see her out on the balcony smoking for hours at a time.

possible implication: It's not true that she has stopped smoking.

Съседката каза, че ги е видяла да се целуват. The neighbor woman said she saw them kissing.

possible implication: It is indeed likely that they are more than "just friends".

In negative statements or in questions, however, the increased degree of hypotheticalness usually requires the choice of *да* as a subordinate conjunction introducing the final clause. The substitution of *че* or *как* in the sentences below would not be possible.

Спомняш ли си, той да е носел със себе си голяма чéрна чанта? Do you remember him ever carrying a big black bag?

Не съм я чула да излéзе. I haven't heard her go out.

Бí билó странно да се предположи, че нíкой не го é усéтил да излéза. It would be very strange to suppose that no one would have noticed him go out.

EXERCISES

I. Fill in the blanks with the proper form of the verb given in parentheses.

1. Ние то́лько си прили́чае, че ни́кой _____, ако аз оти́дех вме́сто не́го на га́рата. (не се усъмня)
2. Ти _____ такъ́в га́ф, ако бе́ше на не́гово мя́сто? (направля)
3. Мо́жеш да разчи́таш на ме́не. И да ме попи́тат, аз _____ ни́що. (не кажа)
4. На сва́тбата ни гоща́ваха с има́м-баялди́. Ти _____ та́зи го́зба, нали́ обича́ш патладжа́ни. (харесам)
5. -- Какви́ са ва́шите пла́нове за ля́тото?
-- Ние _____ да оти́дем на планина́ за ня́колко дни́. (искам)
6. То́й добре́ я позна́ва. То́й _____ ведна́га, че тя не се чу́вствува добре́ и я зака́ра в бо́лницата. (разбера)

II. Explain the context that differentiates each pair of sentences.

- 1a. Какво́ би́ ка́зал, ако те помо́лех да ми ста́неш ку́м?
- 1b. Какво́ щеше́ да ка́жеш, ако те бях помо́лил да ми ста́неш ку́м?
- 2a. Би́хте ли се зара́двали, ако те́ се оба́дят?
- 2b. Щя́хте ли да се зара́двате, ако те́ се бяха оба́дили?
- 3a. Това́ би́ билó мно́го при́ятно пъту́ване.
- 3b. Това́ щеше́ да б́де мно́го при́ятно пъту́ване.
- 4a. Би́ ли се опра́вил, ако те пу́снат без ка́рта из непозна́т гра́д?
- 4b. Ти́ щеше́ ли да се опра́виш, ако те́ бяха пу́снали така́ из непозна́т гра́д?
- 5a. Какво́ би́ ста́нало, ако земя́та се разтво́ри и те погълне́?
- 5b. Какво́ щеше́ да ста́не, ако земя́та се бе́ше разтво́рила и те бе́ше погълнала́?
- 6a. Да би́ ми́рно седа́ло, не би́ чу́до видя́ло.
- 6b. Ако бе́ше седа́л ми́рен, няма́ше да се наме́ри в чу́до.

SAMPLE SENTENCES

1. Катéрехме се към върха. Валéше. Подхлéзнах се и за мálко щя́х да па́дна.
2. То́й е то́лкова о́питен алпини́ст. То́й не би́ могъл да па́дне така́ нелéпо и да заги́не.
3. Тво́ята дъщеря́ за съжа́ление не пée в хóра. А тя щéше да изпéлнява мнóго по-добре́ та́зи пéсен.
4. Купи́ си по́йна пти́ца. Тя би́ те ра́двала вся́ка сýтрин с пéсните си.
5. Добре́, че се върна́х по-ра́но от ра́бота, и́наче ко́тката щéше да изядé канáрчето.
6. Та́зи ко́тка е то́лкова глeзeна. Тя не би́ поми́рисала ми́шка, за я́дене да не прика́зваме.
7. Ако бяхме забрáвили да помóлим лeля Ва́ня да поли́ва цветя́та, те́ щяха да изсéхнат.
8. Цветя́та би́ха изсéхнали, ако не ги́ поли́ват.
9. Вие́ закъснѐхте. Ча́ят щéше да изсти́не, ако не бях слóжил ча́йника на пéчката.
10. Би́хме могли́ да напра́вим така́. А́з ще пригóтвя ча́я и ще го държа́ на то́пло на пéчката. То́й не би́ изсти́нал до половин -- е́дин ча́с. Вие́ ела́те, кога́то мо́жете.
11. Щя́х да до́йда, но в послéдния мо́мент ме домързѐ.
12. Вие́ би́хте ли могли́ да отговóрите на то́зи въ́прос?
13. Ако зна́еше, щéше да до́йде.
Ако зна́еше, би́ дошгъл.
14. На́шите дeди́ би́ха отговóрили на то́зи въ́прос достóйно.
На́шите дeди́ щяха да отговóрят на то́зи въ́прос достóйно.
15. Да го бях родила́, нямаше да прили́ча то́лкова на мéне.
16. Ти́ каквó би́ предпочéл: да б́деш здрав и богáт или да б́деш бeден и бóлен?
17. Ти́ би́ ли се обля́кла в така́ва рóкля?
Ти́ щéше ли да се облечéш в така́ва рóкля?
18. Още́ мálко и би́ повя́рвал на рáзказа му.
За мálко щéше да повя́рва на рáзказа му.
19. Добре́ че това́ не продéлжи пóвече. То́й би́ умря́л от м́ка.
Добре́ че това́ не продéлжи пóвече. То́й щéше да умрe от м́ка.

20. На нас би ни било интересно да чуем доклада ви.
На нас щеше да ни е интересно да чуем доклада ви.
21. Той е в Москва пет месеца, руският му ще се е подобрил.
22. Само преди 10 минути бяха тука, не ще да са стигнали до киното.
23. Не знам откога го познавам, но ще е от много време, защото го помня с
коса.
24. Той ще да е бързал много сутринта -- дори леглото му не е оправено.

SENTENCES FOR TRANSLATION

1. Would you have shouldered such a heavy backpack if you had known the trip was going to be so long?
2. Would you go to Bulgaria this summer if you get the opportunity?
3. His Bulgarian would improve a lot if he studied more.
4. His Bulgarian would have improved if he had studied more. I know that I, for example, would certainly have studied a lot.
5. His alarm clock is probably broken. He wouldn't have missed class otherwise.
6. We are already home, and they (doubtless) haven't even reached the central station yet. I would have taken a taxi in such a situation.
7. Aha, you must be the repairman I called! Won't you please tell me what is going on with my car?
8. I wouldn't have been so surprised, if you had warned me that the professor always says such strange things. Actually, now he could say anything at all and I wouldn't be the least bit surprised.

READING SELECTION

Кореспонденция - (16)

10 септември, Сѳия

Драги Патриша и Бѳб,

Не би било преувеличено да се каже, че вашето гостуване в България през лятото беше събитието на годината за стар и млад в нашето семейство. Предчувстваме, че за Йво и Яна ориентир за датирането на всички събития ще стане идването на Емили и Майк в България. Те вече по повод и без повод си спомнят за чудесните дни, прекарани заедно. Ако им споменат еди-кой си песен, казват, че са я чули за първи път от Емили. Ако ги питат дали са гледали еди-кой си филм, казват, че са го гледали с Майк. Питам се за какво ли щяха да говорят с приятелите си, ако Емили и Майк не бяха дошли с вас тази година.

Ние с Калина мислим, че вие видяхте доста неща в България и сега вече знаете какво представлява нашата страна. Ако има нещо, за което да ни е мъчно, то е че така и не се намерихме да отидем заедно до Копривщица -- налй заради проливните дъждове отложиха фестивала с две седмици... Но Копривщица сигурно щеше да е прекрасна и в дъжд, и без фестивал на българската народна песен. Понё за нас е така. Освен със своя неподражаем колорит, тя ни привлича и с ролята, която е изиграла в културния живот на България. Копривщица, например, е родното място на един от най-обичаните български поети -- Димчо Дебелянов. Не знам дали името на този поет ви говори нещо?

Другите големи български поети освен своите почитатели имат и отрицатели. Нё в смисъл, че им се отрича величието, а защото за тях може да се каже -- "той не ё моят тип, аз предпочитам други поети". А обичта към Димчо Дебелянов е всеобща -- той е задължителната юношеска болест на много български поколения. Дори в годините на ценностни размествания неговият престиж остана неизменен.

Като че ли предчувствайки ранната си смърт по време на Първата световна война -- през 1916 г., когато е само на 29 години, -- той така възпява родния си дом:

Да се завърнеш в бащината къща,
когато вечерта смирено гасне
и тихи пазви тиха нощ разгръща
да приласкае скръбни и нещастни.
Кат бреме хвърлил черната умора,
що безутешни дни ти завещаха --
ти с плахи стъпки да събудиш в двора
пред гостенин очакван радост плаха.

Да те присрещне старата на прага
и сложил чело на безсилно рамо,
да чезнеш в нейната усмивка блага
и дълго да повтаряш: мамо, мамо...
Смирено влязъл в стаята позната,
последна твоя пристан и заслона,
да шепнеш тихи думи в тишината,
впил морен поглед в старата икона:
аз дойдох да дочакам мирен заник,
че мойто слънце своя път измина...

О, скрити вопли на печален странник,
напразно спомнил майка и родина.

Стихотворението е написано още през 1912 г. Какво ли още би написал той, ако не беше загинал така делнично и нелепо в кървавата касапница на войната?

Едно от най-одухотворените, познато на всеки българин места в Коприџица е гробът на Дебелянов с известната на всички скулптура на Иван Лазаров -- майката, която безутешна чака синя си. А надписът гласи: "В кръгък ънес чака тя да дойде нейното дете".

Хем ни е мъчно, че не можахте тази година да видите Коприџица, хем се радваме, че ви остава нещо толкова хубаво за бъдещите посещения в България.

Защото вие ще дойдете пак, нали? Всички ние много ще се радваме да ви видим пак. Би било прекрасно да прекараме още едно лято заедно.

А засега пишете!

Сърдечни поздравии и целувки от четирима ни

Бойко

GLOSSARY

алпинист	mountaineer	каквó	what it is like
бащин	paternal, father's	представлява	
безсилен	feeble, powerless	канáрче	canary
безутешен	inconsolable	капка	drop, spot
бреме (pl. бремена)	burden, load	кариера	career
векувам	live for ages	каса̀ница	butcher's; slaughter
векувам та̀м	live there forever	катеря се	climb, scramble up
величие	grandeur, greatness	колорит	color, picturesqueness
вися	hang, hang about	крясък	shout, yell
во̀пъл	wail, lamentation	(pl. кря̀сци)	
впи́вам / впи́я	sink, dig	местопрестъплéние	scene of a crime
впи́вам по̀глед в	fix one's gaze on	ми́рен	peace (adj.), peaceable, gentle
всеобщ	universal, general	ми́рно	peacefully
възпи́вам / възпе́я	praise in song, glorify	нами́рам се в чу́до	be at one's wits' end
га̀сна	die out, fade away	напразно	in vain
гле́зя	spoil, pamper	нара́мвам /	shoulder
глу́пост	foolishness, nonsense	нара́мя	
гостенин	guest (archaic)	нелéп	absurd, preposterous
гостенка	guest (female)	неподра́жаем	inimitable, unique
гостоприе́мство	hospitality	непока́нен	uninvited, unasked
да би́ ми́рно се́дяло	that's what comes of	неща́стен	unhappy, ill-fated
не би́ чу́до ви́дяло	asking for trouble	о̀духотворéн	spiritual, exalted
де́ди (pl. only)	ancestors, forebears	о̀питен	experienced, veteran
де́лничен	workaday, humdrum	о̀пращам легло̀	make a bed
допи́вам / допи́я	drink up, finish drinking	ориенти́р	landmark, reference point
доча́квам / доча́кам	wait for; live to see	отда́вам се /	abandon oneself to
дълго	[for] a long time	отда́м се	
еди́н такъ̀в	someone like	(-даде́ш)	
завеща́вам / завеща́я	bequeath	отрица́тел (ка)	detractor, denier
задължителен	compulsory	отри́чам /	deny, reject
за́ник	sunset, decline	отрека́ (-че́ш)	
засло́н	shelter, refuge	па́зва	bosom
и през у́м не ми́	I didn't dream of it	па́зви	recesses
ми́на		патладжа́н	eggplant
и́го	yoke; slavery	пи́пвам / пи́пна	touch; lay one's hands on
изго́ра	sweetheart	пи́пвам на место-	catch in the act
изигра́вам / изигра́я	play, play out	престъплéнието	
изни́квам / изни́кна	sprout; pop up	пи́сък (pl. пи́съци)	shriek, squeal
ико́на	icon	пла́х	timid, shy, furtive
има́м-баялдъ̀	spicy eggplant dish	поглъ́щам /	swallow up, devour
		погълна	
		по́ен, по́йна	song (adj.)

Двайсет и осми урок / Lesson 28

пойна птица	songbird	скулптура	sculpture
помири́свам / помири́ша (-еш)	smell, sniff	смире́но	meekly, humbly
посе́щение	visit	спомена́вам / споме́на	mention, refer to
почита́тел (ка)	admirer	стра́нник	foreigner, wanderer
пра́ва кари́ера	make it in the world	съпроти́влявам се	resist, oppose, fight back
предста́влявам	represent, be		
предчу́вствам (or предчу́вствам)	have a presentiment	те́рмос	thermos bottle
прести́ж	prestige	у́м, -ът (pl. умо́ве)	mind
приласка́вам / приласка́я	befriend	у́нес	trance, reverie
присре́щам / присре́щна	meet (<i>poetic</i>)	усми́вка	smile
при́стан	wharf, moorage	фльо́нга	bow, knot
проли́вен	pouring	хо́р	choir, chorale
проли́вен дъ́жд	driving rain		
		целу́вка	kiss
разгръ́щам / разгръ́на	unfold, display	це́нностен	pertaining to values
разме́ствам / разме́стя	transpose, rearrange	це́нностни разме́ствания	changing values
разтвáraм / разтвóря	open, open up wide	че́зна	languish, pine
ранобу́ден	early riser	шъ́пна (or шéпна)	whisper
роди́на	native land		
скръ́бен	sorrowful, mournful	юноше́ски	adolescent

Former "Cyril and Methodius" elementary school, now a cultural center, Koprivshitsa

CULTURAL COMMENTARY

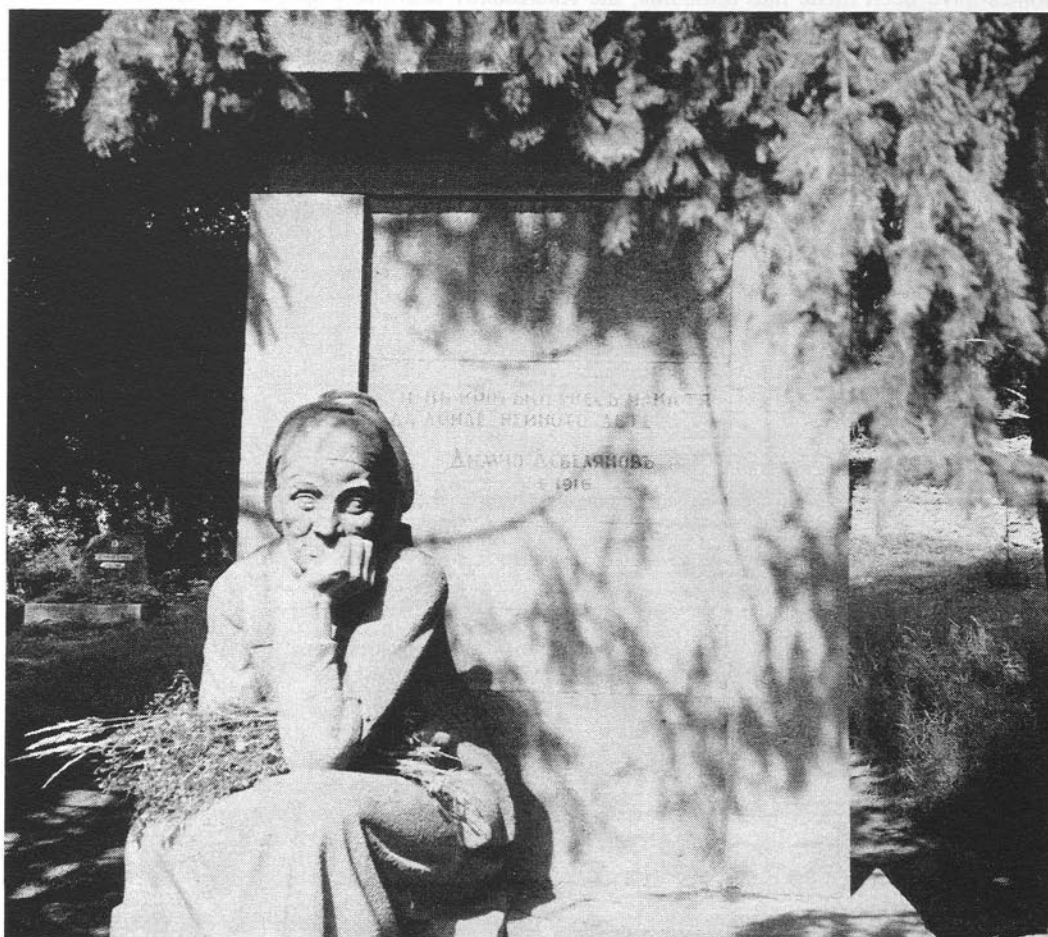
Geography: Vitosha

The final stop on the line of tram No. 5 in Sofia is called Knyazhevo (Княжево). It is here that many of the footpaths up Mount Vitosha begin. One of the two gondola lifts also leaves from here; the other leaves from Simeonovo (Симеоново). The chair lifts leave from Aleko (Алеко) and Dragalevtzi (Драгалевци). All of these localities, most of which were once separate villages, are now subsumed into the greater Sofia urban area.

Literature: Dimcho Debelyanov

A surprisingly large number of Bulgarians, when asked to name their favorite poet, will respond unhesitatingly with the name of Dimcho Debelyanov (Димчо Дебелянов, 1887-1916). Debelyanov, whose home town is Koprivshtitsa, completed only one volume of poems before his death, but practically all of these poems are now well known. Like many idealistic young men of his generation, Debelyanov insisted on going off to fight in the Balkan Wars, and then in World War I. Debelyanov was killed in northern Greece, and greatly mourned.

Many years passed, and much maneuvering was needed, before his remains could be brought home to Koprivshtitsa. He was interred in the town cemetery in 1934, and a fine sculpture by the well-known artist Ivan Lazarov (Иван Лазаров, 1884-1952) marks his grave. Both Lazarov and the writer Anna Kamenova (whose family was also from Koprivshtitsa) were instrumental in the success of the negotiations with Greece over Debelyanov's remains.

Grave marker of Dimcho Debelyanov, Koprivshtitsa (statue by Ivan Lazarov)

Guests

Bulgarians are proud of their hospitality and of their ability to entertain guests. Even the poorest family will do all it can to lay out a lavish spread of food and drink for the visitor.

Food and drink: foreign borrowings

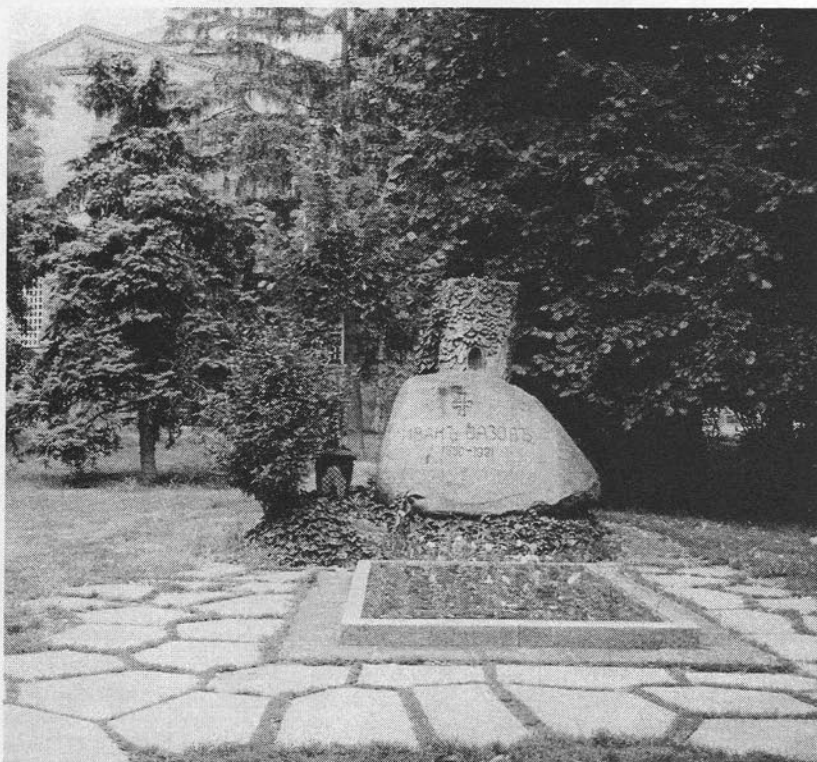
Many typical Bulgarian dishes in fact originated elsewhere. The salad called "Russian" is a common dish: its primary ingredients are chopped cold ham, potatoes, peas and mayonnaise. "Imam bayildi" is a Turkish dish of stuffed eggplant, served at room temperature. The name means in Turkish "the imam fainted"; apparently the imam was so taken by the delicacy of the dish that when he saw it he collapsed with joy.

History: April uprising

The town of Koprivshtitsa is a favorite among Bulgarians not just because of its quaint picturesque beauty and clean mountain air, but also because of its historical importance. Although the great April uprising (априлското въстание) of 1876, which marked the beginning of Bulgaria's drive for freedom, took place in several different central Bulgarian towns, most Bulgarians connect this event primarily with Koprivshtitsa and Panagyurishte (Панагюрище). For some twenty days there was an independent republic in Koprivshtitsa; then the rising was crushed there and elsewhere with unspeakable cruelty. European indignation at the brutalities inflicted upon Bulgarians by the Ottomans at this time provided the impetus for the Russo-Turkish war of 1877-78, which finally led to Bulgarian independence.

Many famous Bulgarian revolutionary activists (most of whom were also writers) are from Koprivshtitsa, among them Lyuben Karavelov (Любен Каравелов, 1837-1879), Georgi Benkovski (Георги Бенковски, ca. 1841-1876), and Todor Kableshkov (Тодор Каблешков, 1853-1876). Their family homes have been made into museums; the Kableshkov museum displays the famous letter, signed in blood, which announced the start of the uprising.

The April uprising has been the subject of many stories and films. The most famous retelling is *Under the Yoke* (Под игото, 1894) by Ivan Vazov (Иван Вазов, 1850-1921).

Grave of Ivan Vazov, Sofia

LESSON 29

DIALOGUE

Увлékли са се в спóмени за добрóто стáро врéме

// Нáшите екскурзиáнти са се изтéгли на шáрена сáнка на една вíтошка поляна. Веселин и Пётър са се увлékли в спóмени за добрóто стáро врéме. //

Петър: Ех, каквó не смé преживéли ние за тия пёт години, когáто работехме заедно... Бяхме като братя.

Веселин: Пóвече от братя. Дén не é имало да не сé срéцнем.

Петър: Тí на товá срéщи ли му викаш. От сýтрин до вéчер бяхме заедно.

Веселин: Тáня, знáете ли, че вáшият мбж ми е спасил живóта? На него дължá възможността днес да се радвам на вáшата компáния.

Таня: Пётъ е тóлкова скрóмен. Нíкога нíщо не мí е споменáвал за товá.

Петър: Остави, товá са стáри истóрии...

Веселин: Хíч не разчítай на мълчáнието ми. Нéка женá ти знáе какъв героý има до сéбе си.

Таня: Амá каквó е стáнало? Вие мнóго ме заинтригувахте.

Веселин: Тбй като чéсто пътувахме до рáзни затбнтени местá, кддето пбтищата са лóши и лéка колá не мóже да мíне, в редáкцията имаше две джипки. Предполагаше се, че трябва да ги кáраме нé ние журналистите, а едín от шофбóрите към редáкцията. Не помня каквó бéше се слúчило тóчно в тóзи дén, но шофбóр за нáс нямаше. Пётър току-що бéше изкáрал шофбóрски кýрсове, а аз минавах за óпитен шофбóр. От две години имах кнйжка, но налй нямаше колá, слúчвало ми се бéше да кáрам за товá врéме сáмо на нýколко пбти. А командирóвката ни бéше в Разлóжко. Зима, мнóго ббрзо се мрбкна. Еднй завóи, не тй е рáбота. А пбк и пбтищата хлбзгави... И студéно... Джипката налй знáете каквó отоплéние има -- нйкакво. Амá аз не сé предавам. Не взéма да си признáя: Пéшо, не сбм аз шофбóр за такйва пбтища, дáй да пренóщýваме в Разлóг, и úтре е дén, всé ще стйгнем до сéлото. А наóколо жйва душá нйма. И естéствено сбм се блбснал в едйн стблб. Аз нйщо не помня. Пéшо пóсле ми разкáзваше.

Петър: Ако знáете аз кáк се уплáших. На Вéско крбв му течé от главáта. Вйкам си: ще умрé. До нáй-блйзкото сéло има понé еднó двáйсет киломётра. Ни напрéd, ни назáд. Джипката обáче като че лй бéше оцелýла. И тогáва, мéчка стрáх, мén не стрáх, решйх да кáрам напрéd. Трябва да намéря ббрзо лéкар за Вéско, налй такá. Кóлко чáса сбм кáрал, да ме убйеш, не мóга да си спóмня. Нáй-пóсле блéснаха светлинкй

отпред. То всъщност не беше късно. Седем-осем часа вечерта да е било. Разтичаха се там хората, намериха фелдшера, къде ще има лекар в толкова малко селце... Фелдшерът го прегледа, превърза го. Сърдечен човек излезе, цяла нощ стоя до Веселин.

Веселин: Оказа се, че раната е повърхностна. Имаше опасност от сътресение на мозъка, но ми се размина. Докато съм бил в безсъзнание, така страшно съм пъшкал, че децата на хората, които ни били приютили, се разплакали и майка им никак не можела да ги утеши.

Павлина: Нямало е да се случи нещо толкова, ако се бяхте учили като хората да карате кола.

Веселин: И да се учиш, и да не се учиш, все тая. Ако нямаш кола, нямаш и практика. Наученото на шофьорския курс бързо се забравя.

Дейвид: У нас в Америка днес всички хора карат кола. Без кола не може. Аз вече съм минал с моята десет хиляди мили.

Джули: По-рано не всеки човек е имал кола. Шофьорска книжка получаваш на шестнайсет години, но родителите често не са разрешавали на децата си да карат, преди да завършат училище. Понякога децата са си служели с колите на родителите си, собствена кола са имали по-рядко. Моят баща е купил първата си кола, когато е бил двадесет и пет годишен. А на мене мама и татко ми подариха кола за осемнайсетия ми рожден ден.

Веселин: Каква марка беше колата?

Джули: Тойота, те са по-евтини. Бяха я купили на старо.

Таня: Откакто го познавам, Петьо е все зад кормилото. Не се бях сещала, че е имало време, когато не е можел да кара.

Петър: Видя ли Веско, какво направи? На това му казват мечешка услуга.

Веселин: Защо? Какво е станало?

Петър: Жена ми сегат, с твоята лека ръка, ще установи, че и на слънцето има петна.

Веселин: Ти ли си слънцето?

Петър: А кой друг?

Веселин: Таня, ако ме поканите да ви дойда на гости, такива истории мога да ви разкажа за благоверния ви съпруг.

Таня: Непременно ще ви поканим.

Петър: Знаех си аз, че не бива да ви запознавам. Веднага се сдушихте за моя сметка...

GRAMMAR

29.1. Tense, mood, and aspect in Bulgarian: general review

Of the four moods of Bulgarian, two -- the conditional and the imperative -- are represented by a single paradigm each. The other two, the renarrated and the indicative, are represented by five and nine paradigms, respectively.

The nine tenses of the Bulgarian indicative specify the time of an action relative not only to the moment of speech, but usually to some other points on the time line as well. Eight of these nine tenses are paired such that one represents the projection of the other further into the past (along the vertical axis A - B). This pairing is repeated in the five paradigms of the reported mood: four of them represent an amalgam of each of these two pairs (along the horizontal axis X - Y). The fifth corresponds to the aorist tense, which stands alone. Compare the chart from Lesson 25, repeated here:

	X INDICATIVE	Y RENARRATED
A. present	четé	четял
B. imperfect	четéше	
A. future	ще четé	щял да четé
B. future in the past	щéше да четé	
A. future anterior	ще е чéл	щял да е чéл
B. future anterior in the past	щéше да е чéл	
A. past indefinite	чéл е	бйл чéл
B. past anterior	бéше чéл	
* aorist	чéте	чéл

There is thus almost a mirror-image relationship between tense (present vs. past / A vs. B) and mood (indicative vs. renarrated / X vs. Y). This final lesson considers the status of the third major verbal category, aspect, within this structure.

Verbal aspect is specified in nearly all verbs. It does not occur in all tenses with equal frequency, however. Rather, there is a correlation between the meaning of individual verbal tenses and the verbal aspect which is more likely to be used. The durative, habitual meaning inherent in the present and the imperfect, for instance, predisposes the choice of imperfect aspect. Perfective verbs are used in these tenses, but in much more limited and well-defined contexts than imperfective verbs. By contrast, the perfective aspect is the preferred choice in all the compound tenses, each of which tends by nature to focus more on the bounded nature of an action. Imperfective verbs do occur in these tenses, of course, but in more limited and specifically defined contexts.

The aorist alone stands outside this schema: there is nothing in its meaning which predisposes a marked choice of one aspect or the other. The aorist can therefore be called the purest of tenses, in that it refers to the fact of action alone. It is striking that the aorist is also the only tense which is not paired in terms of distancing, either along the temporal line (A - B) or the modal line (X - Y) in the above chart.

As all grammarians of Bulgarian are quick to point out, the dynamics of the Bulgarian verb are complex and multilayered. However, the system is even more elegant than current descriptions would indicate. This survey of Bulgarian grammar concludes by proposing a revised view of the interrelationships of tense, aspect and mood in Bulgarian.

29.2. Past narration and the renarrated mood

Forms of the renarrated mood are particularly frequent in the recounting of past events. Because the renarrated mood always includes an L-participle, it bears a certain formal similarity with one or more of the indicative compound tenses. This similarity is heightened in 1-2 person, where the copula (a form of **съм**) is always present. Only in the 3rd person forms of renarrated paradigms is this copula absent.

The 3rd person forms of the renarrated aorist and imperfect are the most striking, since each consists of an L-participle alone. These 3rd person forms are highly marked in narrative speech. Formally, they stand out as L-participles which are "bare" (lacking an auxiliary) and which carry the main verbal meaning of a sentence. Semantically they stand out because they specify one or more types of "distancing", the most common being the signal that it is someone else's words which are being transmitted.

There are significant descriptive problems connected with both of these forms. The relevant sections of this textbook have presented the basic facts about these two tenses and about their renarrated forms in accordance with what is stated in prescriptive Bulgarian grammars, omitting, as do most prescriptive grammars, any reference to these descriptive problems. This concluding lesson presents both a clear statement of these problems (normally mentioned only briefly, if at all, in the standard textbooks) -- and a solution.

The crux of the problem lies in the combination of two facts. The first is that 3rd person renarrated forms, by definition, occur *without* the auxiliary, and the second is that both aorist and imperfect renarrated forms actually occur frequently in the 3rd person *with* the auxiliary. That is, speakers are not supposed to use these forms. Nevertheless, it is quite clear that they do, and to such an extent that grammarians are forced to admit that they do. However, these same grammarians have not yet been able to account for this usage within the system of the Bulgarian verb as presently constituted.

To understand the nature of the problem, it is necessary to review these forms.

29.3. Renarrated forms of the aorist revisited

Given the importance of the aorist tense in the interlocking schema of tense, mood and aspect (as seen graphically in the chart presented above) it is surprising that the aorist renarrated forms are not more distinctly marked. If the aorist is as unique as this chart suggests, one would think that the grammatical system would allow speakers to identify aorist forms unambiguously whenever they choose the "distancing" option allowed by the renarrated mood. Instead, the aorist renarrated paradigm is almost exactly identical with the past indefinite indicative paradigm. Compare the following, repeated from Lesson 24, now with 3rd person highlighted:

	Aorist		Past indefinite
	indicative	RENARRATED	
1 st singular	чѐтох	чѐл съм	чѐл съм
2 nd singular	чѐте	чѐл си	чѐл си
3 rd singular	чѐте	чѐл	чѐл е
1 st plural	чѐтохме	чѐли сме	чѐли сме
2 nd plural	чѐтохте	чѐли сте	чѐли сте
3 rd plural	чѐтоха	чѐли	чѐли са

The forms are identical in 1st and 2nd persons, and are distinguished in the 3rd person solely by the presence or absence of the copula (singular: е; plural: са).

This situation is further complicated by the fact that Bulgarians often omit the copula in the past indefinite and add it in the renarrated. That is, speakers will use forms that look like the renarrated, such as чѐл, in a context which clearly seems to lack the meaning of distancing. At the same time, they will use forms that look like the past indefinite, such as чѐл е, in contexts that seem to be marked for distancing. Furthermore, speakers will on occasion shift back and forth between the two forms within a single narration. Here is an example of such a shift:

Още преди много години човекът
е искал да скъси разстоянията,
да намали времето за пътуване.
Такá се създали превозните
средства. Отначáло те били
много примитивни, но в
основата на всички остáнало
едно от най-първите открития
-- колелото.

For many years, man has wished to
bridge distances, and to shorten the
time needed for travel. Thus were
vehicles created. In the beginning
they were very primitive, but at the
basis of all of them lay one of the
most basic discoveries, the wheel.

Although the passage begins with a verb in the past indefinite indicative (marked by the inclusion of the auxiliary), the main tense of narration in this passage, which is about events in the distant past, appears to be the renarrated aorist (marked by the exclusion of the auxiliary). How does one account for this? Either the writer of the text has shifted from one to the other for some unexplained reason, or the first verb is an example of an aorist renarrated with an optional addition of the copula.

Such shifts are in fact extremely common within individual texts. Grammarians have attempted to analyze these shifts and to systematize them, with varying degrees of success. Some of these shifts appear due to higher level discourse factors, connected with the overall structure of a narrative. Although a discussion of the discourse level of narrative is beyond the scope of this textbook, it is clear that the problem cannot be relegated completely to these higher levels of analysis. Simply stated, the aorist renarrated form frequently occurs with the 3rd person auxiliary added, which makes it indistinguishable from the 3rd person past indefinite indicative form. This is a basic conundrum which needs a solution at the level of grammar.

Although several explanations have been offered for this phenomenon, only two will be summarized here. That generally espoused by Bulgarian grammarians is that since the speakers "know" what they mean anyway, it is not really important whether the auxiliary is there or not in certain instances. The important thing is that it is there (or not) in the majority of instances as it ought to be. Thus, speakers have the option to add or omit the auxiliary as they wish without changing the underlying meaning. This point of view maintains the general theoretical distinction between renarrated and indicative within the system, but admits that in this one instance the formal distinction is not well observed.

A number of non-Bulgarian grammarians reject this account as unsatisfactory. If there is no consistent formal distinction, they say, then there can be no consistent distinction in meaning. According to the most well-known explanation offered by this group, the primary distinction within the past tense is between "confirmative" and "nonconfirmative". Two of the past tenses, aorist and imperfect, are marked as confirmative, in that they explicitly specify that the speaker has directly witnessed the action. The third, the past indefinite, lacks this specification. In its function as a very general past tense, it can signify a number of different ways that an action can

be unconfirmed. One of these ways, in fact, is that an action was unwitnessed and is being reported from elsewhere. Others would cover inference, resultativity and the like. By grouping all these different meanings together as "lack of confirmativity", this explanation claims that the paradigms which are traditionally listed separately -- as aorist renarrated and past indefinite indicative -- are in fact one and the same. In so doing, this explanation accounts for the fact that the form **четя** е can be (and is on occasion) used with the meaning "renarrated".

Neither side has been convinced by the other's arguments. In brief, this is because the first makes a claim which is too weak (and is in fact no explanation at all), while the second makes a claim which although cogent is nevertheless too strong (since it threatens the existence of the entire system). A compromise solution will be proposed below. However, since the proposed solution concerns not just the aorist renarrated but rather the entire Bulgarian verbal system, it is necessary first to consider the other descriptive problem, that of the imperfect renarrated forms.

29.4. Renarrated forms of the imperfect revisited

In the 3rd person, both the aorist and the imperfect renarrated forms consist of a single L-participle. The L-participle used in the renarrated aorist occurs very frequently in Bulgarian, both as a past active participle used adjectivally and as a component part of four indicative tenses. The L-participle of the renarrated imperfect, however, is found only in renarrated forms (of the imperfect and present tenses). Here is the paradigm, repeated from Lesson 24:

<i>Present tense</i>			<i>Imperfect tense</i>		
	<i>indicative</i>	RENARRATED	<i>indicative</i>	RENARRATED	
1 st singular	четá	четя́л съм	четя́х	четя́л съм	
2 nd singular	четéш	четя́л си	четéше	четя́л си	
3 rd singular	четé	четя́л	четéше	четя́л	
1 st plural	четém	четéли сме	четя́хме	четéли сме	
2 nd plural	четéте	четéли сте	четя́хте	четéли сте	
3 rd plural	четáт	четéли	четя́ха	четéли	

Historically, the imperfect L-participle **четя́л** appears to have been created for this purpose alone. Prescriptive grammars state that since this participle is formed from the *present* stem of the verb (**четé-**), it cannot carry the meaning of a *past* participle. Therefore it must be something else. Indeed, this explanation continues, it *is* something else: it is the renarrated form and only that. According to prescriptive grammarians, whose job it is to instruct speakers of a language on correct usage, this participle cannot (and must not) occur with an auxiliary in the 3rd person.

As noted by descriptive grammarians, however, -- those who attempt to describe how educated people actually *do* write and speak -- forms such as **четя́л е**

occur frequently. These grammarians call them the "inferential mood", claiming that their meaning is similar to that of the inferential past indefinite. They categorize them midway between the indicative imperfect (which signifies direct evidence) and the renarrated imperfect (which signifies transmission of another's words).

While this explanation is better than none, it fails to solve the problem in at least two ways. First, it does not succeed in integrating the so-called inferential into the verbal system of Bulgarian. The question of whether the form in question is a tense or a mood -- a very basic part of a grammatical description -- remains unclear. Furthermore, such a form cannot be considered a part of the language until it is included into prescriptive grammars and teaching grammars.

Second, the term "inferential" does not explain all the usages of this form. Compare the continuation of the passage quoted earlier, and note the usage of the imperfect L-participle *движели се* with the 3rd plural auxiliary. Its meaning, "used to be propelled", is clearly not renarrated, nor does it seem to specify that the writer has learned his information by inference. Rather, it conveys the generalized imperfective meaning of "durative, repeated action in the past".

Всички тези превозни средства
служат за едно -- превозване
на пътници и багажи, но се
движат с помощта на
различни горива и устройства.
Например трамваят се движи
с електричество, а леката
кола -- с бензинов мотор;
старите влакове са се движели
с парна машина, а днес -- с
дизелов мотор. Някои
превозни средства вървят по
релси, а други -- летят във
въздуха или идват по вода.

All these vehicles serve the same
purpose of transporting passengers
and baggage, but they are
propelled by different fuels and
different mechanisms. For
instance, a tram runs on
electricity, and the passenger car
with a gasoline engine. Old-
fashioned trains used to be
propelled by steam engines, but
now with diesel engines. Some
vehicles move along rails, and
others fly through the air or travel
on the water.

The imperfect L-participle, therefore, occurs often with the auxiliary. This usage is not accepted in the official grammars and textbooks of Bulgarian, nor is it yet fully understood by anyone. Descriptive Bulgarian grammarians have given it a name, but they have not yet successfully integrated it into their own view of the grammatical system. This is probably because at some level they share the opinion of the prescriptive grammarians, which is that the imperfect L-participle is still too strongly identified as the renarrated form to be called anything else.

Non-Bulgarian grammarians, for their part, have not proposed an explanation. For them, this second defect in the system seems sufficient proof that the entire system needs an overhaul. In any case, their primary attention is on the coalescence of aorist renarrated and past indefinite indicative, which in their view invalidates the existence of the renarrated mood as a separate category.

29.5. Towards a solution: transcending tense, aspect, and mood

Two verb forms need to be accounted for, therefore. One is composed of the imperfect L-participle plus the 3rd person auxiliary: **четял е, четели са**. The other is identical to the 3rd person past indefinite (**чел е, чели са**), but occurs in contexts where it is unclear whether the speaker's intended meaning is "past indefinite indicative" or "aorist renarrated".

It makes sense to view these not as isolated forms, but as part of an integrated paradigm. The obvious conjugations are as follows:

	(1)	(2)
1 st singular	чел съм	четял съм
2 nd singular	чел си	четял си
3 rd singular	чел е	четял е
1 st plural	чели сме	четели сме
2 nd plural	чели сте	четели сте
3 rd plural	чели са	четели са

Conjugation (1) is identical in form with the past indefinite. Conjugation (2) represents the imperfect inferential mood as defined by some grammarians. This second conjugation is not an accepted part of standard Bulgarian grammar. Those who do accept it as a functioning conjugation suggest that it is parallel to the past indefinite in form and in meaning (at least as far as the "inferential" meaning of the past indefinite). However, they still call it a mood rather than a tense. Yet the parallelism between the two is too striking to be ignored.

All the above difficulties can be transcended by allowing *both* sets of forms to stand outside the Bulgarian system of tense and mood as presently conceived. Their meaning is clear: they describe past action in the most generalized terms -- and nothing else. They are unspecified for either mood or tense. With respect to mood, their meaning covers the neutral zone between indicative and renarrated -- neither directly witnessed nor distanced. With respect to tense, this meaning also occupies the most neutral semantic space: it is marked neither for confirmative (as are the aorist and imperfect) nor for any of the meanings of the past indefinite (inference, relevance in the present, etc.).

The key to this interpretation is given by the aspectual marking of these conjugated forms. Both participles (both **чел** and **четял**) are formed from the imperfective verb **чета**. Logically, therefore, both conjugations ought to be assigned to the imperfective aspect. Yet the one clear distinction between conjugations (1) and (2) seems to be aspectual in nature: **четял е** signifies a generalized past action which is marked for durativeness or repetition, while **чел е** carries no such specific marking. Examples demonstrating this usage will be given below.

This paired set of conjugations therefore, which we may call the “generalized past”, stands outside and above all three of the parameters which structure the Bulgarian verbal system -- tense, mood *and* aspect. In terms of mood, it is neither indicative nor renarrated but something in between. In terms of tense, it means simply “past” in the most generalized sense, and does not participate in the complex set of semantic oppositions whereby the other past tenses are opposed to each other. Finally, in terms of aspect, it is formed only from simplex unpaired verbs, which by definition do not participate in the aspectual oppositions so pervasive throughout Bulgarian. At the same time these two conjugations are paired, and thus express a superordinate level of aspect. The participle formed from those tenses which most often express unbounded meaning, the present and the imperfect (четял), takes on the meaning of a durative or iterative (that is, unbounded) generalized past. The other participle (чел) takes on the remainder of the meanings by default.

29.6. Usage of the generalized past

When the generalized past takes the form of **чел съм**, it is identical to the past indefinite. Indeed, were it not for the distressing overlap between forms of the past indefinite indicative and those of the aorist renarrated, one would not need to propose any new name or description for the paradigm noted above simply as (1). Most descriptions of the past indefinite, in fact, emphasize its broad and general usage, which covers many different sub-meanings. Some grammarians even come close to saying that the distressing instances of overlap would seem better described as something in between the two. The generalized past is precisely this: a neutralization of the distinction between them *in certain contexts* which still allows each to retain its individual integrity within the system in all other contexts.

When the generalized past takes the form of **четял съм**, it follows the paradigm noted as (2) above, which has not yet received an unambiguously accepted place in the grammar of Bulgarian. Its usage is clear, however: it is the generalized past, in which the opposition between indicative and renarrated is neutralized in exactly the same way as in the forms of **чел съм** of paradigm (1). The only difference is that whereas **чел съм** (1) means “simple generalized past”, **четял съм** (2) means “markedly durative or iterative generalized past”. The meaning of **четял съм** is similar to the past indefinite in the most broad and general conception of that tense (and is notably *not* limited to the inferential sub-meaning of the past indefinite, as earlier grammarians have claimed). The fact that the two paradigms seem to complement each other according to the most basic conceptual frame of Bulgarian, that of an essentially aspectual distinction, allows the combined set to function as a basic neutral backdrop of past narration, against which the full complexity of the Bulgarian system of tense, mood and aspect can play itself out.

As an example, consider the following passage in which the primary narration is in the generalized past. The unpaired verbs **имам** and **служа** are in the generalized past (**имал е**, **имали са**; **служели са**); against this background the speaker slips into the historical present (**получаваш**) and the past indefinite (**разрешавали са**), both with derived imperfective verbs.

По-рано не всеки човек е имал кола. Шофьорска книжка получаваш на шестнайсет години, но родителите често не са разрешавали на децата си да карат преди да завършат училище. Понякога децата са си служели с колите на родителите си, собствена кола са имали по-рядко.

Earlier not everyone had his own car. You got your driver's license at 16, but parents often did not permit children to drive before they finished high school. Sometimes children used their parents' cars; more rarely they had their own.

Even within a very short narrative frame such as that below, a speaker can contrast the more specified tense forms of present (е) and past anterior (бях се сещала) with the generalized past (имало е, можел е):

Откакто го познавам, Петьо е все зад кормилото. Не се бях сещала, че е имало време, когато не е можел да кара.

Ever since I've known him, Petyo has been behind the wheel. I tried to think, but couldn't, of a time when he wasn't able to drive.

Although the use of the generalized past is best seen in longer passages, two more examples can demonstrate both its broad meaning and the functioning within it of an aspectual-like complementarity. Forms below marked (1) denote general action in the past, and those marked (2) denote specifically durative action in the past.

(1)	Тия неща никога не са му правили впечатление.	These things never made an impression on him.
(2)	Тия неща по-рано никога не са му правели впечатление.	These things never used to make an impression on him.
(1)	Не можеш да ме изненадаш с нищо, пил съм всякакви вина.	You can't surprise me [with a new wine], I've drunk all sorts of wine.
(2)	Аз цял живот съм пил най-изискани френски вина.	All my life I've drunk the finest French wines.

The term "generalized past" is new, as is the concept of a verbal conjugation which stands outside the standard system of tense, mood and aspect. However, the forms themselves are regularly used by all Bulgarians. The goal of this final lesson has not been to introduce yet another paradigm into a system which already seems overloaded, but rather to describe more adequately the functioning of the overall system as an integrated whole. Indeed, it is the elegantly interwoven nature of the Bulgarian verbal system itself that has allowed the paradigms of the generalized past to crystallize as they have, and that has created the conceptual language by which they can be described.

EXERCISES

I. Rewrite in the past.

Камен си играе с Нádка, сáмо когáто приятели́те му ги нýма. Иначе те́ ще му се сме́ят: такъ́в голя́м и серио́зен мъ́ж не б́ива да обръ́ща внима́ние на ма́лки деца́. А и Нádка ни́що не разби́ра от коли́. Не зна́е да́же какви́ гу́ми се купу́ват за фо́лксваген и какви́ за пежо́. Игра́е си сáмо с кúкли. А Ка́мен о́ще па́зи колеќцията си от коли́ и камио́ни. Няко́и от не́говите приятели́ съ́що има́т колеќции и си разме́нят с не́го коли́. На́й-це́нни са ме́рцедесите, но ме́рцедеси́ има́ сáмо два́ -- еди́ният е на Пе́шо, а дру́гият -- на Явор.

II. Rewrite in the past.

Те́зи две съсе́дки мно́го се разби́рат. Те́ живе́ят от по́вече от трийсе́т го́дини в два́ съсе́дни апартаме́нта на о́смия ета́ж на един софийски бло́к. Тя́хната дру́жба е надживя́ла вси́чки бу́ри и тру́сове. Те́ са по́вече от родни́ни. Сле́д като дъще́рите им завър́шат учи́лище, си́гурно ще оти́дат да рабо́тят на разли́чни места́, но засега́ са неразде́лни. Ма́йките им са ги ви́ждали ска́рани, но те́хните сръ́дни тра́ят де́н до пла́дне. По́сле или едната́ ще позвъ́ни на врата́та, или дру́гата. И до вече́рта те́ ще са се сдобри́ли и ще са се́днали заедно́ пред телеви́зора.

III. Rewrite as "potential", beginning the story with Ако бях дядо Мраз...

На́й-голя́мата ми мечта́ е да се събу́дя една́ сýтрин и да ви́дя, че е па́днал първи́ят сня́г. Тога́ва ще оти́да в киле́ра и ще изва́дя вси́чки писма́, които ма́лките деца́ са ми напи́сали през го́дината. Ще напра́вя спи́сък за Снежа́нка на ко́го какъ́в подаръ́к да кúпи. Мо́жех и сáм да оти́да на паза́р, но се боя́х, че продава́чите ще ме позна́ят с та́я бяла брада́ и черве́ните боту́ши. Дори́ и да им ка́жа, че не сýм дядо Мраз, че име́то ми по паспо́рт е Скре́жко, те́ нýма да ми повя́рват.

SAMPLE SENTENCES

1. Спо́мняш ли си, то́й да е но́сел със се́бе си голя́ма че́рна ча́нта?
2. Не зна́м, тя́ да е ка́звала тако́ва не́що.
3. То́й зна́е и две́ и две́ста. Живя́л е и в коли́ба и в дворе́ц.
4. По това́ вре́ме те́ живе́ели мно́го скро́мно.
5. Ти́ си́гурно позна́ваш добре́ то́я кварта́л. А́з по́мня, че няко́га си живя́л набли́зо.
6. Те́ живе́ли дь́лго и щастли́во.

7. Докато са живеели там, са получавали стипендия.
8. Ако не бяхте отстъпили реда си, досега щяхте да сте забравили, че сте чакали на тази опашка.
9. -- Няма да можеш да си простиш, ако изпуснеш началото на филма.
-- Не се притеснявай. Ти не знаеш аз какви неща съм си прощавал.
10. Слънцето винаги е светило и ще продължава да свети.
11. По-рано слънцето е светело по-ярко.
12. Не сме знаели, че той е сготвил вечерята.
13. Не сме знаели, че досега той е вършел всичката домакинска работа.
14. Той разправяше, че доскоро е помнел добре разказите на дядо си за войната.
15. Той беше забравял и друг път книгите си в института и затова и сега реши, че там ги е оставил.
16. Аз съм шил с такава голяма игла веднъж като бях при баба ми на село.
17. Баща му беше голям шивач. Той е шiel дрехите на всички дами от софийския хайлайф преди войната.
18. Попадал е и в по-неприятни ситуации, но не помни кога.

SENTENCES FOR TRANSLATION

1. A long time ago people lived in small villages like this one. Then they gradually moved to the cities. I can't imagine what made them do that. The cities aren't so bad, but all the storks stayed in the villages. They say storks are very wise.
2. If they had taught him to drive like a normal person, I wouldn't be so frightened by all the curves in the road. It's a shame Ivancho didn't come with us. We would have been able to count on his excellent driving.
3. In the good old days everyone always shared with his neighbor. Now each has to have his own.
4. While I was unconscious, they told all manner of stories about me. How terrible! If I weren't so afraid of mice, none of this would ever have happened!
5. It crossed my mind that he probably never lived in Sofia and that's why he is always getting lost. It really should have occurred to us to give him a map.

READING SELECTION

Захари Стоянов, "Христо Ботев в село Задунайка"

Около края на 1865 година Ботев трябвало да се прости вече с Одеса и с ученическите столове. Изчезването му от Одеса станало съвсем незабелязано даже и между другарите му българчета. Никому не се обадил, не си взел даже книгите, учебници и други.

-- Па кой ли се интересуваше от него по онова време? - говореше ни един от неговите одески познайници. -- Ако го знаехме тогава, че той ще бъде Христо Ботев, поет, революционер и войвода, то да сме го носели в пазвата си.

Подир месец-два чули в Одеса близките му приятели, че той се настанил учител в едно бесарабско българско село, Задунайка. Тук буйната натура въздъхнала от двегодишния градски живот, от тежката учителска дисциплина и от морала на българското одеско настоятелство. Най-напред той изявил желание, да се премести да живее в зданието на училището. Това училище било вън от селото, опустяло и развалено, без прозорци и със счупени врати. То било гнездо на кукумявки, на прилепи и на други нощни птици, та и сред бял ден хората се бояли да го посетят. Съществували още и предразсъдъци, че това здание не е чисто от злите духове. Как да се случи пък, че там наблизо имало стари гробища, които още повече излагали това здание на различни премеджия; а кукумявките, тия грозни и подозрителни гадини, още повече говорели в полза на тези слухове.

Когато Ботев настоял, че е решен да си избере за жилище училището, то въпросът от уста на уста преминал на обсъждане в цялото село. Всички дигали раменé и се чудели -- какъв човек е тоя учител, който си е прежалил младините и отива доброволно да стане жертва, защото никой освен него не бил още замръквал в училището. Ботев, жаден за приключение и за сюрпризи, останал непреклонен. Първата и втората вечер селото било в безпокойство. Стотица кукумявки и толкова гърги блокирали по въздуха зданието, кукали и грачили отчаяно през цялата нощ.

А учителят спокойно и доволно си отспивал под тоя див концерт, който напротив, му правел още и удоволствие. Ако хвърковатите гадове протестирали, то това било по тая единствена причина, че той им нарушил усмотеното жилище със своето присъствие. След тая неустрашимост Ботев от един път придобил някакъв авторитет в селото. Сватби, годéжи, седенки, хора, угощения и други български увеселения не ставали без него. Той пееł от всички най-добре, разказвал божествено подходящи разкази и приказки, характеризирал познати и известни личности с поетическа дърба, която била оценявана и от простите; играел хоро и скачал най-много; той кога повеждал хорото, то ставало най-живо и прочее и прочее. Българите в село Задунайка, по наследство от турците, на всяка сватба изваждали да се борят пехливани с гайда и тѣпани, на които гледали с любопитство всичките от селото. И

мóжете ли да си предста́вите, че Бо́тев, поётът, основáтелят на една шкóла, държа́л първо място между селските пехливáни? Като засвирвали гáйдите, то́й по́чвал да трепéри, хвѣрлял си дрéхите, събу́вал се бос, ма́зал се с ма́сло, плющя́л ръце и троши́л ко́кали на мегда́на! Гдѣ да се е подадя́л стрóгийт му баща́ и ви́ди свóето чѣдо -- ко́лко то́ е отишлó напѣред в нау́ката и възпитáнието! Ко́лкото за не́го самия́, то́й би́л сто́ пъти по-довóлен и по-благодáрен на седѣнките, хорáта и пехливáнския мегда́н, откóлкото в одѣската гимна́зия и в аристократи́ческите концѣрти.

Адаптирано от Захари Стоянов, Христо Ботев, Опит за биография.

Monument to the doctors who fell in the wars of liberation, Sofia

GLOSSARY

авторитет	authority, prestige	дисциплина	discipline
аристократически	aristocratic	доброволно	voluntarily
безпокойство	anxiety, unrest	домакински	household (<i>adj.</i>)
безсъзнание	unconsciousness	домакинска работа	housework
бензинов	gasoline (<i>adj.</i>)	дълга (-иш)	owe
бесарабски	Bessarabian	екскурзиант	tourist, hiker
благовѣрен	pious, faithful	жертва	sacrifice, victim
благовѣрният съпруг	[one's] lord and master	за/на моята сметка	at my expense
блокирам	blockade	завой	turn, bend
блъскам се / блъсна се	hit, crash into	заинтригувам	intrigue, arouse curiosity
блясвам / блесна	flash, gleam	замръквам / замръкна	be overtaken by night
божествен	divine, exquisite	засвиравам / засвирия	begin to play, strike up (<i>instrument</i>)
ботуш	high boot	здание	building, edifice
буйн	blazing, turbulent; unruly	злий <i>see</i> зъл	
буря	storm	зная и две и двеста зъл	be adaptable
в безсъзнание съм	be unconscious		evil (<i>adj.</i>)
вдигам раменѐ	shrug [one's] shoulders	и прочее и прочее	etc., etc.
войвода (<i>or</i> воевода)	military leader	изискан	refined, distinguished
всѐ	surely	излагам на	expose to mishap/danger
всѣщност	actually, in fact	премѣждия	
въздѣхвам / въздѣхна	sigh	излизам / изляза	turn out
възпитание	upbringing, education	изтеглям се / изтегля се	withdraw, retreat
върша (-иш)	do, commit	изявявам / изявя	express, declare
гад	vermin	каква марка е колата ти?	what make is your car?
гадина	animal, brute	камион	truck
гарга	crow, rook	килер	pantry, stockroom
гдѐ = дѐ, кдѐ		кормило	rudder; helm, wheel
говоря в полза на	argue in favor of	кукам	call (of a cuckoo-bird)
годѣж	engagement, betrothal	кукумявка	screech owl
годишен	[so many] years old; yearly	курс	course, direction
гориво	fuel	любопитство	curiosity
гощавам / гостя	entertain, treat	марка	stamp; brand
грача (-иш)	croak, caw	масло	butter; oil; grease
гробница (<i>pl.</i>)	cemetery	мечешка услуга	a doubtful service
гума	rubber; vehicle tire	мечешки	bear's
да ме убиеш	for the life of me	мечка	bear
двегодишен	two-year old (<i>adj.</i>)		
джип	jeep		
див	wild		
дигам = вдигам			
дизелов	diesel (<i>adj.</i>)		

мечка страх, мѣн не страх	here goes!	предавам се / предам се (-дадѣш)	give up, surrender
миля	mile	предразсѣдък	prejudice, bias
минавам за	pass for	прежълвам / прежълва	sacrifice, be reconciled to loss
младинѣ	youth, tender years	премѣждие	mishap, danger
морал	morals, ethics	преминавам / премина	pass, proceed
мотор	engine, motor	пренощувам	spend the night
мръква се / мръкне се (3d ps. only)	get dark	придобивам / придобия	acquire
мълчание	silence	прилеп	bat
на старо	secondhand	примитивен	primitive
най-напред	first of all	приютявам / приютя	shelter, give refuge to
напротѣв	on the contrary	прости (хора)	common folk
нарушавам / нарушя (-иш)	break, violate	протестирам	protest, remonstrate
настанявам се / настаня се	settle	прошавам се / простя се	bid farewell
настоятелство	board of trustees	пѣшкам	groan, moan
натура	nature	размѣням / разменя	exchange, trade
незабелязан	unnoticed	разстояние	distance, gap
непреклонен	inflexible, adamant	разтичвам се / разтичам се	bestir; run about
неразделен	inseparable	рана	wound
неустрасливост	fearlessness	революционер (ка)	revolutionary
одѣски	Odessa (adj.)	рѣлса	rail
опустял	deserted	рѣлси	track
основател (ка)	founder	рѣшен	resolved, decided
остави	never mind	с помощта на	by means of, thanks to
от/на един път	all at once	сдобрявам / сдобря	make peace, reconcile
отпред	in front	сдушавам се / сдушя се (-иш)	band together
отспивам си / отспя си	sleep well, catch up on sleep	седянка (pl. седѣнки)	village work party
отчаяно	desperately	скъран	on bad terms
оцелявам / оцелѣя	survive, be left standing	скъсявам / скъся	shorten, curtail
парна машина	steam engine	служя си с	use
пехливан	wrestler	сметка	account; advantage
пладне	noon	спасявам / спася	save, retrieve; rescue
плющя	flap, lash	сред бял ден	in broad daylight
по наследство от	descended from	средство	means, medium
повърхностен	superficial	сръдня	quarrel, ill feelings
подир	after	стипендия	scholarship, grant
подозрителен	suspicious	строг	strict, severe
поетически	poet's, poetic	стълб	post, pole
превозвам / превозя	transport	сътресение	shaking, jolt
превозен	transport (adj.)	сътресение на мозъка	brain concussion
превозно средство	vehicle, conveyance	сюрприз	surprise
превързвам / превързва (-еш)	tie up, bandage		

Двайсет и девети урок / Lesson 29

телевизор	television	фелдшер	paramedic
трая	last, endure		
трая от ден до пладне	be short-lived	хайлайф	uppercrust, beau monde
троша (-иш)	break, crush	характеризирам	characterize, describe
тръс	shock, tremor drum	хвърковат	flying, winged
увеселение	entertainment, merrymaking	ценен	valuable
увличам се / увлекá се (-чеш)	be absorbed	чедо	child, offspring
увличам се в спомени	get wrapped up in memories	шарен	variegated, patterned; multi-colored
угощение	feast	шарена сянка	dappled shade
усамотен	secluded, isolated	шивач (ка)	tailor; dressmaker
устройство	structure, frame; system	шофьорски курсове	driving school
утешавам / утешá (-иш)	comfort, console	ярък	bright, vivid
ученически	pupil's, student's		

CULTURAL COMMENTARY

Literature: Hristo Botev

The revolutionary and poet Hristo Botev (1848-1876) learned Russian early, and, like many young Bulgarian intellectuals at a time when Bulgaria was still part of the Ottoman Empire, went away to high school in Odessa. He was more interested in politics than in his studies, however, and after two years was dismissed. After a brief stint as a schoolteacher among Bulgarian émigrés in the Bessarabian village of Zadunajka (or Zadunaevka), he returned to Bulgaria to finish his schooling, and to work with his stern father, a schoolmaster. His devotion to revolutionary activities soon forced him to go abroad again, however, this time to Romania. There he worked actively for the Bulgarian cause, both in Brailia and Bucharest, as an organizer and spokesman. At the same time, he was actively involved in the arts, both literary (he completed numerous translations and began writing his own poetry) and dramatic (he was part of a theater troupe). He is best known today for his finely-crafted poems which express the fervor of the Bulgarian drive for independence. As the leader of a guerrilla band returning to Bulgaria to fight the Turkish oppressor in May, 1876, he died a hero's death quite similar to that described in his own poem "The Hayduk's Song" (Хайдушка песен).

Literature: Zahari Stoyanov

The writings of Zahari Stoyanov (1850-1889) provide some of the most invaluable insight into the history of Bulgaria's liberation in the 1870s. Not only was Stoyanov a keen observer and a prolific writer, but he was also sufficiently clever and wily to remain alive throughout the violent process of the liberation. He began publishing his memoirs in 1884, and lived long enough to write many volumes of memoirs. He is best known for his voluminous *Notes on the Bulgarian Uprising, Tales of Witnesses* (Записки по българските въстания, разкази на очевидци), but as he was personally acquainted with most of the central figures of Bulgaria's liberation, his biographical sketches of these heroes are also of great interest. His "attempt" at a sketch of Botev's life (Христо Ботев, опит за биография) first appeared in Ruse in 1888.

Geography: Bessarabia

Bessarabia, now part of Moldova and the Ukraine, is located to the north of the province of Dobrudzha (which itself straddles Bulgaria and Romania). For many years, possession of the area was disputed between Ottoman Turkey, Russia, and Romania. The population is mixed, and includes a relatively large Bulgarian community who were settled there after the Russo-Turkish wars of 1792 and 1829.

Village life

Traditional Bulgarian village life was (and is) characterized by hard work, punctuated by festive celebrations whenever possible. Not only weddings but also engagements are celebrated with eating, music and dancing. The village work-party (седянка) was also an occasion for youth to meet, as it was one of the few times unmarried women and men could gather together. Singing, dancing and storytelling were an accompaniment to the work.

Wrestling as a sport is very popular in Bulgarian villages. The form of wrestling contests, where heavily greased fighters would encounter each other in the village square to the accompaniment of bagpipe and drum, is very similar to that in Turkish villages and is assumed to have been taken over from the Turkish model.

Traditional spinning and weaving

LESSON 30

DIALOGUE

Ще се видим ли догодина?

// Вече е следобед. Огънят, на който компанията е пекла шишчета, картофи и чушки, е угаснал. Възрастните пият вино, бира и разхладителни напитки -- който каквото предпочита. Децата и кучетата подскочат след една топка наоколо. //

Таня: Джули, вие още колко ще останете в България?

Джули: Самолетът ни е на 31 август. Точно след десет дена. Но той излита от Франкфурт, така че ще трябва първо да стигнем до там.

Дейвид: България напускаме след една седмица.

Веселин: Защо не поостанете повече?

Дейвид: Нашата ваканция свършва. Започва новата учебна година. Последната за нас с Джули.

Павлина: А какво следвате?

Джули: Ние вече не сме студенти, ние сме аспиранти.

Петър: Така ли? А на каква тема са дисертациите ви?

Дейвид: Аз съм археолог, а Джули се занимава с народна музика.

Веселин: Защо не казваш, Джули, че те интересува българската народна музика? Аз можах такива записи да ти презапиша от фонда на радиото. То още не е късно...

Джули: Това е интересно. Аз впрочем вече направих много хубави записи в няколко добруджански села. Може би догодина...

Веселин: Значи вие пак ще дойдете догодина?

Дейвид: Хубаво би било, но не се знае отсега дали ще е възможно.

Павлина: Ех, Веселине, Веселине. Светът е толкова голям и е пълен с народна музика. Защо ѝ трябва на Джули всяко лято все на едно място да ходи?!

Димитър: Защо не? Къде ще намери по-хубава музика от нашата?

Милена: Ела пак, Джули. Елате и двамата с Дейвид. Ще ни бъде драго да ви видим другото лято.

Веселин: Няма само музиката да гледате. И хората са важни...

Петър: Особено някои, нали така, Веско?

Веселин: Хайде сега и ти. Всички хора са важни...

Павлина: Кой знае, Джули, майка ти как се е затъжила за тебе... И твоята майка, Дейвид. Нищо още не разбирате вие, но като си родите свои деца, ще разберете.

Дейвид: Нашите родители са свикнали да ни няма. Аз още като завърших гимназия, се изнесох на квартира. И другите ми приятели живеят самостоятелно.

Павлина: Не ми разправяй ти на мене, че родителите ви били свикнали с вашето отсъствие... Американските майки и те сърце носят. Майки нали са... Аз знам какво е. Моят син се е накарал да отиде във Варна да живее. Варна ей я къде е, а на мен пак ми е мъчно...

Милена: Майко, ние ще пишем, ще се обаждаме.

Димитър: По два пъти на ден.

Павлина: Смей се ти. Я се сетиш един път в седмицата да завъртиш телефона, я не... В тебе ми е надеждата, Миленче.

Веселин: А ти, Джули, по два пъти на ден ли ще ми пишеш, или веднъж в седмицата?

Петър: А по-нарядко не може ли, или другите честоти се свършиха?

Дейвид: Как така може честотите да са се свършили?

Петър: Ами като в оня виц. Дето келнерът казал на пияницата, който си бил поръчал една малка ракия: "Малките се свършиха, има само големи". Нали разбираш, домързяло го човека през пет минути да тича да му носи още една ракия...

Димитър: Накратко, да обобщя с две думи казаното от предишните оратори: ако не се видим, ще си пишем.

Павлина, Джули, и Веселин в един глас: Да! Да! Ще си пишем!

POSTSCRIPT
**30.1. Standard and literary languages:
the Bulgarian literary standard**

The preceding 29 lessons have presented the essentials of Bulgarian grammar. That which has been described is normally called the *contemporary Bulgarian literary language* (съвременен български книжовен език). This represents the form of the language which is described in language textbooks for foreigners, which is codified in dictionaries, which is taught in school, and which is used in the official media.

This version of a language is usually called a *standard language*. Leading cultural figures, such as linguists, language specialists, and politicians responsible for cultural affairs, agree on the specific form the accepted language should take, a process which involves making many decisions at many levels. For instance, at the level of orthography it must be decided what is the correct spelling for each word, and at the level of orthoepy it must be decided what is the correct pronunciation for every word (in the latter case, the most important information is the placement of the accent). Many of these decisions also involve the shape of the article, the shape of the vowel in instances of the я / е alternation, or the accent of the verb form.

Similar decisions must be made at the grammatical level, resolving such questions as: what is the correct form of the article for each noun? what is the correct imperfectivizing suffix for each derived imperfective? what is the correct plural form for certain masculine nouns? and the like. Finally and perhaps most crucially, decisions must be made at the level of usage and meaning. Because the system of tense, aspect and mood is so complex, the majority of these decisions concern the correct usage of the several tenses and moods. It is also necessary to define the precise meaning of individual words.

The completed set of decisions is codified and communicated to the public in lexical dictionaries, spelling and pronouncing dictionaries, and grammars. *Lexical dictionaries* are organized alphabetically, by word. Each entry is headed by what is called the *dictionary form* of a word (indefinite singular for nouns, masculine indefinite singular for adjectives, and first singular present for verbs). Simplex imperfectives are listed alone; derived imperfectives are usually listed followed by their perfective partner. If the formation of a word is irregular, sometimes the most basic irregularities are listed. Primarily, however, these dictionaries are intended to define the meanings and usage of words.

A spelling and *pronouncing dictionary* (правоговорен речник) is also organized alphabetically, by dictionary form. After the main entry are given all grammatical forms of a word, each with the correct accent. When variant forms are admitted in the standard, both are listed. The preferred pronunciation is also specified, such as those instances of stressed -а which must be pronounced as [-ъ].

A *grammar* is intended to describe all levels of the language. Grammars traditionally begin with a description of the sounds, including accent. They then describe the formation of the several parts of speech (nouns, pronouns, adjectives, numbers, verbs, prepositions, adverbs, particles). Finally, they give as thorough a statement as possible of how and when these different forms (especially the verb tenses) should and should not be used.

The complex of descriptions given in grammars and dictionaries is generally referred to as *prescriptive grammar*: it prescribes how people should speak and write. Teachers, language learners, editors, publishers, journalists, and the like find it extremely useful to be able to refer to such rules.

Because language inevitably changes over time, these prescriptive rules are revised from time to time. The present set of decisions is essentially that formed during Bulgaria's socialist period (with some minor revisions). These decisions in turn rest upon those made by linguists and cultural leaders from the time of liberation (1878) throughout the first half of the present century. Prior to the middle of the 19th century, however, there was no one set written standard. It was part of the national revival movement to propose that educated Bulgarians write not in Greek (the language of Christian schools within Ottoman Bulgaria) nor in the church language (a very archaic form of written Bulgarian), but in the language that they actually spoke. There are several important names within the movement to create these language norms, the most significant of which is Naiden Gerov (Найден Геров, 1823-1900). Gerov compiled the first modern dictionary of Bulgarian and worked tirelessly for the cause of education and literacy.

Movements to create literary languages which would reflect the actual speech of the people (and not a written form reflecting a more elite cultural tradition, usually imposed from outside) were common in 19th century Europe. These movements usually were allied with political causes, either of unification (as in the case of Italy and Germany) or of liberation from foreign rule (as in the case of Serbia and Bulgaria). Defining the "language of the people", therefore, also meant defining the cultural vehicle of the new state. Thus, the various cultural leaders responsible for these decisions strove to find the particular form of that language which would represent what they took to be its purest incarnation, and would consequently best represent and transmit the indefinable "spirit of the people".

There were different ways to achieve this aim. Sometimes it was decided to elevate a single dialect to the level of literary standard. In these cases the chosen dialect was either the language of what had already become the cultural center of the new nation, or was the dialect of a particular town or area which everyone (or at least everyone in power) recognized as exemplifying the "best" speech. Other times, an amalgam language was created, in which the so-called "best elements" of several different local variants were chosen. The first choice has the advantage of naturalness, in that the entire system represents a real, internally consistent spoken language. Its disadvantage is that it is actually natural (for speaking and learning) only to those living in the region where it is spoken. The second choice has the

advantage of breadth but the disadvantage of unnaturalness. Neither choice, of course, is perfect.

The codifiers of Bulgarian chose the second option. This means that there is no one single spoken Bulgarian dialect which corresponds completely to modern standard Bulgarian. What is now the standard language is rather an amalgam of various central and northeastern dialects. This is in fact a true representation of the cultural facts of the 19th century: there was no one single center of the national revival, but rather several centers spread throughout central and northeastern Bulgaria.

30.2. Variation within standard languages, and the concept of "norm"

Not everyone speaks as in a book. In principle, however, all educated speakers of Bulgarian try to speak as they were taught in school. The level they strive to reach is thought of as *normative*, or "the way one ought to speak". It is nevertheless the case that many educated speakers of Bulgarian do not follow all the rules exactly as laid out in this book. Furthermore, there is often more than one way to express a given idea or grammatical construction, and most Bulgarians would accept either way as correct.

Certain of these variant possibilities are codified into the literary standard. Pronouncing dictionaries, for instance, accept both *писах* and *писа́х* (and, of course, *писа́л* and *писа́л*); they also accept both *сто́лове* and *столо́ве*, and *зна́я* and *зна́м*. Most Bulgarians will use only one or the other of these, but some will vacillate between them in their speech.

Other variant forms are not accepted, even though they are very widespread in speech. One example of this is the masculine definite article. Prescriptive grammars require that the subject form of this article be spoken (and written) with a final -т, and that the object form of the article lack this final consonant (e.g. *гра́дът* е голям, but *живе́я в гра́да*). Very few Bulgarians observe this distinction regularly, however, and some do not observe it at all. It is much more common to hear speakers drop the -т in all forms; conversely, a smaller number of speakers use the -т in all forms.

Similarly, few speakers use what has been termed the correct alternant of -я/-е- in all instances. Some use the -е- more often and others use the -я- more often. A higher frequency of -е- forms (e.g. *млеко́, место́*) is especially common in the capital city, Sofia. Residents of Sofia are also more likely to use 1st plural verb forms in -ме (such as *игра́еме*) and to use a hard consonant before the 1st singular and 3rd plural endings -я and -ят, pronouncing *благодаря́* and *пра́вят* as [благодарѣ́] and [пра́вѣт].

Many of the above instances of so-called "incorrect" usage stem from the decisions made by the 19th-century codifiers of the language, who created a language

that some modern linguists have called unnatural. These linguists claim that since there is no existing Bulgarian dialect which distinguishes subject and object forms of the masculine definite forms, it is therefore unnatural to have created such a distinction, and unrealistic to expect modern speakers to make it naturally. Nevertheless, since this distinction has become codified into the language, educated speakers are expected to make it, and indeed, most attempt to do so in formal situations. Similarly, the codified system of я / е alternations is to a certain extent unnatural, in that there is no one dialect in which all the relevant forms are spoken exactly as in the standard language. The variation with respect to this phenomenon is in fact very great throughout Bulgarian dialects.

In these and other instances, speakers attempt (to varying degrees) to use the language as they ought. Nevertheless, it is clear that the underlying, more natural version of the language continues to surface in informal speech situations. Certain of these more informal elements are becoming increasingly more common, and it is likely that at least some of them will find their way into the prescribed norm some day. The very concept of "norm", in fact, admits of a certain fluidity, of which most speakers are aware. Thus, while they attempt to speak with textbook correctness in more formal contexts, they are content to speak (and to hear) numerous different (and technically incorrect) forms of the language on other occasions.

A more subtle level of this question surfaces when one turns to the complex issue of the Bulgarian verbal system. Certain aspects of this problem have been mentioned in Lesson 29, namely the dispute between native and foreign linguists over the degree of autonomy of the renarrated mood within the Bulgarian verbal system. Although in the case of the renarrated mood the linguistic facts are much more complex, the basic issue is the same. Namely, the norm as prescribed defines and describes only part of what people actually say. In the case of the article, accentuation, or the я / е alternation, the question is relatively straightforward: there are a number of variant forms possible, some of which are more acceptable than others. In the case of the verbal system, things are much more complicated, and there is considerable debate among linguists and grammarians about the issues involved.

The central part of the debate was presented in descriptive terms in Lesson 29, and a new solution was proposed. The advantages of this solution are that it seems to describe what people actually do say, and that the changes it proposes in the overall conception of Bulgarian grammar are relatively slight. Language norms are highly conservative, however, and most native linguists and language teachers are convinced that the language must be (and must remain) as they were taught it. The unspoken attitude is that if people do not speak that way, then they should be taught to do so. Linguists who attempt to describe what people actually do say, and to force the normative standard to reflect this, face a fair degree of resistance. When (and whether) the prescriptive grammars of Bulgarian will be altered to reflect more closely what people actually do say is unknown. The important point to note is that in the case of the verbal system, it is not a question of variant forms, some of which are more acceptable than others. It is rather a question of interpretation, and the

names given to various grammatical forms which are used by everyone with more or less agreed-upon meaning.

30.3. Dialectology and linguistic geography: the study of rural dialects

Much of the Bulgarian population remains very attached to the countryside, and in quite specific terms: each has a tie to a particular locale in the countryside. Some are now city dwellers but retain an emotional connection to the natal village of their forefathers; some of these city dwellers actualize this connection by returning to the village on short occasions when possible. For others, the village is their primary or only residence. This has a strong effect on their speech. Despite the fact that most of them have been to school and have been instructed in the standard norms, they rarely speak this standard variant. Put differently, the norm towards which they strive is not that which is described above. Rather, it is the language of their ancestors, many of whom never went to school at all. These several different languages, each defined by the village in which it is spoken, are called *dialects*.

For non-linguists, the term "dialect" usually has negative connotations, and conjures up a picture of economic and social backwardness, or at the most positive a romantic landscape colored with quaint and archaic associations. Linguists, however, view the many different local dialects as objects of study just like any language. Each dialect, in fact, is actually a separate language, with its own internally consistent system. The relationships between the several dialects are studied from several different points of view. In geographical terms, linguists plot the degrees of sameness and difference between the different dialects (with respect to different criteria such as sounds, grammatical forms, and lexical meanings) on dialect maps. In typological terms, linguists study the different ways in which a particular linguistic element can be expressed. In historical terms, linguists use the different existing expressions both to reconstruct a common ancestor, and to describe the probable mechanisms of change that have led to the several different existing states.

There are several major groups of Bulgarian dialects. They are usually called by geographical names, such as the *Rhodope* dialects, the *northwestern* dialects, etc. Within each of these larger groups are numerous smaller sub-groupings. Each of these separate groups is defined not by location, but by the degree of differences between it and its neighbors. These differences are reckoned in terms of linguistic criteria. The choice of criteria is by now traditional; like much else that has to do with modern Bulgarian linguistics, it came gradually into being in the last years of the previous century and the first years of this one.

The primary differentiating criterion is defined by the *-я/-е-* alternation, and is called the *jat' boundary* (*ятова граница*). In older Slavic, there was a separate sound which was represented by the letter called *jat'* (ѣ). Presumably, it was pronounced something like the vowel sound in modern English "at". It is still pronounced this way in some Bulgarian dialects. In most other dialects, it is pronounced either as [e] or [a] or as a combination of the two (i.e. sometimes as [e]

and sometimes as [a]). When it is pronounced as [a], the consonant preceding it is usually soft, and this vowel is therefore usually written -я-.

Other criteria have to do with the vowel which appears in the masculine definite article (which can be -о-, -а- or -ъ-), the sequence of -ръ-/ър-, or the consonant which appears in the future particle (which can be -щ-, -ш-, -к' or the like). Dialects are also differentiated by grammatical criteria. Some dialects have maintained more case forms in nouns and pronouns. Others have a different system of definite articles; for instance, Rhodope dialects have three different definite articles depending on whether the speaker perceives the noun in question to be close to him, far away from him, or neither of the above. Others have a different way of expressing the future tense. Finally, the range of dialectal words is rich. One could spend an entire lifetime studying the differences in Bulgarian dialects.

30.4. Dialectology and sociolinguistics: the study of urban dialects

Until recently, the concept of dialect referred almost exclusively to rural dialects in the sense defined above. In recent years, however, the term dialect has taken on a broader meaning, and has come to refer to any variant speech system which may be associated with a particular group. That is, it has been recognized at a more official level that inhabitants of a particular city may speak a variant of the language which is marked as belonging to that city, or to a particular social class within that city (or to a particular social class over a wider segment of the population). Such speech systems are called *urban dialects*, and the study of variant speech systems which can be associated with different social classes or groups is called *sociolinguistics*.

It is not yet clear how the relatively new field of sociolinguistics will develop in Bulgaria. Until quite recently, the only accepted way one could describe the speech of educated speakers was in terms of the prescriptive grammars and dictionaries. If variation was to be described, it was either done in cautionary terms or in technical terms. In the first case, speakers were told what they should avoid saying (the fact they needed to be told this, of course, was proof that they actually *did* say the word or phrase in question frequently). In the second case, linguists attempted to come up with better descriptions for usages that admittedly occurred and did not seem particularly wrong, but did not seem sufficiently well described in the received prescriptive system (the prime example is the tense/mood question described in Lesson 29).

Simply to admit that there is something called a jargon, however -- that there are ways to say things that are highly informal, and that are associated in everyone's mind with a particular city and social milieu -- is very innovative for Bulgarians. There has been a spate of publications in and about these socially defined styles of speech recently. Most have been centered on the capital city of Sofia, but there have also been descriptions of the jargon associated with other larger cities.

It is true that the speech associated with certain other socially-defined groups, such as members of certain trades, or of certain minority religions, had been described earlier. These were seen as special cases of regional dialects, however. Properly speaking, of course, they are also a part of sociolinguistics. Eventually one hopes that everyone will realize that language only exists in a social context, and that this context must always be taken into account in language description. At that point the concept sociolinguistics will become part of the accepted realm of linguistics. Because linguistics in Bulgaria has been defined in such narrow terms up till now, and because the ideology of the socialist government insisted upon a certain descriptive model of social relations, it has been necessary to expand the horizons in both directions by focusing special attention on "socio-" linguistics as a separate discipline.

30.5. The Bulgarian language: conclusion

This course concludes by returning to the words with which it began:

"Bulgarian is the language of the Republic of Bulgaria, and as such is spoken by approximately ten million people. In global terms, this is a fairly small number. In geographical terms as well, Bulgaria is a relatively small country. It is thus unavoidable that both Bulgarians and those who teach and study Bulgarian become accustomed to thinking of it as a small or lesser-known language, since much of the world refers to it as such.

It is clear to all who know it, however, that Bulgarian is an extremely fascinating and complex language, and that it carries in its expression a cultural heritage of long duration and great richness. Linguists have many different reasons to learn Bulgarian, for both its structure and its dialectal variation hold treasure stores of data yet to be mined and analyzed. Cultural historians also have many reasons to learn Bulgarian, for it covers a vast and important history.

Finally, the people of modern Bulgaria are perhaps the best reason to learn Bulgarian. Communication is the purpose of language, after all, and they are a people eminently worth speaking with."

May the student who has finished this course enjoy many profitable hours, days, and years communicating with Bulgarians and their history!

READING SELECTION

Стойко Стойков, "Българският книжовен език и българските диалекти"

През първата половина на XIX в. българското занаятчийско производство и българската търговия вземат национални размери. Така се създава национален пазар, който свързва българската народност от всички краища на българската територия в едно икономическо цяло. Успоредно с това под влияние на ред конкретни исторически условия се оформя и българският национален език.

Той се изгражда върху основата на североизточните балкански говори, но той не е отделен североизточен диалект, например търновският, както неправилно се твърди, или пък габровският, издигнат до национален език. Територията на централния балкански говор, т.е. областта от двете страни на Средна Стара планина и Средна гора, има по това време ръководна роля в икономическия и културния живот и затова североизточните балкански говори лягат в основата на българския национален език.

Значително влияние оказва и съществуващата по-рано писменост на църковнославянски език, който нашите първи книжовници смятат за стар и истински български език и който се опитват да застъпват в една или друга степен в книжовната си дейност. През трийсетте и четиридесетте години на миналия век у нас се разгарят оживени спорове за характера на литературния ни език, който завършват с пълна победа на народната разговорна реч с нейните най-характерни особености в граматичния строеж: членна форма, липса на падежи и пр. -- и тия особености през петдесетте и шестдесетте години се възприемат като единни норми на литературния език.

Важна особеност на българския книжовен език е, че той се оформя главно като език писан, т.е. в писмената си форма, а не в говоримата. До Освобождението, а и дълго след него само писмената форма на литературния език се възприема като задължителна и стремешът е еднакво да се пише. Едва по-късно се поставя въпросът за правописа. Затова писането е оказало значително влияние върху звуковото оформяне на българския литературен език и във фонетично отношение той значително се отличава от североизточните балкански говори.

Когато се говори за българския национален език като за ново явление, оформило се през първата половина на миналия век, и когато той се съпоставя с българските диалекти, трябва да се имат пред вид няколко важни положения.

Българският национален език не е съвсем ново явление, нов език, а е само по-висша фаза в развоя на общонародния български език. Той се отличава от отделните български диалекти, в това число и от централния балкански говор, на първо място по своя речников състав, след това и по своя фонетичен облик, но е еднакъв с тях по граматичен строеж и основен речников фонд. Затова отношението между литературния език и териториалните диалекти не е отношение между две езикови системи, а

отношение на една по-обработена форма към една по-необработена. В историята на българския език българският национален език не е нов, отделен период, а заедно с диалектите влиза в т.нар. новобългарски период, който започва от XVI в. и който по отношение на старобългарския език има доста нови специфични особености в граматичния строеж, на първо място аналитично изразяване на граматичните отношения между имената.

Разликите между отделните български диалекти съвсем не са така значителни, както обикновено се мисли и както може да се заключи от някои диалектоложки проучвания. Фактите ясно показват, че териториалните диалекти на езика образуват здраво единство, оформена цялост, защото имат еднакъв граматичен строеж, общ основен речник и до голяма степен еднакъв речников състав, а се отличават един от друг само по фонетичните си особености.

Изграждането на българския литературен език като средство за общуване на нацията, като средство, на което се твори по-висока култура, литература, наука, е станало бавно и постепенно с усилията на редица поколения, и то главно чрез обогатяване на речника. При изграждането лексиката на българския национален език се проявява една интересна особеност. Първите наши просветни и книжовни дейци започват да гонят системно турските думи и да ги заместват с домашни или чужди. Източник на много такива заемки става руският език. Освен това от руски език те заемат и необходимите им нови думи за означаване на нови понятия. Посредством руски в българския език навлиза също така и по-голямата част от международната европейска лексика.

И тъй българският литературен език е реално езиково явление, което образува единство, цялост с българските диалекти. Българският литературен език и диалектите представят две страни на общонародния български език, два етапа в неговия развой. Те си сътрудничат, при което диалектите постепенно се сближават и сливат с единния национален литературен език.

Адаптирано от Стойко Стойков, Българска диалектология, Трето издание.

GLOSSARY

аналитичен	analytical (<i>grammar: lacking cases</i>)	липса	lack, absence
в един глас	unanimously	литературен	literary
в това число и	as well as	литературен език	standard language
вземам национални	take on national	навлизам / навляза	enter, penetrate
размери	proportions	нарядко	seldom, at rare intervals
влияние	influence	нация	nation
впрочем	incidentally; in fact	неправилно	incorrectly
габровски	Gabrovo (<i>adj.</i>)	норма	standard, norm
говорим	spoken	облик	aspect, shape
граматичен (<i>and</i>	grammatical	обобщавам /	generalize, draw a
граматически)		обобщя	conclusion
деец	worker, figure	обогатявам /	enrich
диалектоложки	dialectological	обогатя	
добруджански	Dobrudzha (<i>adj.</i>)	обогатявам	enlarge [one's] vocabulary
домашен	domestic	речника [си]	
едва по-късно	only later	обработвам /	cultivate, finish
един от друг	from one another	обработя	
единство	unity, uniformity	образувам	form, constitute
еднакво	equally, alike	общонароден	nationwide, general
еднакъв	identical, the same	общуване	association, dealings
езиков	language (<i>adj.</i>),	оживен	animated
етап	linguistic	оживен спор	lively debate
заемка	stage, degree	оказвам /	render, give
замествам / заместя	loanword	окажа (-еш)	
занаятчийски	replace, substitute	оказвам влияние	exert influence
занаятчийско	craft (<i>adj.</i>)	оратор	speaker, speech-maker
производство	craft industry	освобождение	liberation
застъпвам / застъпя	step over; propound	основен речников	core vocabulary
затъквам се /	begin to miss	фонд	
затъжя се (-иш)		особеност	peculiarity, feature
значителен	considerable,	от двете страни	on both sides
	significant	отсега	from now on
излитам / излетя	take off, fly away	оформен	formed
изнасям се /	move out	(<i>and оформен</i>)	
изнеса се		падeж	(<i>grammatical</i>) case
източник	source; origin	по-голямата част	most, the bulk
име (<i>pl. имена</i>)	noun	по отношение на	as regards
келнер	waiter	победа	victory
конкретен	concrete, specific	подскачам /	jump, leap about
		подскоча (-иш)	
		понятие	concept, notion
		пооставам /	stay a little longer
		поостана	
		посредством	by means of, through
		поставям / поставя	put, produce
		поставям въпрос	pose a question

Трийсети урок / Lesson 30

правоговор	orthoepy, correct pronunciation	средство за общуване	means of communication
презаписвам / презапиша (-еш)	make copies of recordings	съпоставям / съпоставя	juxtapose, compare
производство	production, manufacture	сътруднича (-иш)	collaborate, cooperate
просветен	educational	териториален	territorial
просветен деец	educationalist	т.нар. = така	so-called
проучвам / проуча (-иш)	study, investigate	наречен(ият)	
разгарям се / разгоря се	burn, run high	успоредно	simultaneously, in parallel
разговорен	colloquial, conversational	учебен	school (<i>adj.</i>)
размер	size, scale	учебна година	academic year
разхладителен	cooling, refreshing	фаза	phase, stage
речник	lexicon	факт (<i>pl.</i> факти)	fact
речников	lexical	фонд	stock; fund
ръководен	leading, guiding	фонетичен	phonetic
с две думи	in short	цяло	entity, whole
сближавам се / сближа се (-иш)	draw closer	цялост	entirety, totality
североизточен	northeastern	честота	frequency
системно	systematically	членна форма	definite article
сливам / слей	fuse, combine		

Relaxing in a gazebo on Mount Vitosha, outside Sofia

CUMULATIVE GLOSSARY

INDEX

трудолюбивата българка
със своите сръчни ръце
е пресътворила с
неповторимо художествено
майсторство в шевиците,
тъканите и плетките
поезията на природата
и живота, любовта си
към семейното огнище
и красотата.

Homage to women practitioners of
traditional textile arts, Ethnographic
Museum, Nesebăr

CUMULATIVE GLOSSARY

Lessons 1-30

The following glossary contains all the Bulgarian words used in both volumes 1 and 2 of *Intensive Bulgarian*. Each entry is indexed to the lesson where the word or phrase first appeared. Idioms or other phrasal usage are fully cross-referenced; for instance, the phrase *има́м ну́жда от* (need, have need of) is glossed under *има́м*, *ну́жда*, and *от*.

All entries are accented. Accentual doublets are given where they are mentioned in all major dictionaries (such as *че́ло* or *чело́*); other accentual variants are not noted. Accepted accentual variations in the aorist and L-participle of unprefixated verbs are not noted, either in glossaries or in textual usage. Stress shifts onto the masculine definite article are noted: *ди́м*, *-ѣт*.

Plural forms for nouns are given only when not predictable from grammar rules presented in the lessons. Thus, only plural forms in *-ове* where either ending syllable is stressed, plurals in *-и* of masculine monosyllables, feminine plural forms with shifted stress, or unpredictable neuter plural forms are specifically noted. Gender is noted only when not predictable: feminine nouns in a consonant other than in *-ост* are given with the article (*вече́р*, *-та́*) and neuter nouns ending in other than *-о* or *-е* are given with the gender specified: *меню́* (*neuter*).

Adjectives are given in the masculine singular indefinite form. The absence of a fleeting vowel is noted only when it is not predictable from rules presented in the lessons (thus *червѐн*, but *вѣ́лнен*, *-ена*). In the case of shifting vowels in the root (as in *вѣ́рен*, *вѣ́рна* or *ря́дѣк*, *ре́дки*), the non-masculine form is cross-referenced to the main entry.

Simplex imperfectives are given a single entry; all other verbs are given as aspect pairs with the imperfective listed first. All verbs are given in the standard 1st singular present form. The conjugation class of verbs whose stems end in *-ш*, *-ч*, or *-ж*, or which is not predictable from the citation form, is noted: *пи́ша* (*-еш*), *пу́ша* (*-иш*), *кѣ́я* (*-еш*).

English glosses are given as simply as possible; for a larger range of meanings, the full Bulgarian-English dictionary (the source taken as standard for this glossary listing) should be consulted. When the English noun and adjective forms are homonymous, the notation *adj.*, or an explanatory note such as (*female*) is added. Grammatical information such as *interrogative* or *relative conjunction* has been given in the relevant instances.

This glossary list consolidates and reproduces the separate glossary listings given at the end of each of the lessons in volume 1 (1-15) and volume 2 (16-30). The form is slightly different, in that idioms and phrases are listed here under each of their major components (as opposed to alphabetically according to the first element in the phrase, as in the lessons). A somewhat fuller listing is given herein: certain definitions are more detailed, and certain phrases are given here which were omitted from the lesson glossaries.

Българо-английски речник (урок 1-30)

- а [1] and
 абонирам [11] subscribe
 август [5] August
 австриец [23] Austrian (male)
 австрийка [23] Austrian (female)
 автентичен [13] authentic
 автобиография [17] autobiography, CV
 автобус [2] bus
 автограф [13] autograph
 автомобилен [17] automobile (*adj.*);
 автомобилна катастрофа [17] auto
 accident
 автор [23] author
 авторитет [29] authority, prestige
 авторски [12] author's; авторско право
 [12] copyright
 агне [21] lamb
 агнешки [21] lamb (*adj.*)
 адвокат (ка) [2] lawyer
 адрес [9] address
 аеробика [8] aerobics
 аз [1] I; аз се казвам my name is
 азбука [21] alphabet
 академия [17] academy; Българската
 академия на науките [17] Bulgarian
 Academy of Sciences
 ако [4] if; ако обичате [4] if you
 please; ако и да [22] even though
 акордеон [16] accordion
 актьор [14] actor
 акъл [16] mind, brain, sense
 албум [9] album, picture-book
 алкохол [2] alcohol
 алкохолен [20] alcoholic
 ало [12] hello (on the phone)
 алпинист [28] mountaineer, mountain
 climber
 ама [12] but
 американец [3] American (male)
 американизирам [22] Americanize,
 become American
 американка [3] American (female)
 американски [8] American (*adj.*)
 ами [7] but, well
 аналитичен [30] analytical (grammar:
 without case endings)
 английски [2] English (language)
 англичанин [3] Englishman
 англичанка [3] Englishwoman
 анекдот [24] anecdote
 антрé [20] entryway
 антрополог [26] anthropologist
 апандисит [18] appendix, appendicitis
 апарат [5] [piece of] apparatus, equipment
 апаратура [17] apparatus, equipment
 апартамент [8] apartment
 апетит [9] appetite
 април [9] April
 апропо [13] apropos, by the way
 арабин [23] Arab (male)
 арабка [23] Arab (female)
 арабски [11] Arab (*adj.*)
 аристократ [23] aristocrat, noble
 аристократически [29] aristocratic
 аристокрация [23] aristocracy, nobility
 ароматен [10] aromatic
 армия [12] army
 архаичен [23] ancient, archaic
 археолог [3] archaeologist
 археологически [23] archaeological
 архитектура [7] architecture
 асансьор [11] elevator
 асма [16] trellis vine
 аспирант (ка) [17] graduate student
 аспирантура [17] graduate studies
 аспирин [12] aspirin
 асфалт [19] paving, asphalt
 атмосфера [3] atmosphere
 аха [5] aha
 баба [8] grandmother
 Баба Мърта [11] Granny March (harbinger
 of spring)
 баварец [22] Bavarian
 бавен [3] slow
 багаж [2] baggage, luggage
 баджанак [22] brother-in-law (wife's
 sister's husband)
 байр [26] hill, mound
 бай [1] uncle, old man (*term of address*)
 балдъза [22] sister-in-law (wife's sister)
 балкански [18] Balkan (*adj.*)
 балкон [13] balcony
 БАН = Българска академия на науките
 [17] Bulgarian Academy of Sciences
 банатски [22] from the Banat
 баница [10] banitsa (baked pastry);
 баница с късмети [10] banitsa filled
 with fortunes
 банка [22] bank
 банкер [23] banker, money-agent
 банкет [14] banquet
 бански [13] bathing; swimming suit; по
 бански [13] wearing swimsuits
 баня [3] bath, bathroom
 барок [10] Baroque
 бароков [9] baroque (*adj.*)
 басейн [26] pool, reservoir
 баща [8] father; тй баща, тй майка
 [18] you're my only hope
 бащин [28] paternal, father's
 бе [6] (*vocative particle*); как се
 казваш, бе? [6] what's your name,
 fella?

- бéбе [18] baby
бéден [27] poor, meager
бeдрó [12] thigh
бeз [6] without ; пéт бeз дéсeт [6] ten to five (4:50)
бeз да [14] without (*relative conjunction*)
бeздéлник [25] idler, indolent
бeзднa [18] abyss
бeзкрáен [20] endless
бeзмéсeн [7] vegetarian (i.e. without meat)
бeзпapтиéн (-ийнa) [17] [someone who is] not a party member
бeзплáтeн [22] free of charge, gratis
бeзпoкóйcтвo [29] anxiety, unrest
бeзcи́лeн [28] feeble, powerless
бeзcъзнáниe [29] unconsciousness ; в бeзcъзнáниe cъм [29] be unconscious
бeзyтéшeн [28] inconsolable
бeлéжa (-иш) [7] mark
бeлéжкa [7] note; remark ; кpитични бeлéжки [19] criticisms
бeлéжник [7] notebook, notepad
бeли *see* бял
бeлopýсин [23] Belorussian (male)
бeлopýcкa [23] Belorussian (female)
бeнзи́нoв [29] gasoline (*adj.*)
бepá [12] pick, gather
бecapáбcки [29] Bessarabian
бeтóнeн [27] concrete (*adj.*)
бéшe [6] was (2sg., 3sg.)
бй [27] would (2sg., 3sg.)
библиoтeкa [5] library
бйвaм [20] occur, be ; тaкá нe бйвa [20] that won't do/can't be ; нe бйвa дa пйe [23] [one] mustn't drink [it]
бйвш [17] ex, former
билéт [11] ticket
бйлкa [26] herb
биoгpáfия [22] biography
биoлóг [19] biologist
биoлoгичeн [18] biological
бйpa [4] beer
бйcтpя [20] clarify ; бйcтpя пoлитикaтa [20] discuss politics
бйх [27] would (1sg.)
бйxa [27] would (3pl.)
бйхмe [27] would (1pl.)
бйхтe [27] would (2pl.)
бйя [18] beat
блáг [27] gentle, kindly
блaгoвeрeн [29] pious, faithful ; блaгoвeрнийт cъпpýг [29] [one's] lord and master; [one's] old man
блaгoдápeн [17] grateful
блaгoдápнocт [9] thanks, gratitude ; Дéн нa блaгoдaрнocттá [9] Thanksgiving Day
блaгoдapя [10] thank, pay gratitude ; блaгoдapя [2] thank you
блaгoпpиятeн [21] favorable, auspicious
блaгopóдcтвo [18] nobility
блaгoуxáниe [26] fragrance, aroma
блaжeнcтвó [22] bliss, beatitude
блáтeнcки [21] of the Blaten kingdom area
блeд [11] pale
блecтя [19] shine, sparkle
близнák [23] twin
блйзък [10] close ; блйзки cа [10] they are very close friends
блóк [8] apartment building
блoкйрам [29] blockade
блъcкaм ce / блъcнa ce [29] hit, crash into
блйcвaм / блeснa [29] flash, gleam
блйcкaв [18] brilliant, sparkling
бoáз [18] defile, gorge
бóб [10] beans
бóг [9] god, God ; cлáвa Бóгy [9] thank God ; Бóжe [9] oh God, oh my God ; Бóг дa я пpocтй [16] may she rest in peace
бoгáт [7] rich
бoгáтcтвo [23] riches, wealth
бoгйня [23] goddess
бoгocлyжéбeн [21] liturgical
бoдлив [26] prickly; barbed
бóдpocт [17] liveliness, cheer
бóдър [13] lively, cheerful
Бóжe *see* бoг
бoжécтвeн [29] divine, exquisite
бoжecтвó [23] divinity, deity
бóжи [27] God's, divine
бóй [17] battle, beating
бoклýк [14] rubbish, garbage
бoлeдýвaм [10] be ill ; бoлeдýвaм oт гpип [23] have the flu
бóлeн [2] sick, ill ; бóлeн oт гpип [13] down with the flu ; бóлни [17] sick people, patients
бóлecт [23] illness, ailment ; тéжкa бóлecт [27] grave illness
бoлй (3d person only) [12] hurt ; бoлй мe глaвáтa [12] I have a headache ; бoлйт мe oчйтe [12] my eyes hurt
бóлкa [12] pain
бóлницa [6] hospital
бoнбóн [10] candy
бópя ce [26] fight, strive
бóс [13] barefoot ; хóдя бóс [13] go barefoot
бoтáникa [26] botany
бoтaни́чecки [13] botanical ; бoтaни́чecкa гpaдйнa [13] botanical garden
бoтýш [29] high boot

боя [10] paint
 боя се [8] fear ; не се бой [8] don't be afraid ; боя се от [24] be afraid of ; не бой се [26] don't be afraid
 бояджия, -ийка [10] house painter; paint or dye merchant
 боядисвам [10] paint, color; dye
 браво [10] bravo
 брада (also брадичка) [12] chin
 брада [12] beard; chin
 брадат [21] bearded
 брадва [25] axe
 брак [10] marriage
 брат (plural братя) [8] brother
 братовчед (ка) [2] cousin
 брашно [20] flour ; царевично брашно [20] cornmeal
 бреза [26] birch
 бреме (plural бремена) [28] burden, load
 бридж [14] bridge (card game)
 броя [3] count
 бръмбар [26] bug, beetle ; майски бръмбар [26] May-bug, chafer (*Melolontha melolontha*)
 бряг, брега (plural брегове) [20] coast, bank ; на брега на морето [23] on the seacoast
 БСП (pron. бѐспѐ) [14] BSP (Bulgarian Socialist Party)
 будилник [27] alarm clock
 будя [18] awaken, arouse
 буен, буйна [29] blazing, turbulent; unruly
 буза [12] cheek
 буква [8] letter [of alphabet] ; четá до последната буква [8] read every last word ; кирилски букви [18] Cyrillic [alphabet] letters
 буквен [21] letter (adj.) ; буквени знаци [21] alphabet letters, characters
 булевард [16] boulevard
 булка [10] bride
 бурен [20] stormy, tempestuous
 буркан [6] jar, can
 буря [29] storm
 бут [25] leg, round; thigh
 бутам [6] push, shove
 бутилка [22] bottle
 бучка [25] small lump
 бѹда [7] be
 бѹдещ [9] future (adj.) бѹдеще време [9] future tense ; бѹдеще предварително (време) [22] past anterior (tense) ; бѹдеще в миналото (време) [22] future in the past (tense) ; бѹдеще предварително в миналото (време) [23] future anterior in the past (tense)

Бѹдни вѹчер [10] Christmas Eve
 бѹднина [23] days to come ; бѹднини [23] the future ; свѹтли бѹднини [23] a bright future
 бѹзе [19] danewort (*Sambucus ebulus*) ; прѹва на бѹзе и копѹва [19] make mincemeat of
 бѹлгарин [3] Bulgarian (male)
 бѹлгарист (ка) [17] specialist in Bulgarian studies
 бѹлгарка [3] Bulgarian (female)
 бѹлгарски [1] Bulgarian; Bulgarian language
 бѹлгарче [13] young Bulgarian
 бѹлхѹ [25] flea
 бѹрз [6] [27] fast, quick; urgent ; стѹва бѹрзо [6] it's quick, it goes quickly ; на бѹрза рѹкѹ [18] hastily ; бѹрза пѹмощ [18] first aid, ambulance
 бѹрзам [4] hurry, be in a hurry
 бѹрша (-еш) [13] wipe, rub
 бѹчва [18] barrel, cask
 бюфѹт [22] sideboard, buffet, refreshment bar
 бягам [24] run, run away; avoid; flee
 бял, бѹли [2] white ; бял дрѹб [12] lung [see also дрѹб] ; бял като платнѹ [21] white as a sheet ; сред бял дѹн [29] in broad daylight
 бѹх [6] was (1sg.)
 бѹха [6] were (3pl.)
 бѹхме [6] were (1pl.)
 бѹхте [6] were (2pl.)

в [1] [6] in, into, on, at
 в. = вѹк [20]
 вагѹн [6] wagon, car
 вѹдя [18] take out, get issued
 важен [8] important
 важност [17] importance
 ваза [17] vase
 вакѹнция [6] vacation
 вали (3d person only) [12] rain, etc. (precipitation) ; вали (дѹжд) [12] it's raining ; вали снѹг [12] it's snowing ; вали гѹд [12] it's hailing ; вали сѹлни дѹждѹве [12] it's raining heavily ; вали като из ведрѹ [12] it's raining buckets
 вампѹр [24] vampire
 вампѹрдѹжѹ [24] vampire fighter
 вампѹрѹвам [24] turn into a vampire
 вариант [16] variant
 варѹ [3] boil, cook

вác [10] you (*plural/polite; direct object pronoun*)
 вáш [8] your, yours (*plural/polite*)
 вглéждам се / вглéдам се [26] stare, peer closely
 вгрáждам / вградя [26] build in, wall up; immure
 вдíгам / вдíгна [6] raise, lift; вдíгам шúм [6] make noise; вдíгам раменé [29] shrug shoulders
 вдíшвам / вдíшам [26] inhale
 вдру́гиден [24] the day after tomorrow, the following day
 вдълбочáвам се / вдълбочá се (-иш) [27] be absorbed, be engrossed
 вдъхвам / вдъхна [27] breathe in; inspire
 вдя́сно [11] on the right
 вегетериáнец [3] vegetarian (male)
 вегетериáнка [3] vegetarian (female)
 ведна́га [4] immediately, at once
 веднџ [7] once; о́ще веднџ [16] again, once more
 ведрó [12] bucket; вали́ като из ведрó [12] it's raining buckets
 ве́жда [12] eyebrow; гџсти ве́жди [27] bushy eyebrows
 ве́к, -џт (*plural вековé*) [12] century; XIX в. [20] the 19th century
 веку́вам [28] live for ages; веку́вам та́м [28] live there forever
 вели́к [21] great
 вели́кден [21] Easter
 вели́чие [28] grandeur, greatness
 велосипéд [14] bicycle
 верáнда [23] veranda, porch
 вѳрен, вѳрна [10] true, faithful
 вѳрно е, че [10] it's true that;
 изрáзявам се вѳрно [22] say [it] right
 вѳрност [17] truthfulness, veracity
 веро́ятен [17] probable
 веро́ятно [17] probably
 вѳсел [9] happy, gay, lively
 вѳстник [6] newspaper
 ветровé see вѳтър
 вѳче [3] already, by now; стíга вѳче [16] that's enough already!; вѳче не сѳ ви́жда [20] one can no longer see [it]
 вѳчен [18] eternal
 вѳчер, -та́ [9] evening; дóбѳр вѳчер [9] good evening (*fixed phrase*); вѳчер, вечерта́ [9] in the evening; та́зи вѳчер [9] this evening; у́тре вѳчер [9] tomorrow evening
 вѳчѳрен [9] evening (*adj.*)
 вѳчѳря [26] dinner, supper
 вѳчѳрям [9] eat dinner
 взаи́модѳйстви́е [20] interaction

взíдан [18] "walled-in"
 взíмам (*or взѳмам*) / взѳма [4] take; begin, take to; взѳми́ мо́ливите! [4] pick up the pencils!; взѳмам си дови́ждане [13] make one's farewells; взѳмам решѳние [18] arrive at a decision; щѳ ми взѳме здравѳто [20] it'll be the death of me; взѳмам мѳрки [20] take steps, take precautions; взѳмам нациóна́лни размѳри [30] take on national proportions
 взíрам се / взра́ се [25] peer
 ви [5] you (*plural/polite, direct object pronoun*)
 ви [7] (to) you (*plural/polite, indirect object pronoun*)
 ви́д, -џт [11] [12] aspect; view, appearance; (не)свѳршен ви́д [12] (im)perfective aspect; íмам пред ви́д [19] bear in mind
 видеокáмера [5] videocamera
 видеокáсета [12] video cassette
 виѳе [1] you (*plural/polite subject pronoun*)
 ви́ждам / ви́дя [3] [4] see; ви́ж каквó [12] look, well (*topic focuser in conversation*); дѳто (or кѳдѳто) ми очí ви́дят [25] wherever my feet lead me; да бí мѳрно седя́ло, не бí чѳдо ви́дяло [28] that's what comes of asking for trouble
 византíйски [8] Byzantine
 ви́кам [12] shout, yell; ви́кам на во́ля [12] shout to one's heart's content
 ви́квам / ви́кна [20] call to, yell at
 ви́ла [10] pitchfork
 ви́ла [23] villa
 ви́лица [10] fork
 ви́наги [4] always
 ви́но [2] wine
 ви́рѳя [20] thrive, flourish
 виртуóз [17] virtuoso
 виртуóзен [18] masterly
 висóк [5] tall, high; elevated; loud
 височинá [20] height, elevation
 ви́сш [16] high, supreme; ви́сше образовáние [16] higher education; вѳв ви́сша стѳпен [22] eminently, in the highest degree
 ви́ся [28] hang, dangle; hang about
 ви́тошки [27] of or pertaining to Vitosha
 витрíна [27] window [of a shop or public establishment]; showcase
 ви́ц [12] joke; разпѳвя́м ви́ц [12] tell a joke
 ви́я [20] curve, wind
 вкар́вам / вкар́ам [12] push in, drive in; вкар́вам гóл [12] score [a goal]
 вклю́чвам / вклю́ча (-иш) [14] include

Българо-английски речник (урок 1-30)

- вкус, -ът [7] taste ; по вкуса на всеки човек [7] to everyone's taste
 вкусен [6] tasty, delicious
 къщи [6] home, at home
 влага [18] dampness, moisture
 владетел [20] [23] ruler, owner
 владетелски [23] ruling, ruler's
 владя [20] rule, control ; владя език [20] have command of a language
 влак [2] train ; пътувам с влак [2] travel by train
 власт, -та [20] power, authority
 влахо-молдавски [21] Wallacho-Moldavian
 влечуго (*plural* влечуги) [26] reptile
 вливам / вляя [26] infuse, pour into
 вливам се / вляя се [26] flow into, empty into
 влизам / вляза [4] enter, go in
 влигам / влетя [26] dash, rush (в into)
 влияние [30] influence ; оказвам влияние [30] exert influence
 влияя [25] influence
 влюбен [14] in love ; влюбени [16] lovers
 ляво [11] on the left
 вмъквам / вмъкна [21] insert
 внасям / внеса [19] import, bring in
 внимавам [6] pay attention ;
 внимавайте, бугате човека [6] careful, you're pushing someone
 внимание [14] attention ; вниманието му се притъпи [14] his attention wandered ; обръщам внимание на [23] pay attention to
 внимателен [14] attentive
 внос [20] import
 внук [10] grandson
 внучка [10] granddaughter
 вода [4] water
 вода [8] lead, take
 военен [19] military
 воин [18] warrior
 войстина [22] in truth (*archaic Slavonic*)
 войстина воскресе [22] in truth Christ has risen (ritual Easter formula)
 войвода (*or* воевода) [29] military leader, chieftain
 война [7] war
 войник [7] soldier ; служба войник [24] do military service
 вол [24] ox
 волен [18] free, independent
 воля [12] will, desire ; викам на воля [12] shout to one's heart's content
 вопъл [28] wail, lamentation
 воскресе [22] arose (3sg. aorist, *archaic Slavonic*)
 впечатление [22] impression ; с впечатление съм [22] be left with the impression
 впивам / впия [28] sink, dig ; впивам поглед в [28] fix one's gaze on
 впрочеи [30] incidentally; in fact
 врабче [22] sparrow
 врат [12] back of the neck
 врата [2] door
 вратовръзка [13] necktie
 вреден [20] harmful, injurious
 вредя [20] harm ; вредя на здравето [20] be bad for one's health ; вредя на очите [20] be hard on one's eyes
 време (*plural* времена) [2] [9] time; weather; season ; времето е топло [2] the weather is warm ; в последно време [6] recently ; по това време [7] at about that time ; годишните времена [9] seasons (of the year) ; доброто старо време [11] the good old days ; от време на време [14] from time to time ; време му е [16] it's time for him [to go/do it, etc.] ; по време на [25] during ; в наше време [26] nowadays ; времето не ми стига [26] I'm hard pressed for time ; открый време [27] from time immemorial
 време [9] verbal tense ; сегашно време [9] present tense ; бгдеще време [9] future tense ; минало свършено време [12] aorist tense ; минало несвършено време [14] imperfect tense ; минало предварително време [19] past anterior tense
 временен [23] temporary
 временно [23] for the time being
 връзка [13] tie, string, shoelace ; връзки [19] connections
 връх, върхът (*plural* върхове) [11] summit; tip
 връчвам / връча (-иш) [18] hand, deliver, present
 връщам / върна [5] [20] return; turn away (*transitive*)
 връщам се / върна се [11] return, go back
 вря [9] boil (*intransitive*)
 все [10] [29] always, constantly; surely ; все ме няма [10] I'm never there ; все още избирам [10] I'm still looking ; все едно и също [10] [it's] always the same thing ; все ми е едно [16] it doesn't make any difference ; все пак [18] nevertheless
 всевъзможен [22] all sorts of, every possible

всѣки, всѣка, всѣко [6] every ; всѣки
момѣнт [6] any minute ; на всѣка
ценá [12] at any price, at all costs,
absolutely
всеобщ [28] universal, general
всѣчко [2] all, everything ; всѣчко шѣст
[6] six in all ; всѣчко хубаво [2]
all the best
вслѣшвам се / вслѣшам се [18] listen
closely
всѣщност [29] actually, in fact
всѣкакъв [17] all sorts of
втѣри [8] second ; втѣра мáйка [10]
stepmother ; втѣри башá [10]
stepfather
втѣрник [9] Tuesday
вѣйна [22] aunt (mother's brother's wife)
вѣйчо (*plural* вѣйчовци) [10] uncle
(mother's brother)
вход [8] entrance
входящ [23] incoming ; входящ нѣмер
[23] "incoming number" on official
correspondence
вчѣра [9] yesterday ; вчѣра следобѣд
[9] yesterday afternoon ; вчѣра
сутринтá [9] yesterday morning
вчѣрашен [9] yesterday's
във = в [7]
въвѣждам / въвѣдá [20] bring in,
introduce
въглища [27] coal
въдица [22] fish-hook; fishing rod
въжé [22] rope, line
въздѣйствиe [21] influence, impact
въздух [4] air ; на въздух [24]
outdoors, in the open air
въздѣхвам / въздѣхна [29] sigh
възлáгам / възлѣжа (-иш) [21] assign,
delegate [a task]
възмѣжен [23] possible
възмѣжност [27] possibility, chance
възниквам / възникна [21] arise,
originate, come into being
възпáлѣние [23] inflammation
възпáтавам / възпáтам [20] bring up,
educate
възпитáние [29] upbringing, education
възпрепáтствувам (*or* възпрепáтствам)
[22] prevent, hinder
възприѣмам / възприѣма [18] perceive,
apprehend
възпáвам / възпéя [28] praise in song,
glorify
възраст, -тá [27] age ; отивам на
[нѣчия] възраст [27] be appropriate to
[one's] age
възрастен [4] adult; elderly
възрастни [4] grownups

възстановявам / възстановя [23] restore,
rebuild
възтѣрг [10] delight, rapture ;
предизвѣквам възтѣрг у [10]
enrapture
възхищáвам / възхитя [17] enrapture, fill
with admiration
възхищáвам се / възхитя се [22] admire,
be enraptured by
вълк (*plural* вълци) [8] wolf
вълна [21] wool
вълнен, -ена [13] woolen
вълнувам [17] excite, agitate, disturb
вълнувам се [17] be agitated, excited ;
не сѣ вълнувай [17] take it easy
вълшѣбник [11] magician, wizard
вън [11] out
външен [24] outside, outward, external
въобщѣ [11] in general; at all
въпреки [19] despite ; въпреки че [19]
despite the fact that
въпрѣс [11] question ; поставям въпрѣс
[30] pose a question
вървя [3] walk, move, go ; вървя с
[10] go well with ; вървя си [10]
get going ; вървя под ръкá [14]
walk arm in arm ; днѣс нýма да ми
върви [14] today's not going to be my
day
върлúвам [24] rage, run rampant
въртá [22] turn, spin ; въртá опáшка
[22] wag tail
въртá се [14] turn around, rotate; move
върху [17] on, over ; градя върху
основата на [21] build on the
foundations of
върша (-иш) [29] do, commit ; върша
домакинска рáбота [29] do
housework
въстáние [20] uprising, rebellion
вѣтре [11] in, inside
вѣтрешен [18] internal
вѣра [20] faith, belief
вѣрвам [7] believe
вѣрване (*plural* -ния) [24] belief
вѣрно [22] right, correctly
вѣтър (*plural* ветровé) [2] [7] wind ;
ýма силен вѣтър [2] there's a strong
wind, it's very windy ; вѣтър рáбота
[25] nonsense, baloney

г. = годíна [9]
г. = град [17]
гáбровски [30] Gabrovo (*adj.*)
гáд [29] vermin
гáдина [29] animal, brute

Българо-английски речник (урок 1-30)

- газиран [20] fizzy, carbonated
газя [26] wade, tread on ; гáзя калтá [26] flounder through the mud
г-жа = госпожá [21]
гайда [16] bagpipe
гама [18] scale, gamut
гара [5] station
гарга [29] crow, rook
гарнитýра [4] garnish ; пържóла с гарнитýра [4] steak with the trimmings
гасна [28] die out, fade away
гаф [19] gaffe, blunder
гдe = дe, къдe [29]
ГДР (pron. гeдeрe) [14] GDR (DDR, former East Germany)
гeрдáн [14] necklace, collar
гeрмáнец [23] German (male)
гeрмáнка [23] German (female)
гeрмáнски [14] German
гeрóй [23] hero; character (in a literary work)
ги [5] them (*direct object pronoun*)
гиздав [27] pretty, comely
гимназия [3] academically oriented high school
гимнастик, -йчка [19] gymnast
главá [12] head ; двe децá на главáта [17] two kids to support ; тpия му сoл на главáта [25] haul him over the coals
главен [9] main, chief ; глáвна рoля [27] the lead
глáвно [9] mainly
главобóлие [25] headache
глагол [21] verb
глаголен [21] verbal
глаголица [21] Glagolitic [alphabet]
глад [7] hunger
гладен [2] hungry ; на глáдно сърцe [22] on an empty stomach
глас, -ът (plural гласовe) [12] voice ; на глас [26] aloud ; в eдйн глас [30] unanimously
гласувам [25] vote
глася [24] state, indicate; intend, prepare
гледам [4] [9] look at; look after ; глeдам на кáрти [18] read [some]one's fortune
гледна тóчка [22] point of view
глезен [12] ankle
глезя [28] spoil, pamper
глоба [17] fine, penalty
глобявам / глобя [19] fine, impose a penalty
глождя [27] gnaw; rankle
глупав [20] stupid, foolish
глупост [28] foolishness, nonsense
глътвам / глътна [7] [take a] swallow
глътка [3] swallow, gulp
г-н = господйн [19]
гнездó [13] nest
гнуc ме e [12] feel nauseated
го [5] him, it (*direct object pronoun*)
гoвop [18] speech, dialect
говорим [30] spoken
говоря [3] speak, talk ; гoвopя в пoлза на [29] argue in favor of
годeж [29] engagement, betrothal
годeник [10] fiancé
годeница [10] fiancée
година [3] year ; през 1975 г. [9] in 1975 ; мйне не мйне година [19] every year or so ; днec навършвам 20 години [23] I'm 20 years old today ; учeбна година [30] academic year
годишен [9] yearly, annual ; годишните времена [9] seasons [of the year] ; 25 годишен съм [29] be 25 years old
годишнина [10] anniversary
гозба [5] dish
гол [12] goal (in sports) ; вкарвам гол [12] score [a goal] ; изпýскам гол [12] miss [a goal]
гол [17] naked
големина [20] size, magnitude
голям, големи [2] large, big ; големите [4] big ones, adults ; голямо движение [12] lots of traffic ; до голяма степен [17] to a great extent ; голям лъжец [25] consummate liar, swindler ; ймам голям успех [27] be wildly successful ; пo-голямата част [30] most, the bulk
гоня [21] chase; persecute; seek after
горá [3] wood, forest
горд [17] proud
гордея се [20] take pride in ; гордея се с [20] be proud of
гордост [22] pride
горе [11] up ; горе-дóлу [11] more or less
гореизлóжен [17] aforementioned
горен [26] upper, higher, top
горещ [11] hot
горещина [20] heat
гориво [29] fuel
горкийт, горкáта [18] wretched one, poor thing
горкó [17] woe (to someone)
гóрски [26] wood, forest (*adj.*)
гóрски [26] forest ranger
гóрък (and горчийв) [17] bitter
горя [11] burn
Гoспoд [27] God, the Lord ; eдйн Гoспoд знáе [27] God only knows

господá [3] gentlemen ; дáми и господá [3] ladies and gentlemen (*vocative*)
 господáръ [20] master
 господи́н [1] Sir, Mr.
 госпожа́ (*plural* госпо́жи) [1] Ma'am, Mrs.
 госпо́жица [1] Miss
 го́ст (*plural* го́сти) [5] [8] guest ; идвам на го́сти [5] come/go over to visit
 го́стенин [28] guest (male)
 го́стенка [28] guest (female)
 госто́прие́мство [28] hospitality
 госту́вам [25] stay with, visit ; то́й ми госту́ва [25] he's staying with me
 готва́рски [7] cooking, culinary ; готва́рска кни́га [7] cookbook
 готвя́ [4] prepare, cook
 готвя́ се [9] prepare, get ready
 гото́в [6] prepared, ready
 гоща́вам / гостя́ [29] entertain, treat
 гра́бвам / гра́бна [18] snatch up, carry off
 гра́д [12] hail
 гра́д, -и́т (*plural* градо́вe) [6] [7] town, city ; в г. Со́фия [17] in the city of Sofia ; зати́нено гра́дче [25] godforsaken little town
 гради́на [3] garden ; зоологическа гради́на [19] zoo ; гра́дска гради́на [22] town garden
 гради́нка [18] small garden
 гра́дски [22] town, municipal; urban ; гра́дска гради́на [22] town garden
 гра́жданин [22] citizen
 гра́жданка [23] citizen (female)
 граматиче́н (*and* граматиче́ски) [30] grammatical
 гра́ница [24] border, boundary; limit
 гранича́ръ [18] border guard
 гра́ф [26] count, earl
 графиче́н [21] graphic
 гра́ча (-иш) [29] croak, caw
 гре́йвам / гре́йна [18] come out, start to shine (of sun)
 грехо́вност [24] sinfulness, wickedness
 греша́ (-иш) [7] sin, err
 греше́н [26] sinful; wrong
 грешка́ [3] mistake
 гре́я [9] warm, heat up; shine ; слъ́нцето гре́е [9] the sun is shining
 гри́ва [26] mane
 гри́жа се (-иш) [23] care ; гри́жа се (за) [23] look after/take care of
 гри́п [13] influenza, flu ; бо́лен от гри́п [13] down with the flu
 грóб [16] grave
 грóбища (*plural*) [29] cemetery
 грóбница [23] tomb
 грóзде [9] grapes (*collective*)

гроздобе́ръ [24] grape-gathering, grape harvest
 грóздов [2] [made] of grapes
 грóзен [24] ugly, hideous
 грѣ́б, грѣ́бѣт (*plural* грѣ́бовe) [12] back ; обръ́щам се с грѣ́б [17] turn one's back
 грѣ́д, -та́ (*or* грѣ́дѣ) [12] chest
 грѣ́к, грѣ́кѣт (*plural* грѣ́ци) [6] [23] Greek (male)
 грѣ́м, грѣ́мѣт (*plural* грѣ́мовe *or* грѣ́рмове) [16] thunder(bolt)
 грѣ́моте́вица [24] peal of thunder
 грѣ́мѣк [27] loud, high-sounding ; грѣ́мка сла́ва [27] resounding fame
 грѣ́цки [20] Greek (*adj.*)
 грѣ́х, грѣ́хѣт (*plural* грѣ́ховe) [18] sin
 губя́ [14] lose
 гу́ма [29] rubber; tire (for vehicle)
 гу́ша [12] neck, throat
 гу́щер [24] lizard
 гѣ́ба [4] mushroom ; омлѣ́т с гѣ́би [4] mushroom omelet
 гѣ́ба́ръ [19] gatherer, grower or seller of mushrooms
 гѣ́дула́ръ [26] gudulka player
 гѣ́дулка [16] gudulka (folk violin similar to rebec)
 гѣ́лтам [8] swallow ; гѣ́лтам лека́рство [8] take medicine
 гѣ́мза [22] particular sort of dark red wine
 гѣ́рбом [26] with/on one's back
 гѣ́рда [12] breast, bosom
 гѣ́рки́ня [23] Greek (female)
 гѣ́рло [12] throat
 гѣ́рци *see* грѣ́к
 гѣ́ст [27] thick, heavy ; гѣ́сти ве́жди [27] bushy eyebrows
 гюве́ч [20] earthenware pot; Balkan one-pot stew

да [5] (*subordinating/modal conjunction*) ; искам да до́йда [5] I want to come ; не мо́га да до́йда [5] I can't come ; ако и да [9] even though ; да сте жи́ви и здра́ви [11] here's to your life and health ; и то́й да до́йде [13] he should come too ; да влѣ́зе ли? [16] should he come in? ; да ме уби́еш [29] for the life of me
 да [27] if ; да зна́ех [27] had I known
 да́ [1] yes
 да́вам / да́м (даде́ш) [9] give; allow ; да́й [4] give (*imperative*) ; да́вам под на́ем [12] rent out ; да́вам на

Българо-английски речник (урок 1-30)

- заем [12] loan ; дадено явление [20] the given phenomenon ; давам душa за [27] be crazy about
- давя [24] drown; suffocate
- даже [11] even
- дай see давам
- дайчово хоро [16] Daicho's dance (name of a folkdance)
- далече (and далеч) [4] far ; far away
- далечина [26] distance
- дали [11] whether, if (*relative/question particle*) ; дали има смисъл? [11] does it make any sense? ; не зная дали има смисъл [11] I don't know whether it makes any sense
- дама [3] lady ; дами и господa [3] ladies and gentlemen (*vocative*)
- данни [17] data
- данo [10] let's wish, if only, I hope ; данo пристигне навреме [10] let's hope it gets there on time
- дантeла [16] lace
- данък [17] tax
- дар, -ът (*plural* дарове) [23] gift, donation; talent
- дарба [27] gift, talent
- датирам [23] date, go back to
- датчанин [23] Dane (male)
- датчанка [23] Dane (female)
- два [6] two (*masculine*)
- двайсет [6] twenty
- двама [6] two (*masculine animate*)
- дванайсет [6] twelve
- две [2] [6] two (*feminine, neuter; in counting*) ; зная и две и двеста [29] adapt to circumstances ; с две думи [30] in short ; от двете страни [30] on both sides
- двегодишен [29] two-year old (*adj.*) ; two-year long (*adj.*) ; biennial
- двеста [9] two hundred ; зная и две и двеста [29] be adaptable
- движи се (-иш) [14] move, go
- движение [12] movement; traffic ; голямо движение [12] lots of traffic ; правилa на пътното движение [12] traffic laws, rules of the road
- двойка [10] [13] pair; "2" (failing mark in school)
- двойкаджия, -ийка [10] high school dropout
- двор [11] yard ; играя на двора [11] play in the yard
- дворец [19] palace ; Нарoден дворец на културата [19] People's Palace of Culture
- двуцветен [13] two-colored
- де [10] (*intensifying particle*) ; вземете де! [10] so take [some] already!
- дебел [22] thick, fat ; с дебели очи [22] shameless
- дебют [23] debut, opening
- дeвер [22] brother-in-law (husband's brother)
- девет [6] nine
- деветдесет [6] ninety
- девети [8] ninth
- деветнайсет [6] nineteen
- деветстотин [9] nine hundred
- деди (*pl. only*) [28] ancestors, forebears
- деец [30] worker, figure ; просветен деец [30] educationalist
- дежурен [10] on duty
- дежурство [10] duty
- дейност [21] activity
- декан [18] dean
- декември [9] December
- декларация [23] declaration
- декламирам [7] declaim, recite
- делничен [28] workaday, humdrum
- дело [20] deed, achievement; case
- деля [20] divide, split up
- демократически [14] democratic
- демократия [13] democracy
- демонстрирам [23] demonstrate, display
- ден -ят, (*plural* дни, 2 дeна or дeня) [4] [6] day ; рожден ден [5] birthday ; добър ден (*fixed accent*) ; [6] hello, good day ; днешен ден [9] this very day ; други ден [9] the day after tomorrow ; онзи ден [9] the day before yesterday ; през деня [9] in the daytime ; Ден на благодарността [9] Thanksgiving Day ; тези дни [22] one of these days ; трая от ден до пладне [29] be short-lived ; сред бял ден [29] in broad daylight
- дера [12] skin, fleece, tear, scratch
- десен, дясна [11] right (as opposed to left)
- десерт [6] dessert
- десет [6] ten
- десетилетие [23] decade
- десетина [23] ten or so; half a score
- десетки [20] ten ; няколко десетки думи [20] a few score words
- детe (*plural* деца) [1] [3] child ; от детe [12] since childhood
- детински [13] childish ; детински работи [13] kid's stuff
- детинство [22] childhood
- дего [16] where[ever], who, for ; дего (or където) ми очи видят [25] wherever my feet lead me
- джафкам / джафна [23] уар

- джамяя [24] mosque
джинси [13] jeans
джип [29] jeep
диалект [21] dialect
диалектоложки [30] dialectal,
dialectological
див [29] wild
дигам = вдигам [29]
дизелов [29] diesel (*adj.*)
диканя [18] threshing board
диктувам [14] dictate
дим, -ът [4] smoke
диплома [18] diploma
директен [8] direct
директор (ка) [13] director
дисертация [17] dissertation
дисциплина [29] discipline
длан [12] palm of the hand
длъжен [16] indebted, obliged
дневник [10] diary
днес [1] today
днешен [9] today's ; днешен ден [9]
this very day
до [2] [5] [6] by, near, next to; [up] to;
until ; то е до вратата [2] it's by the
door
добивам / добия [27] get, acquire
добитък [18] cattle, livestock
добре [2] well, fine; O.K. ; добре
дошли! [2] welcome! ; добре ли си
сега? [3] are you O.K. now? ; добре
заварили [27] well-found (*answer to*
добре дошли)
доброволно [29] voluntarily
добродушен [22] good-natured, kind-
hearted
добросъвестен [26] conscientious
добруджански [30] Dobrudzha (*adj.*)
добър [2] good ; добър вечер [9]
good evening (*fixed phrase*) ; добър ден
(*fixed accent*) [6] hello, good day ;
добро утро [9] good morning ;
доброто старо време [11] the good
old days
довеждам / доведá [23] bring; bring
about, lead to
довѐрие [26] confidence, trust ; отнасям
се с доверие към [26] put trust in, rely
on
доверявам / доверя [17] entrust ;
доверявам се на [17] confide in
довѐчера [9] this evening
довиждане [8] goodbye ; вземам си
довиждане [13] make one's farewells
довѐлен [6] pleased, satisfied ; довѐлен
до блаженство [22] blissfully content
довършвам / довърша (-иш) [22] finish
off, bring to a close
догарям / догоря [26] burn low, burn out
догодина [7] next year
догонвам / догоня [26] run after, overtake
доживявам / доживея [24] live to see
дойда *see* дохождам
докарам / докарам [10] drive to, bring
to
докато [9] while, until ; докато не
[13] until
доклад [12] report, [scholarly] paper ;
изнасям доклад [19] read/deliver a
paper ; пленарен доклад [19]
keynote paper
доколкото [20] as far as
доктор [17] doctor
документ [17] document ; срок за
подаване на документи [20]
application deadline
докъм [21] until approximately
долаям / доловя [26] catch, detect, make
out
долен [20] lower
доливам / долея [26] top up, pour in
more
долина [20] valley
долитам / долетя [13] come flying
долу [11] down ; горе-долу [11]
more or less
дом, -ът (*plural* домовѐ) [7] home, house ;
у дома [10] at home
домакин [23] householder, proprietor,
manager, host
домакински [29] household (*adj.*) ;
върша домакинска работа [29] do
housework
домакиня [23] householder (female),
proprietress, housewife, hostess
домат [6] tomato
доматен [20] tomato (*adj.*)
домашен [2] [7] [30] homemade; home
(*adj.*); domestic
домашно [8] homework
домитам / домета [26] sweep up, finish
sweeping
домързява ме / домързи ме [18] (*3rd*
person only) not feel like, be too lazy
донасям / донесá [7] bring
допйвам / допйя [28] drink up, finish
drinking
допускам / допусна [27] allow, admit;
suppose
допълвам / допълня [17] supplement,
expand
допълнение [8] addition, supplement
допълнителен [23] additional,
supplementary
доразвивам / доразвйя [21] develop fully,
elaborate

дори́ [8] even
 досега́ [6] until now
 доскоро́ [23] until recently
 досмеша́ва ме / досмешее́ ме (3d person only) [13] feel like laughing
 досрамя́ва ме / досрамее́ ме (3d person only) [13] feel ashamed
 доста́ [22] fairly; a good deal
 достатъ́чен [7] enough
 достига́м / достига́на [18] reach, achieve
 дости́жение [21] achievement
 досто́йство [18] worth, dignity
 досто́ен [25] worthy, well-deserved, just
 досто́йно [25] with dignity, in a fitting manner
 дотога́ва [22] until then, by that time ;
 дотога́ва, докато́ [22] until
 дохо́ждам / дой́да [5] come, arrive
 доча́квам / доча́кам [28] wait for; live to see
 дочу́ване [12] goodbye (on the phone)
 дошъл́ / дошла́ / дошли́ [11] come (active participle) ; добре́ дошъл́ [11] welcome (to a male friend) ; добре́ дошла́ [11] welcome (to a female friend) ; добре́ дошли́! [11] welcome (to group or formal acquaintance)
 дра́г [2] [3] dear ; Дра́ги Боб, [2] Dear Bob, (beginning of a letter) ; дра́го ми е́ [21] I'm pleased
 дра́зня [23] irritate
 дре́вен [20] ancient
 дреся́рам [16] train, break in
 дре́ха [10] article of clothing ; дрехи́ [10] clothes
 дроб, -ът (plural дробове́ or дробове́) [12] lung (see also бял дроб) ; че́рен дроб [12] liver
 дробче́ [23] liver [food] ; пилешки дробчета́ [23] chicken livers
 дру́г [2] [7] other, another; next ; на дру́гата спи́рка [7] at the next stop ; дру́ги де́н [9] the day after tomorrow ; дру́гата но́щ [9] tomorrow night ; дру́гия пѐт [17] the next time (adverb of time) ; една́ до дру́га [23] next to each other ; е́дин от дру́г [30] from one another
 дру́гаде [19] elsewhere ; ни́къде дру́гаде [19] nowhere else
 другáр (ка) [1] comrade
 другáрче [13] playfellow, playmate
 дру́го [16] other, rest ; дру́гото ще е́ наред [16] the rest will be O.K.
 другове́рец [24] person of another faith
 дру́жба [20] friendship; society
 дрънка́м / дрънча́ (-иш) [27] rattle, clank
 дръ́пвам / дръ́пна [22] pull, tug

дръ́пвам се / дръ́пна се [27] stand clear
 ду́ма [7] word ; за каквó ста́ва ду́ма? [11] what's the matter, what's it about? ; ста́ва ду́ма за [16] it's about ; с две́ ду́ми [30] in short
 ду́пка [24] hole, gap
 ду́х, -ът (plural ду́хове́ or духо́ве) [18] spirit
 ду́хам blow ; ду́ха [1] it's blowing, there is air coming
 душá [27] soul, heart ; да́вам душá за [27] be crazy about
 ду́ши [6] people (counting form) ; ко́лко ду́ши [6] how many people
 дъ́жд, -ът (plural дъ́ждове́) [12] rain ; валя́т си́лни дъ́ждове́ [12] it's raining heavily ; проли́вен дъ́жд [28] driving rain
 дълбо́к [19] deep
 дълбочи́на [20] depth
 дълг, -ът [16] debt
 дълго́ [8] [28] [for] a long time
 дължи́на [20] length
 дължа́ (-иш) [29] owe
 дълъ́г [2] long
 дъ́нер [26] trunk, stump
 дъ́но [26] bottom
 дър́вен (-ена) [13] wooden
 дърво́ (plural дърве́та) [7] tree
 дърво́ (plural дърва́) [11] wood
 държа́ (-иш) [11] hold, keep
 държа́ се здра́во [21] hold tight, hold fast
 държа́ва [20] state
 държа́вен [20] state, public
 дъ́х [8] breath, wind ; поема́м [си] дъ́х [8] catch one's breath
 дъще́ря [10] daughter
 дя́до (plural дя́довци) [8] [10] grandfather ; Дя́до Мра́з [10] Jack Frost ; Дя́до Ко́леда [10] Santa Claus
 дя́сна see де́сен

е́ [1] is (3d singular); see съ́м
 европе́ец [23] European (male)
 европе́йка [23] European (female)
 европе́йски [8] European
 е́втин [9] cheap, inexpensive
 е́гоизъм [22] egotism
 е́два [19] with difficulty, hardly, just ; е́два ли [19] hardly, not likely ; е́два по-къ́сно [30] not until later
 е́ди [17] ; е́ди-ко́й си [17] so-and-so ; е́ди-ка́к си [17] such-and-such ; е́ди-каквó си [17] in such-and-such a way ; е́ди-кога́ си [17] at such-and-

- such a time
едѝн [2] [3] one, a (*masculine*); едѝн и
сѝщ [10] the same, one and the same;
едѝн Гѝспод знае [27] God only
knows; едѝн такѝв [28] someone
like, one such as; от/на едѝн пѝт
[29] all at once; в едѝн глѝс [30]
unanimously; едѝн от дръг [30]
from one another
единаѝсет [6] eleven
едѝнен [21] uniform, united
едѝнствен, -ена [11] single, only
едѝнство [30] unity, uniformity
една [3] one (*feminine*); в една стѝя с
[10] in the same room as; една до
дрѝга [23] next to each other
еднаѝкво [30] equally, alike
еднаѝкѝв [30] identical, the same
едно [2] [3] one (*neuter; in counting*); всѝ
ми е едно [16] it doesn't make any
difference
едновременно [11] simultaneous
едѝр [9] large, robust; на едро [9]
wholesale
ѝзеро [3] lake, pond
ѝзѝк [3] language, tongue; рѝден ѝзѝк
[22] native language; литератѝрен
ѝзѝк [30] standard language
ѝзѝков [30] language (*adj.*), linguistic
ѝй! [1] hey, oh; ѝй тѝлкова [24] this
much (*conversational device*); ѝй там
[25] all the way over there
ѝкземплѝр [19] copy
ѝкзѝтика [7] exotica, exoticism
ѝкзѝтиѝчен [5] exotic
ѝкскурзиѝнт [29] tourist, hiker
ѝксѝрзия [8] excursion
ѝкспедиѝция [17] expedition, field trip
ѝла [5] come (*imperative of дѝйда*) ела
да ти полѝя [13] come let me pour
water [over your hands]
ѝлегѝnten [5] elegant
ѝлектрѝчески [20] electrical
ѝлектрѝчество [20] electricity
ѝлемѝнт [20] element
ѝлен [8] deer, stag
ѝлиниѝтиѝчен [23] Hellenic
ѝлха [13] fir tree; новѝгодѝшна ѝлха
[13] New Year's tree
ѝмоѝционален [18] emotional
ѝпигрѝфика [23] epigraphy
ѝпизѝд [22] episode
ѝпѝха [23] epoch
ѝра [9] era; предѝ н.е. [9] B.C.; от
н.е. [9] A.D.
ѝргѝн [11] bachelor
ѝсен, -та [9] fall, autumn
ѝстѝствен [18] natural
ѝстѝствено [21] naturally, of course
ѝстетѝчески [23] aesthetic
ѝтаѝж [8] floor (of a multi-story building)
ѝтап [30] stage
ѝтниѝчески [20] ethnic
ѝто [2] here (*pointing*)
ѝтѝрѝва [22] sister-in-law (husband's brother's
wife)
ѝфѝктен [5] effective
ѝфѝнди [1] effendi, sir (*archaic term of
address*)
жаден [2] thirsty
жал [19] pity, sorrow; жал ми е [19]
I'm sorry, it grieves me
жалко [11] too bad, pity
жега [27] sweltering heat
желѝние [14] wish, desire
желѝя [7] wish, desire
желѝзен, желѝзна [22] iron, steel-like
желѝзо [27] iron, iron bar
женѝ [2] woman, wife
женен, -ена [10] married
женски [16] women's, female, feminine
жена [11] marry off
жена се [11] get married
жѝртѝва [29] sacrifice, victim
жѝв [11] live, living; lively; жѝв да го
оплѝчеш [11] it makes your heart
bleed to see him; да сте жѝви и
здрѝви [11] here's to your life and
health
живѝя [3] live
живѝт [9] life; в живѝта [16] in the
course of life, in daily life
живѝтинѝче [13] little animal
живѝтно [8] animal; правѝ на
живѝтните [12] animal rights
живѝщ [17] resident, residing
жилѝтка [12] waistcoat, cardigan sweater
жѝлище [27] lodging, residence;
самѝстоятелно жѝлище [27] separate
quarters
жѝлищен [8] residential; жѝлищен
комплѝкс [8] housing development,
block of apartments
житѝе [21] saint's life
ЖК = жѝлищен квартѝл [17]
residential district
журналиѝст (ка) [5] journalist
жѝлт [8] yellow

- за [1] [6] [10] [11] for, to; about; here's
to ; за къде пътувате [1] where are
you traveling to ; за съжаление [1]
unfortunately ; за две седмици [6]
for two weeks ; кажи ни за тях [10]
tell us about them ; знай за него [10]
I know about him ; за много години
[11] many happy returns ; за какво
става дума? [11] what's it about? ;
за разнообразие [16] for a change ;
за разлика от [16] as opposed to ;
само за няколко години [20] in the
space of just a few years ; гласувам за
[25] vote in favor of
- за да [11] (purpose) ; за да не става
течение [11] so there won't be a draft
- забавен [11] amusing
- забележка [19] note, observation
- забелязвам / забележа (-иш) [5] notice,
spot
- забождам / забодя [13] stick, pin
- заболява (ме) / заболí (ме) (3d person only)
[12] start to hurt
- заболявам / заболéя [12] get sick
- заболявания [19] [cases of] illness ;
онкологични заболявания [19] [cases
of] cancer
- забравям / забравя [7] forget
- забрádка [16] scarf, head covering
- забранявам / забраня [18] forbid
- забръмчавам, забръмчá (-иш) [22] begin to
buzz
- завалява / завали (3d person only) [12]
begin to precipitate
- заварвам / заваря [27] find ; добре
заварили [27] well-found (answer to
добре дошли)
- заведение [24] establishment, enterprise;
public place
- заведжам / заведá [10] take somewhere,
lead
- заверявам / заверя [17] notarize, endorse
- завеса [26] curtain
- завещавам / завещáя [28] bequeath
- зави́вам / зави́я [6] turn, bend, wrap ;
зави́вам зад ъгъла [26] turn the
corner
- зави́вка [25] blanket, wrap
- завинаги [16] forever
- завися [14] depend ; зависи от вас [14]
it depends on you ; зависи той какво
ще каже [14] it depends what he will
say ; зависи от гледната точка [22]
it depends on your point of view
- завличам / завлекá (-чеш) [18] drag off,
wash away
- завод [23] factory, plant
- завой [29] turn, bend
- завръщам се / завърна се [18] turn, return
- завързвам / завържа (-еш) [13] tie ;
завързвам връзките на обувки [13]
tie [one's] shoelaces
- завъртявам / завъртjá [26] turn, spin
- завършвам / завърша (-иш) [17] finish,
wind up
- загадъчен [26] enigmatic, mysterious
- заги́вам / заги́на [17] perish, die
- заглавие [13] title
- заглеждам / загледам [26] begin to look
at; look steadily at ; заглеждам се по
[26] stare at
- загривам / загрéя [19] heat up; catch on
- загубвам / загубя [19] lose; waste
- загубвам се / загубя се [19] get lost
- зад [13] behind, beyond ; зад ъгъла
[14] around the corner
- задавам / зада́м (-дадеш) [17] give,
assign ; задавам въпрос [17] ask a
question
- задавам се / зада́м се (-дадеш) [25]
appear, come into view
- задача [16] task, assignment
- за́ден [14] back, rear (adj.)
- за́дник [12] behind, rear end
- заду́шен [4] stuffy
- задължавам / задължá (-иш) [20] oblige,
bind
- задължение [20] duty, obligation
- задължителен [28] compulsory, obligatory
- задълго [23] for a long time
- задържам / задържá (-иш) [21] keep,
hold back
- за́едно [5] together
- за́ек [22] rabbit
- заемам, заема [12] take up, occupy
- заёмка [30] loanword
- заёт [7] busy, occupied
- заинтересован [23] concerned, partial ;
заинтересовани лица [23] parties
concerned
- заинтригувам [29] intrigue, arouse curiosity
- зака́рвам / зака́рам [23] take, drive over
- зака́чвам / закача́ (-иш) [13] hang,
suspend
- зака́чвам се / закача́ се (-иш) [22] get
caught on
- закипявам / закипя́ [18] begin to boil; be
in full swing
- заключвам / заключá (-иш) [8] lock
- закрátко [11] for a short while
- закри́вам / закрия́ [23] hide, shelter; shut
down
- заку́свам / заку́ся [11] eat breakfast
- заку́ска [10] [22] breakfast; snack, hors
d'oeuvre

закъснение [14] delay; tardiness ; с
мáлко закъснение [14] a little late
закъснявам / закъснея [7] be late
зáла [12] hall ; всё едно си в зáлата
[12] it's just like being in the concert
hall
залавям се / заловя се [22] catch hold
of; set about
заливам / залёя [23] overflow
заливам се от смях [23] roar with
laughter
залинявам / залинея [26] languish, pine
зáлк [26] bite, mouthful; morsel
зaлязва / залёзе (3d person) [9] set (of the
sun)
заменям / заменя [19] substitute, replace
замествам / заместя [30] replace,
substitute
заминавам / замина [9] leave, depart
замирам / замря [23] die away, decline ;
[23] живóтът в града замря the town
was dead
замислен [27] thoughtful, preoccupied
замисленост [27] pensiveness, reverie
замръквам / замръкна [29] be overtaken
by night
занасям / занесá [7] carry, take to
занайт [23] craft, trade; vocation
занаятчийски [30] craft (adj.) ;
занаятчийско производство [30]
craft industry
зáник (poetic) [28] sunset, decline
занимавам [11] interest, occupy
занимавам се (с) [11] be occupied [with]
зáпад [16] west
зáпаден [21] western
зáпадноевропейски [17] West European
запáлвам / запáля [16] light, turn on
зáпис [13] recording
записвам / запиша (-еш) [17] write down,
record
зáписка [20] note, recording
запитвам / запитам [21] inquire [of]
заплáха [23] threat
заплáщам / заплатя [22] pay, pay up
заплита́м / заплетá [16] braid, intertwine
заплу́вам [26] begin to swim
заповя́двам / заповя́дам [5] command,
order ; заповя́дай [5] help yourself
запозна́вам / запозна́я [14] acquaint
someone with
запозна́вам се / запозна́я се [10] meet,
get acquainted
запо́мням / запо́мня [9] remember
запо́чвам / запо́чна [6] begin
заприли́чвам / заприли́чам [18] begin to
resemble
запéлвам / запéля [16] fill, fill up

запéтвам се / запéтя се [22] set out, be
off
запéхтён [22] out of breath
запя́вам / запéя [22] begin to sing, break
into song
зара́вам / зарóвя [23] bury
зара́двам [19] please, delight
зара́двам се [12] cheer up
заради [13] for the sake of, because of
зара́ствам / зара́сна [27] heal, close up
зaря́звам / зaря́жа (-еш) [25] abandon,
give up
засвидетелствувам [20] testify, bear
witness, certify
засви́рвам / засви́ря [29] begin to play,
strike up (instrument)
засега́ [9] at present; for the time being
засле́пявам / засле́пя [19] blind, dazzle
засло́н [28] shelter, refuge
заслужа́вам / заслúжа (-иш) [11]
deserve, be worthy of
засмýн [22] smiling ; засмýн до ушú
[22] grinning from ear to ear
заспи́вам / заспя́ [14] fall asleep
застъ́пвам / застъ́пя [30] step over;
represent, propound
затва́рям / затво́ря [3] [4] close ;
затва́рям вратáта под носá [на] [13]
shut the door in [someone's] face
затво́р [24] prison; imprisonment
затво́рен, -ена [2] closed
затова́ [5] therefore, thus
затру́пвам / затру́пам [11] cover up, bury
under; pile up ; затру́пвам с въпрóси
[11] burden with questions
зaтъ́ждавам се / зaтъ́жá се (-иш) [30]
begin to miss
зaтъ́нтен [25] obscure, desolate ;
зaтъ́нено градче́ [25] godforsaken
little town
зáхар, -та́ [12] sugar
захладня́вам / захладне́я [27] turn cool
захърквам / захъркам [25] start snoring
зашива́м / заши́я [19] sew up, sew in ;
зашива́м ко́пче [19] sew on a button
защита́ [12] defense
защища́вам / защитя́ [17] defend
защо́ [3] why
защото́ [3] because
заявя́вам / заявя́ [25] declare, announce;
testify
звáние [25] rank, title
звездá [17] star
звúк [20] sound
звúков [21] sound (adj.)
звучá (-иш) [12] sound, resound ; звучú
добре́ [12] that sounds good
звъне́ц [5] bell

Българо-английски речник (Урок 1-30)

- звъня [5] ring ; звъня по телефона
[10] telephone
здание [29] building, edifice
здрав [2] healthy, lasting, strong ; здрави
обувки [20] sturdy shoes
здраве [2] health ; полезно за здравето
[8] good for you [for one's health] ;
вредя на здравето [20] be bad for
one's health ; ще ми вземе здравето
[20] it'll be the death of me
здравей [6] hi
здро [21] well, soundly ; държя се
здро [21] hold tight, hold fast
зеле [4] cabbage ; салата от зеле [4]
cabbage salad
зелен [8] green
зеленя [21] appear green
зеленчук [7] vegetable
земеделски [17] agricultural
земя [20] earth, land
зет, -ят (*plural* зетове) [22] son-in-law;
brother-in-law (sister's husband)
зима [9] winter
зимен [11] winter (*adj.*) ; зимен курорт
[11] ski resort
зиморничав [11] sensitive to the cold
златен [9] golden
злато [24] gold
зле [13] bad, badly ; пък нека ми е зле
[16] I should have it so bad
злий *see* зъл
зло [23] evil
злочест [27] miserable, unfortunate
знак [9] sign ; буквени знаци [21]
alphabet letters, characters ; пътни
знаци [26] road signs
знам *see* знай
знаменит [14] famous, renowned
знахар (ка) [26] folk healer
знача (-иш) [17] mean ; значи [1]
that means, so, thus
значение [9] meaning ; няма значение
[9] it doesn't matter
значителен [30] considerable, significant
знай [3] know ; един Господ знае [27]
God only knows ; знай и две и двеста
[29] be adaptable
зона [23] zone, region
зоологически [19] zoological ;
зоологическа градина [19] zoo
зоология [26] zoology
зор [25] effort; need ; като види зор
[25] when it gets hard
зрели *see* зрял
зря [9] ripen
зрънце [16] grain, granule
зрял (*plural* зрели) [23] ripe, mature
зъб, -ът (*plural* зъби) [6] [8] tooth
зъболекар [12] dentist
зъл [29] evil (*adj.*)
зълва [22] sister-in-law (husband's sister)
зърно [16] grain, cereals
и [1] and, also ; и аз [1] me too ; и
то [11] at that ; ако и да [22]
even though ; и прочее и прочее [29]
etc., etc.
й [7] (to) her (*indirect object pronoun*)
и ... и [8] both...and
игла [26] needle; thorn, quill
йго [28] yoke; slavery
игра [14] play, game; playing
игръчка [26] toy
играя [5] play ; играя на двора [11]
play in the yard
играя си [11] play around
йда [5] come, go ; иди за хляб [5]
go get some bread
идвам [5] come
идеален [5] ideal
идеология [23] ideology
идея [5] idea ; хрумна ми една идея
[25] I just got an idea
идилчен [3] idyllic
идилия [7] idyll
из [11] [22] around, throughout; out of ;
пътуване из България [11] a trip
throughout Bulgaria ; разходка из
града [11] city tour ; из къщи [11]
around the house (*fixed phrase*) ;
изхвърквам из вратата [22] fly out
the door
избавител [23] savior, deliverer
избирам / избира [4] choose, select ;
избирам номер [26] dial a telephone
number
избор [7] selection, choice
избухвам / избухна [22] burst, explode ;
избухна война [22] war broke out
избърсвам / избърша (-еш) [13] wipe,
dry
избягвам / избягам [22] run away, get
loose
избягвам / избягна [25] escape, avoid
изваждам / извадя [14] take/bring out,
produce, extract
изведнъж [5] suddenly
извеждам / изведя [9] take out, lead
away ; извеждам кучето на разходка
[9] walk the dog
известен [18] known, familiar; well-known
известявам / известя [20] notify, inform
извиквам / извикам [13] cry, call out
извинение [13] excuse, pardon

извинявам / извиня [5] pardon, excuse ;
 извинете [2] excuse me
 извън [10] out of, outside
 извънреден [20] extraordinary, special;
 additional
 изгарям / изгоря [14] get burned, burn up
 изглеждам [4] look, appear, seem ;
 изглежда [6] it seems
 изглеждам / изгледам [26] examine,
 scrutinize
 изгонвам / изгоня [26] chase away; expel,
 kick out
 изгора [28] sweetheart
 изграждам / изградя [21] build, construct
 изгрява / изгрее (3d person) [22] rise,
 come up (of the sun)
 изгубвам / изгубя [16] lose
 издавам / издам (-дадеш) [19] give out,
 reveal; betray; publish
 издание [19] edition, publication ;
 отделно издание [19] separate edition,
 book form
 издател [20] publisher
 издателство [19] publishing house
 изделие [23] article, product, handicraft
 издигам / издигна [23] raise, build, put
 up
 издигам се / издигна се [27] rise,
 advance ; издигам се над тях [27]
 tower over them
 издишвам / издишам [26] exhale
 издокарвам се / издокарам се [14] dress
 up
 издържам / издържя (-иш) [7] stand,
 endure
 извънпявам / извънпя [14] ring (out)
 изигравам / изиграя [28] play, play out
 изискан [29] refined, distinguished
 изискване [19] requirement
 изказвам / изкажа (-еш) [22] express;
 reveal
 изкарам / изкарам [17] take out, finish,
 spend
 изкипявам / изкипя [14] boil over
 изключвам / изключа (-иш) [23]
 exclude; turn off
 изконен [20] ancient, original
 изкуствен [22] artificial, unnatural
 изкуство [23] art; skill
 изкъпвам се / изкъпя се (-еш) [14] take
 a bath
 излагам / изложя (-иш) [19] exhibit; set
 forth ; излагам на премедия [29]
 expose to mishap/danger
 излет [3] excursion
 изливам / излея [26] pour out
 излизам / изляза [4] [29] leave, go; turn
 out

излітам (or излетявам) / излетя [30]
 take off, fly away
 излишен [20] superfluous; surplus
 изложба [19] exhibition
 излъгвам / излъжа (-еш) [19] lie, deceive
 излъчвам / излъча (-иш) [18] radiate,
 emanate
 измамвам, измамя [24] deceive, swindle;
 betray
 измамен [26] deceptive, misleading
 измежду [21] among
 измествам / измества [21] move away,
 displace
 измивам / измия [13] wash up
 изминавам / измина [20] cover; elapse
 измислям / измисля [12] think up, invent
 измита / измета [16] sweep, sweep off
 изморявам / изморя [12] drench, soak ;
 изморявам се до кости [12] get
 soaked to the skin
 измръзвам / измръзна [22] freeze, die
 from cold
 измъквам се / измъкна се [18] make off,
 slip away
 измъчвам / измъча (-иш) [24] torment
 измъчвам се / измъча се (-иш) [23]
 suffer, have a terrible time
 изнасям / изнеса [19] take out, export;
 make public ; изнасям доклад [19]
 read/deliver a paper
 изнасям се / изнеса се [30] move out
 изненада [12] surprise ; по изненадите
 съм [14] I like surprises
 изненадвам / изненадам [24] surprise,
 take by surprise
 изниквам / изникна [28] sprout; pop up
 изобразявам / изобрази [23] portray,
 depict
 изобщо [8] in general, at all ; те
 изобщо не могат да чакат [8] they
 can't wait at all
 изоставам / изостана [25] lag behind, be
 slow ; часовникът ми изостава с пет
 минути [25] my watch is five minutes
 slow
 изпивам / изпия [5] drink up
 изпирам / изпера [12] do laundry
 изпит [5] exam, test
 изпитвам / изпита [21] examine, test;
 experience
 изплашвам се / изплаша се (-иш) [25]
 get frightened, be afraid
 изплітам / изплета [12] knit, twist
 изплъзвам се / изплъзна се [14] slip out,
 slip through
 изпод [25] from under
 изпоблзвам (also изпоблзвам) [17] use,
 take advantage of

Българо-английски речник (Урок 1-30)

- изпотявам се / изпотя се [27] sweat, perspire
изпочупвам / изпочупя [19] break [all up]
изправен [17] erect; изправен пред [23] confronted with
изправям / изправя [17] set upright; correct; straighten
изправям се / изправя се [25] stand up, straighten up
изпразвам / изпразня [22] empty, drain
изпращам / изпраща [8] send off, see off, accompany
изпращач (ка) [19] sender, shipper; one who sees someone off
изпреварвам / изпревара [24] outrun; anticipate, get ahead of
изпрягам / изпрэгна [24] unharness
изпускам / изпусна [7] drop, let go; miss
изпъждам / изпъдя [24] chase away
изпълним [19] feasible
изпълнител (ка) [16] performer; executor
изпълнявам / изпълня [21] carry out, fulfill
изпявам / изпоя [11] sing [to the end]
изработвам / изработя [23] produce, work out, form, make
израз [18] expression
изразявам / изразя [18] express, manifest; изразявам се вярно [22] say [it] right
израствам / израства (or израста) [16] grow, shoot up
изскачам / изскача (-иш) [25] jump out
изслушвам / изслушам [16] listen to the end, hear out
изстивам / изстина [8] grow/become cold
изсъхвам / изсъхна [22] dry out, become dry
изтеглям се / изтегля се (and оттеглям се / оттегля се) [29] withdraw, retreat
изтичам / изтичам [16] run [out, over, around]
източен [20] eastern
източник [30] source; origin
изтривам / изтрия [20] erase, obliterate, rub [out]
изтръпвам / изтръпна [14] fall asleep (of a body part); изтръпвам от ужас [14] freeze with terror; изтръпвам от страх [24] get shudders down one's spine
изтъкавам / изтъка (-чеш) [16] weave to completion
изтъквам / изтъкна [23] emphasize
изумителен [13] amazing, astounding
изучавам / изуча (-иш) [2] [4] study, make a study of
изхвърквам / изхвъркна [22] fly out
изхвърлям / изхвърля [22] throw out, eject
изход [20] exit
изхождам / изходя [23] travel all over; originate, be based on; изходящ нощен [23] "outgoing number" on official documents
изцапвам / изцапам [26] soil, stain
изчаквам / изчакам [19] await, wait for
изчезвам / изчезна [10] disappear
изчервявам се / изчервя се [24] blush, turn red
изчерпвам / изчерпя [18] exhaust, wear out
изчиствам / изчистя [14] clean up, clean out
изява [18] manifestation
изявявам / изявя [29] express, declare
изявителен [24] declarative; изявително наклонение [24] indicative mood
изяждам / изям (-ядеш) [9] eat up
изяснявам / изясня [14] clear up; след като нещата се изяснят [14] when things get clarified
икона [28] icon
иконография [23] iconography
икономически [23] economic
икonomia [22] economy, saving
или ... или [8] either ... or
им [7] [to] them (indirect object pronoun)
има [2] there is, there are; какво има в чантата? [2] what is there in the bag?; има малко време [2] there's not [very] much time; има още много работа [2] there's still a lot of work [to do]; има силен вятър [2] it's very windy, there's a strong wind; има смисъл [11] it makes sense
има [2] [3] have; има нужда от [4] need, have need of; има пред вид [19] bear in mind; има голям успех [27] be very successful
имам-баялдъ [28] spicy eggplant dish
име (plural имена) [6] [30] name; noun
имение [23] estate
именно [20] namely, exactly
император [18] emperor
иначе (archaic иначе) [27] otherwise
индивидуален [18] individual, personal
инженер [14] engineer
институт [17] institution, institute
интерес [7] interest; проявявам интерес към [8] take an interest in
интересен [2] interesting
интересно [1] interesting; много интересно [1] that's very interesting;

интересно, ти как си [3] I wonder how you are
 интересувам [8] interest (*transitive*)
 интересувам се от [11] be interested in
 информация [19] information; news item
 ирландец [23] Irishman
 ирландка [23] Irishwoman
 искам [5] want, wish, intend
 искра (*and* искра) [27] spark
 искрен [22] sincere, genuine
 испанец [23] Spaniard (male)
 испанка [23] Spaniard (female), Spanish(woman)
 истина [1] truth
 истински [8] real, true
 исторически [20] historical
 история [7] history, story
 италианец [23] Italian (male)
 италианка [23] Italian (female)
 италиански [20] Italian (*adj.*)

К.М.Н. = кандидат на медицинските науки [17]

К.Ф.Н. = кандидат на филологическите науки [17]

кабинет [4] office [e.g. doctor's]
 кабінка [17] gondola (ski-lift)
 кавал [16] wooden flute
 кавалер [25] cavalier, knight; gentleman
 кавга [10] quarrel, dispute
 кавгаджия, -ийка [10] quarrelsome person, brawler

казан [25] cauldron, vat
 казвам / кажа (-еш) [1] [4] say
 казвам се [1] my name is ; казва се [1] his/her name is ; как се казвате? [1] what is your name?

кайма [6] ground meat
 как [1] how ; как се казвате? [1] what is your name? ; как така? [11] how is it that, how can that be? ; как не те е срам! [12] you should be ashamed!

какво [1] [4] what, what for ; какво е "течение"? [1] what's a "течение", what does "течение" mean? ; какво е това? [3] what's this? ; какво гледаш толкова в.. ? [4] why are you so absorbed in.. ? ; какво работите? [5] what [kind of] work do you do? ; какво ще кажеш? [7] what do you think? ; какво ли не [12] whatever, whatnot

каквото [12] whatever ; каквото и да [17] no matter what

както [9] as ; както и да е [17] no matter how; never mind

кактус [23] cactus
 какъв [3] what kind of, what ; какъв е той? [3] what [work] does he do? ; каква хубава къща! [3] what a nice house! ; какъв ли е той [5] what's he like, I wonder

каквото [17] such [...as] ; каквото и да е [17] whatever/however

кал, -та [19] mud ; газя калта [26] flounder through the mud

кален [22] muddy
 кален [25] hardened, seasoned

калфа [27] journeyman
 калявам / каля [25] temper, harden, toughen

камара [25] heap, pile
 камión [29] truck

камък (*plural* камъни) [21] stone
 камънак [27] stones, stony ground

кана [23] pitcher, jug
 канал [23] canal, drain

канарче [28] canary
 кандидат [17] candidate ; кандидат на филологическите науки [17] Ph.D. degree equivalent ; кандидат на медицинските науки [17] M.D. equivalent

кандило [26] icon-lamp; grave-lamp

канон [23] canon, rule

канцелария [16] office

каня [10] invite

каня се [11] plan, intend

капвам / капна [21] drop ; капнал от умора [21] exhausted

капиталовложение [23] capital investment

капризен [13] capricious

капя (-еш) [11] [23] drip, dribble; leak

карам [6] drive, ride, push ; карам кола [6] drive a car ; карам го да я донесё [20] get him to bring it

карам се [11] scold; quarrel

кариера [28] career ; правя кариера [28] make it in the world

карикура [19] cartoon, caricature

карнавален [12] carnival (*adj.*)

карта [5] [23] card; map, chart ; гледам на карти [18] read one's fortune

картина [27] picture

картинка [3] small picture ; като картинка [18] pretty as a picture

картичка [11] [22] postcard; business card, visiting card

картоф [17] potato

картофен, -ена [21] potato (*adj.*)

каруца [18] cart, carriage

Българо-английски речник (урок 1-30)

каса̀пница [28] butcher's; slaughter, carnage
касетофо̀н [5] cassette player; tape recorder
катастро̀фа [17] accident, disaster ; автомобилна катастро̀фа [17] auto accident
кате́дра [17] department, (academic) chair
ка́теричка [18] squirrel
кате́ря се [28] climb, scramble up
ка̀то [3] like, as; when ; аз пра́вя ка̀то ле́лята [3] I'm doing [just] like auntie ; ка̀то бях [6] when I was ; ка̀то ма́лък [11] when he was little
ка̀то че ли́ [14] as if, apparently ; ка̀то че ли́ се сме́еше [14] he appeared to be laughing
кафе́ [5] coffee, cup of coffee ; уми́рам за едно кафе́ [25] be dying for a cup of coffee
кафе́ен, -ейна [6] coffee (*adj.*)
кафе́н, -ена [6] coffee (*adj.*) ; кафе́на лъжи́чка [6] coffee spoon
кафе́не [25] cafe, coffeehouse
кафе́н [21] brown
ка́ца [24] cask, vat
качама́к [20] hominy, polenta
ка́чвам / кача́ (-иш) [7] carry up, take up
ка́чвам се / кача́ се (-иш) [7] ascend, get on
кашкава́л [4] kashkaval (yellow cheese) ; омле́т с кашкава́л [4] cheese omelet
кварта́л [9] district, living area ; ЖК = жи́лищен кварта́л [17] residential district
кварти́ра [14] apartment, quarters
кг = килогра́м [23]
кеба́п [13] grilled or stewed meat
кеба́пче [6] kebab
ке́лнер [30] waiter
киле́р [29] pantry, stockroom
кили́м [21] carpet, rug
килогра́м [6] kilogram
киломе́тър [24] kilometer
ки́но [5] cinema, movies
киноакт́рица [25] movie actress
ки́р [1] sir (*archaic term of address*)
ки́ра [1] ma'am (*archaic term of address*)
ки́рилица [21] Cyrillic [*alphabet*]
ки́рилски [18] Cyrillic (*adj.*) ; ки́рилски бу́кви [18] Cyrillic [*alphabet*] letters
ки́сел [6] sour ; ки́село зе́ле [6] sauerkraut ; ки́село мля́ко [6] yogurt
кита́ец [23] Chinese (male)
кита́йка [23] Chinese (female)
кита́йски [21] Chinese

ки́тка [12] wrist
ки́хам (*or* ки́хвам) / ки́хна [14] sneeze
кла́с, -ът (*plural* класове́) [7] class, grade in school ; от класа́ [7] from the same (school) class
кла́са [16] social class ; от класа́ [16] "classy", high-grade
класи́чески [3] classical ; класи́ческа литерату́ра [25] "the classics"
кла́тя [23] shake, roll
кле́тка [24] cage
кле́чка [26] stick
клие́нт [18] client, customer
кли́мат [11] climate
кло́н [25] branch
кло́нка [25] twig
клу́б [18] club, clubhouse
кльо́н [13] beak
клю́ч [7] key
кни́га [2] book
кня́жество [21] kingdom
кня́з (*plural* князе́) [8] prince
кни́жка [10] booklet; driver's license ; шофо́рска кни́жка [26] driver's license
книжо́вен [21] literary, learned
книжо́вник [21] man of letters
кова́ [27] forge, hammer
кова́ч [27] smith, blacksmith
кога́ [6] when (*interrogative*)
кога́то [11] when (*relative conjunction*)
кого́ [8] whom (*interrogative*)
кого́то [17] whom (*relative conjunction*)
ко́жа [12] skin; hide, fur; leather
ко́жен, -ена [21] leather (*adj.*)
кожуха́р (*archaic* кожуха́рин) [22] furrier
ко́й, ко́я, ко́е, ко́й [3] [5] who, which (*interrogative*) ; ко́е вре́ме ста́на [16] [look] what time it's gotten to be
ко́йто, ко́ято, ко́ето, ко́йто [17] who, which (*relative conjunction*) ; whoever, whichever ; ко́йто и да [17] no matter who ; то́ва, ко́ето [17] what
ко́кал [12] bone
кокéтка [19] flirt, coquette
коко́шка [11] hen, fowl ; коко́шка с ки́село зе́ле [11] chicken and sauerkraut casserole
кола́ [4] car, automobile ; ка́рам кола́ [6] drive a car
колеба́я се [17] hesitate, vacillate, fluctuate
коле́га [10] colleague
Ко́леда [10] Christmas
ко́леден [10] Christmas (*adj.*)
коле́жка [10] female colleague
коле́кция [7] collection
колелó [14] wheel; bicycle

- колѐт [5] parcel, package
 колиба [26] cabin, lodge; hut
 количка [7] pushcart
 колко [4] [6] how much, how many ;
 колко струва това? [4] how much
 does this cost? ; колко струва? [4]
 how much is it? ; колко души сме?
 [6] how many of us are there? ; на
 колко сте години? [6] how old are
 you? ; колко е часът? [6] what time
 is it? ; в колко часа? [6] when, at
 what time?
 колкото [17] as much as
 колония [20] colony
 колорит [28] color, picturesqueness
 коляно (*plural* коленá or коленé) [12]
 knee
 командировка [10] business trip
 комбинат [17] works (factory)
 комедия [11] comedy
 комин [13] chimney
 комитет [23] committee
 компакт диск [12] compact disk
 компания [27] company, crowd
 комплекс [8] complex ; жилищен
 комплекс [8] block of apartments
 композиция [23] composition,
 construction
 компютър (*plural* компютри) [20]
 computer
 комунистически [17] communist (*adj.*)
 кон, -ят (*plural* конé) [8] horse
 конгрес [19] congress
 кондуктор (ка) [5] conductor
 конкретен [30] concrete, specific
 конкурс [17] competition
 конник [23] horseman, rider
 консервирам [6] preserve, can
 консервиран [6] preserved, canned
 консолидирам [20] consolidate
 конституция [20] constitution
 консумация [22] consumption, use
 контролен [8] control (*adj.*) ; контролна
 работа [8] exam, quiz
 контролно [8] exam, quiz
 конференция [12] conference
 концерт [19] concert
 копач [19] digger; hoe
 копая [10] dig
 копие [13] copy ; пълно копие [14]
 exact replica
 копие [26] spear, javelin
 коприва [19] nettle ; правя на бъзе и
 коприва [19] make mincemeat of
 коприна [21] silk
 копринен, -ена [21] silken
 копче [19] button, knob
 копър [6] dill
 кореец [23] Korean (male)
 корейка [23] Korean (female)
 корем [12] abdomen, belly
 корен [26] root
 коридор [2] corridor, passageway;
 entryway
 корито [18] trough; bed (of a river)
 кормило [29] rudder; helm, wheel
 коса [12] hair
 косвен [23] indirect
 кост, -та [12] bone ; измóкрям се до
 кости [12] get soaked to the skin
 костенурка [9] turtle
 костилка [18] pit, stone
 костюм [14] suit ; ушивам си костюм
 [23] have a suit made; sew oneself a suit
 косъм [26] hair, filament
 котенце [18] kitten
 котка [10] cat
 кофа [14] pail, bucket ; кофа за боклук
 [14] garbage can
 кошмар [6] nightmare
 кошче [17] basket ; кошче за боклук
 [17] wastebasket
 крава [21] cow
 крави [21] cow (*adj.*)
 краен, крайна [19] endmost, final,
 extreme ; краен срóк [19] deadline ;
 за крайно удивление [22] to [their]
 utter amazement
 край [7] edge, end ; работата край
 няма [25] [there's] no end of work
 край (*plural* краища) [8] district
 край [20] along, by
 крак, -ът (*plural* кракá) [8] leg ; на
 крак [12] hastily
 крал, -ят (*plural* кралé) [8] king
 кран [23] faucet
 красив [22] beautiful, handsome; noble
 красота [18] beauty
 краставица [6] cucumber
 кратък [9] short
 краче [26] tiny leg
 крачка [26] step ; на две крачки [26]
 very close by
 крив [3] crooked
 криза [23] crisis
 крило (*plural* крилá or крилé) [23] wing
 критерий [23] criterion
 критикувам [26] criticize; review
 критичен [19] critical ; критични
 белёжки [19] criticisms
 крия [20] hide
 кротувам [20] keep quiet
 кротък [13] gentle
 кръв, -та (*plural* кърви) [12] blood
 кръг, -ът [10] circle ; тесен семеен
 кръг [10] immediate family

Българо-английски речник (урок 1-30)

- кръгъл [10] round, circular ; кръгла
годишнина [10] decade anniversary
кръжа (-иш) [23] circle, go around
кръст [21] cross; waist; small of back
кръстопът, -ят [24] crossroads
кръстослoвица [8] crossword puzzle ;
решавам кръстослoвица [8] do a
crossword puzzle
кръчма [18] pub, tavern
кръщавам / кръстя [25] christen, name
кръсък (plural кръсъци) [28] shout, yell
кубински [8] Cuban
кукам [29] call (of a cuckoo-like bird)
кукла [13] doll, puppet
кукумявка [29] screech owl
култ [23] cult
култура [9] culture
културен [12] cultural ; културна
общественост [20] cultural circles
кум, -ът [14] godfather
кума [14] godmother
купа [17] bowl
купé [2] compartment ; купé № 7 [2]
compartment No. 7 ; купéто е тясно
[2] the compartment is cramped
купувам / купя [5] buy, purchase
курóрт [11] resort ; зймен курóрт [11]
ski resort
курс [29] course, direction ; шофьóрски
курсове [29] driving school
кусур [25] fault, flaw ; това ще ни е
кусурът [25] that'll be the last straw
кутия [10] box ; пóщенска кутия [10]
mailbox
кухня [5] [7] kitchen; cuisine
куфар [2] suitcase
куче [4] dog
кученце [16] puppy
къде [1] [18] where (interrogative); far,
infinitely ; къде ти [18] how could
that be
къдéто [17] where (relative conjunction)
към [8] toward
къмпинг [25] camping site
къпя (-еш) [3] bathe
кървав [24] bloody
кърпа [13] cloth, towel
кърша (-иш) [25] break; wring
къс [12] short
късен [4] late
късно [4] late ; едвá пó-късно [30]
only later
късмéт [10] fortune, luck ; бáница с
късмéти [10] banitsa filled with
fortunes
късметлия [17] fortunate [person]
кът (plural кътища) [26] nook, recess
къща [2] house
къщичка [7] little house
къщóвница [18] sterling housewife
къóпоолу [18] eggplant caviar
кюфтé [22] meatball
лавица [26] shelf, rack
лакът, лакътят (plural лакти) [8] elbow
лалé [26] tulip
лампа [18] lamp, light
ламя [25] dragon
латински [21] Latin
лая [11] bark
лév [4] lev (Bulgarian currency) ; 120
лéва [4] 120 levs/leva
лéви see ляв
легéнда [27] legend, myth
легло [4] bed ; опрáвям легло [28]
make a bed
лéгна see лягам
лéd, -ът (plural ледовé) [18] ice
лédен, -ена [8] ice (adj.), frozen
лежá (-иш) [4] lie, be lying ; лежá в
бóлница [16] be in hospital ; лежá
в оснóвата на [21] underlie, be at the
root of
лék [9] light, easy ; лéка нóщ [9]
good night
лék, -ът (plural лéкове and лековé) [19]
remedy, cure
лéкар (ка) [1] doctor, physician
лекарство [8] medicine ; гълтам
лекарство [8] take medicine
лековйт [26] curative, medicinal
лéксика [30] lexicon, vocabulary
лекувам [27] cure, treat
лékция [6] lecture, class
лéля [3] aunt (father's sister) ; "auntie"
лén [21] linen, flax
лéнен, -ена [21] linen (adj.), flaxen
лéсен [6] easy
лесничей [26] forester
лétен, лятна [17] summer (adj.)
летувам [20] spend the summer
летя [26] fly, soar
лечéние [19] treatment, cure
лéшник [24] hazelnut
лéя [27] pour
ли [1] [5] (question particle) ; от Вáрна
ли сте? [1] are you from Varna? ;
какъв ли е тóзи човéк [5] what is this
person like, I wonder ; каквó ли нé
[12] all sorts of [things] ; едвá ли [19]
hardly, not likely
лижа (-еш) [18] lick
ликьóр [25] liqueur

ли́ния [20] line, course ; ОФ-ли́ния [25] party line of the Fatherland Front coalition
 ли́пса [30] lack, absence
 липсвам / липсам [19] be missing, lack, be lacking in
 ли́ст [4] sheet of paper
 ли́ст (*plural* ли́ста) [6] leaf
 листóвка [26] news sheet, flyer
 литерату́ра [17] literature ; класи́ческа литерату́ра [25] "the classics"
 литерату́рен [30] literary ; литерату́рен език [30] standard language
 ли́фт [17] ski-lift
 ли́це [12] [23] face; person ; заинтересова́ни лица́ [23] parties concerned
 ли́чен [21] prominent; personal, particular
 личност [20] personality, character
 лишáвам / лишá (-иш) [23] deprive of, rob ; лишáвам от наслéдство [23] disinherit
 ловджийка [23] huntress
 лóвен [23] hunting (*adj.*)
 ловя́ [9] catch ; ловя́ ри́ба [9] fish, catch fish
 логи́чен [12] logical
 лóдка [22] boat, dinghy
 лоза́ [6] vine
 лóзе (*plural* лозя́) [10] vineyard
 лóзов [6] grape, vine (*adj.*) ; лóзови ли́ста [6] grape leaves
 локализи́рам [23] localize, locate
 ло́ш [3] bad
 лу́к [6] onion
 лу́ковица [26] bulb, tuber
 луна́ [9] moon
 лъ́жа (-еш) [18] tell a lie, deceive ; ако не ме лъ́же паметта́ [18] if memory serves me correctly
 лъ́жа [25] lie, falsehood ; скроя́вам лъ́жа [25] concoct a lie
 лъ́жец [25] liar ; голя́м лъ́жец [25] consummate liar, swindler
 лъ́жица [6] spoon, spoonful
 лъ́жичка [6] teaspoon, teaspoonful
 лъ́скав [10] shining, bright
 лъ́скам / лъ́сна [17] polish, shine
 лъ́хаш [18] smelling of, giving off
 лъ́ч, -ът (*plural* лъ́чи) [27] ray, glimmer
 лю́бя [13] love, be in love with
 любéзен [2] kind
 люби́м [8] favorite
 люби́тел [8] lover, fan
 любопи́тство [29] curiosity
 ля́в (*plural* ле́ви) [11] left, Left
 ля́гам / ле́гна [4] lie down, go to bed
 ля́гам си / ле́гна си [8] go to bed

ля́то (*plural* летá) [9] summer
 ма́! [20] (*appellative particle addressed to a woman*) ; Ма́мо, ма́! [20] hey Mom!
 магази́н [5] store
 мага́ре [17] donkey
 ма́гия [24] magic, sorcery
 ма́жа (-еш) [23] spread, smear
 мазо́л [18] corn, callous, blister ; хва́щам мазо́ли [18] get blisters
 ма́й [9] May
 ма́й [12] it seems, in all probability ; ма́й оста́ва да оти́дем та́м [12] I guess we have to go there
 ма́йка [2] mother ; ти́ баща́, ти́ ма́йка [18] you're my only hope
 майму́на [24] monkey, ape
 ма́йски [26] May (*adj.*) ; ма́йски брѐмбар [26] May-bug, chafer (*Melolontha melolontha*)
 ма́йстор [18] master (worker), craftsman
 мака́р [14] at least; although ; мака́р (и) да [17] although, even though
 мака́р че [14] although, even though
 македо́нец [20] Macedonian (male)
 македо́нски [23] Macedonian (*adj.*)
 мали́на [3] raspberry
 ма́лко [1] [2] a little, [very] little ; то́й е ма́лко бо́лен [2] he's a bit under the weather
 малоази́йски [23] Anatolian, of Asia Minor
 малолéтен [20] minor, underage
 ма́лък [2] small ; ма́лко вре́ме [2] not much time ; ма́лките [4] small ones, children ; като ма́лък [11] when he was little ; от ма́лък [13] since he was little/a child ; с ма́лко закъ́снение [14] a little late
 ма́ма [2] Mom ; ма́мо [2] Mom (*when addressed*) ; а нѐе, ма́мо? [2] and what about us, Mom?
 манасти́р [8] monastery
 ма́нджа [18] dish, food
 марафо́нка [18] training shoe
 ма́рка [29] stamp; brand ; каква́ ма́рка е кола́та ти? [29] what make is your car?
 ма́рт [1] March
 ма́ртеница [13] entwined red and white tassels worn as sign of spring
 ма́ртеничка [13] small martenitsa
 ма́са [7] table
 ма́сичка [13] little table
 масли́на [18] olive
 ма́сло [29] butter; oil; grease

- математик, -ичка [19] mathematician
материал [19] material
матура [8] matriculation (exam)
махам [14] wave ; махам с ръка [24] wave one's hand
махмурлия : махмурлия съм [24] have a hangover
мач [12] [sports] match
машина [17] machine, engine ; пишеща машина [26] typewriter ; парна машина [29] steam engine
моща [10] stepmother
ме [4] [5] me (*direct object pronoun*)
мегдан [18] [public] square
мед, -ът [24] honey
медицински [17] medical, health (*adj.*) ; медицинска сестра [17] nurse ; кандидат на медицинските науки [17] M.D. equivalent
между [12] between, among
международен [19] international
мек [15] soft, mild
мелнишки [27] Melnik (*adj.*)
мен [12] (*same as мене*) ; мечка страх, мен не страх [29] here goes!
мене [10] me (*direct object pronoun*)
меню (*neuter*) [4] menu
мери see мара
мерки see марка
месец [9] month
месó [6] meat
места see място
местен [20] local, native
местопрестъпление [28] scene of a crime ; пипвам (*or* хващам) на местопрестъплението [28] catch in the act
мества [20] move (*transitive*)
местя се [20] move, change residence
метá [19] sweep
металургичен [17] metallurgical
металургия [23] metallurgy
метáч (ка) [19] sweeper; scavenger
метафизически [18] metaphysical
метла [26] broom
метод [19] method
мётър [15] meter
механа [18] tavern
мечé [11] bear cub
Мéчо Пúх [11] Winnie the Pooh
мечешки [29] bear's ; мечешка услуга [29] a doubtful service
мечка [29] bear ; мечка страх, мен не страх [29] here goes!
мечта [16] dream, fantasy
мечтая [25] dream, yearn
мешана салáта [18] garden salad
ми [7] [to] me (*indirect object pronoun*)
мигвам / мигна [25] wink ; цяла нощ не мигвам [25] not sleep a wink [all night]
мигла [12] eyelash
мил [4] dear ; добре, мило [4] all right, darling
милея [13] hold dear, care for
милост [17] mercy, compassion
миля [29] mile
минавам / мина [5] pass ; mine не mine година [19] every year or so ; и през ум не ми мина [28] I didn't dream of it ; минавам за [29] pass for
минал [9] past ; миналата нощ [9] last night ; минало свършено време [12] aorist tense ; минало несвършено време [14] imperfect tense ; минало неопределено [16] past indefinite (tense) ; минало предварително [19] past anterior (tense) ; бъдеще в миналото [22] future in the past (tense) ; бъдеще предварително в миналото [23] future anterior in the past (tense)
министърство [14] ministry
министър [20] minister
минувач [26] passer-by
мину́та [6] minute
мир, -ът [25] peace
мирен [28] peace (*adj.*), peaceable, gentle
мирно [28] peacefully ; да би мирно седяло не би чудо видяло [28] that's what comes of asking for trouble
миризма [11] smell, scent
мирише (*3d person only*) [17] smell of
ми́сля [5] think
ми́сьл, -та [26] thought, idea
митнически [23] customs (*adj.*)
митология [23] mythology
ми́шка [11] mouse
мийа [8] wash
млад [7] young
младéж [17] youth, young man
младéжки [17] youth (*adj.*)
младинí [29] youth, tender years
младожéнец [10] bridegroom, newlywed
младожéнка [10] bride, newlywed
младост [17] youth
млекáр [19] milkman
млéчност [10] milkiness
млѣквам / млѣкна [22] fall silent, hush up
мляко (*plural* млекá) [6] milk
мнéние [20] opinion
мнóго [1] [2] many; very; much ; мнóго рáбота [2] a lot of work ; мнóго интeрeсно [1] very interesting

мнозинствó [18] majority
 мога (-жеш) [4] can, be able
 моги́ла [18] hill, mound
 могъщество [23] power, might
 мо́да [21] fashion
 мо́ден [13] fashionable ; мо́дно ревю́ [13] fashion show
 модернизи́рам [25] modernize
 мо́же [4] [11] possible, OK; it's possible ;
 би́ра мо́же [4] OK, I can [have a] beer
 мо́же би [9] maybe
 мо́зък (*plural* мо́зъци) [12] brain ;
 сътресе́ние на мо́зъка [29] [brain] concussion
 мо́й [8] my, mine
 молба́ [17] request ; подавам молба́ [19] submit a [formal] request
 молда́вски [21] Moldavian
 мо́лив [2] pencil
 моли́тва [22] prayer
 мо́ля [4] please ; мо́ля ви се, госпо́дине [4] please, sir ; мо́ля! [4] at your service
 мо́ля [20] ask, beseech
 моме́нт [5] [20] moment; point, feature ;
 в то́зи моме́нт [5] then, at that point in time ; в моме́нта [10] at the moment ; ва́жен моме́нт [20] an important point ; в после́дния моме́нт [22] at the last minute
 момиче [1] girl
 момче́ [1] boy
 мо́мък (*plural* момца́) [13] young man
 моне́та [10] coin ; сека́ моне́ти [20] mint coins
 мора́вски [8] Moravian
 мора́л [29] morals, ethics
 море́ [6] sea ; на море́то [6] at the seaside; at the Black Sea ; на море́ [20] at the seaside
 морéна [25] moraine
 мо́рков [4] carrot ; сала́та от мо́ркови [4] carrot salad
 мо́рски [15] sea (*adj.*) ; мо́рското равни́ще [15] sea level
 мо́ст (*plural* мостóве) [6] bridge
 мо́там се (*or* мотáя се) [14] fool around
 мотив [17] motive, motif
 мотиви́ровка [21] motivation
 мото́р [29] engine, motor
 мо́щ, -та́ [23] power, might; vigor
 мравка [26] ant
 мраз [10] frost, chill ; Дя́до Мраз [10] Jack Frost
 мръ́ква се / мръ́кне се (*3d person only*) [29] get dark
 мръ́сен [9] dirty

му [7] [to] him, [to] it (*indirect object pronoun*)
 му [18] (*conversational particle*) ; бе́з да му ми́сля [18] without a second thought
 музей [19] museum
 му́зика [5] music
 мусакá [20] moussaka (Balkan dish)
 му́скул [12] muscle
 муста́ци (*plural*) [14] mustache
 мъгла́ [22] mist, fog
 мъдрéц [27] wise man, sage
 мъж, -ът (*plural* мъже́) [8] man, husband
 мъжки [8] male, masculine
 мъ́ка [16] pain, suffering, difficulty
 мълча́ (-иш) [10] be silent, fall silent
 мълча́лив [22] silent, tacit
 мълча́ние [29] silence
 мързели́в [17] lazy
 мързели́вец [25] lazybones, lazy person
 мързи́ (*3d person only*) [17] be lazy ;
 мързи́ го [17] he's lazy
 мъртвéц [24] dead person, corpse
 мъ́тен [18] muddy, dull
 мъ́ча (-иш) [27] torment, bother
 мъ́ча се (-иш) [26] suffer, agonize, have a hard time
 мъ́чен [13] hard, difficult
 мъ́чно [13] hard, with difficulty ; ста́на ми мъ́чно [13] I had a hard time
 мъ́чение [18] torment, torture
 мя́ра (*plural* ме́ри) [18] measure, fit
 мя́рка (*plural* ме́рки) [20] measure; step ;
 взема́м ме́рки [20] take steps, take precautions
 мя́ркам се / мя́рна се [21] show, put in an appearance
 мя́сто [2] place, seat ; мя́стото е свобóдно [2] the seat is not taken ;
 сто́я на мя́сто [17] stay in one place ;
 на мя́сто [20] on the spot

н.е. = но́вата е́ра [9]
 на [1] [2] [3] [7] of; in, on, at; per; for (*indirect object*) ; ти си на № 2 [2] you've got No. 2 ; на се́ло [3] in the village ; на бѐлгарски [3] in Bulgarian ; на [...] годѐни [6] [...] years old ; на ко́лко сте годѐни? [6] how old are you? ; на е́дро [9] wholesale ; на телефо́на [12] speaking! [on the phone] ; по три́ пъ́ти на де́н [13] three times a day ; на бѐрза ръка́ [18] hastily ; на глас [26] aloud ; на ста́ро [29] second-hand

- на́ [18] here, there (*emphatic particle*) ;
 на́ ти па́ри [18] here's some money
 for you ; и на́! [18] and there you
 are!
- наби́рам / набе́ра [26] gather, compose ;
 наби́рам но́мер [26] dial a telephone
 number
- наближа́вам / наближа́ (-иш) [17]
 approach, draw near
- набли́зо [4] nearby
- наблюда́вам [26] observe, examine
- наве́ждам / наведе́а [19] bow, bend ;
 suggest
- наве́ждам се / наведе́а се [19] bend down,
 lean over
- навече́рие [10] the eve of; vigil
- нави́вам / навия́ [17] wind up, roll up
- нави́к [11] habit
- навли́зам / навля́за [30] enter, penetrate
- навре́д [24] everywhere
- навре́ме [5] on time ; съвсе́м навре́ме
 [5] at exactly the right moment
- нався́къде [19] everywhere, every nook
 and cranny
- навъ́н [11] outside (*directional*)
- навърш́вам / навърша́ (-иш) [23]
 complete ; днес навърш́вам 20 го́дини
 [23] I'm 20 years old today
- навъ́тре [11] inside (*directional*)
- навя́рно [14] probably
- нагле́ждам / нагле́дам [26] inspect; look
 after
- наго́ре [11] up (*directional*)
- нагоре́щя́вам / нагоре́щя́ [27] heat, heat
 up
- награ́да [13] reward, prize ; удосто́явам
 с награ́да [20] confer a prize
- награжда́вам / награ́дя [16] award [a
 prize]
- над [15] above
- надалече́ (*or* надале́ч) [20] far
- надбя́гвам / надбя́гам [26] outdistance,
 outrun
- надбя́гвам се / надбя́гам се [26] race,
 run in competition with
- на́двене-на́три [22] helter-skelter, in a
 disorganized manner
- надвесе́н [26] overhanging
- надви́квам / надви́кам [20] outshout,
 outcry
- надгробе́н [23] sepulchral, pertaining to
 grave or tomb
- наде́жда [8] hope
- наживя́вам / наживе́я [26] outlive,
 survive; outgrow
- нади́гам се / надиѓна се [24] rise
- надмина́вам / надми́на [21] outdistance,
 surpass
- надо́лу [11] down (*directional*)
- на́дпис [14] inscription
- на́дписвам / на́дпи́ша (-иш) [18] inscribe
- надсви́рвам / надсви́ря [26] outplay,
 excel in playing
- надсви́рвам се / надсви́ря се [26]
 compete in playing
- на́дявам се [19] hope
- на́дясно [11] to the right
- на́ем [12] rent ; да́вам под на́ем [12]
 rent out
- нае́сен [9] in the fall
- наза́д [23] back, backwards ; обръ́щам
 се наза́д [23] turn back, look back
- наза́ем [12] loan ; да́вам наза́ем [12]
 loan
- наздрáве [11] cheers, to your health!
 (*toast*)
- назря́вам / назре́я [21] ripen, mature;
 come to a head
- на́йвен [24] naive, guileless
- наизу́ст [4] by heart, verbatim ; зна́м
 меню́то наизу́ст [4] I can recite the
 menu by heart
- на́йстина [2] really, truly
- на́й- [10] most... (*superlative degree*
particle) ; на́й-после́ [1] finally ;
 на́й-много́ [10] the most ; на́й-
 разли́чни неща́ [10] all sorts of
 things ; на́й-накра́й [16] finally ;
 на́й-сётне́ [19] finally ; на́й-напре́д
 [29] first of all
- нака́нвам се / нака́ня се [22] get round
 to, find time to
- нака́рвам / нака́рам [16] make [someone]
 do, induce
- накла́ждам / накла́да [22] make, light ;
 накла́ждам о́гън [22] light a fire
- накло́нение [24] mood ; изявѝтелно
 накло́нение [24] indicative mood ;
 повелѝтелно накло́нение [24]
 imperative mood ; усло́вно накло́нение
 [24] conditional mood ; преизка́зно
 накло́нение [24] renarrated mood
- накра́я [17] finally
- накра́тко [10] in short, in brief
- накъ́де [11] to where
- нала́гам / нало́жа (-иш) [18] put, impose,
 force
- нала́гам се / нало́жа се (-иш) [18]
 impose, necessitate, get one's way ;
 нала́га се / нало́жи се (*3rd person only*)
 [18] be necessary
- нали́ [3] (*added to form negative*
question) ; нали́ ви́ждаш [3] don't
 you see ; нали́ зна́еш, че аз съм...
 [3] you know, don't you, that I'm... ;
 голя́м е, нали́? [3] it's big, isn't it?

наливам / наляя [22] pour out, fill [a glass]
 наливам се / наляя се [24] drink heavily, booze
 наляво [11] to the left
 намалявам / намалёя [21] decrease, dwindle
 намалявам / намалёя [21] decrease, reduce
 наметна see намятам
 наминавам / намина [18] drop in
 намирам / намерёя [5] find
 намирам се / намерёя се [17] be, be located ; намирам се в чүдо [28] be at one's wits' end
 намирисвам [16] smell [slightly] of
 намыслям / намысля [25] think of, set one's mind to
 намръщен (-ена) [13] sullen, gloomy
 намятам / наметна [27] throw on, throw over
 нанизвам / нанижа (-ещ) [14] string together
 наоколо [9] around, round about
 нападки [23] attacks, incrimination
 напазарувам [27] do the shopping
 напакостявам / напакостя [25] harm, injure
 напевен [27] melodious, lilting
 напервам се / наперя се [26] strut, become perky
 напет [27] sprightly, handsome
 напивам се / напия се [26] get drunk
 напйсам / напйша (-ещ) [5] write, write down, finish writing
 напйтка [4] beverage, drink
 наполовина [17] in half ; не и наполовина тёлкова тёлжа [17] not even half as heavy
 напор [26] pressure
 напоследък [8] lately
 направо [18] directly, openly
 направя [6] do, make ; направя място на този човек [6] make room for this man ; направя на прах [25] reduce to dust
 напразно [28] in vain
 напред [14] ahead, forwards
 напредък [9] progress, gain
 напрежение [14] pressure, tension
 наприказвам се [22] talk one's fill, talk to one's heart's content
 напйример [8] for example
 напролет [9] in the spring
 напйротив [29] on the contrary
 напйскам / напйсна [23] leave
 напйлно [20] completely
 нарамвам / нарамёя [28] shoulder

наред [7] [25] in order; in succession ; всичко е наред [7] everything's O.K. ; другото ще е наред [16] the rest will be O.K.
 нареждам / наредя [6] set up, arrange
 наричам / нарека (-чёш) [13] call, name
 народ [7] people, folk
 народен [5] national, folk ; народна носия [16] folk costume ; Народното събрание [18] Parliament ; Народен дворец на културата [19] People's Palace of Culture
 народност [20] nationality
 народностен [20] national, pertaining to nationality matters
 нарочно [17] on purpose
 нарушавам / наруша (-йш) [29] break, violate
 нарядко [30] seldom, at rare intervals
 нарязвам / нарязва (-ещ) [18] cut into pieces
 нас [8] [10] us (*object pronoun*)
 насаждам / насадя [26] plant, set out
 насам [24] this way, over here
 насекомо (*plural* насекоми) [26] insect
 насйла [23] by force, under protest
 насип [23] mound, embankment
 насйщам / насйтя [18] saturate
 наскоро [17] recently
 наслagam / наслóжа (-йш) [22] put out, lay ; наслagam всевъзмóжни закýски [22] serve all sorts of snacks
 наслéдство [23] inheritance ; лишавам от наслéдство [23] disinherit ; по наслéдство от [29] descended from
 наспйвам се / наспя се [25] have enough sleep, sleep one's fill
 настанявам се / настаня се [29] settle
 настйвам / настйна [20] catch cold ; настйнал съм [20] have a cold ; нещо съм настйнал [20] have a bit of a cold
 настйгам / настйгна [23] overtake, catch up with
 настоявам / настоя [24] insist
 настоятелство [29] board of trustees
 настйпвам / настйпя [13] come, set in, occur; step on; advance
 нататък [26] thither, further
 нататъшен [23] far ; по-нататъшна съдба [23] subsequent fate
 натоварвам / натоваря [17] burden, load down
 натрупвам / натрупам [23] heap up, amass, hoard
 натура [29] nature
 натъжавам / натъжа (-йш) [19] sadden

Българо-английски речник (урок 1-30)

натъквам се / натъкна се (на) [23]	come across, run into
наука [17]	science; scholarship, learning ;
кандидат на филологическите науки [17]	Ph.D. degree equivalent ;
кандидат на медицинските науки [17]	M.D. equivalent
наумявам си / наумя си [17]	take it into one's head
научавам / науча (-иш) [6] [9]	learn; teach
научавам се / науча се (-иш) [14]	learn to, learn about; get used to
научен [17]	scientific ;
стърши научен сътрудник [17]	senior research associate
нафталин [16]	mothballs
нахален [25]	insolent, impudent
находка [23]	find
нахранвам / нахраня [11]	feed
нахранвам се / нахраня се [22]	eat one's fill
национален [18]	national ;
вземам национални размери [30]	take on national proportions
нация [30]	nation
нацъфтявам / нацъфтя [21]	burst into bloom
начален [3]	beginning, elementary ;
начално образование [3]	elementary education
начало [19]	beginning
начертавам / начертая [21]	draw, sketch, outline
начин [6]	way, manner ; по този начин [6] in this way
наш [8]	our, ours ; в наше време [26] nowadays
наяждам се / наям се (-ядеш) [9]	eat one's fill, gorge on
НДК = Народен дворец на културата [19]	
не [1]	not ; не те е срам [12] shame on you ; не бива да се пие [23] [one] musn't drink [it]
не [3] [5]	no; (contrastive negation) ; не там [5] not there [but somewhere else]
небе (poetic plural небеса) [17]	sky
небце [12]	palate (roof of mouth)
невероятен [26]	improbable; inconceivable
невзрачен [26]	unseemly, insignificant
неволно [27]	involuntarily, instinctively
невеста (от невеста) [26]	bride, wife
него [10]	him (object pronoun)
негов [8]	his
недей [16]	don't...
неделен [18]	Sunday (adj.)
неделя [6]	Sunday
недоразумение [26]	misunderstanding
недостигнат [18]	unattained
неестествен [24]	unnatural
незабелязан [29]	unnoticed
неизменно [25]	constantly, always
нейн, нейна [8]	her, hers
нека [16]	let, let's
некропол [24]	necropolis
нелеп [28]	absurd, preposterous
немец [22]	German (male)
неми see ням	
неминат [18]	"untrodden"
немкиня [22]	German (female)
немногоброен [20]	not numerous
немски [17]	German
необходим [21]	necessary
необходимость [20]	necessity ; по необходимост [20] of necessity
неопределен [16]	indefinite, unspecified ;
минало неопределено (време) [16]	past indefinite (tense)
неочакван [27]	unexpected, sudden
неподозрян [27]	unsuspected, unexpected
неподражаем [28]	inimitable, unique
непознат [5]	unknown
непоканен [28]	uninvited, without being asked
непокорен [18]	disobedient, rebellious
непостижен [18]	unattainable
неправилно [30]	incorrectly, mistakenly
непреклонен [29]	inflexible, adamant
непрекъснат [17]	continuous, unbroken
непрекъснато [17]	constantly, always
непремнен [13]	indispensable, necessary
непременно [13]	by all means
неприятен [23]	unpleasant
неразделен [29]	inseparable
нервен [17]	nervous
несвършен [12]	incomplete, imperfect ;
несвършен вид [12]	imperfective aspect ;
минало несвършено време [14]	imperfect tense
несигурност [23]	insecurity, uncertainty
неспокоен [4]	uneasy, restless
несравним [11]	incomparable
нестиняр [11]	fire-dancer
нестинярство [11]	fire-dancing, fire-walking
несъмнен [25]	undoubted, undeniable
несъмнено [25]	undeniably, without question
нетърпение [8]	impatience ; чакам с нетърпение [8] await eagerly
неудобен [13]	inconvenient, uncomfortable
неуморим [16]	tireless
неустрашимост [29]	fearlessness
нечетен [11]	odd-numbered
нещастен [28]	unhappy, ill-fated

нещо [5] something ; нещо съм
настинал [20] I have a bit of a cold
нея [10] her (*direct object pronoun*)
ни [5] us (*direct object pronoun*)
ни [7] [to] us (*indirect object pronoun*)
ни [8] not, neither
ни ... ни [8] neither...nor
нива [10] (corn)field
ниво [18] level
ние [1] we
нижа (-еш) [14] thread, string together
никак [8] not at all
никакъв [8] none, no kind of
никога [8] never
никого [8] no one (*object*)
никой [8] no one
никъде [8] nowhere ; никъде другаде
[19] nowhere else
нисък [22] low, short, of short stature
нищо [8] not, neither ; нищо една дума
[8] not a single word
нищо [8] nothing ; нищо, че няма
[10] no matter that there isn't [any] ;
няма нищо [17] no problem
но [2] but
нов [7] new ; Нова година [10] New
Years
новина [5] [a piece of] news
новогодишен [11] New Year's (*adj.*) ;
новогодишна честитка [11] New
Year's greeting ; новогодишна елха
[13] New Year's tree ; новогодишен
празник [27] New Year's celebration
нога [12] leg (*dialectal, poetic*)
ноември [9] November
нож (*plural* ножове) [7] knife
ножче [13] [razor] blade
ноктът, нокътят (*plural* нокти) [8] nail
(on finger or toe)
номадски [20] nomadic
номер (*plural* номерá) [2] [3] [8] number;
size ; правя номерá на [8] play
dirty tricks on ; смален с два номера
[20] shrunk two sizes ; изходящ /
входящ номер [23]
"outgoing/incoming number" on official
documents
норвежец [23] Norwegian (male)
норвежка [23] Norwegian (female)
норма [30] standard, norm
нос, -ът (*plural* носове) [11] nose ;
затварям вратата под носá [на] [13]
shut the door in [someone's] face
носия [16] dress ; народна носия [16]
folk costume
нося [3] carry; wear
нотариален [17] notarized

нощ, -та [9] night ; през нощта [9]
at night ; тази нощ [9] tonight ;
цяла нощ не мигвам [25] not sleep a
wink [all night]
нощем [24] at night
нощен [9] night (*adj.*) ; нощно време
[9] nighttime
нужда [2] need ; няма нужда [2]
there's no need, it's not necessary ;
имаме нужда от въздух [4] we need
air ; имате нужда от преглед [4]
you need to be examined
нужен [17] necessary ; нужно е (да)
[17] it's necessary, you have to
нула [17] zero
някак [8] somehow
някакъв [8] some sort
някога [8] [26] sometime; at one time,
formerly
някого [8] someone (*object*)
някой [8] someone
няколко [6] several
някъде [8] somewhere
ням (*plural* неми) [22] mute, silent, dumb
няма [2] there isn't/aren't any ; няма
нужда [2] there's no need, it's not
necessary ; няма място за паника [3]
there's no need to worry ; няма
значение [9] it doesn't matter ;
няма нищо страшно [11] there's
nothing to be afraid of ; няма нищо
[17] no problem
няма да [7] won't (*negative future
particle*) ; нямаше да [16]
wasn't/weren't going to
нямам [2] [3] not have
о [26] against
обаждам се / обадя се [10] [12] call, get
in touch; come to the phone ; обаждам
се по телефона [11] call on the
phone ; може ли да се обадя [12]
can s/he come to the phone
обаче [7] however
обвинение [24] accusation
обвинявам / обвиня [25] accuse, blame ;
обвинявам в [25] accuse [someone]
of
обед (*or* обяд) [8] lunch
обеден [9] lunch, noon (*adj.*) ; обедно
време [9] lunch time
обединявам / обединя [20] unify
обект [18] object, project, site
обективен [18] objective
обесвам / обеса [24] hang (by the neck)
обещавам / обеща [10] promise

Българо-английски речник (урок 1-30)

- обеща́ние [21] promise
 обзавеждам / обзаведа́ [16] equip, furnish
 обзавеждам се / обзаведа́ се [16] get settled in, get installed
 обзор [20] survey
 оби́да [14] insult ; пона́сям оби́да [14] bear/sustain an insult
 оби́ждам / оби́дя [17] offend, insult
 оби́ждам се / оби́дя се [17] take offense
 обикнове́н [8] usual
 обикнове́но [2] usually
 оби́лен [23] abundant
 оби́рам / обера́ [8] plunder, pick
 оби́ч, -та́ [22] love
 обича́ен, -а́йна [14] customary
 обича́й [13] custom, convention
 обича́м [2] [3] like, love
 облак [18] cloud
 област, -та́ [19] region, sphere, domain
 облекло́ [27] clothing, apparel ; скромно
 облекло́ [27] simple clothes
 облекча́вам / облекча́ (-иш) [17] lighten, facilitate
 облече́н, -ена [14] dressed
 обли́звам / обли́жа (-иш) [18] lick
 обли́к [30] aspect, shape
 обли́чам / облека́ (-чеш) [13] dress [someone]
 обли́чам се / облека́ се (-чеш) [13] put on, don ; обли́чам се спо́ртно [13] dress casually, wear casual clothing
 обме́ням / обменя́ [22] exchange
 обмя́на [19] exchange ; обмя́на на опит [19] pooling [of] experience
 обобща́вам / обобща́ [30] generalize, draw a conclusion
 обогатя́вам / обогатя́ [30] enrich ; обогатя́вам рече́ника [си] [30] enlarge [one's] vocabulary
 обрабо́твам / обрабо́тя [30] cultivate, finish, polish
 о́браз [18] image, form ; све́тъл о́браз [18] a noble figure
 образе́ц [23] model, pattern
 образо́вание [3] education ; сре́дно образо́вание [16] secondary education ; ви́ше образо́вание [16] higher education
 образу́вам [30] form, constitute
 о́братно [23] back, the other direction
 о́бред [22] ritual, ceremony
 обръ́щам / обръ́на [24] turn, turn over
 обръ́щам се / обръ́на се [14] turn ; обръ́щам се с гръ́б [17] turn one's back ; обръ́щам се наза́д [23] turn back, look back ; обръ́щам внима́ние на [23] pay attention to
 обслуж́вам / обслуж́а (-иш) [20] serve, cater for
 обстано́вка [25] situation, context
 обстоя́телство [19] circumstance
 обсъ́ждам / обсъ́дя [23] discuss, debate, consider
 обу́вам / обу́я [13] put someone's shoes, stockings, etc. on
 обу́вам се / обу́я се [13] put on shoes, stockings, etc.
 обу́вка [3] shoe ; здра́ви обу́вки [20] sturdy shoes
 обу́ща [13] footwear
 обуща́р [19] shoemaker
 обши́рен [22] wide, extensive, spacious
 общ [7] general, common ; с общи
 усíлия [19] working all together
 обществó [12] [23] society; community
 общест́вен [23] social, public
 общест́веност [20] public ; култу́рна общест́веност [20] cultural circles
 общонаро́ден [30] nationwide, general
 общу́ване [30] association, dealings ; средство за общу́ване [30] means of communication
 объ́рквам / объ́ркам [24] confuse, perplex, bewilder, frustrate
 обя́ва [23] announcement, advertisement
 обявя́вам / обявя́ [19] announce, proclaim
 обя́д [9] (*see also* обе́д) lunch, noon ; след обя́д [9] afternoon, after lunch
 обя́ждам [17] have lunch
 объясня́вам / объясня́ [17] explain
 объясне́ние [24] explanation
 ово́щен [25] fruit (*adj.*) ; ово́щна гради́на [25] fruit orchard
 овца́ [19] sheep
 овча́р (ка) [19] shepherd(ess)
 овчи́ [21] sheep (*adj.*)
 огладня́вам / огладне́я [4] get hungry
 огледа́ло [11] mirror
 о́глед [25] view, inspection ; с о́глед на [25] with an eye to
 огле́ждам / огле́дам [14] survey, examine
 огле́ждам се / огле́дам се [14] look at one's reflection
 оглуша́вам / оглуше́я [21] go deaf
 огни́ще [27] fireplace, hearth; center
 огра́да [18] fence
 огро́мен [18] huge, enormous
 огря́вам / огре́я [19] illuminate, light up
 о́гън (*plural* огньо́ве) [7] fire ; накла́ждам о́гън [22] light a fire
 одески́ [29] of or pertaining to Odessa
 одея́ло [23] blanket
 одобре́ние [23] approval
 одухотворе́н [28] spiritual, exalted
 оже́нвам / оже́ня [11] marry (*transitive*)

оженвам се / оженя се [11] get married
 оживен [30] animated; оживен спор
 [30] lively debate
 означавам / означа (-иш) [21] mark;
 mean, signify
 оказвам / окажа (-еш) [30] render, give;
 оказвам влияние [30] exert influence
 оказвам се / окажа се (-еш) [22] turn out,
 prove to be
 окачвам / окача (-иш) [24] hang, suspend
 окичвам / окича (-иш) [13] adorn,
 decorate
 око (*plural* очі) [12] eye; казвам му
 в очите [20] tell him to his face;
 вредя на очите [20] be hard on one's
 eyes; с дебели очи [22] shameless;
 дѣто (*or* където) ми очи видят [25]
 wherever my feet lead me
 околел [23] neighboring, adjacent,
 surrounding; roundabout
 около [21] around, in the vicinity of
 окончателен [19] final, definitive
 окостенявам / окостеня [24] take skeletal
 shape
 окръжен [23] county, regional
 октомври [6] October
 окъпвам се / окъпя се (-еш) [14] bathe
 олимпиада [20] Olympic games
 олио [6] cooking oil
 омеквам / омекна [11] soften, grow
 milder
 омита / омета [25] sweep clean; polish
 off
 омлет [4] omelet
 омръзвам / омръзна [12] tire, bore;
 омръзна ми [12] I'm bored
 омърлушен [20] down in the mouth, low-
 spirited
 онази [8] that (*feminine*)
 оная [11] that (*variant of* онази)
 онези [8] those
 онзи [8] that (*masculine*); онзи ден [9]
 the day before yesterday
 ония [11] those (*variant of* онези)
 онкологичен [19] oncological, cancer-
 related; онкологични заболявания
 [19] [cases of] cancer
 онкология [19] oncology, cancerous
 diseases
 оновá [8] that (*neuter*)
 онуй [11] that (*variant of* оновá)
 оня [11] that (*variant of* онзи)
 опасен [4] dangerous
 опасност [17] danger
 опашка [11] tail; line, queue; чакам на
 опашка [11] wait in/on line; въртя
 опашка [22] wag tail
 опера [12] opera

операция [17] operation
 операционен [17] operating;
 операционна (зала) [17] operating
 room/theater
 оперирам [16] operate
 описвам / опиша (-еш) [7] describe
 опит [19] attempt, try; experience;
 обмяна на опит [19] pooling [of]
 experience
 опитвам / опитам [16] try, taste
 опитен [28] experienced, veteran;
 experimental
 опичам / опека (-чеш) [22] roast, bake
 оплаквам / оплача (-еш) [11] mourn,
 lament, weep; жив да го оплачеш
 [11] it makes your heart bleed to see him
 оплаквам се / оплача се (-еш) [11]
 complain, grumble
 опознавам / опозна [7] recognize, get to
 know
 опомням се / опомня се [12] bring to
 [one's] senses; опомни се! [12] snap
 out of it!
 оправдание [25] justification
 оправям / оправя [18] settle, put in
 order; оправям легло [28] make a
 bed
 оправям се / оправя се [27] work out, get
 better; find one's way, manage
 определен [23] definite, precise
 определям / определя [26] define, specify
 оприличавам / оприлича (-иш) [27]
 liken, compare [to]
 опростявам / опростя [21] simplify
 опустял [29] deserted
 ора [19] plough, till
 оратор [30] speaker, speech-maker
 орач [19] ploughman
 организатор [19] organizer, sponsor
 организирам [12] organize
 орел (*plural* орли) [20] eagle
 орех [6] walnut
 оригинален [17] original
 ориентир [28] landmark, reference point
 ориентирам [19] orient, put on the right
 track
 ориентирам се [19] get one's bearings
 ориз [6] rice
 орлов [20] eagle's
 орнаментика [23] ornamentation
 ос, -га [27] axis; axle
 освежителен [18] refreshing
 освободител [16] liberator
 освобождение [30] liberation,
 emancipation
 освен [4] except [for]; in addition to;
 освен това [4] besides, in addition
 освен че [17] not only

осем [6] eight
 осемдесет [6] eighty
 осемнайсет [6] eighteen
 осемнайсети [8] eighteenth
 осемстотин [9] eight hundred
 оскъден [23] scarce, meager
 осми [8] eighth
 основа [21] base, grounding; лежа в
 основата на [21] underlie, be at the
 root of; градя върху основата на
 [21] build on the foundations of
 основавам / основá [20] found, establish
 основател (ка) [29] founder
 основен [16] basic, fundamental;
 основен речников фонд [30] basic
 word stock
 особен [10] special, particular
 особено [8] especially
 особеност [30] peculiarity, feature
 оспорявам / оспоря [19] contest, dispute
 оставам / оста́на [3] [4] remain, stay;
 остава още малко [3] there's still a
 little left; остава да [16] it remains
 to
 останал [9] remained, left, left-over
 оставам / оста́вя [8] leave (*transitive*);
 остави [29] never mind, leave it be
 остарявам / остаря [17] grow old
 остров [26] island
 осъществявам / осъществя [23] realize,
 fulfill, carry out
 от [1] [4] [6] [8] from; of; since (*time*);
 than; салата от зеле [4] cabbage
 salad; има́м нýжда от [4] need,
 have need of; от всички страни [6]
 from/on all sides; от е́дин час са́мо
 [6] for only an hour; от н.е. [9]
 A.D.; от дете́ [12] since childhood;
 от ва́ша страна́ [15] on your part;
 от е́дин пъ́т [29] all at once
 отбивам се / отб́йя се [18] drop in
 отблясък [27] reflection, gleam
 отбо́р [12] team
 отва́рям / отво́ря [2] [3] [4] open
 отведна́ж (*or* отведнѣж) [27] suddenly,
 all at once
 отве́ждам / отведа́ [24] lead off, take
 away
 отво́рен, -ена [2] open
 отврати́телен [27] disgusting, abominable
 отвъ́н [11] from outside
 отвѣ́тре [9] from within
 отгळेждам / отгळेдам [20] grow,
 cultivate, breed, nourish
 отгова́рям / отгово́ря [10] answer
 отговор [7] answer
 отгово́рност [17] responsibility
 отго́ре [11] from above

отдавам се / отда́м се (-даде́ш) [28]
 abandon oneself to
 отдавна́ [6] long ago; отдавна́ ве́че
 [6] for a long time now
 отда́лечен [26] remote, distant
 отде́лен [3] separate; отде́лно изда́ние
 [19] separate edition, book form
 отде́лно [2] separately, under separate
 cover
 отде́лям / отде́ля [18] separate, detach
 отдо́лу [11] from below
 отды́сно [11] from the right
 оте́чествен [22] of one's native land;
 patriotic; Оте́чествен Фро́нт [25]
 Fatherland Front
 оте́чество [22] native land
 отза́д [3] in back, in the rear, behind
 оти́вам / оти́да [5] [26] go; suit; та́зи
 ша́пка мно́го ти оти́ва [26] that hat
 fits you well; оти́вам на [не́чия]
 въ́зраст [27] be appropriate to [one's]
 age
 отка́звам / отка́жа (-еш) [13] cancel,
 renounce, refuse
 отка́звам се / отка́жа се (-еш) [21] give
 up, cancel
 отка́кто [10] [ever] since
 отклю́чвам / отклю́ча (-иш) [16] unlock
 откога́ [16] since when (*interrogative*)
 отко́лкото [10] than, in as much
 откра́й [27] from the beginning; откра́й
 вре́ме [27] from time immemorial
 откривам / открѝя [20] uncover, reveal;
 open
 открива́не [19] opening [ceremony]
 открито́ [13] openly, above board, without
 hiding
 открити́е [18] discovery
 откъ́де [1] whence, from where
 (*interrogative*); откъ́де да ми́на [17]
 which way to go; откъ́де да зна́м?
 [18] how should I know?
 откъ́де́то [18] whence, from where
 (*relative*)
 откѝ́свам / откѝ́сна [22] tear, break off,
 uproot
 отла́гам / отло́жа (-иш) [27] put off,
 postpone
 отлѝ́там / отлетя́ [26] fly away;
 пти́ците отлѝ́тат на ю́г [26] the birds
 migrate south
 отлѝча́вам / отлѝча́ (-иш) [18]
 distinguish
 отлѝ́чие [17] distinction; пѝ́лно
 отлѝ́чие [17] high honors
 отля́во [11] from the left
 отме́ням / отменя́ [22] abolish, cancel
 отме́рен [27] measured, deliberate

отминавам / отмина [14] pass by, leave behind
 отнасям / отнеса [20] take away
 отнасям се / отнеса се [20] [26] apply to; treat ; същото се отнася до/за него [20] the same applies to him ; отнасям се с доверие към [26] put trust in, rely on
 отначало [14] at the beginning
 отнемам / отнема [17] take away, deprive
 отново [2] again, once more
 относно [19] concerning, with respect to
 отношение [23] attitude, relationship; regard ; отрицателно отношение [23] disapproval ; по отношение на [30] as regards
 отопление [11] heating
 отпадъци [17] garbage, trash, waste
 отпечатвам / отпечатам [19] print up
 отплувам [26] set sail, embark
 отпразнувам [20] celebrate
 отпред [29] in front
 отпуска [2] break, time off, vacation ; в отпуска [2] on a break, on vacation
 отпътувам [7] set off for, depart
 отражение [21] reflection; repercussion
 отразявам / отразя [21] [22] reflect; refute
 отраствам / отрасна [26] grow up
 отрицател (ка) [28] detractor, denier
 отрицателен [23] negative ; отрицателно отношение [23] disapproval
 отричам / отрека (-чеш) [28] deny, reject
 отровен [20] poisonous
 отръпки [18] ; иде ми отръпки [18] I'm good at, handy at
 отрязвам / отрежа (-еш) [18] cut off, cut out
 отсегá [30] from now on
 отсичам / отсека (-чеш) [26] cut off; cut down ; отсичам главá [26] behead
 отскачам / отскоча (-иш) [26] jump off, rebound
 отскóро [11] [since] quite recently ; жéнени сме съвсém отскóро [11] we've just gotten married
 отску́бвам / отску́бна [26] pluck out; wrest from
 отспивам си / отспя си [29] sleep well, catch up on sleep
 отсреща [18] across the way
 отстранявам / отстраня [24] remove, eliminate
 отстъпвам / отстъпя [8] step back, yield, give up
 отсъствие [23] absence
 отсядам / отседна [18] put up, stay at

отта́м [3] from there
 отте́глям се / отте́гля се [22] withdraw, retire
 оттога́ва [18] from that time
 оттúка, оттúк [5] from here
 отча́йвам се / отча́я се [26] get discouraged, despair
 отча́яно [29] desperately
 отърва́вам се / отърва́ се [23] get rid of, get off
 ОФ-ли́ния [25] party line of the Fatherland Front coalition
 официáлен [21] official, formal
 офор́мен (and оформе́н) [30] formed
 офор́мям / оформя́ [21] shape, fashion ; draw up
 о́хлюв [14] snail shell
 оцеля́вам / оцеле́я [29] survive, be left standing
 оценя́вам / оценя́ [20] value, estimate
 оцёт [20] vinegar
 очáквам [7] await, expect
 очáквам се [19] be liable to occur, be expected
 очáкване (plural -ния) [21] expectation
 очаро́вам [17] charm, fascinate
 очерта́ние [21] outline, delineation
 очí see окó
 очилá (plural) [11] eyeglasses
 о́ще [2] still, yet ; о́ще мно́го [2] a lot more, still a lot ; о́ще не гово́ря [3] I don't/can't speak yet ; тя о́ще не четé [3] she doesn't [know how to] read yet ; о́ще не́ [5] not yet ; о́ще веднџ [16] again, once more ; о́ще по́вече [19] all the more

па [22] and, but
 павé [19] paving-stone, cobble
 па́дам / па́дна [7] fall ; па́да голя́м сня́г [7] ; it's snowing heavily
 па́дам се [17] fall to, go to ; какъ́в ти се па́да то́й? [17] what [relation] is he to you?
 паде́ж [30] (grammatical) case
 пазáр [16] market
 пазаря́ [27] hire
 пазáч [24] guard, keeper
 пазва́ [28] bosom ; пазви́ [28] recesses
 пазя́ [8] guard, preserve
 пак [9] again ; всé пак [18] nevertheless
 пакéт [23] pack, package

Българо-английски речник (урок 1-30)

- пáкост [24] mischief, harm, damage ;
 прáвя пáкост [24] make mischief, cause damage
 пáкостен [18] harmful, pernicious
 пакостли́в [24] mischievous, naughty
 пaлáтка [25] tent
 пáлец [12] thumb, big toe
 пaлтó [13] coat
 пáмет, -тá [18] memory ; ако не мé
 лъ́же пaмeттá [18] if memory serves correctly
 пáмeтник [17] monument; manuscript
 пaмýк [21] cotton
 пaмýчен [21] cotton (*adj.*)
 пáника [3] panic, worry ; нýмá мýсто
 зa пáника [3] there's no need to worry
 пaнтaлóн (*or* пaнтaлóни) [14] pants
 пaнтeóн [23] pantheon
 пaпaгáл [9] parrot
 пaрá [11] coin
 пáрен [11] steam (*adj.*) ; пáрно
 oтoплéниe [11] central heating ;
 пáрна мaшíна [29] steam engine
 пaрí [11] money ; пéт пaрí не дáвaм
 [14] I don't give a damn
 пáрк [16] park
 пáркинг [18] parking lot, carpark
 пáртия [14] party
 пaрцáл [14] rag
 пaрфé [26] parfait, ice-cream dish
 пaрчé [19] piece, portion
 пaсáж [21] passage
 пaспóрт [18] passport
 пáстa [26] cake, pastry ; paste
 пaтлaджáн [28] eggplant
 пaтриáрх [17] patriarch
 пáузa [18] pause, break
 пáфтa [16] buckle
 пaциéнт (кa) [4] [medical] patient
 пeвéц [10] singer
 пeвíцa [23] female singer
 пeйзáж [3] landscape, natural scene
 пéйкa [3] bench
 пeкá (-чéш) [13] bake, roast
 пeкá ce (-чéш) [13] warm oneself, sun ;
 пeкá ce нa слéнцe [13] sunbathe
 пeнсионéр (кa) [17] retired [person]
 пeрá [12] wash ; пeрá нa рýкá [16]
 wash out by hand
 пepиóд [17] period (of time)
 пepó [22] feather
 пepóн [7] (railway) platform
 пepсíйски [23] Persian
 пéсeн, -тá (*plural* пéсни) [9] song
 пéт [6] five ; пéт пaрí не дáвaм [14]
 I don't give a damn
 пeтá [12] heel
 пeтвeкóвeн [20] five centuries long (*adj.*)
- пeтдecéт [6] fifty
 пeтéл (*plural* пeтлí) [24] cock, rooster
 пeтíмa [6] five (*masculine animate*)
 пéти [8] fifth
 пeтíцa [10] [25] "5" (next to top mark in school); № 5 tram or bus
 пeтнáйceт [6] fifteen
 пeтнó [14] spot
 пeтстoтин [9] five hundred
 пeтýк [9] Friday
 пeхливáн [29] wrestler
 пeхливáнски [29] wrestler's
 пeчáлeн [16] sad
 пeчáт [23] stamp, seal; printing press ;
 úдрям пeчáт нa [23] put seal to
 пeчéля [20] earn, gain
 пéчка [23] stove
 пeшá [9] on foot ; хóдя пeшá [9] go
 for a walk, walk (not ride)
 пeщepá [26] cave, grotto
 пeя [11] sing
 пiaно [21] piano
 пíвницa [22] pub, saloon
 пíeнe [20] drinking ; нe é зa пíeнe [20]
 not fit to drink
 пieсa [12] play (theater)
 пíйвaм / пíйна [18] have a drink, a shot
 пíлe [18] chick, chicken; sweetheart
 пíлeшки [23] chicken (*adj.*) ; пíлeшки
 дрóбчeтa [23] chicken livers
 пíпaм / пíпнa [9] touch, handle
 пíпвaм / пíпнa [28] touch; lay one's
 hаndс on ; пíпвaм (*or* хвáщaм) нa
 мecтoпpeстýплéниeтo [28] catch in
 the act
 пипér [17] pepper (spice)
 писáтeл (кa) [10] writer
 пискю́л [13] tassel, pendant
 пíсмeн [21] written; for writing
 пíсмeнocт [20] writing, literacy
 пíсмó [8] [21] letter; [system of] writing
 пíсýк (*plural* пíсýци) [28] shriek, squeal
 пíтaм [4] ask
 пíтaм ce [18] wonder
 пíткa [24] cake, flat loaf
 пixтíя [24] jelly; pulp
 пíцa [21] pizza
 пíшa (-eш) [3] write
 пíшeщa мaшíнa [26] typewriter
 пíя [3] drink
 пия́ницa [10] drunkard
 плагиáтcтвo [25] plagiarism
 плáднe [29] noon ; тpáя oт дéн дo
 плáднe [29] be short-lived
 плáж [14] beach
 плáн [7] plan
 плaнинá [3] mountain ; нa плaнинá
 [20] in the mountains

- планински [16] mountain (*adj.*)
 платно [16] cloth, fabric ; бял като
 платно [21] white as a sheet
 плах [28] timid, shy, furtive
 плача (-еш) [16] weep, cry
 плаша (-иш) [9] frighten
 плаша се (-иш) [11] be frightened
 плащам / платя [4] pay
 племе (*plural* племена) [20] tribe, clan
 племенник [10] nephew
 племенница [10] niece
 пленарен [19] plenary ; пленарен
 доклад [19] keynote paper
 пленявам / пленя [18] take captive,
 captivate
 плетá [18] knit, braid, plait
 плещи [27] shoulders
 пльсвам / пльсна [21] pour, fling
 плътък [23] shallow
 плод (*plural* плодове) [7] fruit
 плодороден [20] fertile
 плоча [7] [13] tile, slab; phonograph record
 плочка [3] tile
 плочкаджия [18] tile-layer
 площад [18] [city] square
 плувам [9] swim
 плувец [23] swimmer
 плувкиня [23] female swimmer
 плънка [16] filling
 плът, -та [24] flesh, body
 плющя [29] flap, lash
 по [3] [5] [7] each; along, down; according
 to, in the manner of; about ; хайде по
 една глътка [3] let's each have a
 drink ; по коридора [5] down the
 corridor ; преподавател по български
 [5] teacher of Bulgarian ; по това
 време [7] at about that time ; по тази
 работа [18] on that score
 по- [8] [10] more... (*comparative degree*
particle) ; по-хубав [8] nicer,
 prettier ; по-голям [10] older ; по-
 малък [10] younger ; по-рано [14]
 before, earlier ; "used to..." ; по-
 миналата година [18] the year before
 last
 победа [30] victory
 победител (ка) [19] victor, winner
 побеждавам / победя [19] conquer,
 defeat, win
 побратим [25] blood brother
 побързвам / побързам [7] hurry up
 поведение [18] behavior, conduct
 повеждам / поведá [26] lead, conduct
 повелителен [24] authoritative ;
 повелително наклонение [24]
 imperative mood
 повелителка [23] lady sovereign, queen
 повече [7] more ; по-вечето [11] the
 majority ; още повече [19] all the
 more
 повиквам / повикам [13] call, call out
 повлиявам / повлияя [19] influence,
 affect
 повод [13] occasion, cause ; по повод
 [13] regarding, in connection with
 повтарям / повторя [12] repeat
 повторение [12] repeat, replay
 повъртявам се / повъртя се [25] rotate
 for a while; hang around for a while
 повърхностен [29] superficial
 повярвам [8] believe, give credence to
 поглед [20] look, glance; view ;
 скривам се от погледа [20] drop out
 of sight; hide from view
 поглеждам / погледна [14] have a look,
 look at ; погледни [14] look! look
 over there!
 поглъщам / погълна [28] swallow up,
 devour
 поговорвам / поговоря [12] talk for a bit
 погребвам / погребá [16] bury
 погребение [23] funeral, burial
 погрижвам се / погрижа се (-иш) [11]
 take care of, look after
 погълна see поглъщам
 под [3] under ; затварям вратата под
 носа [на] [13] shut the door in
 [someone's] face ; хващам под ръка
 [22] take [someone's] arm
 под [4] floor
 подавам / подám (-дадеш) [11] hand,
 pass, reach ; подавам молба [19]
 submit a [formal] request ; срок за
 подаване на документи [20]
 application deadline ; подаваме си ръце
 [22] join hands
 подарък [7] present, gift
 подарявам / подаря [9] give [away], give
 a present
 подвигвам / подвигя [26] bend, tuck
 under ; не подвигвам крак [26] be
 constantly on the move
 подгонвам / подгоня [26] chase, drive
 away
 подготвям / подготвя [12] prepare, make
 ready
 подготовка [5] preparation ;
 подготовката върви [5] the
 preparation's coming along
 подém [23] upsurge, progress, revival
 подир [29] after
 подиум [16] platform, dais
 подкопavam / подкопáя [26] undermine
 подкрепa [21] support

- подлагам / подложа (-иш) [26] put under, subject to
 подмамвам / подмамя [24] entice, lure
 поднасям / поднеса [6] present, offer, serve
 подобавам [17] befit ; както подобава [17] in a proper manner
 подобен [8] similar ; нищо подобно [8] nothing of the sort
 подобрявам / подобря [20] improve, ameliorate
 подозирам / подозра [14] suspect, be suspicious
 подозрителен [29] suspicious
 подпалавам / подпала [24] set fire to, ignite
 подпирам / подпра [14] prop up, support ; подпирам си брадичката [14] [sit] with chin in hand
 подпис [17] signature
 подписвам / подпиша (-еш) [18] sign [one's name]
 подписвам се / подпиша се (-еш) [17] affix one's signature
 подпора [18] support, pillar
 подправка [6] spice (cooking)
 подреждам / подредя [23] arrange, put in order
 подробен [13] detailed
 подробно [13] in detail
 подробност [17] detail ; пълни подробности [17] complete details
 подсещам / подсета [4] remind, call to mind ; това ме подсеща [4] that reminds me
 подсказвам / подсказа (-еш) [13] hint, prompt
 подскачам / подскоча (-иш) [30] jump, leap about
 подслушвам / подслушам [24] eavesdrop, listen in on
 подхлъзвам се / подхлъзна се [22] slip, trip
 подходящ [17] suitable, appropriate
 подчинявам / подчиня [23] subordinate, subject
 подъл [26] base, vile
 поезия [18] poetry
 поемам / поема [8] take, take up ; поемам [си] дъх [8] catch one's breath ; поемам ръководството на съюза [24] take on union leadership
 поен, пойна [28] song (adj.) ; пойна птица [28] songbird
 поет [18] poet
 поетеса [18] poetess
 поетичен [18] poetic
 поетически [29] poet's, poetic
 пожелавам / пожела [8] wish ; пожелавам от сърце [10] send heartfelt wishes
 пожелание [23] wish ; сърдечни пожелания [23] best wishes
 поза [18] posture, attitude
 позволение [22] permission
 позволявам / позволя [6] allow
 позвънявам / позвъня [9] call
 поздрав [2] greeting
 поздравителен [23] congratulatory ; поздравителна телеграма [23] telegram of congratulations
 поздравявам / поздравя [18] greet
 позеленявам / позеленея [21] turn green
 позлата [23] gilt, gold-leaf
 познавам [3] know, be acquainted with
 познавам / позна [1] [3] [7] know ; guess ; познавам по очите [7] tell by [some]one's eyes ; познавам число [14] pick/guess a number
 познайник [13] male acquaintance
 познайница [13] female acquaintance
 познат [8] acquaintance
 позор [19] disgrace ; срам и позор! [19] for shame!
 поигравам / поигра [10] play for a while
 поисквам / пойскам [12] want, wish, ask for
 показвам / покажа (-еш) [7] show
 покана [19] invitation
 поканвам / покана [10] invite
 пообен, пообина [20] late, deceased
 поколение [16] generation
 покрай [10] [26] because of; alongside, past
 покрив [3] roof
 покривам / покрива [22] cover, overlay
 покривка [22] cover (tablecloth, bedspread)
 покровител (ка) [20] patron
 покръствам / покръстя [20] convert to Christianity
 покупка [23] purchase ; отивам на покупки [23] go shopping
 пола [19] skirt
 полагам / положи (-иш) [21] lay, put
 поле [15] field, plain
 полезен [8] useful ; полезно за здравето [8] good for you [for one's health] ; мога ли с нещо да бъда полезен? [13] can I help in some way?
 полза [12] use, advantage ; каква е ползата [12] what's the use ; говоря в полза на [29] argue in favor of
 поливам / полей [13] pour ; ела да ти полей [13] let me pour water (over

your hands) ; поливам цветята [13]
 water the flowers ; това трябва да се
 полее [22] this calls for a drink
 поликлиника [17] clinic, polyclinic
 политам / полетя [26] fly off, soar
 политик [20] politician
 политика [20] politics ; бистра
 политиката [20] discuss politics
 политически [23] political
 полиция [21] police
 половин(а) [6] half
 положение [19] position
 положителен [20] positive
 полунощ [9] midnight
 получавам / получа (-иш) [8] receive, get
 любопитствувам [22] inquire, show
 curiosity
 поля [23] (*poetic plural of полé*)
 поляк [23] Pole (male)
 полякиня [23] Pole (female)
 поляна [16] meadow, clearing
 помагам / помогна [7] help
 помещение [22] premises, room
 помирявам / помиря (-иш) [28]
 smell, sniff
 помислям / помисля [12] think about
 помислям си / помисля си [25] think it
 over, think twice
 помолвам / помоля [13] beg, ask
 помня [13] remember
 помощ, -та [9] help ; бърза помощ
 [18] first aid, ambulance ; с помощта
 на [29] by means of, thanks to
 помръдвам се / помръдна се [19] budge
 понаболява (*3d person*) [20] hurt a little ;
 ache from time to time
 понастоящем [17] at present
 понасям / понеса [14] carry off; sustain,
 endure ; понасям обida [14] bear/
 sustain an insult
 поне [9] at least
 понеделник [9] Monday
 понякога [8] sometimes
 понятие [30] concept, notion
 пооставам / поостана [30] stay a little
 longer
 поотделно [19] separately, individually
 попадам / попадна [17] fall, land, happen
 on
 попарвам / попаря [25] steam, scald
 попитвам / попитам [14] ask, inquire
 попитвам се / попитам се [13] ask
 oneself, wonder
 поправка [16] correction, repair ; нoся
 на поправка [16] take in for repairs
 поправам / поправа [19] fix, correct,
 mend

попрекалявам / попрекаля [25] overdo,
 go a bit too far
 поприказвам [11] have a chat
 популярен [12] popular
 попълвам / попълня [23] replenish; fill
 in, complete
 попявам / попя [11] sing a little
 поради [20] because of
 поразхождам / поразходя [11] take for a
 brief stroll
 пораствам / порасна [14] grow up
 порода [19] breed, race ; расова порода
 [19] pedigreed
 порта [18] gateway
 портмонé [25] purse, change-purse
 портокал [10] orange
 портокалов [10] orange (*adj.*)
 портрет [17] portrait
 порция [7] portion, serving
 поръсвам / поръся [17] sprinkle
 поръчвам / поръчам [4] order
 поръчка [27] order, commission
 порязвам / порежа (-иш) [21] cut
 посаждам / посадя [8] seat, plant
 посвѣтвам / посвѣтна (*or* посвѣта) [18]
 shine for a while
 поседявам / поседя [26] stay or sit for a
 while
 посетител [22] visitor; patron, customer
 посещавам / посетя [11] visit
 посещение [28] visit
 после [2] [6] later, afterwards; then
 последвам [18] follow
 последен [6] last ; в последно време
 [6] lately ; четá до последната буква
 [8] read every last word ; в
 последния момент [22] at the last
 minute
 последица [23] consequence
 последователност [21] sequence, order;
 consistency
 последствие [19] consequence
 послушвам / послушам [20] take advice,
 listen to, obey
 посмивам / посмѣя [16] dare
 посока [6] direction ; питам за
 посоката [6] ask directions
 посолявам / посоля [9] salt
 посочвам / посоча (-иш) [21] indicate,
 point out
 посредством [30] by means of, through
 посрѣщам / посрѣщна [5] meet, greet,
 entertain
 пост [10] Lent; fast
 поставам / постава [30] put, produce ;
 поставам въпрос [30] pose a question

Българо-английски речник (урок 1-30)

постарявам се / постаря се [20] try, do one's best
 постен [10] Lenten, pertaining to fasting
 постепенен [21] gradual
 постоявам / постоя [16] stay for a bit
 постоянен [10] constant
 постоянно [10] constantly
 построявам / построя [16] construct, build
 постъпвам / постъпя [17] proceed, act, enter; постъпвам в университет [17] enter university
 постягам / постягна [11] tighten, fasten; prepare, fix up
 потаен, потайна [26] secret, mysterious
 потеглям / потегля [22] set out, set off
 потен [19] sweaty, perspiring
 потичам / потека (-чеш) [12] start flowing
 потънал [27] sunk, absorbed
 потърпявам / потърпя [27] have a little patience
 потърсвам / потърся [7] look for, seek
 поусмивам се / поусмивна се [25] smile faintly, force a smile
 поход [23] campaign, march
 почаквам / почакам [7] wait
 почва [22] soil, ground
 почвам / почна [10] begin, start, commence
 почервенявам / почервеня [21] turn red
 почерпвам / почерпя [6] [23] treat someone to; draw from; почерпвам всички с по две [6] treat everyone to two each; почерпен от архаична традиция [23] drawn from ancient tradition
 почетен [19] honored; honorary
 почивам / почина [3] [4] rest, go on holiday
 почивам си / почина си [8] rest
 почивен [8] rest (*adjective*); почивен ден [8] day off, holiday
 почивка [3] vacation trip, rest
 почина [8] die
 почиствам / почиства [22] clean, clean up
 почитам / почета [11] read for a bit
 почитател (ка) [28] admirer
 почти [8] almost
 почтителен [27] respectful, reverential
 почувствувам (*or* почувствам) [14] have the feeling, realize, become aware
 поща [3] mail, post office
 пощаджия, -ийка [10] letter carrier
 пощенски [10] postal; пощенска кутия [10] mailbox
 появявам се / появя се [14] appear
 прабаба [16] great-grandmother
 прабългари [20] proto-Bulgarians

прав [4] straight, upright; стоя прав [4] stand, remain standing
 правдоподобен [23] likely, probable
 правилен [19] right, straight, true
 правилно [19] correctly, rightly so
 правило [12] rule; правилá на пътното движение [12] traffic laws, rules of the road
 право [12] [legal] right; имам право [12] have the right; авторско право [12] copyright; правата на животните [12] animal rights
 право [17] straight, directly
 право̀говор [30] orthoepy, correct pronunciation
 правосла̀вен [8] Orthodox [religion] (*adj.*)
 правотá [26] rightness, justice
 правя [3] do, make; правя излет [3] go on an excursion; правя номерá на [8] play dirty tricks on; правя пакости [24] make mischief, cause damage; правя кариера [28] make it in the world
 пра̀г [20] threshold
 празен [6] empty
 празник [10] [27] holiday; feast; новогодѝшен празник [27] New Year's celebration
 празну̀вам [10] celebrate
 практика [21] practice
 практѝчески [21] practical
 пране [16] wash, laundry
 прародѝна [20] first homeland; land of origin
 прасе [18] pig
 прасе́нце [18] piglet
 пра̀х, -ът (*plural* пра̀ховé) [25] dust; напра́вя на пра̀х [25] reduce to dust
 пра̀щам / пра́тя [2] [3] [4] send
 пребива̀вам [20] stay, sojourn
 пребро̀явам / пребро́я [6] count out
 преве́ждам / преведа́ [18] translate
 преви́шавам / преви́ша (-иш) [19] exceed, surpass
 пре́вод [14] translation
 пре́водáч (ка) [21] translator
 превоз̀вам / превоз́я [29] transport
 превозен [29] transport (*adj.*); превозно сре́дство [29] vehicle, conveyance
 преврѝщам / преврѝрна [18] transform
 преврѝзвам / преврѝржа (-еш) [29] tie up, bandage
 преглѝд [4] examination; имате нѝжда от преглѝд [4] you need to be examined
 преглѝждам / преглѝдам [8] examine
 преглѝщам / преглѝтна [25] swallow down, gulp

прегръщам / прегърна [16] embrace
 прегърбвам се / прегърбя се [27] stoop
 пред [19] in front of, before ; ймам
 пред вид [19] bear in mind
 предавам / предам (-дадеш) [27] deliver,
 transmit
 предавам се / предам се (-дадеш) [29]
 give up, surrender
 предан [22] devoted, faithful
 предание [24] legend
 предварителен [18] preliminary ;
 минало предварително време [19]
 past anterior tense ; бъдеще
 предварително [22] future anterior
 (tense) ; бъдеще предварително в
 миналото [23] future anterior in the
 past (tense)
 предварително [18] in advance
 предвиждам / предвйда [20] foresee;
 provide for
 предводителство [20] leadership
 преден [10] front, anterior
 преди [6] ago ; преди 1 час [6] an
 hour ago
 преди [6] [26] before; previously ; преди
 1 ч. [6] before one o'clock ; преди
 н.е. [9] B.C. ; преди Р.Хр. [9]
 B.C.
 преди да [14] before (*relative conjunction*)
 предизвиквам / предизвикам [10] [25]
 provoke, defy; cause, evoke, induce
 предимно [9] primarily
 предимство [20] priority, advantage
 предисторически [24] prehistoric
 предишен [9] previous
 предлагам / предложа (-иш) [8] proffer,
 propose
 предложение [9] proposition, suggestion
 предмет [23] object, article
 предоставям / предоставя [23] give,
 concede
 предпазвам / предпазя [26] protect,
 safeguard
 предписвам / предпиша (-еш) [18]
 prescribe
 предполагавам / предположа (-иш) [19]
 suppose, presume
 предпочитам / предпочета [4] prefer
 предразсъдък [29] prejudice, bias
 предприемам / предприша (-иш) [24]
 decide in advance, predetermine
 представа [24] notion, concept
 представителен [14] representative;
 personable, distinguished
 представлявам [28] represent, be ;
 какво представлява [28] what it is
 like

представям / представя [13] present,
 offer
 представям се / представя се [22] arise;
 introduce oneself, present oneself
 представям си / представя си [13]
 imagine
 предстоящ [9] forthcoming, impending
 предупреждавам / предупредя [19] warn,
 caution; advise
 предчувствувам [28] have a presentiment
 прежълвам / прежълва [29] sacrifice, be
 reconciled to a loss
 преживявам / преживея [19] experience,
 live through
 преживяване [26] experience
 през [4] [8] [9] during; through; at
 intervals ; гледам през прозореца [6]
 look out the window ; през седмица
 [8] every other week ; през деня [9]
 in the daytime ; през нощта [9] at
 night
 презаписвам / презапиша (-еш) [30]
 make copies of recordings
 презглава [25] headlong
 президент [23] president
 преизказвам (*rare*) [24] renarrate, retell
 преизказно наклонение [24] renarrated
 mood
 преки *see* пряк
 прекален [13] too great, unconscionable ;
 прекалено голям [13] way too big
 прекарвам / прекарам [7] spend
 прекрасен [16] magnificent, splendid
 прекратявам / прекратя [27] cease,
 suspend; break off
 прелиствам / прелистя [23] turn the
 pages, leaf through
 прелитам (*or* прелетявам) / прелетя [23]
 fly over
 премеджидие [29] mishap, danger
 премествам / преместя [17] move/put
 somewhere else
 премествам се / преместя се [26] move,
 change residence
 преминавам / премина [29] pass, proceed
 премислям / премисля [23] think over,
 ponder
 пренасям / пренеса [21] transfer, spread;
 transport
 пренебрегвам / пренебрегна [23] neglect,
 ignore ; пренебрегвам съвет [23]
 disregard [someone's] advice
 пренощувам [29] spend the night
 преобладавам [23] predominate, prevail
 препис [21] copy, transcript
 преписвам / препиша (-еш) [13] rewrite,
 copy

Българо-английски речник (Урок 1-30)

- препитание [26] subsistence, livelihood ;
 търся препитание [26] try to make a living
 преплитам / преплетя [20] interweave
 преплувам [26] swim/sail across
 преподавател (ка) [1] teacher (university level)
 преполовявам / преполовя [27] halve, be halfway through
 препоръчвам / препоръчам [17] recommend
 препрочитам / препрочета [26] reread
 препъвам се / препъна се [26] stumble, trip; falter
 препълнен [17] overfilled
 преразглеждам / преразгледам [24] reconsider, re-examine
 прерязвам / пререза (-еш) [21] cut through ; прерязва ме [21] I feel a sharp pain
 прясен, прясна [8] fresh
 пресечка [11] intersection
 преситен [22] satiated; fed up
 пресичам / пресека (-чеш) [19] intercept, interrupt; cross [the street]
 прескачам / прескоча (-иш) [23] jump over
 преставам / престана [21] cease, stop
 престиж [28] prestige
 престилка [16] apron
 преувеличавам / преувелича (-иш) [27] exaggerate, overstate
 преуморявам се / преуморя се [17] overwork, get overtired
 префучавам / префуча (-иш) [18] rush past
 прехвърлям се / прехвърля се [12] transfer; shift
 преходен [21] transitional
 преценявам / преценя [18] estimate, assess
 преча (-иш) [8] bother
 при [7] at, by
 прибавям / прибавя [22] add, supplement
 прибирам / прибера [8] gather, collect
 прибирам се / прибера се [8] arrive home
 приближавам / приближа (-иш) [14] approach
 приблизителен [23] approximate
 приблизително [23] approximately, roughly
 привличам / привлеча (-чеш) [9] attract, draw
 привързан [11] tied, bound, attached
 приготвям / приготвя [10] prepare, make ready
 придавам / придам (-дадеш) [26] add, lend; impart
 придобивам / придобия [29] acquire
 приемам / приема [10] accept, adopt
 приживе [16] during [one's] lifetime
 признавам / призная [16] acknowledge, confess
 признание [21] acknowledgment, recognition
 признателен [19] grateful
 призрак [26] ghostly, shadowy
 приказвам [9] talk, converse; say
 приказка [12] tale, story; chat, talking ;
 сладка приказка [22] pleasant chat
 приключвам / приключа (-иш) [20] end, conclude
 приключение [14] adventure
 приляквам / прилечна [25] squat
 прикрепвам / прикрепя [19] attach, join; support
 приласкавам / приласка [28] befriend
 прилеп [29] bat
 приличам [10] look like
 примамвам / примамя [18] entice, allure
 пример [18] example
 помирявам / помиря [18] reconcile
 примитивен [29] primitive
 принадлежам (-иш) [23] belong to, pertain to
 принуждавам / принудя [26] compel, coerce
 приобщавам / приобщя [21] incorporate
 приобщавам се / приобщя се [21] affiliate with ; приобщавам се към [21] join
 природа [7] nature
 присвивам / присвия [23] bend ;
 присвива ме корем [23] feel sharp pains in my abdomen
 присрещам / присрещна [28] meet (poetic)
 пристан [28] wharf, moorage
 пристигам / пристигна [6] arrive
 присъединявам се / присъединя се [22] join, associate with
 присъствие [20] presence
 присъствам (or присъствам) [16] be present, attend
 притежател (ка) [23] owner, possessor
 притеснявам / притесня [8] worry, cause concern to, embarrass
 притеснявам се / притесня се [7] worry ;
 не се притеснявай [7] don't worry
 притъпявам / притъпя [14] blunt, dull ;
 вниманието му се притъпя [14] his attention wandered
 прическа [12] haircut, hairstyle
 причина [20] reason, cause

приютявам / приютя [29] shelter, give
refuge to
приятел (ка) [1] friend
приятен [9] pleasant ;
приятно [17] pleasant, pleasantly ;
много ни е приятно [17] we're very
pleased
пробвам [21] try
пробождам / прободя [26] pierce,
transfix ; пробождам в сърцето [26]
stab in the heart
пробуждам се / пробудя се [22] awaken,
be aroused
провеждам се / проведя се [14] be
conducted, be implemented
проверка [17] control, verification
проверявам / проверя [13] check, verify,
test
провиквам се / провикна се [25]
exclaim, call out
прогимназия [16] junior high
прогноза [19] prognosis ; прогноза за
времето [19] weather forecast
програма [8] program
продавам / продам (-дадеш) [6] sell
продавач (-ка) [7] salesperson
продукция [23] production, output
продумвам / продумам [22] utter, say a
word
продължавам / продължа (-иш) [5]
continue
продължение [23] continuation, renewal;
sequel ; в продължение на [23]
during, throughout
продължителност [26] duration ;
продължителност на живота [26]
life expectancy
проект [23] project
прожектирам [20] show, project ;
прожектирам филм [20] show a film
прозвучавам / прозвуча (-иш) [18]
sound, ring out
прозорец (*plural* прозорци) [3] window
прозорче [13] small window
прозявам се / прозяна се [25] yawn
произвеждам / произведа [24] produce,
make; cause
производство [30] production,
manufacture ; занаятчийско
производство [30] craft industry
произход [20] origin, descent
произхождам [23] come from; descend
from
пролет, -та [9] spring
пролетен [13] spring (*adj.*) ; пролетно
равноденствие [13] vernal equinox
проливен [28] pouring ; проливен дъжд
[28] driving rain

проложен [21] of or pertaining to a
prologue
променям / променя [11] change, alter
променям се / променя се [11] change
промяна (*plural* промени) [13] change
прониквам / проникна [20] penetrate,
infiltrate
пропасть, -та [11] abyss, cavern
проповед [21] sermon
пропуск [19] clearance, pass; omission ;
на пропуска [19] at the clearance
point
пропускам / пропу́сна [10] skip, let pass;
miss
просвѐтен [30] educational ; просвѐтен
дѐец [30] educationalist
прѐст [16] simple ; прѐстите [29]
common folk
прѐсто [16] simply, just
простирам / простра́ [12] stretch out ;
простирам дрѐхи [12] hang clothes
out to dry
простѐрен [18] spacious, roomy
пространен [21] spacious, extensive
простуда [2] cold [illness]
прѐстя *see* прощавам
протестирам [29] protest, remonstrate
проти́в [25] against ; проти́в съм [25]
to be against [something]
проучвам / проуча (-иш) [30] study,
investigate
профѐсор [13] professor
прохла́ден [15] cool
процѐс [20] process
процѐсия [23] procession
прѐчее [29] and so ; и прѐчее и прѐчее
[29] etc., etc.
прочѐтам / прочетá [5] read (to
completion)
прочѐт [27] famous, renowned
прощавам / прѐстя [16] forgive ; Бѐг
да я прѐсти [16] may she rest in
peace ; прощавай [17] excuse me
прощавам се / прѐстя се [29] bid
farewell
прѐява [21] manifestation, act
прѐявявам / прѐявя́ [8] appear, show ;
прѐявявам интерѐс към [8] take an
interest in
прѐъв, прѐрви [16] first
прѐжки [20] cracklings, suet
прѐст (*plural* прѐсти) [12] finger, toe
прѐст, -та [24] earth, soil
прѐчка [20] stick, switch
прѐкъ, прѐки [17] direct
прѐсна *see* прѐсен
псевдонѐм [18] pseudonym
психолѐг [26] psychologist

Българо-английски речник (Урок 1-30)

птица [7] bird ; пойна птица [28] songbird	работа [2] [11] [17] work, job; matter; thing ; на работа съм [4] be at work ; ще свърши работа [11] it'll do the job ; имам си работа [14] have things to do ; не разбирам тези работи [17] I don't understand these things ; по тази работа [18] on that score ; работата край няма [25] [there's] no end of work ; вятър работа [25] nonsense, baloney ; върша домакинска работа [29] do housework
публика [10] public	работен [6] work (adj.) ; работно време [6] office hours, hours of operation
публикувам [19] publish	работилница [23] workshop
пуканка (singular rare) [9] popcorn	работнически [24] worker's, workers' ; labor (adj.)
пуловер [12] sweater	работлив [17] hard-working, industrious
пускам / пусна [10] let, allow; drop ; пускам писмо [10] mail a letter	работник [17] worker
пъст [10] empty; wretched, damned	работоспособен [9] efficient, productive
пухкав [16] fluffy	работя [4] [11] work, be in operation ; какво работите? [5] what [kind of] work do you do? ; не работи [11] it's out of order
пуша (-иш) [4] smoke	равен [15] even, flat; equal
пушено [4] smoking	равнина [20] level plain
пушка [26] rifle, gun	равнище [15] level, standard, plain ; морското равнище [15] sea level
пък [11] but, yet, and, while	равноденствие [13] equinox
пълнен [5] [22] full; plump ; пълно копие [14] exact replica ; пълно отличие [17] high honors ; пълни подробности [17] complete details	радвам [17] make happy
пълноценен [18] complete, of full value	радвам се [5] rejoice, be happy
пълня [6] fill	радиация [25] radiation
пълзя (-ещ) [26] creep, crawl	радио [14] radio ; съобщавам по радиото [14] announce on the radio
първенство [10] championship	радост [10] joy, pleasure
първи [4] first	радостен [5] happy, joyful
първоизточник [20] prime source, origin	раждам / родя [10] bear, give birth to, be fruitful
първоначален [19] original, initial	разбивам / разбия [17] break, beat
първоучител [21] first teacher, founder of a doctrine	разбирам / разбера [1] [3] [4] understand
пържа (-иш) [6] fry	разбирам се / разбера се [12] come to an understanding, agree ; разбира се [3] of course
пържен, -ена [14] fried ; пържени филийки [14] French toast	разбиране [12] understanding ; широко разбиране [12] liberal interpretation
пържоба [4] chop, steak ; пържоба с гарнитура [4] steak with the trimmings	разболявам се / разболея се [23] fall ill
пъстърва [9] trout	развален [11] spoiled, rotten
път (plural пъти) [4] [6] time (instance) ; за първи път съм тук [4] this is the first time I've been here ; другия път [17] the next time ; често пъти [27] time and again ; от (or на) един път [29] all at once	развалям / разваля [17] [27] spoil, destroy; damage, break
път, -ят (plural пътища) [6] [8] way, path, road ; дълъг път [6] a long way [to go] ; имам 6 часа път [6] have 6 hours to go ; по пътя [8] along the way	развеждам / разведя [17] take about; divorce ; развеждам се с [17] get divorced from ; разведен [17] divorced
пътека [11] [foot]path	развивам / развия [21] develop, cultivate ; развива се лоза [21] the vine is putting out leaves
пътен [12] road (adj.), traveling ; правилата на пътното движение [12] traffic laws, rules of the road ; пътни знаци [26] road signs	развитие [20] development, progress
пътушествие [11] trip	развлечение [12] amusement
пътник [7] traveler	
пътувам [1] [3] travel	
пътуване [7] travels, trip	
пъшкам [29] groan, moan	
пясък [20] sand	

развѳй [18] development
 разгърям се / разгоря се [30] burn, run high
 разгледдам / разгледдам [4] examine, study
 разговарям [10] converse
 разговор [19] conversation
 разговорен [30] colloquial, conversational
 разгръщам / разгръна [28] unfold, display
 раздавам / раздам (-дадеш) [8] give out, distribute
 раздавач (ка) [19] postman, letter-carrier
 разделям / разделя [16] divide, split
 разказ [14] story
 разказвам / разкажа (-еш) [8] relate, tell
 разказвач [24] narrator, storyteller
 разкопки [24] excavations
 разкош [23] luxury, splendor
 разкупвам / разкупя [20] buy up
 разливам / разлия [17] spill, pour out
 разлика [16] difference ; за разлика от [16] as opposed to
 разлиствам се / разлїстя се [18] burst into leaf
 различен [10] different, various ; най-различни неща [10] all sorts of things
 размахвам / размахам [17] swing, brandish ; размахвам ръце [17] wave one's hands about
 разменям / разменя [29] exchange, trade
 размер [30] size, scale ; вземам национални размери [30] take on national proportions
 размествам / размества [28] transpose, rearrange
 разместване (plural -ния) shift ; ценностни размествания [28] changing values
 разминавам се / размина се [15] pass each other, blow over
 размислям / размисля [18] ponder; change one's mind
 размишлявам [18] speculate
 разни [22] various, diverse ; разни хора [22] all sorts of people
 разновидност [26] variety
 разнообразен [16] varied
 разнообразие [16] variety, diversity ; за разнообразие [16] for a change
 разотивам се / разотїда се [19] disperse, go different ways
 разочаровам [19] disappoint
 разпалвам се / разпала се [27] flame up, become intense
 разпървам / разпържа [26] spread, stretch out

разпитвам / разпитам [18] inquire, interrogate
 разплаквам се / разплача се (-еш) [14] burst into tears
 разпознавам / разпозная [8] distinguish, discern
 разполагам се / расположа се (-иш) [22] settle down
 разположение [22] situation, disposition ; на тяхно разположение съм [22] be at their disposal, be available to them
 разprávям / разпържа [12] tell, relate ; разprávям вїц [12] tell a joke
 разпространявам / разпространя [19] distribute, disseminate
 разпърждам / разпържа [24] drive away, disperse
 разпявам се / разпєя се [21] burst into song
 разрешавам / разреша (-иш) [18] allow, permit
 разрешение [13] permission
 расаждам / расадя [26] set out [seedlings]
 расмївам се / расмея се [14] burst out laughing
 расстояние [29] distance, gap
 рассърждам се / рассърдя се [14] get angry
 раствара́м / раствора́ [28] open, open up wide
 растїча́м се / растїча́м се [29] bestir; run about
 расстроша́вам / расстроша́ (-иш) [18] break up, crumble
 разумен [13] sensible, rational
 разумно [25] judiciously, sensibly
 расхвърля́м / расхвърля́ [17] throw about, scatter
 расхладїтелен [30] cooling, refreshing
 расходка [9] walk, stroll ; извеждам кучето на расходка [9] walk the dog ; расходка из града [11] city tour
 расхожда́м / расхо́дя [10] take for a walk
 расхожда́м се / расхо́дя се [8] walk around, take a walk
 расцвет [23] bloom, flowering; zenith
 расчиства́м / расчи́стя [25] tidy up, clear away
 расчита́м [12] rely, count on ; можеш да расчиташ на мене [12] you can count on me
 расчита́м / расчета́ [23] make out, decipher
 расчу́вам се / расчу́я се [24] get out, get around

Българо-английски речник (Урок 1-30)

- разширявам / разширя [21] extend, broaden
район [16] district, region
рак [23] [25] crayfish, crab; cancer;
червен като рак [23] red as a lobster
ракия [2] rakia (strong brandy from fruits)
рамо (*plural* раменá or раменé) [12] shoulder; вдигам раменé [29] shrug shoulders
рана [29] wound
ранен [13] early
рано [9] early; рано-рано [14] very early; по-рано [14] before, earlier; "used to..."
раница [17] backpack, knapsack
ранобуден [28] early riser
расов [19] racial; расова порода [19] pedigreed
растение [26] plant
реакция [19] reaction
реален [19] real, practicable
реванширам се [5] make up, return a favor; с нещо да се реванширам [5] make [it] up with/by doing something
ревър [13] lapel
революционер (ка) [29] revolutionary
ревю (*neuter*) [13] revue, show; модно ревю [13] fashion show
ред, -ът (*plural* редовé) [17] row, range, line; series (of); идва ми редът [17] my turn is coming; не е написал нито ред [21] he hasn't written a word
редактор (ка) [19] editor
редакция [19] editor's office
редица [21] row, series
редки *see* рядък
редовен [13] regular; in order
редовно [13] at regular intervals, regularly
редя [12] arrange, put in order; редя се на опашка [12] get/wait in line
режа (-еш) [12] cut, slice
режисьор [12] director
резултат [18] result; в резултат на [20] as a result of
резюме [19] summary, resumé
река (-чеш) [7] say, utter
река [9] river
ректорат [21] rector's office
релса [29] rail; релси [29] track
ремонт [20] repairs
ремонтiram [2] redo, make repairs
репортаж [20] reporting, descriptive report
република [14] republic
ресторант [4] restaurant
рецепта [6] recipe
реч, -та [18] speech
речник [7] [30] dictionary; lexicon;
обогалявам речника [си] [30] enlarge [one's] vocabulary
речников [30] lexical; основен речников фонд [30] basic word stock
реша (-еш) [13] comb
решавам, реша (-иш) [8] [11] solve; decide; решавам кръстословица [8] do a crossword puzzle; твърдо решавам [11] firmly resolve
решен [29] resolved, decided
решение [18] decision, solution;
вземам решение [18] arrive at a decision
решето [24] screen; colander
риба [9] fish; ловя риба [9] fish, catch fish; ходя за риба [9] go fishing
рибар [19] fisherman, fishmonger
рибен, -ена (*or* рибна) [21] fish (*adj.*)
риза [13] shirt, chemise
рилски [8] Rila (*adj.*)
рисувам [3] draw
рисунка [3] drawing
рита [18] kick
ритвам / ритна [18] take a kick
ритъм [23] rhythm
роб [20] slave
робство [20] slavery, bondage; турско робство [20] the Ottoman yoke
рогозенски [23] of or pertaining to Rogozen
род -ът (*plural* родовé) [23] family, clan; genus, sort; gender
роден [11] one's own, native; родно място [11] birthplace; роден град [18] hometown; родна сестра [18] birth sister (same parents); роден език [22] native language
роден [17] born; роден(а) съм [17] I was born
родина [28] native land
родител [9] parent
роднина [10] relative
родов [23] family, lineal; generic
родя *see* раждам
рожден [5] birth (*adj.*); рожден ден [5] birthday
рождество [9] Christmas; Рождество Христово [9] Christmas; преди Р.Хр. [9] B.C.; след Р.Хр. [9] A.D.
рой, роят (*plural* ро́еве) [22] swarm, host
рокля [12] dress
роля [20] role; главна роля [27] the lead
роман [3] novel
романтичен [26] romantic
румънец [23] Romanian (male)
румънка [23] Romanian (female)

ру́с [25] blond, fair
 ру́син (*archaic*) [23] Russian (male)
 ру́ски [16] Russian (*adj.*)
 руски́ня [23] Russian (female)
 русна́к [23] Russian (male)
 ръка́ (*plural* ръце́) [12] hand, arm ; на
 ръка́ [16] by hand ; на бърза ръка́
 [18] hastily ; хващам под ръка́ [22]
 take [someone's] arm
 ръкави́ца [9] glove
 ръководен [30] leading, guiding
 ръководство [24] leadership ; поема́м
 ръководството на съюза [24] take on
 union leadership
 ръкопи́с [21] manuscript
 ръку́вам се [22] shake hands
 ръчени́ца [16] folk couple dance
 рядко́ст [27] rarity
 рядъ́к, ре́дки [10] rare
 рядко́ [10] rarely

с [2] [9] with; by ; пъту́вам с вла́к [2]
 travel by train ; с вси́чки си́ли [9]
 with all one's strength, full tilt ; с една́
 ду́ма [9] in a word ; с часове́ [9]
 for hours [on end] ; с ма́лко
 закъ́снение [14] a little late
 са [1] are (*3rd plural*) ; see сѐм
 садя́ [26] plant
 сако́ [13] jacket
 саксо́нка [22] Saxon (female)
 сала́м [11] sausage
 сала́та [4] salad
 са́м, сама́, само́, сами́ [12] alone, [the]
 very, by oneself ; сами́ят аз [12] I
 myself
 са́мо [1] only
 са́мо че [17] except (*conjunction*)
 саможе́ртва [17] self-sacrifice
 самолёт [11] airplane
 самолётен [24] airplane (*adj.*)
 самонаде́ян [25] self-reliant; self-
 confident, presumptuous
 самообслу́жване [20] self-service
 самостоя́телен [27] independent, self-
 contained ; самостоя́телно жи́лище
 [27] separate quarters
 самосъзна́ние [18] self-awareness
 самоутвържда́ване [20] self-affirmation ;
 на́ро̀дно̀сно самоутвържда́ване [20]
 national self-determination
 са́ндвич [9] sandwich
 сандъ́к [16] box, chest
 сантимента́лност [22] sentimentality
 сарми́ [6] stuffed cabbage or vine leaves
 са́тира [5] satire

САЩ = Съедине́ните америка́нски ща́ти
 [1] USA (United States of America)
 сближа́вам се / сближа́ се (-и́ш) [30]
 draw closer, become intimate
 сбогу́вам се [18] say goodbye, take leave
 of
 сбо́рник [12] collection
 сбърква́м / сбъркам [20] err, get confused
 Св. = Свети́, Света́
 сва́ко [22] uncle (aunt's husband)
 сва́лям / сваля́ [18] remove, throw down
 сваря́вам / сваря́ [5] cook, boil
 сват (or сватя́) [10] in-law
 сватба́ [10] wedding
 сватбе́н, -ена [11] wedding (*adj.*) ;
 сватбе́но пъте́шествие [11]
 honeymoon
 све́дение [23] a piece of information ;
 све́дения [23] information, knowledge
 све́ж [26] fresh
 све́кър [10] father-in-law (to bride)
 свекърва́ [9] mother-in-law (to bride)
 све́стен [17] decent
 свети́ see свѝт
 свети́ [21] saint ; Свети́ Константи́н
 [21] St. Constantine ; Св.Св. Ки́рил и
 Методи́й [20] Sts. Cyril and
 Methodius
 све́твам / све́тна [18] flash, go on (of a
 light)
 свете́ц [20] saint
 светка́вичен [20] like lightning
 светка́вично [20] with lightning speed
 светли́на [19] light ; сла́ба светли́на
 [20] poor light
 светове́н [10] world (*adj.*)
 све́тост [18] sanctity
 светоусе́щане [23] world outlook,
 conception of the world
 светофа́р [19] traffic light
 све́тъл [10] light (*adj.*) ; све́тъл о́браз
 [18] a noble figure ; све́тли бъднини́
 [23] a bright future
 све́тя [18] shine
 све́щ, -та́ [16] candle
 сви́вам / сви́я [13] bend, fold, roll ;
 сви́вам гнездо́ [13] build a nest
 свиде́тел [21] witness
 свиде́телство [21] certificate; evidence;
 proof
 сви́квам / сви́кна [15] get used to, grow
 accustomed to
 сви́ря [16] play (musical instrument)
 свиря́ [16] playing, tune
 свобода́ [7] freedom
 свобода́ен [2] free ; място́то е свобода́но
 [2] the seat is not taken ; свобода́ен
 сѐм сега́ [2] I'm free [not busy] now

Българо-английски речник (урок 1-30)

- своеобразен [21] original; odd
 свой [10] own (*adj.*)
 свойство [26] characteristic, attribute
 свързвам / свържа (-еш) [20] [21] tie, bind; connect; put someone in touch
 свършвам / свърша (-иш) [6] complete, finish ; ще свърши работа [11] it'll do the job
 свършвам се / свърша се (-иш) [22] end, run out, sell out
 свършен, -ена [12] complete, perfect ; минало свършено време [12] aorist tense ; свършен вид [12] perfective aspect
 свят, свети [18] holy, sacred
 свят, светът (*plural светове*) [18] world
 сготвям / сготвя [5] cook, make
 сграбчвам / сграбча (-иш) [25] clutch, grasp
 сграда [19] building
 сгушвам се / сгуша се (-иш) [24] huddle together, nestle down
 сдобрявам / сдобря [29] make peace, reconcile
 СДС (*pron. седесé*) [14] SDS (UDF, Union of Democratic Forces)
 сдушавам се / сдушá се (-иш) [29] band together
 сдържаност [18] reserve, restraint
 се [1] (*verbal particle*)
 се [5] oneself (*direct object pronoun*)
 се [7] oneself, themselves, itself, etc.
 себе си [11] oneself (*reflexive object form*)
 северен [20] northern
 североизточен [30] northeastern
 сегá [1] now ; сегá излизам [4] I'll go out right away
 сегáшен [9] present-day, current ; сегáшно време [9] present tense
 седем [2] seven
 седемгодишен [26] seven-year old (*adj.*)
 седемдесет [6] seventy
 седемнайсет [6] seventeen
 седемстотин [9] seven hundred
 седми [8] seventh
 седмица [6] week
 седмично [20] weekly ; по два филма седмично [20] two films a week
 седна *see* сядам
 седя [4] sit, be seated ; седя на течение [4] sit in a drafty place ; да би мирно седяло, не би чудо видяло [28] that's what comes of asking for trouble
 седянка [29] village work party
 сезон [20] season
 секá (-чеш) [9] cut ; секá монéти [20] mint coins
 секретáр (ка) [1] secretary
 селище [23] settlement
 село [2] village
 селянин [16] villager, peasant
 селянка [16] villager, peasant woman
 семеен [10] family, domestic ; тесен семеен кръг [10] immediate family
 семейство [11] family
 семинар [17] seminar
 семка [24] seed
 септémври [5] September
 сервирам [4] serve, have available ; не знам какво сервират тукá [4] I don't know what they have here
 сервитьор (ка) [4] waiter
 сериозен [21] serious
 сестра [10] sister ; медицинска сестра [17] nurse ; родна сестра [18] birth sister (from the same parents)
 сетне [19] afterwards ; на́й-сетне [19] finally
 есцам се / е́тя се [11] recall, come to mind, think of, remember
 си [1] are (*2nd singular*) ; *see* съм
 си [5] [7] to oneself (*indirect object pronoun*) ; ка́звам си [5] say to oneself
 сигурен [6] sure
 сигурно [9] surely, certainly
 сигурност [17] certainty, security
 сила [7] strength, force
 силен [2] strong ; има силен вятър [2] it's very windy, there's a strong wind ; вая́т си́лни дъждове́ [12] it's raining heavily
 симбиоза [20] symbiosis
 символизирам [23] symbolize, stand for
 символичен [23] symbolic
 симпозиум [19] symposium
 син (синя, синьо, сини) [8] blue
 син, -ът (*plural синове*) [9] son
 сирене [7] white cheese
 си́рец [23] Syrian (male)
 си́рийка [23] Syrian (female)
 система [21] system
 системно [30] systematically, methodically
 сито [24] sieve
 ситуация [27] situation
 сияя [23] shine, be radiant
 скала [14] rock, cliff
 скара [18] grill
 скаран [29] on bad terms
 скарида [25] shrimp
 скачам / скóча (-иш) [9] jump
 скитане [22] wandering
 скитница [18] wanderer
 скок [25] jump, leap
 скóро [1] soon
 скóрост [19] speed

скóча *see* скáчам
 скривам / скрия [13] hide (*transitive*)
 скривам се / скрия се [20] hide ;
 скривам се от погледа [20] drop out
 of sight ; hide from view
 скромен [27] modest; humble ; скромно
 облекло [27] simple clothes
 скроявам / скроя [25] cut out; fabricate ;
 скроявам лъжа [25] concoct a lie
 скръб, -та [18] grief, sorrow
 скръбен [28] sorrowful, mournful
 скулптура [28] sculpture
 скучая [22] be bored
 скучен [13] boring
 скъпоценен [23] precious
 скъсан [14] torn
 скъсвам / скъсам [19] tear, break;
 break off
 скъсявам / скъся [29] shorten, curtail
 скътвам / скътам [16] put by, store away
 слаб [14] weak, thin ; слаба светлина
 [20] poor light
 слава [9] [25] glory; reputation ; слава
 Бóгу [9] thank God ; гръмка слава
 [27] resounding fame
 славист (ка) [17] specialist in Slavic
 studies
 славянин [20] Slav (person)
 славянски [17] Slavic
 слагам / сложа (-иш) [4] put ; слагам
 да легне [5] put [someone] to bed
 сладолед [6] ice cream
 сладкарница [14] sweet shop
 сладко [3] thick sweet preserves
 сладък [3] sweet ; сладки [22]
 pastries, sweetmeats ; сладка приказка
 [22] pleasant chat
 след [6] after ; след 15 минути [6]
 in 15 minutes ; след обяд [9] in the
 afternoon, after lunch ; след Р.Хр. [9]
 A.D.
 след като [14] after (*relative conjunction*)
 следá [18] trace, track
 следвам [21] follow, pursue; study
 следване [21] college studies
 следващ [8] next, following
 следобед [4] afternoon ; следобед съм
 на работа [4] I have to work this
 afternoon
 следобеден [9] afternoon (*adj.*)
 слива [20] plum
 сливам / слея [30] fuse, combine
 сливица [12] tonsil
 слизам / слиза [7] get off, go down,
 descend
 слисвам / слисам [20] amaze, astound
 словак [23] Slovak (male)
 словачка [23] Slovak (female)

слово [18] word, speech
 сложен [5] difficult, complex
 служба (-иш) [24] serve, work ; служба
 войник [24] do military service
 служба си (-иш) ; служба си с [29] use,
 make use of
 служба [14] service, position ; в
 службата [14] at work
 служещ [17] [state] employee
 слух, -ът (*plural* слухове) [17] hearing,
 ear, rumor ; има слухове [17] there's
 gossip
 случаен, -айна [12] accidental, chance
 случайно [12] by chance, accidentally
 случай [12] instance; chance ; в такъв
 случай [12] in that case
 слъчвам / слъча (-иш) [20] run across,
 happen on
 слъчвам се / слъча се (-иш) [20] happen
 слушалка [21] [telephone] receiver;
 headphone
 слушам [4] listen, obey
 слушател [17] listener ; слушатели [17]
 audience
 слънце [9] sun ; слънцето грее [9]
 the sun is shining
 слънчев [10] sunny
 слънчоглед [24] sunflower
 смачквам / смачкам [17] crush, crease
 сме [1] are (*1st plural*) ; *see* съм
 смалявам / смаля [20] diminish, reduce in
 size, shrink ; смален с два нóмера
 [20] shrunk two sizes
 сменям / сменя [3] [4] change, replace
 сметка [29] account; advantage ; за (*or*
 на) мóята сметка at my expense
 смешен [13] funny, humorous
 смея се [13] laugh
 смйлам / смеля [17] grind, mill
 смирено [28] meekly, humbly
 смисъл [11] sense, meaning ; има
 смисъл [11] it makes sense
 смущавам се / смутя се [13] get
 confused, be embarrassed
 смърт, -та [16] death
 смъртен [4] mortal
 смятам / сметна [13] reckon, count ;
 смятам за [13] consider to be
 смях, смехът (*plural* смехове) [11]
 laughter ; умирам от смях [11] burst
 one's sides/die laughing ; заливам се от
 смях [23] roar with laughter
 снага [26] body, figure
 снаха [22] daughter-in-law; sister-in-law
 (brother's wife)
 снеговé *see* снйг
 снежен [11] snow (*adj.*) ; снежен човék
 [11] snowman

Българо-английски речник (урок 1-30)

- снежинка [10] snowflake
 снимка [6] photograph
 снощен [9] last night's
 снощи [9] yesterday evening, last night
 сняг, снегът (*plural* снеговé) [3] [7]
 snow ; бял като сняг [3] white as snow
 собствен, -ена [12] one's own ; виждам със собствените си очи [12] see with one's own eyes
 собственост [23] property
 сок [7] juice
 сол, -та [9] salt ; трия му сол на главата [25] haul him over the coals
 солén [9] salted
 солиден [21] solid, firm, substantial
 солница [9] salt shaker
 солунски [20] from Solun (Greek Thessalonike)
 солунчанин [21] native of Solun (Greek Thessalonike)
 софийски [8] of Sofia
 софийнец [14] Sofia resident (male)
 софийка [14] Sofia resident (female)
 социалистически [14] socialist
 социолог [26] sociologist
 спазвам / спазя [19] observe, adhere to
 спасявам / спася [29] save, retrieve; rescue
 спектакъл [25] performance, show
 специален [9] special
 специално [16] especially ; специално за целта [16] just for that reason
 специалист (ка) [17] specialist
 специалност [17] specialty; university major
 специфичен [21] specific
 спешност [23] urgency ; по спешност [23] as an emergency case
 спечелвам / печеля [14] win, gain, earn
 спирам / спра [11] stop
 спирка [7] bus or tram stop ; на другата спирка [7] at the next stop
 списание [8] magazine, journal
 списък (*plural* списъци) [19] list, roll
 споделям / споделя [20] share
 спокобен [21] calm, peaceful
 спокойствие [22] calm, quiet ; на спокойствие [22] at leisure
 сполучвам / сполуча (-иш) [17] succeed
 спомен [18] memory, recollection ; увличам се в спомени [29] get wrapped up in memories
 споменавам / спомена [28] mention, refer to
 спомням си / спомня си [8] recall
 спор [18] argument ; спор няма [18] that goes without saying ; оживен спор [30] lively debate
 според [20] according to
 спорт [20] sport
 спортен [9] sports (*adj.*)
 споря [13] dispute, contend ; не спори [13] don't argue
 справям се / справя се [27] cope with, manage
 приятелявам се / приятеля се [20] make friends
 спускам / спусна [26] let down, drop
 спътник [19] fellow traveler
 спътничка [24] fellow traveler (female)
 спя [4] sleep
 сравнение [25] comparison ; в сравнение с [25] compared to
 сражение [26] battle
 срам, -ът (*plural* срамове or срамовé) [12] shame, modesty ; срам ме е [12] I'm ashamed, I'm too shy ; не те е срам [12] you should be ashamed ; как не те е срам [12] shame on you ; срам и позор! [19] for shame!
 сребърен [16] silver (*adj.*)
 сред [19] among, amidst ; сред бял ден [29] in broad daylight
 средá [2] middle
 среден [3] middle (*adj.*) ; средно образование [16] secondary education
 средище [9] center
 среднобългарски [17] medieval Bulgarian
 средновековен [9] medieval
 средновековие [8] Middle Ages
 среднощ [24] midnight, middle of the night
 средство [29] means, medium ; превозно средство [29] vehicle, conveyance ; средство за общуване [30] means of communication
 сресвам / среща (-еш) [19] comb
 среща [9] meeting, appointment
 срещам / срещна [10] meet
 срещу [12] against, opposite; across from
 срок [19] term, time limit ; краен срок [19] deadline ; срок за подаване на документи [20] application deadline
 срочен [23] urgent, pressing
 сръбвам / сръбна [22] take a nip, sip
 сръбкиня [23] Serb (female)
 сръбски [22] Serbian
 сръднй [29] quarrel, ill feelings
 сряда [9] Wednesday
 ставам / стана [1] [4] [10] get up, stand up; become, happen; be ; става течение [1] there's a draft ; ставаме много [10] there gets to be a lot of us ; синът им стана на четири [10] their son has turned four ; ще ти стане

- то̀пло [11] you'll be/get [too] hot ;
за какв̀о ста̀ва ду̀ма? [11] what's it
about? ; ста̀на ми м̀бчно [13] I had
a hard time ; ко̀е врѐме ста̀на [16]
[look] what time it's gotten to be ; за
нѝщо не ста̀ва [18] isn't worth
anything ; не ста̀ва за я́дене [20]
isn't for eating
- стади́он [12] stadium
станда́рт [17] standard
ста́р [7] old ; добро̀то ста́ро врѐме
[11] the good old days ; на ста́ро
[29] secondhand
- ста́рая се [19] try, take pains
старобу́лгарски [17] Old Bulgarian, Old
Church Slavic
- ста́рост [17] old age
ста́рши [17] senior ; ста́рши нау́чен
сътру́дник [17] senior research
associate
- ста́туя [21] statue
ста́я [9] room
сте [1] are (2nd plural) ; see съм
сте́ля се [26] drift, spread
сте́на [17] wall
сте́пен, -та́ [17] degree ; сте́пен к.ф.н.
[17] Ph.D. equivalent ; до го́ляма
сте́пен [17] to a great extent ; въ́в
ви́сша сте́пен [22] eminently, in the
highest degree
- сти́га [3] [16] enough, that's enough ;
сти́га с то́зи прозо́рец [3] enough
about that window ; сти́га то́лкова
[10] that's enough ; сти́га си я гле́дал
[16] stop looking at her ; сти́га ве́че
[16] that's enough already ; сти́га да
мо́га [17] to the extent that I can ;
вре́мето не ми́ сти́га [26] I'm hard
pressed for time
- сти́гам / сти́гна [13] reach, arrive at
стипе́ндия [29] scholarship, grant
сти́скам / сти́сна [18] squeeze, press ;
сти́скаме си ръ́цете [18] shake
hands ; сти́скам ръ́ката [на ня́кого]
[18] shake [someone's] hand
- сти́х, -ът [17] verse
стихотворе́ние [3] poem
сти́чам се / стека́ се (-че́ш) [20] flow
down; flock together
- сто́ [5] (a) hundred
сто́йност [21] value, worth
сто́ка [9] goods, commodity
стома́х [12] stomach
сто́л [4] chair
сто́п [10] stop-sign, hitchhiking
стопа́джия, -ийка [10] hitchhiker
стопа́нин [22] owner, proprietor
сто́плям се / сто́пля се [17] get warm
- стоти́на [24] a hundred or so
сто́я [4] [11] stand, be standing; stay (in
one place) ; сто́я пра́в [4] stand,
remain standing ; сто́я на мя́сто [17]
stay in one place
- стра́дам [23] suffer
- стра́на [6] [7] [15] side; country; part ;
от вс́ички стра́ни [6] from /on all
sides ; от ва́ша стра́на [15] on your
part ; от дру́га стра́на [17] on the
other hand ; от две́те стра́ни [30]
on both sides
- стра́нен [18] strange, unusual
- стра́ница [3] page
- стра́нник [28] foreigner, wanderer
- стра́ст, -та́ [27] passion
- стра́х, -ът (plural стра́хове) [12] fear,
dread ; стра́х ме е (от) [12] I'm
afraid (of) ; изтре́пвам от стра́х [24]
get shudders down one's spine ; ме́чка
стра́х, ме́н не стра́х [29] here goes!
- страхли́в [24] cowardly, timid
- страхо́тен [5] horrible, dreadful,
terrifying ; страхо́тна иде́я [5] (a)
terrific idea
- страху́вам се [14] fear, be afraid of
- стра́шен [9] terrible, fearful ; ня́ма
нѝщо стра́шно [11] there's nothing to
be afraid of
- стра́шно [16] awfully, terrifically
- стре́лям [17] shoot
- стре́меж [23] striving, aspiration
- стри́на (or стри́нка) [16] aunt (father's
brother's wife)
- стро́г [29] strict, severe
- стро́еж [20] structure, construction
- строи́телен [17] construction (adj.)
- стро́й [26] system, order
- строша́вам / строша́ (-и́ш) [25] break,
smash
- стро́я [18] build
- стру́вам [4] cost ; това́ ко́лко стру́ва?
[4] how much does this cost? ; ко́лко
стру́ва? [4] how much is it?
- стру́вам се [20] seem ; стру́ва ми се
[20] it seems to me
- стря́скам / стрес́на [11] startle, scare
- стря́скам се / стрес́на се [11] be startled,
take fright
- стря́ха (plural стрехи) [18] eaves
- сту́д, -ът (plural студове) [7] cold, chill
- студе́н [4] cold
- студени́на [22] cold, frigidity
- студе́нт (ка) [1] university student
- студе́нтски [17] student (adj.)
- сте́лб [29] post, pole
- сте́лба [11] step, ladder ; ка́чвам се по
сте́лбите [11] climb the stairs

Българо-английски речник (Урок 1-30)

- стълбище [17] staircase
 стъпало [12] sole (of the foot)
 стъпвам / стъпя [16] step, set foot
 стъписвам се / стъписам се [26] be startled, be taken aback
 стъпка [16] step
 стърча (-йш) [22] stand out; hang about
 сукман [16] (folk) tunic
 сурвакар [10] survakar (New Year's wassailer)
 суров [11] severe
 сутрин, -та [9] morning; сутрин, сутринта [9] in the morning; утре сутринта [9] tomorrow morning
 сух [16] dry; на сухо [16] in/to a dry place
 сушен [10] dried
 схвам / схвана [20] grasp, comprehend
 схвам се / схвана се [20] get stiff, cramped; гърбът ми е схванат [20] my back is stiff
 сцена [20] scene
 счетоводител [17] bookkeeper, accountant
 чува се / чуе се (3d person) [20] seem to hear; чува ми се [20] I think I hear
 чупен, -ена [11] broken
 събирам / събера [3] [4] gather, collect
 събирам се / събера се [19] congregate, gather together
 събитие [20] event
 събличам / съблека (-чеш) [13] undress [someone]
 събличам се / съблека се (-чеш) [13] undress, get undressed
 събор [20] fair; convention, council
 събота [8] Saturday
 събрание [18] meeting, gathering;
 Народно събрание [18] Parliament
 събувам / събуя [13] take [something] off [someone's] foot
 събувам се / събуя се [13] take [something] off one's foot
 събуждам / събужда [11] wake
 събуждам се / събужда се [11] wake up, awaken
 съвет [10] advice; пренебрегвам съвет [23] disregard [someone's] advice
 съветвам [5] advise
 съвпадам / съвпадна [10] coincide, concure
 съвременен [18] contemporary; modern
 съвсем [5] completely; съвсем навреме [5] at exactly the right moment;
 женени сме съвсем отскоро [11] we've just gotten married
 съвършен [21] perfect, consummate
 съвършенство [18] perfection
 съгласен [12] in agreement
 съгледвам / съгледам [25] notice, catch sight of
 съд [16] vessel, container; съдове [16] dishes
 съдба [23] fate, destiny
 съдина [24] vessel, container; pan
 съдържам [22] contain, hold
 съдя [23] judge; put on trial
 съжаление [1] pity; за съжаление [1] unfortunately
 съжالياвам / съжاليا [8] regret, be sorry
 създавам / създам (-дадеш) [17] make, create, establish
 създател (ка) [19] creator, founder
 съзнание [18] consciousness, awareness
 съкращавам / съкратя [17] curtail, reduce, lay off; shorten
 съкровище [13] treasure
 сълза (plural сълзи or сълзи) [12] tear (from the eye)
 съм [1] am (1sg.); to be (citation form)
 съмва се / съмне се (3d person only) [24] dawn, day breaks
 сън (plural сънища) [8] dream
 сън, -ят [8] sleep; унасям се в сън [26] drift off to sleep
 сънувам [6] dream; сънувам кошмари [6] have nightmares
 съобщавам / съобщя [5] announce, inform
 съобщение [5] announcement;
 съобщение за колет [5] postal notice (for a package)
 съответен [19] corresponding; appropriate
 съпоставка [17] comparison; в съпоставка с [17] compared with
 съпоставям / съпоставя [30] juxtapose, compare
 съпротивлявам се (or съпротивявам се) [28] resist, oppose, fight back
 съпруг, съпруга [3] [10] spouse
 сърби (3d person only) [12] itch
 сърбин [22] Serb (male)
 сърдечен [2] hearty; сърдечни пожелания [23] best wishes
 сърдя се [19] be/get angry
 сърна [8] deer, doe
 сърце [10] heart; пожелавам от сърце [10] send heartfelt wishes; на гладно сърце [22] on an empty stomach
 със = с [7] with
 съсед (ка) [5] neighbor
 съседен [20] neighboring, adjacent
 съседство [23] neighborhood, vicinity
 състав [21] composition, structure
 съставям / съставя [17] compose, make up

състоя се [14] consist of; take place
 състояние [19] state, condition
 сътресение [29] shaking, jolt;
 сътресение на мозъка [29] brain
 concussion
 сътрудник [17] collaborator; старши
 научен сътрудник [17] senior research
 associate
 сътруднича (-иш) [30] collaborate,
 cooperate
 същ [3] same; същото [4] the same
 thing
 същество [24] being, creature
 съществувам [24] exist
 също [1] also
 съюз [14] union
 сюжет [23] subject, subject-matter
 сюрприз [29] surprise
 сядам / седна [4] sit down, take a seat;
 седнете, господине! [4] have a seat,
 sir!
 сякаш [18] as if
 сянка [23] shade, shadow; шарена
 сянка [29] dappled shade

та [13] and; so that
 таван [24] ceiling; attic
 таен, тайна [25] secret, covert
 тази [3] this (*feminine*)
 така [4] that way, like that; как така?
 [11] how is it that; how can that be?
 такса [23] charge, fee
 такси (*neuter*) [14] taxi
 такт [16] beat, rhythm
 такъв (такава, такова, такива) [11]
 such; такива неща [11] such
 things; един такъв [28] someone
 like, one such as
 талантлив [17] talented
 там [4] there
 тамбура [16] (folk) lute or mandolin
 танц [16] dance
 танцувам [23] dance
 танцьор [16] dancer
 таралéж [9] hedgehog
 таратор [6] yogurt and cucumber soup
 татко (*plural* татковци) [10] Dad
 тача (-иш) [13] respect
 тая [11] this (*variant of тази*)
 твой [8] your, yours (*singular*)
 творец [18] creator; artist
 творчески [18] creative
 творчество [18] creation, creative work
 творя [17] create
 твърд [11] firm, steadfast; твърдо
 решавам [11] firmly resolve

твърде [24] rather, very
 твърдо [11] firmly, staunchly; твърдо
 решавам [11] firmly resolve
 твърдя [17] assert, claim
 те [5] you (*direct object pronoun*)
 те [1] they
 театрален [19] theater (*adj.*)
 театър (*plural* театри) [6] theater
 тебе [10] you (*object pronoun*)
 тегло [23] weight
 тежа (-иш) [17] weigh, be heavy
 тежко [17] difficult; тежко е [17]
 it's hard
 тежък [2] heavy; difficult, serious; не
 вдигам тежко [17] not lift anything
 heavy; тежка болест [27] grave
 illness
 тези [3] these
 текá (-чеш) [9] flow
 текст [19] text
 теле [21] calf
 телевизия [6] television
 телевизор [29] television
 телеграма [23] telegram;
 поздравителна телеграма [23]
 telegram of congratulations
 телешки [21] veal (*adj.*)
 телефон [5] telephone; на телефона
 съм [5] be (talking) on the phone
 телефонен [13] telephone (*adj.*)
 тема [17] subject, theme
 тенджерa [6] (cooking) pot
 тенис [13] tennis
 тениска [20] T-shirt
 теоретик, -ичка [19] theoretician
 териториален [30] territorial
 територия [27] territory, area
 термит [26] termite
 термос [28] thermos bottle
 тесен, тясна [2] tight, cramped, narrow;
 тесен семеен кръг [10] immediate
 family
 тетрадка [7] notebook
 тефтер [26] register, account book
 тефтерче [26] notebook
 техен, тяхна [8] their, theirs
 техник [19] technician
 техника [12] technology
 техникум [3] technical high school
 течение [1] current, draft; става
 течение [1] there's a draft; в
 течение на два месеца [19] within
 two months; аз съм в течение на
 [22] I'm up on, I'm informed about
 ти [1] you (*singular, familiar*)
 ти [7] [to] you (*indirect object pronoun*)
 тип [7] type
 типичен [3] typical

- тих [18] quiet
 тихо [18] quietly; quiet!
 тичам [8] run
 тичешком [26] at a run
 тишина [26] silence, quiet
 тия [11] these (*variant of тези*)
 т.нар. = така наречен(ият) [30] so-called
 то [11] then (*particle*); и то [11] at that
 то [1] it (*rarely, he or she*)
 това [2] [3] this (*neuter*); това не е ли шише? [2] isn't that a bottle?; това е [13] that's that
 тогава [4] then, in that case; at that point; пий една бира тогава [4] have a beer, then
 тогавашен [19] of that time
 тоз = този
 този [3] this (*masculine*)
 той [1] he, it
 току [19] just, suddenly; forever
 току-що [14] just now
 толкова (*or* толкова) [4] [27] so much, so many, to such a degree
 топвам / топна [25] immerse, dip
 топка [8] ball
 топъл [2] warm
 торба [11] bag, sack
 торта [18] cake
 тоталитаризъм [20] totalitarian rule
 тото [14] lottery, pool
 точен [6] exact, precise
 точно [6] [12] exactly; just
 точка [22] point, dot; гледна точка [22] point of view
 тоя [11] this (*variant of този*)
 традиция [20] tradition
 трайност [26] stability, endurance
 тракам [13] rattle
 траки [20] Thracians
 тракийски [23] Thracian (*adj.*)
 тракторист [23] tractor driver
 трамваен, -айна [7] tram (*adj.*)
 трамвай [2] tram
 трамплин [26] trampoline, springboard
 трая [29] last, endure; трая от ден до пладне [29] be short-lived
 трева [16] grass
 тревожа (-иш) [17] bother, worry
 трепвам / трепна [21] wince, flinch
 треперя [19] tremble; треперя за него [26] be anxious about him
 тресá [12] shake; тресé ме [12] I've got the shakes; I've got a fever
 трети [8] third
 третирам [8] treat
 три [2] three
 трибали [23] an ancient people living within Thrace, one of the Thracian tribes
 трийсет (*or* тридесет) [6] thirty
 трима [6] three (*masculine animate*)
 тринайсет [6] thirteen
 триста [9] three hundred
 трия [25] rub; трия му сол на главата [25] haul him over the coals
 трогателен [26] touching, moving
 трогвам / трогна [16] move, touch, affect
 тромав [18] clumsy, ungainly
 тропвам / тропна [17] rap, knock;
 тропвам с крак [17] stamp one's foot
 тротоар [14] sidewalk
 троша (-иш) [29] break, crush
 труд, -ът [25] labor, work
 труден [5] difficult
 трудност [17] difficulty; големи трудности [17] big problems
 трудолюбив [19] industrious, hardworking
 тряс [29] shock, tremor
 тръгвам / тръгна [1] [4] set out, leave;
 тръгвам на училище [5] start school
 трябва (*3d person only*) [12] must, should; той трябва да дойде [12] he needs to come
 трябва [12] be necessary to; трябва му адвокат [12] he needs a lawyer
 ту ... ту [17] now...now
 туй [11] this (*variant of това*)
 тук (*or* тука) [2] here (*location*)
 тунел [17] tunnel
 турист [8] tourist
 туркия [23] Turk (*female*)
 турски [20] Turkish; турско робство [20] the Ottoman yoke
 турци [6] Turks (*see* турчин)
 турчин (*plural* турци) [23] Turk (*male*)
 туршия [10] pickles; pickled vegetables
 тутакси [22] immediately, right off
 тъжен [21] sad
 тъй [11] thus (*variant of така*)
 тъй като [17] inasmuch as (*relative conjunction*)
 тъка (-чеш) [16] weave
 тъкмо [10] just, exactly; only; тъкмо сега [10] just this minute
 тъмен [17] dark
 тъпан [16] drum
 търговец [9] merchant
 търговия [24] trade, commerce
 тържествен [20] solemn, official, ceremonial
 търновски [17] of or pertaining to Târnovo
 търпелив [3] patient
 търпение [16] patience; нямам търпение [16] not be able to wait

търпя [17] endure
 търся [7] seek, look for ; търся
 препитание [26] try to make a living
 тъст [10] father-in-law (to husband)
 тъща [10] mother-in-law (to husband)
 тюркски [20] Turkic
 тя [1] she, it
 тяло (plural тела) [18] body
 тях [10] them (object pronoun)

у [10] at the home of ; у дома [10] at home, at one's house
 убеждавам / убедя [11] persuade ;
 убеждавам [14] try to convince
 убедя [14] succeed in convincing
 убивам / убия [24] kill, murder ; да ме убиеш [29] for the life of me
 убоджам / убода [24] prick, stab
 уважавам [20] respect, honor
 уважаем [17] honored, esteemed
 уважение [27] respect, esteem
 увеличавам / увелича (-иш) [21] increase
 уверение [17] assurance ; в уверение на верността на [17] in certification of
 уверявам / уверя [22] assure
 увеселение [29] entertainment, merry-making
 увещание [27] admonition; coaxing
 уви [23] alas
 увлечение [27] enthusiasm, animation
 увличам се / увлекá се (-чеш) [29] be absorbed, be carried away ; увличам се в спомени [29] get wrapped up in memories
 увяхвам / увяхна [22] wither, fade
 угаждам / угодя [20] indulge, humor, please
 угазвам / угазна [18] go out
 уговорен [22] stipulated, agreed-upon
 угощение [29] feast
 удавям / удавя [24] drown
 удивителен [18] amazing
 удивление [22] amazement ; за крайно удивление [22] to the utter amazement
 удобен [11] convenient, comfortable ; не ми е удобно [17] I feel awkward
 удобство [21] convenience
 удоволствие [18] pleasure
 удостоявам / удостоя [20] honor, vouchsafe ; удостоявам с награда [20] confer a prize
 удрям / ударя [18] hit, strike ; удрям печат на [23] put seal to
 удължавам / удължа (-иш) [19] prolong, lengthen
 уж [24] as if, ostensibly

ужас [14] horror
 ужасен [12] terrible
 ужасявам / ужася [18] horrify, appall
 уиски [22] whiskey
 украинец [23] Ukrainian (male)
 украинка [23] Ukrainian (female)
 украсявам / украся [23] decorate, adorn, trim
 улавям / уловя [22] catch, seize
 улеснявам / улесня [21] facilitate
 улица [3] street
 уличка [18] small street
 ум, -ът (plural умове) [28] mind ; и през ум не ми мина [28] I didn't dream of it
 умен [10] smart
 умение [16] ability, skill
 умирам / умра [11] die ; умирам от смях [11] die laughing, die from laughter
 умора [21] fatigue ; капнал от умора [21] exhausted
 уморен [8] tired
 уморявам се / уморя се [12] get tired, become exhausted
 унасям / унеса [19] carry away, transport ; унасям се в сън [26] drift off to sleep
 унгарец [23] Hungarian (male)
 унгарка [23] Hungarian (female)
 унес [28] trance, reverie
 универсален [24] universal
 университет [7] university
 университетски [12] university (adj.)
 уникален [18] unique
 унищожавам / унищожа (-иш) [24] destroy, annihilate, wipe out
 уплашвам / уплаша (-иш) [19] frighten
 уплашвам се / уплаша се (-иш) [25] take fright, be scared
 упорит [26] tenacious, stubborn
 упорство [19] tenacity
 употребявам / употребя [21] use; use up
 упражнение [17] exercise, drill
 упътвам се / упътя се [18] make one's way to
 уреждам / уредя [9] arrange, settle
 урок [5] lesson
 усамотен [29] secluded, isolated
 усещам / усетя [27] feel, notice
 усилено [3] intensively
 усилие [19] effort ; с общи усилия [19] working all together
 ускорявам / ускоря [20] hasten, accelerate
 услаждам се / усладя се [23] give pleasure ; това ми се услажда [23] I enjoy that

Българо-английски речник (урок 1-30)

- условен [24] provisional, conditional ;
 условно наклонение [24] conditional mood
 условие [21] condition
 услуга [17] favor ; мечешка услуга [29] a doubtful service
 услужвам / услужа (-иш) [26] do a service, oblige ; услужвам ви с него [26] lend it to you
 усмивка [28] smile
 усмивкам се / усмивна се [26] smile ; усмивнат [26] smiling
 успех [5] success ; успех на изпита [5] good luck on the test ; имам голям успех [27] be wildly successful
 успешно [17] successfully
 успявам се / успя се [27] oversleep
 успокоявам / успокоя [17] soothe
 успокоявам се / успокоя се [17] calm down, soothe
 успоредно [30] simultaneously, in parallel
 успявам / успя [8] succeed, manage to
 уста [12] mouth
 установявам / установя [20] determine, establish
 устна [12] lip
 устои (*plural only*) [26] buttress; mainstay ; устоите на обществото [26] the pillars of society
 устройвам / устрой [13] arrange, organize
 устройство [29] structure, frame; system
 утвърждавам / утвърдя [20] confirm, endorse, approve
 утешавам / утеша (-иш) [29] comfort, console
 утре [4] tomorrow ; утре вечер [9] tomorrow evening ; утре сутринта [9] tomorrow morning
 утрешен [9] tomorrow's
 утринен [9] morning (*adj.*)
 утро [9] morning ; добро утро [9] good morning
 уханье [26] scent, aroma
 ухо (*plural* уши) [12] ear ; засмян до уши [22] grinning from ear to ear
 уча (-иш) [5] learn, teach
 уча се (-иш) [17] study, learn
 участвувам (*or* участвам) [17] participate
 участие [20] participation
 участник [19] participant
 учебен [30] school (*adj.*) ; учебна година [30] academic year
 учебник [2] textbook, manual
 ученик [7] student, pupil
 ученичка [7] female student or pupil
 ученически [29] pupil's, student's
 училище (*plural* училища) [5] [6] school ; тръгвам на училище [5] start school
 училищен [10] school (*adj.*) ; училищен звънец [10] school bell
 учител (ка) [1] teacher (up to 12th grade)
 учителски [19] teacher's
 учтив [26] polite
 учудвам / учудя [19] surprise, astonish
 уши *see* ухо
 ушивам / ушя [23] sew, tailor ; ушивам си костюм [23] have a suit made; sew oneself a suit
 фаза [30] phase, stage
 факт (*plural* факти) [30] fact
 факултѣт [17] faculty, university division
 фанѣлка (*or* фланѣлка) [14] sweatshirt, T-shirt
 фантастичен [23] fantastic, fabulous
 февруари [9] February
 фѣлдшер [29] paramedic; surgeon's assistant
 фестивал [5] festival
 фиала [23] broad flat bowl or saucer for drinking or pouring libation
 фигура [18] figure
 фиданка [26] sapling
 физик, -ичка [19] physicist
 филийка [14] little slice ; пѣржени филийки [14] French toast
 филия [14] slice
 филм (*plural* филми) [8] film, movie ; прожектирам филм [20] show a film
 филология [17] philology
 филологически [17] philological ; кандидат на филологическите науки [17] Ph.D. equivalent
 философ [21] philosopher
 финландец [23] Finn (male)
 финландка [23] Finn (female)
 фланѣлка *see* фанѣлка
 фльонга [28] bow, knot
 фойѣ [19] foyer, lobby
 фолклѣр [17] folklore
 фолклѣрен [17] folklore (*adj.*)
 фѣнд [30] stock; fund ; основен рѣчников фѣнд [30] core vocabulary
 фонетичен [30] phonetic
 фѣрма [20] form ; члѣнна фѣрма [30] definite article
 формирам [21] form, shape, set up
 формулирам [18] formulate, phrase
 фотоапарат [5] camera
 фотогеничен [23] photogenic
 фрѣза [22] phrase
 французин [23] Frenchman

французойка [23] Frenchwoman
фрѐнски [18] French
фронт [25] front; facade ; Отечествен
Фронт [25] Fatherland Front
фурор [13] furor ; предизвиквам фурор
[13] cause a ruckus
фуста [16] (folk) skirt
футбол [10] soccer
фуча (-иш) [24] whiz; rage

ха [25] now, well; ha
хабилитирам се [17] attain higher
academic rank (past Ph.D.)
хазайка [15] landlady
хайде [3] come on, let's ; хайде по една
глътка [3] [come on,] let's each have a
drink ; хайде да се чукнем [11]
let's have a toast
хайлайф [29] uppercrust, beau monde
халва [24] halva, sesame candy
хамстер [9] hamster
хан [20] khan
хапвам / хапна [15] eat, have a bite
хапя [18] bite
характерен [18] characteristic
характеризирам [29] characterize, describe
харесвам / харесам [7] [12] like
хармоничен [18] harmonious
хармония [18] harmony
хартия [8] paper
харча (-иш) [17] spend
хваля [19] praise
хващам / хвана [9] grasp, seize, catch ;
хващам мазоли [18] get blisters ;
хванати за ръка [20] hand in hand ;
хващам под ръка [22] take
[someone's] arm
хвърковат [29] flying, winged
хвърлям / хвърля [20] throw, toss
хем (хем ... хем) [12] and; both...and...;
not only..., but...
хиляда (plural хиляди) [9] thousand
химик, -ичка [19] chemist
хирург [17] surgeon
хитър [25] sly, clever
хич [18] nothing, not at all
хищник [26] predator; beast/bird of prey
хладен [22] cool; wintry
хладилник [7] refrigerator
хлапак [14] kid ; но се появи онзи
хлапак [14] and then this kid appeared
хлопам / хлопна [27] knock, clatter
хлъзгав [19] slippery
хляб [5] bread ; иди за хляб! [5] go
buy some bread!
ход [20] walk, gait

ходя [6] go ; ходя на кино [6] go to
the movies ; ходя на училище [6]
go to school ; ходя за риба [9] go
fishing ; ходя пеша [9] go on foot,
walk (and not ride) ; ходя бос [13]
go barefoot
хор [28] choir, chorale
хора [4] people ; като хората [22]
properly
хоризонт [20] horizon
хорó [16] folk line dance
хороводец [16] leader of line dances
хотел [9] hotel
хралупа [18] cavity in a tree
храня [8] feed, nourish
храст [20] bush, shrub
християнин [20] Christian
християнство [20] Christianity
Христóв [9] Christ's ; Рождество
Христóво [9] Christmas ; преди
Р.Хр. [9] B.C. ; след Р.Хр. [9]
A.D.
Христóс [22] Christ ; Христóс воскресе
[22] Christ has risen
хрумва / хрумне (3rd person only) [25]
occur ; хрумна ми една идея [25] I
just got an idea
хубав [2] fine, nice, beautiful, pretty ;
всичко хубаво [2] all the best
хубавица [5] beauty
хубостник [19] scamp, good-for-nothing
художник [23] artist; painter
хуквам / хукна [25] bolt, dart off
хулиган [27] hoodlum, hooligan
хумор [5] humor
хърватин [23] Croat (male)
хърватка [23] Croat (female)

цар, -ят (plural царé) [8] tsar, emperor
царевичен [20] corn (adj.) ; царевично
брашно [20] cornmeal
царство [20] kingdom, realm
цвёте (plural цветя) [6] flower ;
цъфнали цветя [27] flowers in bloom
цвётен [3] colored
цвят, цветът (plural цветовé) [21] color
цёл, -та [16] purpose ; специално за
целта [16] just for that reason
целувам / целуна [5] kiss
целувка [28] kiss
цена [12] price ; на всяка цена [12]
at any price, at all costs, absolutely
ценен [29] valuable
ценностен [28] pertaining to values ;
ценностни размествания [28]
changing values

Българо-английски речник (урок 1-30)

централен [12] central
 център (*plural* центрове) [7] center
 ценя [17] esteem, value
 цивилизация [21] civilization
 цигара [4] cigarette
 цигулар [17] violinist
 цикъл [18] cycle, series
 цирк [6] circus
 ЦУМ = Централен универсален магазин
 [24] Central universal store (department store)
 църква [3] church
 цъфвам / цъфна [27] blossom, burst ;
 цъфнали цветя [27] flowers in bloom
 цъфтя [9] bloom
 цял, цели [7] whole, entire ; цяла нощ
 не мигвам [25] not have a wink of
 sleep [all night]
 цяло [30] entity, whole
 цялост [30] entirety, totality
 цялостен [18] entire, total

ч. = часът, часа [9]
 чадър (*plural* чадъри) [12] umbrella
 чаен, чаяна (*or* чайна) [7] tea (*adj.*)
 чай (*plural* чаеве) [7] tea
 чайник [7] teapot
 чак [27] only; right; that much ; чак от
 Америка [27] all the way from
 America
 чакалня [15] waiting room
 чакам [3] await, wait, wait for
 чанта [2] bag, briefcase
 час, -ът, 2 часа (*plural* часовé) [6] [7] [25]
 hour; class ; колко е часът? [6]
 what time is it? ; в колко часа? [6]
 at what time? ; в 1 ч. [6] at 1:00 ;
 с часовé [24] for hours
 часовник [7] watch, clock ; часовникът
 ми изостава с пет минути [25] my
 watch is five minutes slow
 част, -та [16] part, portion ; по-
 голямата част [30] most, the bulk
 чаша [3] [7] glass, cup
 че [3] that (*subordinate conjunction*)
 чедо [29] child, offspring
 чезна [28] languish, pine
 чейндж [10] currency exchange office
 чейнчаджия, -ийка [10] unofficial money
 changer
 чекрък [24] spinning wheel
 чело (*or* челó) [12] forehead
 червén [3] red ; червén като рак [23]
 red as a lobster
 червенéя [21] redden, grow red
 червó [12] intestine

червя се [20] redden, blush; put on lipstick
 черга [20] rug
 чергíло [18] awning
 черен [11] black ; черен дрóб [12]
 liver
 череп [24] skull
 черéша [12] [25] cherry; cherry tree
 черква [27] church (*archaic*)
 чернорíзец [21] monk
 черпя [4] treat ; утре черпя аз [4]
 it's my treat tomorrow
 чéст [3] frequent
 чéст, -та [18] honor
 чéстен [12] honorable, honest ; чéстна
 дýма [12] word of honor
 чéстíт [10] happy ; чéстíто [11]
 congratulations! ; чéстíта Нóва Годíна
 [10] happy New Year ; чéстíт
 прázник [11] happy holiday ; чéстíт
 рoждén дéн [11] happy birthday
 чéстíтка [10] greeting card
 чéсто [3] often ; чéсто пýти [27]
 time and again
 чéстотá [30] frequency
 чéсън [6] garlic
 четá [3] read
 чéтвýрт, -та [11] quarter
 чéтвýрти [8] fourth
 чéтвýртýк [9] Thursday
 чéтен [11] even-numbered
 чéтири [6] four
 чéтиридесет *or* чéтирийсет [6] forty
 чéтиринайсет [6] fourteen
 чéтирíма [6] four (*masculine animate*)
 чéтиристотин [9] four hundred
 чéх [23] Czech (male)
 чéхкíня [23] Czech (female)
 чéшки [21] Czech (*adj.*)
 чéшмá [23] fountain; tap
 чíй, чíя, чíе, чíй [8] whose
 (*interrogative*)
 чíйто, чíято, чíе́то, чíйто [17] whose
 (*relative conjunction*)
 чинíя [19] plate, dish
 чинóвник [17] official, functionary
 чирáк [27] apprentice
 числó [14] number ; позна́вам числó
 [14] pick/guess a number ; в то́ва
 числó и [30] as well as
 чíст [4] clean, pure
 чíсто [21] well, perfectly ; without an
 accent ; гoвóря чíсто славя́нски [21]
 speak pure Slavic
 чистáч (ка) [19] cleaner, cleaning person
 чíстичýк [22] neat
 чíстя [19] clean
 читáнка [26] school reader
 читáтел (ка) [19] reader

чифт [26] pair
 чичероне [22] cicerone, guide
 чичко [6] uncle (*diminutive*)
 чичо (*plural* чичовци) [10] uncle (father's brother)
 член [17] member
 членен: членна форма [30] definite article
 членувам [17] be a member
 човек [4] man, person
 човекоподобен [22] anthropoid
 човече [13] dwarf
 човешки [18] human; decent
 чорап [17] sock
 чорба [20] soup
 чувал [24] sack
 чувам / чуя [10] hear, listen
 чувство [26] feeling, emotion
 чувствавам се (*or* чувствам се) [13] feel
 чуден [18] wonderful; strange
 чудесен [2] marvelous, wonderful
 чудо [27] miracle, wonder; намирам се в чудо [28] be at one's wits' end; да би мирно седяло, не би чудо видяло [28] that's what comes of asking for trouble
 чудя се [5] wonder
 чужбина [12] abroad; всички са по чужбина [12] they've all gone abroad
 чужд [8] [26] foreign, alien; someone else's
 чужденец [3] foreigner, stranger
 чужденка [3] foreigner, stranger (female)
 чуждестранен [17] from foreign countries
 чук, -ът [27] hammer, mallet
 чукам [18] knock
 чукам / чука [11] knock, clink (once); чукам на дърво [11] knock on wood
 чукам се / чука се [11] clink glasses, toast to; хайде да се чукаем [11] let's have a toast
 чупя [24] break
 чушка [6] pepper (vegetable)

шампанско [11] champagne
 шанс [17] chance
 шапка [5] hat
 шарен [29] variegated, patterned; multi-colored; шарена сянка [29] dappled shade
 шарило [27] painted decoration
 швед [23] Swede (male)
 шведка [23] Swede (female)
 швейцарец [23] Swiss (male)
 швейцарка [23] Swiss (female)
 швепс [20] Schweppes, soft drink
 шейсет (*or* шестдесет) [6] sixty

шепа [21] hollow of hand; handful
 шест [6] six
 шествие [12] procession, train
 шестдесет *see* шейсет
 шести [8] sixth
 шестима [6] six (*masculine animate*)
 шестіца [10] "6" (top mark in school)
 шестнайсет [6] sixteen
 шестстотин [9] six hundred
 шетам [10] do housework; be active
 шивач (ка) [29] tailor; dressmaker
 шипка [24] briar, wild rose; rose hip
 шипков [24] pertaining to wild rose; made of rose hips
 широчина [20] width
 широк [12] wide, broad; широко разбиране [12] liberal interpretation
 шише [2] bottle
 шипче [25] skewer; grilled meat on a skewer
 шия [12] neck
 шия [19] sew
 шкаф [6] cupboard
 школа [17] school; Търновска школа [17] Tarnovo school [of medieval literature]
 шнорхел [14] snorkel
 шоколад [5] chocolate
 шопски [4] of the "Shope" area near Sofia; шопска салата [4] "Shope salad"
 шотландец [23] Scotsman, Scot
 шотландка [23] Scotswoman, Scot
 шофьор [19] driver
 шофьорски [26] driver's; шофьорска книжка [26] driver's license; шофьорски курсове [29] driving school
 шпионин [27] spy
 шум [6] noise; вдигам шум [6] make noise
 шума [25] foliage, leaves
 шумен [10] noisy
 шумолене [21] rustling
 шумоля [26] rustle, murmur; ripple
 шунка [4] ham; омлет с шунка [4] ham omelet
 шурей [22] brother-in-law (wife's brother)
 шуренайка [22] sister-in-law (wife's brother's wife)
 шъпна (*or* шепна) [28] whisper

щá [7] want; щé не щé [7] whether one wants or not; не ми се щé [20] I don't feel like
 щастие [22] happiness, good fortune

Българо-английски речник (урок 1-30)

щастлив [12] happy
 щат [1] state ; Щатите [1] the States
 ще [7] will (*future particle*)
 що [8] what
 щом [11] as soon as, since, as, if, once
 щом като [17] as soon as, since (*relative conjunction*)
 щъркел [13] stork

ярък [29] bright, vivid
 ято [26] flock

ъглов [27] angular; corner (*adj.*)
 ъгъл (*plural ъгли*) [14] corner ; зад
 ъгъла [14] around the corner ;
 завивам зад ъгъла [26] turn the
 corner

юг [13] south
 южен [20] southern
 южнославянски [17] South Slavic
 юли [2] July
 юмрук [12] fist
 юнак [25] hero, brave fellow
 юни [9] June
 юношески [28] adolescent

я [5] her (*direct object pronoun*)
 я [6] (*imperative particle*) ; я направете
 място [6] come on, make space
 ябълка [6] apple
 явен [11] open, obvious
 явно [11] clearly
 явление [20] phenomenon ; дадено
 явление [20] the given phenomenon
 явявам се / явя се [24] appear, show up
 ягода [11] strawberry
 яд [12] anger ; яд ме е (на) [12] I'm
 angry (at)
 ядене [9] food, meal; dish
 яздя [24] ride, straddle
 яйце (*plural яйца*) [11] egg
 яка [22] collar
 яке [13] jacket
 ям (ядеш) [9] eat
 яма [23] pit
 януари [8] January
 японец [23] Japanese (male)
 японка [23] Japanese (female)
 яростен [18] furious, fierce
 ясен [11] clear
 ясно [11] clearly, clear ; ясно ми е
 [11] I get it, it's clear
 ясла [27] manger; crib
 ястие [18] dish

INDEX

Note: alphabetic ordering in Cyrillic lists is as in Cyrillic.

Accent

- stress shifts
  - to theme vowel in certain L-participle forms: 6
  - in the past tense of *идвам*: 15

Adjectives

- participles functioning as adjectives: 168
- present active participle used adjectivally: 169-170
- contrast with verbal adverb: 171-172

Admirative, *see also* Dubitative, Renarrated

- definition: 213, 218
- place in scale of distancing: 220-221

Adverbs

- verbal adverb
  - formation: 171
  - usage: 171-172
  - contrast with present participle: 171-172

Agreement

- in the past indefinite: 6-7
- in relative clauses: 30

Aktionsarten, *see also* Prefixation

- defined: 232
- degrees of predictability: 240
- general system: 236-237
- usefulness of: 238

Aorist tense

- indicative vs. renarrated: 293
- renarrated mood of: 196-197
  - contrast with past indefinite: 295-297, 299-300

Aspect

- general review: 55
- and the generalized past: 299-300
- and imperatives: 9-10
- and motion verbs: 14
- and the past anterior: 84-85
- and subordinate clauses: 34-37
- contrast with tense and mood: 270, 293
- derived imperfectives
  - formation: 57-59, 64-65
  - meaning: 59-60, 65-66
- derived perfectives: 64-65
  - with instantaneous meaning: 64-65
  - with attenuated meaning: 64-65
- imperfect tense and perfective aspect: 36-37
- pairs
  - basic vs. derived: 55-59
  - formal relationships: 56-59

perfectives with conditional or habitual meaning: 134
 prefixation: 57-59, 65
     and meaning shifts: 58, 60
 primacy of in conditional constructions: 175
 simplex imperfectives: 57, 300

Clitics, see Word order rules

past anterior auxiliary not a clitic: 85, 92

Complex sentences

and aspect differentiation: 34-37
 and passive participles: 93
 conditional constructions: 154, 173-174, 270-272
 relative constructions: 29-30
 technical terms defined: 173

Conditional, see also Mood

conditional constructions
     definition and general review: 154, 173-174, 270-272
     and aspect choice: 175
     concrete vs. theoretical: 276-277
     conditional mood in: 258-260
     hypothetical vs. factual: 273-275
     mood vs. tense: 258-259, 271-272, 278
     specific vs. broad: 277
     tense choice in: 154-155, 174-175, 271
     real and unreal conditions: 174-175, 271
     with *да*: 271-272, 279-280
 conditional mood
     general review: 253
     describing hypothetical states: 254-255
     expressing attenuated commands or statements: 255-256
     formation: 253
     in conditional constructions: 258-260, 271-278
     in impersonal and modal constructions: 256-257
     word order: 253-254
 conditional usage of *ли*: 134

Conjugation, see also Verbs; names of individual tenses
 of aspect pairs related by prefixation: 57

Conjunctions, see also Pronouns, relative

compound: 34
 relative: 29-33
без да: 279
да in place of *че* or *как*: 281
да не би да: 257, 279
дето: 41
докато: 35
защото: 33
как: 281
както: 33
какъвто, etc.: 32
като: 35-36, 41-42
като че ли: 42
когато: 33, 35
който, etc.: 29-31
колкото, etc.: 32-33, 279

където: 33
 макар (и) да: 34
 освен че: 34
 преди да: 35, 279
 само че: 34
 след като: 35
 това, което: 33
 тъй като: 34
 че: 281
 чийто, etc.: 31-32
 щом: 36
 щом като: 34

Da-phrases

as indirect commands: 10
 expressing degrees of hypotheticality: 279-281
 with който, etc.: 280-281
 with нека: 10
 with passive participles: 93

Definiteness

definite article on nicknames: 71
 definite article with verbal nouns: 107
 indefinite relative pronouns ("whoever", etc.): 39-41

Derivation

and ръ / ър alternation: 17
 multiple suffixes: 69
 of abstract nouns from adjectives: 43, 116
 of abstract nouns from nouns: 116
 of abstract nouns from verbs: 43
 of agentive nouns from nouns: 95, 116
 of agentive nouns from verbs: 94
 of animal-name adjectives from nouns: 138
 of borrowed agentive nouns: 95
 of causative verbs from adjectives: 136
 of diminutives: 69-71
     diminutives of personal names: 70-71
 of family-group possessives: 95
 of imperfective verbs by suffixation: 56, 58-59
 of imperfective verbs by consonant shift: 56, 58
 of imperfective verbs by root vowel shift: 57
 of imperfective verbs from nouns: 42
 of imperfective verbs from verbs: 42
 of nationality names: 179-180
 of nouns from nouns: 95, 116
 of perfective verbs by suffixation: 56
 of perfective verbs by prefixation: 56, 57-58, 65
 of stative verbs from adjectives: 136-137
 of substance adjectives from nouns: 137
 the "softening" suffix in adjectives: 138
 the suffixes -ава- or -ува- in verbs: 58
 the suffix -(а)к- in nationality names: 179-180
 the suffix -аp in nouns: 94-95
 the suffix -ач in nouns: 94
 the suffix -в- in verbs: 42, 56, 58, 64-65
 the suffix -ен- in adjectives: 137
 the suffix -енце in diminutives: 70-71

the suffix **-ение** in nouns: 43
 the suffix **-ец** in nationality names: 179
 the suffix **-ец** in nouns: 180
 the suffix **-ин-** in nationality names: 179-180
 the suffix **-ин-** in nouns: 180
 the suffix **-ин-** in possessives: 95
 the suffix **-ина** in nouns: 116
 the suffixes **-ич-** + **-к-** in diminutives: 69-70
 the suffix **-к-** in diminutives: 69-70
 the suffix **(-ка)** in agentive nouns: 94-95
 the suffix **-ка** in nationality names: 179
 the suffix **-кия** in nationality names: 179
 the suffix **-на-** in verbs: 56, 64-65
 the suffix **-ов-** in possessives: 95
 the suffix **-ост** in nouns: 43
 the suffix **-ство** in nouns: 116
 the suffix **-тел** in nouns: 94
 verbs and nouns related by non-productive suffixes: 117

Diacritics, see Spelling

Dictionaries

defined: 312
 lexical dictionaries: 312
 pronouncing dictionaries: 312-313

Distancing, see also Mood; Renarrated, Point of View

general review: 221-222
 degrees of
     future anterior renarrated: 217
     gradation of dubitativity: 218
     full range from witnessed to strongest renarration: 220-221
 emotional aspects of: 213, 218-219
 expression of inference or assumption: 132
 in 1st and 2nd person renarrated: 213-214
 in the past indefinite: 129
 in the renarrated mood: 192, 197-201, 294
 "reality distancing": 253
 temporal distancing (tense) vs. "involvement distancing" (renarrated mood): 222, 293
 vs. vividness of direct verification: 129, 133

Dubitative, see also Admirative, Distancing, Renarrated

defined: 218
 degrees of emotional distancing: 218-219, 220-221
 forms of "stronger renarration": 219-220

English, contrast with

borrowed agentive suffixes: 95
 conditional constructions: 173-174, 259-260
 future in the past: 150
 "-ing" forms: 170-171
 passive constructions: 88
 past tense (simple past vs. present perfect): 8
 past tense (simple past, present perfect, pluperfect): 83
 point of view: 131
 relative constructions: 29-31
 relative conjunctions: 30-33
 scope of present vs. past: 86-88

- sequence of tenses: 133
- tense vs. aspect: 175
- untranslatability of renarrated: 201
- usage of diminutive constructions: 69
- usage of "it": 62
- usage of present active participle: 170
- usage of passive participles: 86
- usage of verbal nouns: 107

Fleeting vowels, see Spelling

Future tenses

- future tense
  - indicative vs. renarrated: 293
  - renarrated mood of: 195
- future anterior
  - indicative vs. renarrated: 293
  - general: 149
  - formation: 149
  - meaning: 149-150
  - modal usage: 278-279
  - renarrated mood of: 215-217
- future anterior in the past
  - indicative vs. renarrated: 293
  - formation: 172
  - meaning: 172
  - use in conditional constructions: 172
  - renarrated mood of: 215-217
- future in the past
  - indicative vs. renarrated: 293
  - general: 150
  - conditional usage
    - general: 154-155
    - tense vs. mood: 258-259, 271-272, 278
  - form: 150-151
  - meaning: 150-154
  - renarrated mood of: 195
  - "future-related" tenses: 176-177

Gender

- in kinship terminology: 157

Generalized past

- defined: 300
- place in schema of degrees of distancing: 220
- usage: 300-301

Glossary lists

- absence of diminutive formations in: 70

Imperative

- aspect in: 9-10
- and negation: 9, 241
- additional forms: 10

Imperfect tense

- and perfective aspect: 36-37, 134
- indicative vs. renarrated: 293

renarrated mood of: 194, 297-298

Impersonal (and related) constructions

“true” impersonals

general: 15

има: 15-16

може: 15-16

няма: 15-16

трябва: 15-16

impersonal verbs with without да: 15-16

impersonal constructions with се: 112-114

in conditional constructions: 256-257

“inclination” constructions (type пие ми се): 113-114

indirect experiencer constructions (type случва ми се): 114

past tense of impersonal verbs: 16

Indefinite article, see Definiteness

Indirect discourse, see also Reported speech

and usage of the past indefinite: 132-133

Infinitive

“truncated” infinitive: 14, 257

Kinship terms, see also Names

family-group possessive terms: 95, 103

overview and full list of kinship terms: 157

Mood, see also Renarrated

general review: 192

conditional mood

definition: 253

formation: 253

describing hypothetical states: 254-255, 259-260

use in attenuated commands and statements: 255-256

use in conditional constructions: 258-259

use in impersonal and modal constructions: 256-257

vs. tense: 270

word order: 253-254

indicative mood

definition: 192

summary: 176

vs. renarrated: 293

renarrated mood

definition: 192, 213

general principles of formation: 192-194

1st and 2nd persons: 213-214

review: 221-222

vs. indicative: 293

Names, see also Kinship terms

diminutives of personal names: 70-71

family-group possessive terms: 95, 103

in jokes: 229

nationality names: 179-180

patronymic: 229

place names: 209

to outwit Death: 210

surnames: 103, 229

Negation

and the form of the future in the past: 151
and relative constructions: 41
and the past indefinite: 8-9, 130
variation in word order of negative imperatives: 241

Nouns

archaic case forms: 260
plural
    of nationality names: 179-180
verbal nouns
    formation: 106
    usage: 106-107
    definiteness in: 107

Participles

general review: 170-171
passive participles
    attributive usage: 86, 168
    formation: 27-28
    predicative usage: 28, 86-90, 168
    in passive constructions: 88-90, 110-111, 168
past active (L-participle), aorist stem
    formation: 5-6, 193
    adjectival (attributive) use: 168
    predicative use: 168
    use as "form of stronger renarration": 219-220
    use with conditional mood: 253
    use within future anterior: 149, 169
    use within future anterior in the past: 169, 172
    use within past indefinite: 6-7, 169
    use within past anterior: 83, 169
    use within renarrated mood: 192-193, 294-296
    of **сѣм**: 6, 193
    of **ща**: 193
past active (L-participle), imperfect stem
    formation: 193
    use within renarrated mood: 194, 294, 297-298
present active participle
    formation: 169
    usage: 170

Past anterior tense

formation: 83
indicative vs. renarrated: 293
renarrated mood of: 214-215
usage: 83-85
word order: 85, 92-93

Past indefinite tense

general: 129
and negation: 9
expressing focus on present result: 129-130
expressing inference or assumption: 132
expressing point of view: 130-132
in indirect discourse: 132-133

indicative vs. renarrated: 293
renarrated mood of: 214-215
usage: 7-9
vs. aorist/imperfect: 7-8, 133

Passive

agentive passive constructions: 89, 93
comparison of three passive constructions: 111-112
passive constructions, general: 88-89, 111
passive constructions with passive participles: 88-90, 110-112
passive constructions with *ce*: 109-112
3rd plural passives: 90, 111-112

Past tense

contrast between past indefinite and aorist: 8
contrast between past indefinite and aorist or imperfect: 7-8, 129-132
doubly marked past tense (past anterior): 83-84
generalized past: 299-301
joking about: 145
of impersonal verbs: 16
scope of past time vs. present: 87-88
shifting meanings of *идвам* in different past tenses: 14-15

Point of view, *see also* Distancing

determining choice of past indefinite vs. aorist or imperfect: 130-132
determining tense of passive constructions: 87-88
focus on present result: 129-130
projection of a future thought into the past: 151-153

Possessives

derived possessive nouns denoting family groups: 95
possessive constructions with indirect object: 61, 67-68
чийто, etc.: 31-32, 39

Prefixes

and aspect: 56-59

В-

with spatial meaning ("into"): 232-234
in *Aktionsart* chart: 237

ДО-

expressing completion to an endpoint: 240-241
in *Aktionsart* chart: 237

за-

expressing the beginning of an action: 65
in *Aktionsart* chart: 237

из-

forming causatives: 136
with spatial meaning ("out of"): 234-235
with aspectual meaning ("thorough completion"): 235, 240-241
in *Aktionsart* chart: 237

на-

expressing general completion: 241
expressing satiation: 241
forming causatives: 136
in *Aktionsart* chart: 237

над-

expressing the idea "outdo": 240

- in Aktionsart chart: 237
- о- in Aktionsart chart: 237
- от-
  - expressing separation: 238-239
  - expressing general boundedness: 239
  - in Aktionsart chart: 237
- по-
  - expressing limited duration: 65, 238
  - expressing simple completion: 238, 241
  - forming causatives: 136
  - in Aktionsart chart: 237
- пре-
  - in Aktionsart chart: 237
- при-
  - forming causatives: 136
  - in Aktionsart chart: 237
- про-
  - forming causatives: 136
  - in Aktionsart chart: 237
- раз-
  - expressing dispersal: 238-239
  - expressing general boundedness: 239
  - forming causatives: 136
  - in Aktionsart chart: 237
- с-
  - in Aktionsart chart: 237
- у-
  - forming causatives: 136
  - in Aktionsart chart: 237

Prepositions

- and prefixes: 232, 234, 236-237, 240
- на + verbal noun: 107

Present tense

- "historical present" and verbal nouns: 107
- indicative vs. renarrated: 293
- renarrated mood of: 194, 297-298

Pronouns, see also Adjectives, possessive pronominal; Conjunctions

personal

indirect object

- general review: 61
- and word order: 66-68
- idiomatic, "non-personal" use: 69
- of "affect": 61-62, 67-68
- to express possession: 61, 67-68
- to express states: 61-62

relative

- какъвто, etc.: 32
- когато: 33
- който, etc.: 29-31, 39-40
- колкото: 32-33
- където: 33
- на кого: 39
- чийто, etc.: 31-32, 39

and aspect differentiation: 35-37

with да: 280-281

with еди: 41

with и да: 40

with ли: 40

with ли не: 41

Proverbs

with който: 39-40

archaic case forms in: 260

Questions

attenuated form expressed with conditional: 255-256

interrogatives and relatives: 31-33, 39, 41

with да не би: 257

word order: 7, 92

"Reflexive"

general review: 108-109

impersonal meaning: 112-114

intransitive meaning: 108-109

passive meaning: 109-112

reciprocal meaning: 108

reflexive meaning: 108

verb-specific (idiomatic) meaning: 109

Relative constructions *see also* Pronouns, relative

general: 29-31

indefinite: 39-41

relationship to present participles: 170

Renarrated

formation

general principles: 192-194

aorist: 196

future: 195

future anterior: 215

future anterior in the past: 216

future in the past: 195

imperfect: 194

past anterior: 214

past indefinite: 214

present: 194

optional usage of: 197

overlap with indicative mood

aorist renarrated vs. past indefinite indicative: 196-197, 295-297, 299-300

and past tense narration: 294-295

"stronger" renarration: 219-220

usage

future anterior and future anterior in the past: 216-217

future and future in the past: 195

past indefinite and past anterior: 215

present and imperfect: 194

in neutral narration: 197-201

Reported speech, *see also* Renarrated

indirect discourse: 132-133

Russian, correspondences or contrast with
agents in instrumental case: 93
nouns in -ение: 43

Сe, see "Reflexive"

Spelling

я / е alternation
in the L-participle: 5-6
in the passive participle: 28
variation in: 313-314, 315-316
ръ / ър alternation: 16-17
additional vowels: 313
commas: 30
consonant shifts
from т, д to nothing in L-participle: 5-6
from д, т to жд, щ in aspect pairs: 56
from к to ч in diminutives: 70
from к, г to ч, ж before suffix -ина: 116
fleeting vowels
in the L-participle: 5-6
in nationality names: 179
NOT in the passive participle: 27-28
hard/soft consonants: 314
vowel alternations
in root vowels of aspect pairs: 57

Standard language

defined: 312
codification thereof: 313-315
variation within: 314-316

Subjectless sentences, see also Impersonal constructions

active sentences without "actor": 112-113
expressing inclination (type пие ми се): 113-114
third-person passives: 90, 111-112

Surprise, see also Admirative

future in the past as expression of surprise or disappointment: 153-154
1st and 2nd person renarrated: 214

"Third-person" verbs, see Impersonal verbs and related constructions

Usage of certain words, see also Conjunctions

агнешко: 138
би: 257
бил: 219-221
еди(-кой, etc.): 41
горкият, etc.: 71
идвам: 14-15
има(ше): 15-16
краве: 138
може(ше): 15-16
може би: 257
му: 69
недей: 10, 14
нека: 10

нула: 51
 няма(ше): 15-16
 няма(ше) да: 16, 151
 овче: 138
 отишъл: 83
 пиленце: 70
 пиша and derivatives: 59
 се: 108-114
 стига: 10, 14
 телешко: 138
 трябва(ше): 15-16

Variation

copula omission in past indefinite: 295-297, 299, 315
 copula presence in present/imperfect renarrated: 297-298, 299, 315
 in city speech: 317-318
 in dialects: 316-317
 in 1st plural present verbs: 314
 in hard and soft consonants: 314
 in я / е alternation: 314-315
 omission of -т in masculine definite: 314-315
 word order in past anterior: 85, 92
 word order in fixed phrases: 241
 in past active participle, imperfect stem: 193

Verbs (*see also* names of individual tenses)

review of tense system: 176-177
 review of tense/mood system: 293-294
 compound vs. simple tenses: 83, 177
 future anterior: 149-150
 future anterior in the past: 172
 future in the past: 150-155
 future in the past vs. conditional mood: 258-259
 generalized past: 299-301
 of motion: 14-15
 past anterior tense: 83-85
 past indefinite tense: 5, 7-9, 129-133
 time axis
     relation of tenses: 83-85, 149, 150-152
     relation of verbal adverb and main verb: 171-172
 scope of past tense meaning: 7-9, 87-88
 съм
     L-participle: 6, 193
     conditional: 253
     truncated infinitive: 257

Word order

in the conditional mood: 253-254
 in да-phrases: 93
 in questions: 7, 92
 in the past indefinite: 7, 12-13
 in the past anterior: 85
 variations in word order: 85, 241

Word order rules

general review: 12
 definitions of notation
     general conventions: 12

COP (copula, съм): 12
DIR (direct object): 12
IND (indirect object): 12
INT (interrogative): 12
Neg. (negation): 12
part (the L-participle): 12
POS (possessive indirect object): 66
3rd COP (3sg.auxiliary): 12
conditional mood: 253-254
"experiencer" constructions: 66
indirect object of "affect": 67-68
indirect object of verb: 66
past anterior tense: 92-93
past indefinite tense: 12-13
possessive constructions: 67-68
relational possessive constructions: 67

Sveta Nedelya Church and Square (formerly Lenin Square), Sofia